Remigijus Jokubauskas

FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO PROCESAS

MRU
Mykolo Romerio universitetas

FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO PROCESAS

Remigijus Jokubauskas

FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO PROCESAS

– MONOGRAFIJA –

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

Kraków 2022

Remigijus Jokubauskas
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla, Lietuva
https://orcid.org/0000-0003-4314-850X
remigijus@jokubauskas.org

© Copyright by Remigijus Jokubauskas, 2022
© Copyright by Mykolo Romerio universitetas, 2022

Recenzavo:
dr. Egidija Tamošiūnienė, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto partnerystės profesorė, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėja
dr. Vigintas Višinskis, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos profesorius, Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Tarybos 2023-01-16 nutarimu Nr. 1T-1.

Redagavo: Gabija Bankauskaitė
Viršelio dizainas: Paweł Sepielak

Visos knygos leidybos teisės saugomos. Ši knyga arba kuri nors jos dalis negali būti daugintama, taisoma arba kitu būdu platinama be leidėjo sutikimo.
Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale „ibiblioteka.lt“

ISBN 978-83-8138-837-5 (spausdinimas)
ISBN 978-83-8138-838-2 (PDF)
https://doi.org/10.12797/9788381388382

Mykolo Romerio universitetas

LEIDYKLA KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
Interneto knygynas: https://akademicka.com.pl

Turinys

SUTRUMPINIMAI **9**

ĮŽANGA **11**

I. FIZINIŲ ASMENŲ NEMOKUMAS KAIP TEISĖS PROBLEMA **15**

II. FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO PROCESO RAIDA LIETUVOJE **27**

III. BANKROTO PROCESO TIKSLAS IR PRIEMONĖS JAM PASIEKTI **35**

Nauja pradžia 40

Skolininko teisės į orumą apsauga 46

Kreditorių interesų apsauga 48

Paprasto, ekonomiško ir operatyvaus proceso užtikrinimas 51

IV. BANKROTO PROCESE DALYVAUJANTYS ASMENYS **55**

Skolininkas (fizinis asmuo) 55

Susiję skolininkai (fiziniai asmenys) 58

Skolininko teisės ir pareigos 63

Kreditoriai 69

Kreditoriaus teisės pareikšti reikalavimą ir šios teisės neįgyvendinimo pasekmės 72

Kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tvirtinimo tvarka 81

Individualios kreditorių teisės 87

Kolektyvinės kreditorių teisės 88
Kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimas 90
Kreditorių susirinkime priimtų sprendimų apskundimas ir panaikinimas 93
Kreditorių pareigos bankroto procese 96
Bankroto administratorius 97
Bankroto administratoriaus skyrimas 99
Bankroto administratoriaus funkcijos, teisės ir pareigos 103
Bankroto administratoriaus atstatydinimas 109
Kiti asmenys 115

V. BANKROTO BYLOS IŠKĖLIMAS 117
Kreditorių informavimas apie ketinimą kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo 118
Pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo 122
Pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo nagrinėjimas 127
Neigiamos bankroto bylos iškėlimo sąlygos 134
Skolininko nemokumas 136
Skolininko nesąžiningumas 143
Žalingi įpročiai 159
Nuteisimas už nusikalstamas veikas 160
Ankstesnis bankroto procesas 161
Iškelta neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens bankroto byla 161
Supaprastinta fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo tvarka 163
Atsisakymo iškelti bankroto bylą pasekmės 165
Bankroto bylos iškėlimas ir sukeliamos teisinės pasekmės 167
Teismo vaidmuo bankroto procese 175

VI. MOKUMO ATKŪRIMO PLANAS 179
Mokumo atkūrimo plano parengimas 184
Mokumo atkūrimo plano tvirtinimas 191
Įkeisto skolininko turto išsaugojimas 199
Mokumo atkūrimo plano vykdymas 204

Mokumo atkūrimo plano keitimas 207
Bankroto bylos nutraukimas 209

VII. BANKROTO PROCESO ADMINISTRAVIMAS 219
Disponavimas skolininko turtu 219
Skolininko skolų mokėjimo terminai 223
Arešto ir vykdomųjų dokumentų perdavimas 224
Bankroto administravimo išlaidos 229
Skolininko turto realizavimas 236
Skolininko teisė pasiūlyti turto pirkėją 242
Bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto realizavimas 245
Skolininko įkeisto turto, priklausančio jam ir kitam bendraturčiui, iš kurio vykdomas išieškojimas vykdymo procese, realizavimas 246
Atskirų rūšių turto pardavimo ypatumai 250

VIII. KREDITORIŲ REIKALAVIMŲ TENKINIMAS 253
Kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka 254
Nenurašomi kreditorių reikalavimai 258
Reikalavimai dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo 262
Reikalavimai lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų) 263
Reikalavimai sumokėti baudas 264
Įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimai 267

IX. BANKROTO PROCESO PABAIGA 269
Bankroto proceso užbaigimo tvarka 269
Specialūs bankroto bylos užbaigimo pagrindai 273
Bankroto proceso užbaigimo pasekmės 278

X. TARPVALSTYBINIS FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO PROCESAS 281
Fizinio asmens nemokumo bylos teismingumo taisyklės 283
Taikytinos teisės taisyklės 290
Teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas 292

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI **295**

LITERATŪROS SĄRAŠAS **301**

SUMMARY **317**

ASMENŲ INDEKSAS **321**

SUTRUMPINIMAI

BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741)

Briuselis Ibis reglamentas – 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija) OJ L 351

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 74-2262; 200)

CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340)

ES – Europos Sąjunga

ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas

FABĮ – Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (Žin., 2012, Nr. 57-2823)

ĮBĮ – Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (Žin., 2001, Nr. 31-1010; 200)

IĮĮ – Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (Žin., 2003, Nr. 112-4991)

JANĮ – Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (TAR, 2019-06-27, Nr. 2019-10324)

Konstitucinis Teismas – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

Konvencija – Žmogaus pagrindinių teisių ir laisvių apsaugos konvencija (1950)

LAT, kasacinis teismas – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

MAĮ – Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (Žin., 2004, Nr. 63-2243)

MMA – minimali mėnesinė alga

Nemokumo bylų reglamentas – 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų OJ L 141

Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyva – 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132 OJ L 172.

Sprendimų vykdymo instrukcija – Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“

UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės – UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law (2004)

UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės dėl mikro ir mažų įmonių nemokumo – UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law Part five: Insolvency law for micro and small enterprises (2022)

Vartojimo kredito įstatymas – Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas (Žin., 2011, Nr. 1-1; 2011, Nr. 146-6830)

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

VSDFV – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

ĮŽANGA

Fizinių asmenų bankroto teisė reguliuoja nemokaus fizinio asmens ir jo kreditorių teisinius santykius. Kolektyvinis fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimas teisėje yra gana naujas reiškinys. Tik XX a. fiziniams asmenims pradėjus aktyviau dalyvauti kredito teisiniuose santykiuose ir didėjant jų įsiskolinimui bei jo sukeliamoms socialinėms ir ekonominėms pasekmėms, kilo poreikis reglamentuoti skolininko ir jo kreditorių teises ir pareigas, kai skolininkas nebegali vykdyti turtinių įsipareigojimų kreditoriams.

Šiuolaikinėje nemokumo teisėje išskiriamas juridinių ir fizinių asmenų nemokumas. Juridinių asmenų nemokumo problemos gali būti sprendžiamos bankroto ar restruktūrizavimo būdu. Juridinių asmenų bankroto procese siekiama operatyvaus nemokios įmonės likvidavimo ir kreditorių reikalavimų patenkinimo iš sukaupto turto. Jeigu įmonė yra moki (gyvybinga), siekiama jos gelbėjimo, kai kreditoriai ir skolininkai susitaria dėl tokios pagalbos restruktūrizavimo plane vykdant restruktūrizavimo procesą. Tačiau fizinių asmenų bankrotas, visų pirma, dėl savo specifinio subjekto (skolininko fizinio asmens) kelia klausimų: ko yra siekiama šiame procese, kokie argumentai apskritai pagrindžia tokio proceso pripažinimą teisiniame reguliavime ir socialiniame gyvenime? Kokių ekonominių, socialinių, teisinių tikslų siekiama suteikiant teisę fiziniam asmeniui bankrutuoti? Ar šio proceso tikslas yra tik skolininko atleidimas nuo prievolių vykdymo? Ar atvirkščiai, jis yra skirtas kuo didesniam kreditorių reikalavimų patenkinimui užtikrinti? Ar šio proceso tikslas yra užtikrinti tiek skolininko, tiek jo kreditorių interesų balansą? Ar fizinių asmenų bankroto procesas yra savarankiška nemokumo teisės sritis, ar jos pagrindiniai tikslai ir procedūros kyla iš juridinių asmenų nemokumo (bankroto) proceso? Ar fizinio asmens bankrotas yra teisė ar privilegija?

Veiksmingas fizinių asmenų bankroto proceso tikslas gali būti pasiektas tik tuo atveju, kai pavyksta suderinti skolininko ir jo kreditorių interesus. Nors šis tikslas keliamas ir juridinių asmenų nemokumo procese, fizinių asmenų bankroto procesas pasižymi socialiniais ir ekonominiais ypatumais, jautriais asmens teisių (teisės į darbą,

nuosavybę, privatų gyvenimą) užtikrinimo klausimais. Fizinių asmenų nemokumas taip pat neretai yra ne individuali skolininko problema, bet ir sukelia neigiamų pasekmių jo šeimos nariams. Todėl fizinių asmenų bankroto procese turi būti užtikrinami ir pagrindiniai skolininko šeimos narių poreikiai.

Lietuvoje fizinių asmenų nemokumo problemos pradėtos spręsti 2012 m. gegužės 10 d. priėmus FABĮ, kuris ir nustato pagrindines fizinių asmenų bankroto proceso taisykles. Iki tol fizinių asmenų nemokumo sąvoka Lietuvos nemokumo teisėje nebuvo įtvirtinta, o skolų iš fizinių asmenų išieškojimas buvo atliekamas tik naudojantis CPK nustatytomis priverstinio vykdymo procedūromis. Fizinių asmenų bankroto proceso reguliavimo trūkumas kėlė ne tik *forum shopping* problemą, siekiant pasinaudoti kitose valstybėse esančiu nemokumo teisinių reguliavimu, bet ir neužtikrino nei skolininko, nei kreditorių interesų. Ne mažiau svarbi yra socialinė fizinių asmenų bankroto proceso suteikiama apsauga, o teisės doktrinoje dar iki FABĮ priėmimo pagrįstai nurodyta, kad fizinių asmenų nemokumo reglamentavimas užtikrintų Lietuvos piliečių galimybę per trumpą laiką patenkinti piniginius įsipareigojimus, kurių jis negali vykdyti[1]. Taigi priėmus FABĮ fizinių asmenų nemokumas buvo pripažintas teisine problema, kuriai spręsti nustatytas specialus procesas.

Teisės doktrina gali padėti ne tik geriau suprasti, apibendrinti formuojamą teismų praktiką fizinių asmenų bankroto procese, bet ir pateikti šio proceso tobulinimo pasiūlymus. Iki šiol Lietuvos teisės doktrinoje fizinių asmenų bankroto procesas sistemiškai analizuotas nebuvo. Iki šiol daugiausia dėmesio teisės doktrinoje buvo skiriama fizinių asmenų bankroto proceso tikslams, bankroto bylos iškėlimo ir mokumo atkūrimo plano analizei[2]. Šiame darbe nagrinėjami fizinių asmenų nemokumo problemų

---

1 Kristina Bernotaitė, Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai, *Jurisprudencija*, 77(69) (2005), p. 11–17.

2 *Ibid.*; Edita Gruodytė, Julija Kiršienė, Paulius Astromskis, Fizinio asmens bankroto problematika: teisiniai aspektai, *Jurisprudencija*, 3(121) (2010), p. 213–232; Egidijus Laužikas, Vigintas Višinskis, Fizinių asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai, *Teisė*, 59 (2006), p. 46–56; Vilija Mikuckienė, Fizinių asmenų bankrotas: dabartis ir perspektyvos, *Justitia*, 3(4) (2003), p. 55–58; Goda Ambrasaitė, Rimvydas Norkus, Legal Aspects of Insolvency of Natural Person in the Baltic States, *Juridica International*, 21 (2014), p. 176–185; Edita Gruodytė, Julija Kiršienė, Application of "Fresh start" Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective, Inzinerine *Ekonomika–Engineering Economics*, 21(3) (2010), p. 263–273; Egidija Tamošiūnienė, Žilvinas Terebeiza, Darius Bolzanas, Bankruptcy of natural persons in Lithuania: issues and solutions, *European Scientific Journal*, 9(22) (2013), p. 74–86; Arvydas Paškevičius, Neringa Jurgaitytė, Reasons for Bankruptcy of Natural Persons in Lithuania, *Ekonomika*, 94(2) (2015), p. 144–160; Ieva Strunkienė, Nemokumo reglamentas: ar užkirstas kelias nesąžiningam fizinio asmens palankesnio teisinio reglamentavimo ieš-

sprendimui skirti Europos Sąjungos ir neprivalomos teisinės galios teisės aktai. Pavyzdžiui, nagrinėjamos fizinio asmenų bankroto procesui aktualios Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos, taip pat 2022 m. priimtos UNCITRAL pavyzdinio įstatymo, skirto mikro ir mažų įmonių nemokumo procesui tobulinti, nuostatos. Priėmus Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvą tam tikri fizinių asmenų nemokumo proceso klausimai (proceso trukmė, skolų nurašymas, pasekmės baigus nemokumo procesą) buvo iš dalies harmonizuoti ir ES lygmeniu. Toks ES teisinis reguliavimas parodo fizinių asmenų nemokumo problemos svarbą ir poreikį ieškoti veiksmingiausių jos sprendimo būdų ES mastu. Atitinkamai minėtos direktyvos priėmimas kelia klausimų dėl jos perkėlimo į nacionalinę teisę.

Taip pat šiame darbe nagrinėjamos pamatinių žmogaus teisių (teisė į orumą, teisė į nuosavybės apsaugą, teisė į privatų gyvenimą, teisė į teisingą teismą) užtikrinimo problemos fizinių asmenų bankroto procese. Bankroto procese subjektinių teisių suvaržymus patiria ne tik pats skolininkas (fizinis asmuo), tačiau ir jo kreditoriai, nes įprastai pasibaigus šiam procesui jų turtiniai reikalavimai yra nurašomi. Tai kelia klausimą: kodėl bankroto procese kreditoriams tenka našta (teisės į nuosavybės apsaugą suvaržymas) siekiant išspręsti skolininko nemokumo problemas? Ar toks teisės į nuosavybės apsaugą suvaržymas yra pagrįstas? Kokios šiame procese yra kreditorių interesų apsaugos priemonės. Vertinama, kaip turi būti užtikrinama ir pagrindinių skolininko ir jo šeimos narių pagrindinių interesų ir teisių apsauga, kaip turi būti užtikrinama skolininko teisė į orumą šiame procese.

---

kojimui?, *Jurisprudencija,* 25(2) (2018), p. 527–546; Ieva Strunkienė, Fizinio asmens mokumo atkūrimo planas: reikalavimų turiniui bei plano tvirtinimo analizė ir probleminiai aspektai, *Jurisprudencija*, 26(1) (2019), p. 178–197; Mari Schihalejev, Toomas Saarma, Edvins Draba, Ieva Strunkienė, Conditions For the Bankruptcy of Natural Persons: Which Baltic State is the Most Attractive For Bankruptcy?, *International Comparative Jurisprudence*, 7(1) (2021), p. 100–114; Ieva Strunkienė, *Individualios įmonės ir jos dalyvio bankroto procesų santykio problemos*, daktaro disertacija, MRU (2022).

I. FIZINIŲ ASMENŲ NEMOKUMAS KAIP TEISĖS PROBLEMA

Fizinių asmenų (skolininkų) bankroto proceso analizę tikslinga pradėti nuo šių asmenų nemokumo (įsiskolinimo) kaip teisės problemos, kuriai spręsti ir skirtas šis procesas. Siekiant nustatyti, kokie šio proceso tikslai ir jame taikomos procedūros, galima kelti klausimą: kodėl toks procesas iš viso reikalingas? Kokia jo reikšmė ir vieta teisės sistemoje? Kuo grindžiamas poreikis nustatyti specialų teisinį reguliavimą fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimui? Kodėl įprasti civilinių teisių gynimo būdai ir priverstinio vykdymo procesas nėra pakankami spręsti fizinių asmenų skolų grąžinimo kreditoriams klausimus?

Nemokumas neretai yra rinkos ekonomikos pasekmė. Jis atsiranda asmenims (skolininkams) negalint laiku įvykdyti turtinių įsipareigojimų kreditoriams, sumokėti skolų. Kai fiziniams asmenims tampa paprasčiau skolintis, prisiimti skolinius įsipareigojimus, pirkti prekes ir paslaugas (vartoti), susidaro situacijos, kai ne visi asmenys gali laiku įvykdyti tokius įsipareigojimus. Tai gali įvykti dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, galimybių įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus pervertinimo, finansinio, teisinio nesupratimo, darbo netekimo, pokyčių šeimoje, prastos ekonominės situacijos šalyje ir kt[3]. Taip pat asmuo gali tapti nemokus ir padaręs žalos kitam asmeniui, ir negalėdamas jos laiku atlyginti ar negalėdamas tinkamai įvykdyti jam paskirtos finansinio pobūdžio sankcijos, pavyzdžiui, baudos. Taigi nemokumas gali būti nulemtas asmens skolų ir negalėjimo jų tinkamai vykdyti kreditoriams.

Pripažįstama, kad dėl negalėjimo įvykdyti skolinių įsipareigojimų (grąžinti skolų) skolininkas gali patirti baimę, psichologinių problemų, kurias lemia nerimas dėl negalėjimo grąžinti skolų, neapibrėžtumas, galimybės vartoti (pirkti prekes ir paslaugas) suvaržymas. Atitinkamai tai gali lemti problemas, susijusias su darbo teisiniais santykiais

---

[3] Bureau of the European Committee on Legal Co-Operation (CDCJ-BU) Report On Legal Solutions To Debt Problems In Credit Societies (2005).

(darbo praradimas, apsunkintos galimybės susirasti darbą ir kt.)[4]. Siekiant socialinės darnos, ekonominių santykių stabilumo, fizinių asmenų bankroto procesas turi sudaryti sąlygas skolininkui ne tik išvengti skurdo ir streso tapus nemokiam, bet užtikrinti jam ir jo šeimai teisę į orų gyvenimą. Tai leidžia teigti, kad fizinio asmens nemokumas nėra tik teisės problema siaurąja prasme (kolektyvinis kreditorių reikalavimų tenkinimo procesas), bet reikalauja įvertinti visumą priežasčių ir pasekmių, kurios kyla fiziniams asmenims tapus nemokiems. Jei į nemokumo problemą būtų žvelgiama tik kaip į finansinių įsipareigojimų nevykdymą, neatsižvelgiant į jo priežastis ir pasekmes, tai būtų pernelyg siauras vertinimas.

Europos Sąjungoje apie 11,4% gyventojų yra nuolatos įsiskolinę ir negali vykdyti prisiimtų įsipareigojimų. Tai gali nulemti makroekonominės sąlygos, ekonominės krizės (nedarbas) ir asmeninės aplinkybės (pavyzdžiui, skyrybos, liga)[5]. Fizinių asmenų įsiskolinimas (angl. *over-indebtedness*) yra suprantamas nebe kaip modernaus vartojimo elgesio rezultatas („pirk dabar, mokėk paskui“ suvokimas), bet sudėtingų problemų, taip pat darbo praradimo, skyrybų, ligų pasekmė[6]. Todėl fizinių asmenų nemokumo teisė kaip socialinio elgesio reguliavimo instrumentas turėtų būti nukreipta ne tik į skolininko ir jo kreditorių interesų balanso paiešką dėl skolininko turtinių įsipareigojimų vykdymo, bet ir sudaryti sąlygas asmenims išvengti kitų, ne tik teisinių pasekmių, kylančių dėl nemokumo. Galiausiai, kai kurių autorių nuomone, turėdami pareigą vykdyti ne tik anksčiau atsiradusias, bet ir naujas skolas, skolininkai turi mažiau paskatų pradėti naują ekonominį gyvenimą (angl. *new economic life*). Žvelgiant iš ekonominės perspektyvos, yra labiau pagrįsta suteikti fiziniam asmeniui galimybę būti atleistam nuo skolų, pradėti „naują ekonominę pradžią“ ir taip prisidėti prie visuomenės ekonominės gerovės[7].

Įprastai nemokumas nėra nulemtas kasdienių, buitinių sandorių sudarymo. Sandoriai, kurie neretai gali nulemti nemokumą, yra skolinimasis siekiant įsigyti būstą, išsilavinimą, transporto priemones ir pan. Taip pat tokia priežastimi gali būti siekis gauti finansavimą verslui ir toks kreditas (paskola) verslui įprastai užtikrinamas

---

4 World Bank's Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons (2014), p. 25.

5 European Commission, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on preventive restructuring frameworks, second chance and measures to increase the efficiency of restructuring, insolvency and discharge procedures and amending Directive 2012/30/E COM(2016) 723 final (2016).

6 Jason J. Kilborn, The Innovative German Approach to Consumer Debt Relief: Revolutionary Changes in German Law, and Surprising Lessons for the United States, *International Law & Business*, 257 (2004), p. 257–298.

7 Reinhard Bork, *Corporate Insolvency Law. A Comparative Textbook*, Intersentia (2020), p. 191–192.

asmeninio pobūdžio prievolių vykdymo užtikrinimo būdais, pavyzdžiui, laidavimu, garantija, įkeitimu[8]. Šiuo metu neretai asmenys imasi ūkinės komercinės veiklos, tačiau dėl veiklos ypatumų veiklą vykdo ne steigdami juridinį asmenį, bet kitomis formomis, pavyzdžiui, vykdydami veiklą pagal verslo liudijimą, t. y. neinkorporuota forma (nesteigiant juridinio asmens). Fizinių asmenų prievolės kredito įstaigoms įprastai būna užtikrintos vienu iš prievolių užtikrinimo būdu, o kredito įstaigų paskola dažniausiai yra užtikrinama nekilnojamojo turto įkeitimu (hipoteka)[9]. Todėl fizinių asmenų bankroto procese tenka spręsti problemas, susijusias su skolininko ir jo šeimos narių teise į būstą ir privataus gyvenimo apsauga. Nesant veiksmingos valstybės intervencijos į fizinių asmenų nemokumo problemos sprendimą, jų įsiskolinimas gali tik didėti[10] ir tai tik labiau gilina socialines ir ekonomines su nemokumu susijusias problemas.

Pripažįstama, kad fizinių asmenų nemokumo procesas yra galutinė vykdymo proceso stadija, susijusi su asmens (skolininko ir jo šeimos narių) duomenų apsauga, privačiu gyvenimu, socialiniais ir ekonominiais klausimais, pavyzdžiui, išsilavinimu, socialine gerove, šeima, būstu[11]. Atitinkamai vertinant iš teisinio reguliavimo perspektyvos, nemokumas yra neretai susijęs su kredito teisiniais santykiais, kredito įstaigų veikla, mokesčiais ir verslo veikla, taip pat sutarčių, prievolių ir daiktinės teisės reguliavimu. Valstybei, formuojančiai ekonominę politiką, saugančiai savo piliečių teisę į orumą ir ekonominį stabilumą ir turinčiai pareigą sudaryti sąlygas išvengti skurdo, kyla pareiga reaguoti į priežastis, lemiančias fizinių asmenų nemokumą ir ieškoti veiksmingiausių jo sukeliamų problemų sprendimo būdų.

Tai, kad fizinių asmenų nemokumui reikia kompleksinio vertinimo ir specialaus teisinio reguliavimo, valstybės intervencijos į skolinius teisinius santykius, pripažįstama ir tarptautinėje praktikoje. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2007 m. paskelbtose rekomendacijose dėl teisinių sprendimų skolų problemoms[12] nurodyta, kad per didelis asmenų ir šeimų įsiskolinimas (pranc. *la surendettement*) tampa vis labiau paplitusia problema daugumoje valstybių. Šiose rekomendacijose nurodomos priemonės, skirtos išvengti asmenų ir šeimų įsiskolinimo, taip pat priemonės, skirtos sumažinti skolų

---

8 Bureau of the European Committee on Legal Co-Operation (CDCJ-BU) Report On Legal Solutions To Debt Problems In Credit Societies (2005).

9 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-219/2019.

10 Chrystin Ondersma, A Human Rights Framework for Debt Relief, *University of Pennsylvania Journal of International Law*, 36 (2014), p. 1–75.

11 World Bank's Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons (2014).

12 Council of Europe, Report on Legal Solutions to Debt Problems in Credit Societies Recommendation Rec(2007)8 and explanatory memorandum (2005).

sugrąžinimo poveikiui, nustatyti priemonėms, skirtoms įsiskolinusių asmenų ir šeimų išsaugojimui palengvinti (angl. *rehabilitation*). Minėtose rekomendacijose nurodomos šios priemonės, skirtos **išvengti įsiskolinimui**: a) informacijos ir statistikos rinkimas apie skolų problemas ir įsiskolinusių asmenų ir šeimų padėties analizė; b) vartotojų finansinio išprusimo vystymas; c) veiksminga prieiga prie nešališkų finansinių, socialinių ir teisinių konsultacijų asmenims, kurie turi mokumo problemų; d) reikiamų priemonių ir teisinio reguliavimo užtikrinant atsakingą praktiką visuose kredito santykių etapuose, taip pat ir kreditų reklamos, nustatymas; e) laiduotojų už skolininko prievoles teisės į informaciją užtikrinimas.

Nurodomos šios priemonės, skirtos **veiksmingam skolų grąžinimui užtikrinti**: a) veiksmingos ir nešališkos vykdymo sistemos užtikrinimas, teisės aktų, apibrėžiančių antstolių įgaliojimus, priėmimas; b) skolininko teisių ir orumo užtikrinimas visose proceso stadijose; c) priverstinio vykdymo palengvinimo procedūrų įvedimas, įskaitant esminio skolininko turto apsaugą ir dalies jo turto areštą, kuriose atsižvelgiama į poreikį rasti pusiausvyrą tarp būtiniausių skolininko ir jo šeimos gyvenimo poreikių ir skolų išieškojimo efektyvumo; d) skolininko laiduotojų teisių užtikrinimas; e) kompetentingų institucijų priimtų sprendimų dėl mokėjimo ir mokėjimo planų pripažinimo ir vykdymo valstybėse narėse palengvinimas.

Priemonės, **palengvinančios įsiskolinusių asmenų ir jų šeimų reabilitaciją ir grįžimą į socialinį gyvenimą**: a) skolininkų galimybės gauti nešališką konsultaciją užtikrinimas; b) pagrįsto skolų modifikavimo (angl. *debt adjustment*) užtikrinimas; c) užtikrinimas, kad skolos modifikavimas apimtų visas skolas, išskyrus tas, kurioms taikomos specialios išimtys, numatytos nacionalinėje teisėje; d) neteisminio susitarimo mechanizmų skatinimas; e) kreditorių galimybių nepagrįstai trukdyti skolų atsiskaitymui apribojimas; f) įsiskolinusių asmenų veiksmingo grąžinimo į darbo rinką skatinimas; g) aktyvaus skolininko dalyvavimo skolų modifikavimo procedūroje skatinimas; h) leidimas iš dalies arba visiškai panaikinti asmenų skolas (angl. *partial or total discharge of the debts*).

Galima teigti, kad fizinių asmenų nemokumo problemos turi būti sprendžiamos kompleksiškai, sistemiškai vertinant su jomis susijusį teisinį reguliavimą ir ieškant sprendimų, kaip išvengti jo sukeliamų neigiamų pasekmių dar prieš asmenims tampant nemokiems, o taip nutikus sumažinti nemokumo sukeliamas neigiamas pasekmes. Teisinio reguliavimo priemonės, kuriomis sprendžiamos fizinių asmenų nemokumo problemos, turėtų būti įgyvendinamos kartu su socialinėmis ir finansinėmis priemonėmis, kurios realizuojamos įvairiose visuomenės srityse siekiant kovoti su skurdu, užtikrinant asmens teisę į orumą, ugdant finansinį išprusimą ir kt.

Poreikis suteikti skolininkui galimybę vykdyti nemokumo procedūras, nurašyti skolas, pripažįstamas ir Europos Sąjungos nemokumo teisėje. Restruktūrizavimo ir

nemokumo direktyvos 20 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, kad nemokūs verslininkai galėtų pasinaudoti bent viena procedūra, pagal kurią būtų visiškai panaikintos jų skolos pagal šią direktyvą. Pagal šios direktyvos 2 straipsnio 1 dalies 10 punktą, visiškas skolų panaikinimas yra išieškojimo iš verslininkų jų panaikinamų skolų galimybės atėmimas arba pačių likusių panaikinamų skolų nurašymas pagal procedūrą, kuri gali apimti turto realizavimą arba skolų grąžinimo planą, arba abi šias priemones. Pagrindžiant poreikį Europos Sąjungoje harmonizuoti fizinių asmenų (verslininkų) nemokumo procesą, nurodoma, kad daugelyje valstybių narių nemokiems, bet sąžiningiems verslininkams būti atleistiems nuo skolų ir pradėti verslą iš naujo užtrunka daugiau nei 3 metus. Dėl neveiksmingų skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla sistemų verslininkams, norintiems per pagrįstą laikotarpį pradėti verslą iš naujo, tenka perkelti veiklą į kitos jurisdikcijos teritoriją, o dėl to ir jų kreditoriai, ir patys verslininkai patiria daug papildomų išlaidų. Ilgai galiojantys sprendimai dėl draudimo verstis veikla dažnai priimami vykdant skolų panaikinimo procedūrą, trukdo pasinaudoti laisve pradėti savarankišką verslą ir juo verstis[13]. Pagrindiniai klausimai, susiję su fizinių asmenų (verslininkų) skolų nurašymo procesu Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje, yra reikalavimas nustatyti bent vieną visišką skolų nurašymą suteikiančią procedūrą nacionalinėje teisėje, kurios maksimalus terminas yra 3 metai, ir draudimas riboti skolininko veiklą po skolų nurašymo proceso pabaigos, taip pat išimtys, kai dėl nesąžiningo skolininko elgesio jam suteiktos teisės gali būti ribojamos[14].

Fizinių asmenų nemokumo sukeliamoms pasekmėms reikia specialaus teisinio reguliavimo, nes įprastos civilinių teisių gynimo priemonės ir priverstinio vykdymo procesas „nėra pakankami“ kompleksiškai spręsti fizinių asmenų nemokumo problemas. Įprastai teisinėje sistemoje asmenų turtinius (skolinius) teisinius santykius reglamentuoja civilinės teisės principai ir normos. Atitinkamai pažeistos civilinės teisės (pavyzdžiui, skolininkui negrąžinus skolos) ginamos civiliniame procese, o nevykdant teismo sprendimo gera valia (savanoriškai), išieškotojas turi teisę naudotis priverstinio vykdymo procesu. Tačiau dėl nurodytų nemokumo sukeliamų problemų reikia ne tik reglamentuoti skolininko ir kreditorių skolinius santykius, bet ir nustatyti specialias taisykles, kaip išvengti neigiamų nemokumo sukeliamų pasekmių visuomenėje, socialinės įtampos ir patenkinti kreditorių reikalavimus. Siekiant veiksmingai spręsti nemokumo sukeliamas problemas vien priverstinio skolų išieškojimo proceso nepakanka. Todėl teisės sistemoje turi būti nustatyta procedūra, leidžianti išspręsti su fizinių asmenų

---

13 Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 5 punktas.

14 Gerard McCormack, *The European Restructuring Directive*, Edward Elgar Publishing (2021), p. 202.

nemokumu susijusias problemas, t. y. sudaryti sąlygas skolininko kreditoriams įgyvendinti savo turtines teises (reikalauti savo reikalavimo patenkinimo), kiek tai suderinama su skolininko teisėmis. Šie tikslai gali būti pasiekiami ne individualiai sprendžiant skolininko ir pavienių kreditorių, bet skolininko ir visų jo kreditorių interesų suderinamumo problemą kolektyviniame nemokumo procese.

Fizinių asmenų bankroto procesas kelia žmogaus teisių apsaugos problemų. Nors FABĮ parengiamuose dokumentuose nurodyta, kad šio įstatymo projektas neprieštarauja Konvencijai ir ES dokumentams[15], fizinių asmenų bankroto procese kai kurių pagrindinių žmogaus teisių apsauga kelia rimtų klausimų. Viena iš jų yra teisės į nuosavybę problema, kuri kyla ne tik dėl to, kad bankroto procese realizuojamas skolininko turtas, tačiau įprastai suvaržoma (ir galiausiai panaikinama) kreditorių teisė į nuosavybę (reikalavimo teisė į skolininką). Kadangi šiuo procesu siekiama sudaryti sąlygas išspręsti skolininko nemokumo problemas ir panaikinti jo skolas, kyla klausimas, ar tokia procedūra neprieštarauja kreditorių teisės į nuosavybę apsaugai. Kreditoriaus reikalavimas skolininkui yra turto objektas, kuris yra saugomas teisės į nuosavybę ir patenka į nuosavybės teisės apsaugą reglamentuojančias teisės normas (Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis, Konstitucijos 23 straipsnis). Kreditoriaus nuosavybės teisės ribojimas galimas tik esant viešajam interesui, kuris tokį ribojimą pateisina[16]. Taigi fizinių asmenų bankroto procese susiklosto situacija, kai kreditorius nors ir tinkamai vykdo iki šio proceso pradžios savo pareigas skolininkui, jo subjektinės teisės į nuosavybę yra suvaržomos ir jis patiria neigiamas pasekmes (likęs nepatenkintas kreditoriaus reikalavimas yra nurašomas, išskyrus įstatyme nustatytas išimtis, taip pat kreditorius gali patirti papildomų išlaidų dalyvaudamas bankroto procese, įgyvendindamas savo teises). Kyla klausimas: ar toks nuosavybės teisės suvaržymas yra pagrįstas? Kuo jis gali būti pagrindžiamas? Kodėl kreditoriaus teisė į nuosavybę bankroto procese yra suvaržoma, o galiausiai panaikinama, nors kreditorius tinkamai vykdo savo pareigas?

Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš jokio asmens negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tiktai įstatymo numatytomis sąlygomis, vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais. Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnis apima tris skirtingas taisykles. Pirmąja taisykle, kuri yra bendrojo pobūdžio taisyklė, išdėstomas netrukdomo naudojimosi nuosavybe principas. Antrąja taisykle reglamentuojamas turto atėmimas pagal tam tikras sąlygas. Trečiąja taisykle pripažįstama susitariančiųjų valstybių teisė, be kita ko, kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgiant į bendrąjį interesą. Šios trys taisyklės

[15] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

[16] Chrystin Ondersma, *op. cit.*, p. 1–75.

nėra atskiriamos tiek, kad būtų laikomos nesusijusiomis: antroji ir trečioji taisyklės yra susijusios su konkrečiais teisės netrukdomai naudotis nuosavybe apribojimais. Todėl jos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į pirmojoje taisyklėje nurodytą bendrąjį principą. Jos turi nepažeisti teisėtumo principo ir siekti teisėto tikslo tokiomis priemonėmis, kurios būtų proporcingos siekiamam tikslui. Reikiama pusiausvyra nebus užtikrinta, jei susijusiam asmeniui teks pernelyg didelė asmeninė našta[17].

EŽTT praktikoje pripažįstama, kad toks kreditoriaus nuosavybės teisės į jo reikalavimą skolininkui suvaržymas bankroto procese yra suderinamas su teisės į nuosavybę apsauga[18]. Skolų modifikavimo (angl. *debt adjustment*) ir kreditoriaus teisės į nuosavybę problema vertinta EŽTT byloje *Bäck prieš Suomiją*. Ši byla atskleidžia ne tik fizinių asmenų nemokumo proceso problemas, bet ir pateikia tam tikrus argumentus, pateisinančius tokį procesą ir kreditoriams tenkančią naštą (teisės į nuosavybę suvaržymą).

Šioje byloje nustatyta, kad pareiškėjas ir kitas asmuo pateikė prievolės įvykdymo užtikrinimą bankui už kitą asmenį (skolininką) dėl jam suteiktino kredito. Skolininkas negalėjo vykdyti prisiimtų įsipareigojimų, todėl pareiškėjas ir kitas asmuo bankui sumokėjo po 19 000 Eur. Asmuo, kurio prievolės vykdymą užtikrino pareiškėjas, kreipėsi dėl skolų modifikavimo ir pateikė prašymą teismui patvirtinti mokėjimų planą. Pareiškėjas su prašymu nesutiko ir teigė, kad skolų modifikavimas reikš nepateisinamą jo teisės į nuosavybę ribojimą. Pareiškėjas argumentavo, kad skolininkas yra jaunas ir sveikas, todėl gali grąžinti savo skolas per tinkamą terminą. Nepaisant to, pirmosios instancijos teismas pritarė skolų modifikavimo procedūros pradėjimui, nustatė, kad skolininkas įsidarbino ir jo mokėjimų planas patvirtintas penkeriems metams. Atsižvelgus į skolininko galimybes mokėti skolas pareiškėjo reikalavimas skolininkui sumažintas iki 365 Eur. Pareiškėjas skundė šį sprendimą teigdamas, kad beveik visiškas jo reikalavimo skolininkui panaikinimas pažeidžia jo teisę į nuosavybę. Be to, kai pareiškėjas su skolininku sudarė sutartį dėl prievolės užtikrinimo, dar negaliojo teisės aktas dėl skolų modifikavimo, todėl toks reikalavimo sumažinimas diskriminuoja pareiškėją, palyginti su kitais kreditoriais, kurių reikalavimai mažiau sumažinti ar dalį jų galės padengti valstybė (skola bankui).

Visų pirma, EŽTT pripažino, kad pareiškėjo reikalavimas skolininkui laikytinas teisės į nuosavybę objektu, kurį saugo Konvencija, ir skolos modifikavimas iš esmės reiškė pareiškėjo reikalavimo panaikinimą. Vertindamas, ar įsikišimas į pareiškėjo nuosavybės teisę gali būti pateisinamas viešuoju ar bendru interesu (angl. *a public or general*

---

[17] EŽTT 2018 m. sausio 9 d. sprendimas byloje *Tumeliai prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 25545/14, para. 72.

[18] EŽTT 2004 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Bäck prieš Suomiją*, peticijos Nr. 37598/97.

interest), teismas pažymėjo, kad teisinis reguliavimas, leidžiantis modifikuoti privačių asmenų skolas (jų vykdymą), esant tam tikroms sąlygoms, galioja įvairiose Konvencijos valstybėse narėse. Teismas nematė priežasčių abejoti Suomijos įstatymų leidėjo sprendimu nustatyti specialų teisinį reguliavimą dėl skolų nurašymo procedūros nustatymo remiantis tuo, kad egzistavo reikšmingas viešasis interesas suteikti skolininkams galimybę modifikuoti skolas (jų vykdymą) konkrečiais atvejais. Be to, pasirinktomis priemonėmis buvo išlaikomas protingas proporcingas santykis tarp naudotų priemonių ir siekiamo tikslo[19].

Teismas pripažino, kad priverstinis nuosavybės perdavimas iš vieno asmens kitam, esant tam tikroms aplinkybėms, gali būti siejamas su tikslu saugoti viešąjį interesą. Todėl nuosavybės perkėlimas (kreditoriaus reikalavimo nurašymas), siekiant teisėtų socialinių, ekonominių ir kitų tikslų (angl. *legitimate social, economic or other policies*), gali būti viešasis interesas net jei visuomenei iš esmės nuosavybė nėra perduodama. Skolų modifikavimo teisinis reguliavimas aiškiai atitinka socialinius ir ekonominius tikslus ir nėra savaime Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnio pažeidimas[20]. Vertinant šį viešojo intereso apsaugos kriterijų diskutuotina, ar teismas neturėjo išsamiau paaiškinti, kokių teisėtų socialinių ir ekonominių tikslų siekiama skolų modifikavimo procedūra. Šie tikslai ir turėtų būti siejami su fizinio asmens bankroto proceso tikslais, t. y. sudaryti galimybes išsaugoti skolininko ir jo šeimos orumą, pagrindinius interesus, tokius kaip teisę į būstą ir pagrindinių poreikių tenkinimą. Tačiau šiuo atveju teismas konkrečiai nenurodė, kokių tikslų siekiama skolų modifikavimo procedūra.

Toliau EŽTT vertino, ar šiuo atveju pareiškėjo teisės nebuvo pernelyg suvaržytos dėl skolų modifikavimo. Teismas reikšmingomis laikė aplinkybes, kad pareiškėjas, užtikrindamas skolininko prievolę, negalėjo numatyti ekonominės krizės šalyje ir teisinio reguliavimo, leidžiančio skolininko skolų modifikavimą, pakeitimo. Tačiau pareiškėjas, užtikrindamas skolininko prievolę, turėjo įvertinti riziką, kad skolininkas gali neįvykdyti savo finansinių įsipareigojimų, ir jei jis sieks bankrutuoti, jo reikalavimas gali tapti bevertis[21].

Teismas pažymėjo, kad neatmeta galimybės, jog nacionalinio teismo patvirtintas neatšaukiamas skolos panaikinimas, skirtingai nei skolų mokėjimų išdėstymas ilgesniam terminui ar fizinio asmens bankrotas, tam tikrais atvejais gali lemti pernelyg didelę naštą kreditoriui. Klausimas, ar tokia našta teko pareiškėjui, priklauso ir nuo to, ar taikyta procedūra užtikrino teisingą galimybę ginti savo interesus, kaip ir kitiems

---

19 *Ibid*., para. 59.

20 *Ibid*., para. 60.

21 *Ibid*., para. 62.

kreditoriams[22]. Vertindamas šį kriterijų teismas nustatė, kad pareiškėjo skundas buvo išnagrinėtas pirmosios instancijos teisme ir jis galėjo pateikti savo argumentus dėl skolos modifikavimo ir pateikto mokėjimų plano. Taip pat pareiškėjui buvo suteikta teisė skųsti sprendimą[23]. Reikšminga aplinkybe laikyta tai, kad iki tol, kol buvo vykdomas mokėjimų planas, pareiškėjas galėjo siekti jį pratęsti ar padidinti skolininko atliekamus mokėjimus[24].

Ši EŽTT byla vertinant fizinių asmenų nemokumo problemas yra reikšminga keliais aspektais. Visų pirma, teismas nusprendė, kad fizinio asmens nemokumo procesas, kuriame patvirtinamas mokėjimų planas ir kurio tikslas yra skolų nurašymas, yra suderinamas su Konvencijoje nustatyta teisės į nuosavybę apsauga, nes jis gali būti pateisinamas bendruoju (viešuoju) interesu. Tokį interesą teismas siejo su skolos modifikavimo nulemtais teisėtais socialiniais ir ekonominiais tikslais. Iš esmės, vertinant teismo sprendimo motyvus šioje dalyje, galima teigti, kad būtent minėti tikslai sudarė pagrindą skolų modifikavimą (vykdymo pakeitimą, atidedant mokėjimo terminus) laikyti viešuoju interesu, sudarančiu pagrindą riboti teisę į nuosavybę. Nors teismas konkrečiai ir nenurodė, kokius socialinius ir ekonominius tikslus atitiko ginčytas skolos nurašymas, tai leidžia teigti, kad fizinių asmenų nemokumo procesas gali būti pateisinamas viešuoju interesu, kuris leidžia suvaržyti kitų asmenų teises (kreditorių teisę į nuosavybę).

Tačiau kyla klausimas: ar kreditorių sąskaita saugomas viešasis interesas dėl fizinių asmenų skolų modifikavimo yra pakankamai teisiškai motyvuotas? Net ir pritariant EŽTT pozicijai dėl viešojo intereso tokiu atveju egzistavimo, kyla klausimas: kokios yra tokio intereso ribos ir kiek nuosavybės teisės suvaržymas yra proporcingas? Ar kreditoriams tenkanti našta (nuosavybės teisės suvaržymas), taikant fizinių asmenų nemokumo procedūras ir nurašant jų reikalavimus proceso pabaigoje, yra pateisinama? Kaip tokiu atveju vertinamas nuosavybės teisės suvaržymo proporcingumas? Ar toks viešasis interesas pateisina visų skolininkų kreditorių teisės į nuosavybę suvaržymą? Ar jis gali pateisinti ir specifinio pobūdžio reikalavimų, kylančių iš baudų, mokėtinų valstybei, ar mokestinių pareigų vykdymo, nurašymą?

Visų pirma, teismas vertino, kad pareiškėjas, užtikrindamas skolininko prievolės vykdymą, pats prisiėmė riziką dėl prievolės neįvykdymo ir galimo skolininko bankroto. Suprantama, kad asmuo, užtikrindamas kito asmens prievolių vykdymą, turėtų suprasti jam tenkančią riziką, jei skolininkas prievolės tinkamai neįvykdys. Nesant tokios rizikos nebūtų atliekamas ir prievolės užtikrinimas. Tačiau kyla klausimas: ar pagrįstas tokiu

[22] *Ibid.*, para. 63.

[23] *Ibid.*, para. 64.

[24] *Ibid.*, para. 65.

atveju asmens rizikos prisiėmimas dėl skolininko nemokumo? Teismas plačiau šio motyvo neatskleidė. Antra, teismas vertino procedūrinius skolų modifikavimo procedūros teisėtumo aspektus. Teismas dėmesį kreipė į tai, kad pareiškėjas nacionaliniuose teismuose turėjo galimybę teikti savo poziciją dėl mokėjimo plano, jo procesinės teisės nebuvo suvaržytos. Tokie kriterijai yra reikšmingi vertinant fizinių asmenų bankroto procedūrinius klausimus ir kreditorių galimybes ginti savo teises. Tokiu atveju svarbu, kad kreditoriai turėtų vienodas galimybes reikšti savo poziciją atitinkamais klausimais ir pasinaudoti kitomis procesinėmis teisėmis. Tačiau, vertinant kreditoriui tenkančios naštos fizinių asmenų bankroto procese aspektą, teismas pernelyg išsamiai šio klausimo nevertino, apsiribodamas tik pareiškėjo rizikos dėl skolininko nemokumo prisiėmimu ir procedūrinių klausimų nacionaliniuose teismuose teisėtumo vertinimu.

Taigi minėta EŽTT byla atskleidžia fizinių asmenų bankroto proceso problemas ir klausimus, susijusius su fizinių asmenų pagrindimu teisinėje valstybėje ir kreditoriams tenkančios naštos dėl jų nuosavybės teisės suvaržymo tokiame procese problemas. Sprendžiant dėl tinkamo skolininko ir kreditorių interesų balanso (jų teisių suvaržymo ir naštos paskirstymo), fizinių asmenų bankroto procese ir turi būti siekiama kuo labiau suderinti suinteresuotų asmenų interesus. Tokios kreditoriams tenkančios naštos vertinimas atliekamas ir Lietuvos teismų praktikoje, kurioje nurodoma, kad FABĮ yra skirtas tik nemokaus skolininko mokumo problemoms, ir fizinių asmenų bankroto procesas neturi pakeisti priverstinio vykdymo proceso, jei pareiškėjo (skolininko) turimo turto ir (ar) gaunamų pajamų dydis gali būti (yra) pakankamas jo įsipareigojimams padengti vykdymo proceso nustatyta tvarka[25].

Sprendžiant dėl kreditoriaus reikalavimo modifikavimo ir nurašymo vykdymo procese, vertinant jį kaip turtinę teisę (teisę reikalauti sumokėti skolą), taip pat diskutuotina, kiek ji suderinama ir su tokios civilinės teisės ribojimu. Remiantis CK 1.2 straipsnio 2 dalimi, civilines teises gali apriboti tik įstatymai ar įstatymų pagrindu – teismas, jeigu toks apribojimas būtinas viešajai tvarkai, geros moralės principams, žmonių sveikatai ir gyvybei, asmenų turtui, jų teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti. Tai reiškia, kad civilinės teisės ribojimui būtinosios sąlygos yra konkreti jų ribojimo tvarka (įstatymų ar teismo pagrindu priėmus teismo sprendimą) ir jos materialinis (vertybinis) pagrindas – konkretus ribojimo pagrindas. Kreditoriaus teisė reikalauti iš skolininko įvykdyti prievolę (grąžinti skolą) (CK 6.1 straipsnis) sudaro skolinių teisinių santykių esmę. Kyla klausimas: ar kreditoriaus reikalavimo teisės apribojimas (ir neretai panaikinimas panaikinus jo teisę reikalauti grąžinti skolą po bankroto proceso) gali būti pateisintas minėtoje teisės normoje nustatytais civilinių teisių ribojimo pagrindais?

[25] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

Viena vertus, kreditoriaus teisė pareikšti reikalavimą, jo tenkinimas ir nurašymas reglamentuojami FABĮ. Teismas bankroto procese priima sprendimą dėl kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo, mokumo atkūrimo plano ir jo įvykdymo. Todėl bent procedūriniu aspektu kreditoriaus reikalavimo teisės apribojimas laikytinas pagrįstu, nes reglamentuojamas įstatymu. Tačiau kyla klausimas, kokiu CK 1.2 straipsnio 2 dalies materialiuoju pagrindu toks apribojimas gali būti pagrindžiamas. Be to, toks apribojimas privalo būti būtinas norint pasiekti nurodytus pagrindus. Atsakant į šį klausimą būtų galima remtis nurodyta EŽTT praktika, kurioje fizinių asmenų nemokumo procese kreditoriaus teisės į nuosavybę suvaržymas yra pagrindžiamas viešuoju interesu. Tačiau toks argumentas vargu ar gali būti laikomas pakankamu, nes suteikia viešojo intereso sąvokai neapibrėžtumo, nekonkretumo ir abejonių, ar tikrai kreditoriaus teisės reikalauti prievolės įvykdymo apribojimas bankroto procese gali būti pagrįstas viešuoju interesu. Atitinkamai kyla klausimas: ar vieno fizinio asmens nemokumas gali būti laikomas tokia teisės problema, kuri patenka į viešojo intereso apsaugą? Abejotina ir tai, kad minėtos kreditoriaus teisės apribojimas būtinas dėl moralės principų, žmonių sveikatos ir gyvybės. Ar toks ribojimas negalėtų būti pagrindžiamas būtinumu asmenų turtui, jų teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti. Minėta, kad fizinių asmenų nemokumas sukuria teisines ir socialines problemas, socialinę įtampą tarp skolininko ir kreditorių. Tokios nemokumo problemos iš esmės galėtų būti laikomos tuo būtinumu apsaugoti skolininko ir jo šeimos narių turtą, teises ir teisėtus interesus, kuris pagrįstų kreditorių teisės apribojimą.

Svarstant kreditoriaus reikalavimo teisės apribojimą bankroto procese, taip pat pažymėtina, kad šio proceso pradėjimas savaime nereiškia, kad kreditoriaus reikalavimo teisė baigiasi. Kiekvienas kreditorius, kurio reikalavimą patvirtino teismas, šiame procese turi teisę reikalauti, kad jo reikalavimas būtų tenkinamas mokumo atkūrimo plane numatyta tvarka (FABĮ 24 straipsnio 1 punktas). Tai leidžia teigti, kad bankroto proceso pradėjimas neturėtų būti suprantamas kaip kreditoriaus teisės panaikinimas savaime. Pagrindinis kreditoriaus reikalavimo teisės įgyvendinimo pokytis iškėlus skolininko bankroto bylą yra tas, kad jis savo reikalavimo patenkinimo turi teisę reikalauti specialia, FABĮ nustatyta tvarka, naudodamasis būtent jame nustatytais teisių gynimo būdais. Tačiau minėtos kreditoriaus teisės į nuosavybę panaikinimas įvykdomas užbaigus bankroto procedūras, jei toks reikalavimas nėra patenkintas (reikalavimas nurašomas).

Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimui (arba tiksliau jų prevencijai) yra nustatomos specialios priemonės, kurios turėtų sudaryti sąlygas išvengti fizinių asmenų įsiskolinimo. Viena tokių priemonių yra ir kredito davėjo (skolintojo) pareiga įvertinti skolininko galimybes grąžinti skolą. Pavyzdžiui, remiantis Vartojimo kredito įstatymo 8 straipsnio 1 dalimi, prieš vartojimo kredito sutarties sudarymą vartojimo kredito

davėjas, vadovaudamasis atsakingojo skolinimo principu, privalo įvertinti vartojimo kredito gavėjo kreditingumą remdamasis pakankama informacija, gauta iš vartojimo kredito gavėjo, ir atlikęs patikrinimą kreditingumui vertinti naudojamuose registruose ir informacinėse sistemose arba pagrįsdamas vartojimo kredito gavėjo pateiktą informaciją kitais įrodymais. Be to, vartojimo kredito davėjo pareigos įvertinti kredito gavėjo kreditingumą netinkamas vykdymas sukelia atitinkamas teisines pasekmes. Pagal Vartojimo kredito įstatymo (kreditų suteikimo metu galiojusios redakcijos) 8 straipsnio 6 dalį, kai vartojimo kredito davėjui netinkamai įvertinus vartojimo kredito gavėjo mokumą ne dėl vartojimo kredito gavėjo kaltės ir vartojimo kredito davėjo neįvertintos ar netinkamai įvertintos aplinkybės iš esmės lėmė pavėluotą įmokų mokėjimą, vartojimo kredito gavėjui netaikomos netesybos ir mokesčiai pavėluoto įmokų mokėjimo atvejais[26]. Atsakingo skolinimo taisykles detalizuoja poįstatyminiai teisės aktai[27]. Nustatydama tokias taisykles valstybė atlieka intervenciją į privatinius teisinius santykius, taip apsaugodama fizinius asmenis nuo pernelyg didelės skolų naštos ir įsiskolinimo, galinčio lemti ir jų nemokumą.

Apibendrintai galima teigti, kad fizinių asmenų įsiskolinimas (nemokumas) yra reikšminga socialinė ir ekonominė problema, kurią reikia spręsti kompleksiškai. Svarbu įvertinti tai, kad fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo turi būti ieškoma naudojant kompleksines priemones, visų pirma, siekiant išvengti nemokumo, o jam kilus, sudaryti sąlygas kuo operatyviau spręsti šias problemas, užtikrinti skolininko ir kreditorių interesų balansą. Tokie sprendimai susiję ne tik su jau įsiskolinusių (nemokių) asmenų ir jų kreditorių apsauga, bet ir su priemonėmis, kurios, visų pirma, leistų įsiskolinimo išvengti, o pasinaudojus skolų panaikinimo priemonėmis, sudarytų sąlygas grįžti į aktyvų vartojimą, užsiimti ūkine komercine veikla. Nemokumo teisė turėtų būtent sudaryti sąlygas užtikrinti skolininko ir jo kreditorių interesų apsaugą skolininko nemokumo atveju, taip pat užtikrinti aktyvų grįžimą į vartojimo teisinius santykius po bankroto proceso. Vertinant nemokumą kaip teisės problemą svarbu įvertinti jo sukeliamas neigiamas pasekmes ne tik skolininkui, bet ir jo šeimos nariams ir kreditoriams.

---

[26] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-4-611/2020.

[27] Atsakingo skolinimo nuostatai, patvirtinti Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimu Nr. 03-144; Vartojimo kredito teikimo gairės, patvirtintos Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus 2015 m. balandžio 27 d. sprendimu Nr. 241-69 (pakeisti 2020 m. gruodžio 14 d. sprendimu Nr. V 2020/(34.3.E-3400)-419-32).

II. FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO PROCESO RAIDA LIETUVOJE

Fizinių asmenų nemokumo (neišsimokėjimo ir bankroto) procesas buvo pripažįstamas Lietuvoje dar XX a. pradžioje[28]. Ieškant šiuolaikinių fizinių asmenų nemokumo problemos sprendimo pagrindų Lietuvoje, tikslinga įvertinti iki FABĮ priėmimo atliktus vertinimus ir studijas dėl fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo ir teisinio reguliavimo poreikio šioje srityje. Nacionalinės verslo administratorių asociacijos 2008 m. paskelbtoje studijoje „Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas“, vertinant fizinių asmenų bankroto proceso poreikį, nurodyta, kad <...> *fiziniai asmenys, vykdantys individualią veiklą (ūkininkai, asmenys, veikiantys pagal verslo liudijimus, kiti aktyviai veikiantys asmenys), tačiau neįsteigę juridinių asmenų, iš esmės neturi galimybės įveikti susidariusių finansinių sunkumų remdamiesi analogiškomis teisės normomis, kokiomis naudojasi juridiniai asmenys. Tokiu atveju aktyvia veikla užsiimantiems fiziniams asmenims (verslininkams), kurie dėl objektyvių priežasčių yra susidūrę su finansiniais sunkumais (kurie tam tikromis aplinkybėmis tapo nemokūs), nesudarytos panašios galimybės „sugrįžti“ į verslą.* Taigi minėtoje studijoje, sprendžiant fizinių asmenų nemokumo problemą, visų pirma, buvo kreipiamas dėmesys į teisinio reguliavimo nebuvimą sprendžiant asmenų, vykdančių individualią veiklą, nemokumo problemas.

2009 m. kovo 24 d. buvo pateiktas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas ir aiškinamasis šio įstatymo raštas[29]. Šio įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodyta, kad leidus fiziniam asmeniui bankrutuoti ir suteikus jam viltį, kad po kelerių metų jo skolos gali būti nurašytos, jis būtų suinteresuotas dirbti legaliai ir grąžintų bent dalį skolų, o neleidus jis gali visą gyvenimą slėpti savo pajamas. Taip

---

28 Vladas Mačys, *Civilinio proceso paskaitos*, Teisių fakulteto leidinys (1924); Dovydas Gecas, Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas, *Teisė* (1929).

29 Žr. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.339726?jfwid=rivwzvpvg.

pat akcentuota, kad projekto nuostatų įgyvendinimas sukels teigiamų pasekmių verslo sąlygoms ir plėtrai, kadangi nemokiems fiziniams asmenims bus sudaryta galimybė aktyviai dalyvauti ekonominiame gyvenime. Kreditorių būklė nepablogės, nes bankrutuojantys fiziniai asmenys ir taip neturi galimybės su jais atsiskaityti[30]. Tai rodo, kad pirmu fizinio asmens bankroto įstatymo projektu būtent ir siekta spręsti socialines fizinių asmenų nemokumo sukeliamas problemas, sudaryti sąlygas išvengti skurdo, pajamų slėpimo ir skolų nurašymo.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 413 patvirtino Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepciją[31], kurios tikslas buvo įtvirtinti numatomo parengti FABĮ pagrindines fizinio asmens bankroto teisinio reguliavimo nuostatas ir struktūrą. Šioje koncepcijoje, vertinant teisinio reguliavimo poreikį reguliuojant fizinių asmenų nemokumą, nurodyta, kad <...> *situacija, kai Lietuvos Respublikos įstatymai nenumato nemokaus fizinio asmens bankroto galimybės, neatitinka nei paties nemokaus fizinio asmens, nei jo kreditorių interesų. Fizinis asmuo, negalintis padengti savo skolų, neapsaugotas nuo nuskurdimo. Išieškojimas iš jo turto gali būti atliekamas neribotą laiką. Toks fizinis asmuo nesuinteresuotas turėti legalų pajamų šaltinį, oficialiai įgyti turto, nes išieškant skolas šio turto netektų. Taigi skolininkas linkęs dirbti nelegaliai, įgytą turtą registruoti kitų asmenų vardu. Toks asmuo neribotam laikui paliekamas neapibrėžtoje padėtyje. Kadangi tokio teisinio reguliavimo nėra, neįmanoma subalansuotai tenkinti visų kreditorių reikalavimus, nes skolininkas dažniausiai gali atsiskaityti tik su tam tikrais kreditoriais, o gautos lėšos nepaskirstomos visiems kreditoriams*. Taip pat buvo pripažinta, kad teisinio reguliavimo šioje srityje nebuvimas neigiamai veikia asmenų verslumą ir lemia socialinę atskirtį: <...> *galiojantys teisės aktai nesuteikia neišgalinčiam atsiskaityti su kreditoriais fiziniam asmeniui galimybės būti atleistam nuo likusių skolų mokėjimo, kuo greičiau atkurti savo mokumą ir vėl tapti vartotoju ir (ar) imtis komercinės ūkinės veiklos, t. y. neskatina verslumo. Ekonominio nuosmukio sąlygomis patiriami fizinių asmenų finansiniai sunkumai ir tokių asmenų bankroto teisinio reguliavimo nebuvimas gali didinti socialinę atskirtį, taigi ir valstybės išlaidas socialinėms reikmėms*. Nors šioje įstatymo koncepcijoje nustatyta fizinio asmens bankroto proceso tvarka skiriasi nuo šiuo metu galiojančio teisinio reguliavimo, galima teigti, kad joje gana tiksliai buvo įvardytos fizinių asmenų nemokumo sukeliamos ekonominės ir socialinės priežastys. Apibendrinant FABĮ koncepcijoje nurodytas fizinių asmenų nemokumo problemas matyti, kad poreikis priimti specialų šių problemų sprendimui skirtą įstatymą, buvo siejamas

[30] Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIP-450.

[31] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 413 „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 44-2129).

su fizinio asmens skurdu ir socialine atskirtimi, neribotu priverstiniu vykdymu, kreditorių interesais, verslumo neskatinimu. Būtent šios fizinių asmenų nemokumo nulemtos problemos ir lemia poreikį priimti specialų, būtent šios socialinės problemos sprendimui skirtą teisinį reguliavimą.

2012 m. gegužės 10 d. priėmus FABĮ (įsigaliojo 2013 m. kovo 1 d.), atsirado teisinis būdas spręsti fizinių asmenų nemokumo problemas. Iš FABĮ parengiamųjų dokumentų matyti, kad šiuo įstatymu buvo siekiama spręsti neriboto išieškojimo iš fizinio asmens, kreditorių ir skolininko interesų derinimo bei skolininko verslumo skatinimo problemas: *Dabartinė situacija, kuomet Lietuvos Respublikos įstatymai nenumato nemokaus fizinio asmens bankroto galimybės, neatitinka nei paties nemokaus fizinio asmens, nei jo kreditorių interesų: išieškojimas iš fizinio asmens turto gali būti atliekamas neribotą laikotarpį, o fizinio asmens bankroto teisinio reguliavimo nebuvimas nesuteikia galimybės subalansuotai tenkinti visų kreditorių reikalavimus. Galiojantys teisės aktai nebeišgalinčiam atsiskaityti su kreditoriais fiziniam asmeniui nenumato galimybės atleisti jį nuo likusių skolų sumokėjimo, kuo greičiau atkurti jo mokumą ir vėl tapti vartotoju ir (ar) užsiimti komercine ūkine veikla, t. y. neskatina verslumo*[32]. Teisės doktrinoje vertinant pasirinktą FABĮ modelį, ekonominių ir socialinių santykių ypatumus, pripažįstama, kad veiksmingiausiai Lietuvoje fizinių asmenų nemokumo problemos būtų sprendžiamos atsižvelgiant į šiuos kriterijus: <...> *ypač daug dėmesio būtų skiriama sąžiningam (taikant pater familias standartą) skolininko elgesiui ir iki bankroto bylos iškėlimo, ir vykdant skolų grąžinimo planą bei skolų grąžinimo plano kontrolei; būtų kompleksiškai taikomos ir teisinės, ir socialinės prevencinės priemonės, t. y. tokios teisinės priemonės kaip griežtesnės paskolų išdavimo vertinimo sistemos įtvirtinimas bei informacinės sistemos apie skolininkus ir kreditorius diegimas, taip pat tokios socialinės priemonės kaip finansinio švietimo programos, konsultacijos skolų valdymo klausimais bei atitinkamos socialinės politikos vykdymas. Prevencinės priemonės turėtų būti taikomos individualiai atsižvelgiant į fizinio asmens nemokumo atsiradimo veiksnius*[33].

FABĮ aiškinamajame rašte nurodoma, kad šio įstatymo tikslas yra *nustatyti fizinių asmenų mokumo atkūrimo principus, kurie sudarytų sąlygas fiziniams asmenims (tarp jų ūkininkams ir kitiems fiziniams asmenims, kurie įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla) (toliau – fizinis asmuo), iš esmės pablogėjus jų finansinei būklei, per protingą terminą pagal išgales tenkinti kreditorių reikalavimus ir, pasibaigus šiam terminui, pagal įstatyme nustatytas sąlygas būti atleistiems nuo tolimesnio skolų mokėjimo, t. y. sudaryti sąlygas jiems išvengti skurdo ir atkurti jų mokumą bei užtikrinti kreditorių reikalavimų tenkinimą nustatyta tvarka*[34]. Taip pat parengiamuose įstatymo dokumentuose nurodyta, kad fizinių asmenų bankroto

[32] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

[33] Edita Gruodytė, Julija Kiršienė, Paulius Astromskis, *op. cit.*, p. 213–232.

[34] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

procesas leis pasiekti tokius tikslus: <...> *projektas turės teigiamos įtakos verslo sąlygoms ir verslo plėtrai. Fiziniam asmeniui iškėlus bankroto bylą, galės būti sudarytos sąlygos tęsti ar pradėti ūkinę komercinę ir (ar) ūkininko veiklą. Baigus fizinio asmens bankroto procesą, bus sudaryta galimybė fiziniams asmenims atkurti mokumą*[35]. Taigi iš FABĮ parengiamojo rašto išskirti vieną, konkretų fizinių asmenų bankroto proceso tikslą yra sudėtinga. Pripažinta, kad tokiu procesu siekiama ne tik spręsti skolininko nemokumo problemas, bet ir sudaryti sąlygas tęsti ar pradėti verslą, išvengti skurdo.

Nuo FABĮ įsigaliojimo iki 2021 m. gruodžio 31 d. bankroto bylų iškelta 3 128 fiziniams asmenims, iš kurių 1 625 (52 proc.) fiziniams asmenims bankroto procesai sėkmingai baigti: 1 580 įgyvendintų planų, 12 fizinių asmenų patenkino visų teismo patvirtintų kreditorių reikalavimus anksčiau nei nustatyta plane, 10 fizinių asmenų galės ateityje įvykdyti skolinius įsipareigojimus, 23 fiziniams asmenims visi kreditoriai atsisakė savo reikalavimų ir teismas priėmė nutartį priimti atsisakymus[36]. Vertinant paskutinių metų statistiką matyti, kad pradėtų fizinių asmenų bankroto procesų skaičius kinta[37]:

	2016	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Bankroto procesų skaičius	456	474	398	307	271	286

Sprendžiant dėl Lietuvoje pasirinkto fizinių asmenų nemokumo proceso modelio teisinio reglamentavimo aspektu gali kilti klausimas, ar pagrįstai nuspręsta fizinių asmenų nemokumo problemas reglamentuoti atskirame įstatyme, o ne jau FABĮ priėmimo metu galiojusiuose įmonių bankroto ar restruktūrizavimo įstatymuose. Atitinkamai, atliekant sisteminę juridinių asmenų nemokumo reformą ir 2019 m. priėmus JANĮ, kuris pakeitė Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą ir Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymą, nebuvo sprendžiamas klausimas dėl galimo vieno bendro teisės akto, reglamentuojančio juridinių ir fizinių asmenų nemokumo procesus. Toks klausimas dėl vieno teisės akto, reglamentuojančio nemokumo procesą, nėra tik formalus juridinės technikos ir teisėkūros klausimas. Sisteminis, nuoseklus fizinių ir juridinių asmenų nemokumo procesų suderinamumas yra svarbus ieškant veiksmingo nemokumo problemų sprendimo būdų.

---

35 *Ibid.*

36 Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2022 m. kovo 4 d. nemokumo procesų apžvalga Nr. (6.13) D4-43806.

37 *Ibid.*

Įvairių valstybių nemokumo teisėje fizinių asmenų nemokumo procesas reglamentuojamas tame pačiame įstatyme kaip juridinių asmenų nemokumo procesas. Tokios valstybės yra Latvija, Vokietija, Čekija, JAV, Slovėnija ir kt. Kita vertus, pažymėtina, kad kai kuriose valstybėse juridinių ir fizinių asmenų nemokumo procesai reglamentuojami atskiruose įstatymuose (pavyzdžiui, Suomijos, Švedijos)[38]. Fizinių asmenų nemokumo proceso reglamentavimas atskirame nuo juridinių asmenų nemokumo procesą reglamentuojančiame teisės akte kelia neaiškumų. Visų pirma, fizinių ir juridinių asmenų nemokumo procesas yra kolektyvinis procesas, kuriame siekiama derinti skolininko ir jo kreditorių interesus. Kolektyviškumas yra vienas esminių nemokumo ir individualaus priverstinio vykdymo procesų skirtumų, todėl fizinių ir juridinių asmenų nemokumo procesai šiuo atžvilgiu sutampa. Antra, nemaža dalis klausimų, kuriuos reglamentuoja JANĮ ir FABĮ teisės normos, yra tie patys, tačiau reglamentuojami skirtingai. Pavyzdžiui, klausimai, susiję su ikiteismine nemokumo proceso stadija, kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tvirtinimo tvarka, individualios ir kolektyvinės kreditorių teisėmis, jų įgyvendinimu, kreditorių susirinkimo sprendimų panaikinimo tvarka ir pagrindais, nemokumo administratoriaus skyrimu, jo teisėmis ir pareigomis, skyrimu ir atstatydinimu, skolininko turto realizavimu, sandorių ginčijimu yra reglamentuojami skirtingai atskirų įstatymų nuostatose. Kyla klausimas dėl tokio skirtingo teisinio reglamentavimo poreikio ir pagrįstumo, nes tie patys nemokumo teisės klausimai, priklausomai nuo skolininko pobūdžio, reglamentuojami skirtingai. Trečia, skirtingų teisės aktų taikymas kelia ir nemokumo procesų suderinamumo problemų subjektų atžvilgiu. Pavyzdžiui, bankrutuojant individualiai įmonei, tai iš esmės reiškia ir jos savininko bankroto procesą dėl tokio juridinio asmens neribotos civilinės atsakomybės ypatumų, savininko ir tokio juridinio asmens kreditorių įtraukimą į nemokumo procesą. Ketvirta, fizinių ir juridinių asmenų nemokumo procesai pasižymi veiksmingumo tikslu, o pagrindiniai šiame procese taikomi principai (efektyvumas, kreditorių lygiateisiškumas, skaidrumas, teismo vadovavimas procesui ir profesionalumas) iš esmės sutampa. Penkta, teisės normos yra jungiamos į institutus, pošakius ir galiausiai teisės šakas pagal tai, kokią socialinių santykių sritį konkreti norma reguliuoja (teisinio reguliavimo objektas) ir kokiu būdu reguliuoja (teisinio reguliavimo metodas)[39]. Šie teisinio reguliavimo skirtumai leidžia teigti, kad tuo atveju, kai tam tikri klausimai nėra reglamentuojami FABĮ, jie, kiek tai suderinama su fizinio asmens nemokumo procesu, turėtų būti sprendžiami pagal atitinkamas JANĮ nuostatas. Šešta, dėl skirtingo nemokumo procesų teisinio reguliavimo kyla klausimas dėl veiksmingos

---

[38] Paul J. Omar, Jennifer L. L. Grant, *Research Handbook on Corporate Restructuring*, Edward Elgar (2021), p. 203.

[39] Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija. Trečiasis leidimas*, Justitia (2009), p. 344.

skolininko teisių gynybos. Pavyzdžiui, fizinių asmenų nemokumo procese skolininkui suteikiama teisė išsaugoti vienintelį gyvenamąjį būstą, būtiną fizinio asmens ir (ar) jo išlaikomų asmenų poreikiams tenkinti (FABĮ 8 straipsnio 9 dalis). Tačiau bankrutuojant neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui, pavyzdžiui, individualiai įmonei, kai yra galimybė kreditorių reikalavimus tenkinti iš skolininkui priklausančio turto (JANĮ 88 straipsnis), tokia galimybė išsaugoti vienintelį gyvenamąjį būstą nenustatyta. Tokia situacija yra nepagrįsta atsižvelgiant į tai, kad vien dėl konkretaus nemokumo proceso pradėjimo išsiskiria vienų esminių skolininko subjektinių teisių (teisės į nuosavybę ir privatų gyvenimą) apsauga. Septinta, šiuolaikinės nemokumo teisės tendencijos leidžia teigti, kad nemokumo procesas neturėtų būti skirstomas priklausomai nuo teisės subjektų. UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklėse dėl mikro ir mažų įmonių nemokumo mikroįmonė apibrėžiama kaip bet kokios teisinės formos teisės subjektas (angl. *any legal form*), taip pat verslininkai ir ribotos ar neribotos atsakomybės juridiniai asmenys, t. y. fiziniai asmenys, užsiimantys prekyba, verslu, amatu ar profesija, savarankiškai dirbančios ar ribotos ar neribotos atsakomybės mikro, mažos ir vidutinės įmonės, jei pagal nacionalinę teisę tie asmenys laikomi verslininkais. Siekiant išvengti neaiškumų, ši sąvoka turėtų apimti pajamų iš verslo gaunančius asmenis, o ne uždirbančius algą (darbuotojus); neribotos atsakomybės mikro, mažas ir vidutines įmones ir ribotos atsakomybės mikro, mažas ir vidutines įmones. Europos Sąjungos nemokumo teisę reglamentuojantys teisės aktai (Nemokumo bylų reglamentas, Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyva) reglamentuoja tiek juridinių, tiek fizinių asmenų nemokumo procesus.

JANĮ, FABĮ reglamentuoja tokio paties pobūdžio socialinio gyvenimo problemas – nemokumą, o vyraujantis šiuose teisės aktuose nustatytų teisės normų reguliavimo metodas yra imperatyvus. Be to, abu procesai yra kolektyvinio pobūdžio. Atitinkamai, sprendžiant dėl nemokumo teisinio reguliavimo pokyčių ir siekiant užtikrinti veiksmingesnį fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimą, teisinio reguliavimo spragų išvengimo, fizinių ir juridinių asmenų bankroto (nemokumo) procedūros turėtų būti reglamentuojamos viename teisės akte. Pavyzdžiui, siekiant šių tikslų fizinių asmenų bankroto proceso teisinis reglamentavimas galėtų būti „perkeltas“ į atskirą JANĮ skyrių ir šiam procesui būtų taikomos bendrosios juridinių asmenų nemokumo procesą reglamentuojančios nuostatos, kiek jos būtų suderintos su fizinio asmens bankroto proceso ypatumais.

Vertinant fizinių asmenų nemokumo proceso teisinio reglamentavimo ypatumus, taip pat diskutuotina, ar Lietuvoje fizinio asmens nemokumo procesas pagrįstai vadinamas *bankroto procesu*. Tai, kad fizinio asmens nemokumo problemoms spręsti vartojamas ne bankroto, bet kiti terminai, rodo įvairūs teisės aktai. Pavyzdžiui, JAV ir ES nemokumo teisėje kalbant apie fizinių asmenų nemokomo problemų sprendimo

procesą vartojamas „atleidimo nuo skolų“ (angl. *discharge of debt*) terminas. JK teisėje vartojamas vartotojo skolų pakeitimo (angl. *consumer debt adjustment*) terminas. Šie fizinių asmenų nemokumo proceso apibūdinimai yra tikslesni nei bankroto terminas ir aiškiau nusako tokio proceso esmę. Bankroto procesas įprastai yra nukreiptas į kuo operatyvesnį viso skolininko turto realizavimą ir atsiskaitymą su kreditoriais kuo didesne apimtimi, o juridinių asmenų bankroto atveju siekiama ir įmonės išregistravimo iš juridinių asmenų registro. Tačiau fizinių asmenų bankroto procesas, nors ir nesumenkinant kreditorių interesų apsaugos tikslų, nevisiškai atitinka klasikinę bankroto proceso sampratą. Kaip minėta, fizinių asmenų nemokumo procesas yra nukreiptas ir į socialinių fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimą, kuris pasižymi siekiu suteikti skolininkui ir jo šeimos nariams apsaugą, galimybę nurašyti skolas net ir išsaugant jo turtą ir siekiant sudaryti skolininkui galimybes po šio proceso toliau aktyviai dalyvauti vartojimo santykiuose („naujos pradžios“ tikslas). Tai leidžia abejoti, ar fizinių asmenų nemokumo procesas turėtų būti vadinamas bankroto procesu. Todėl, svarstant dėl galimų nemokumo procesus reglamentuojančių teisės aktų pakeitimo, siūlytina fizinių asmenų bankroto procesą taip pat laikyti nemokumo procesu, o dar tiksliau – skolų panaikinimo procesu[40].

[40] Tačiau, nepaisant išskirtų galimų fizinio asmens nemokumo proceso terminų vartojimo, šiame darbe vartojamas įprastas Lietuvos nemokumo teisėje fizinio asmens bankroto proceso terminas, kadangi daugiausia dėmesio skiriama būtent FABĮ taikymo problemoms ir teismų praktikos analizei.

III. BANKROTO PROCESO TIKSLAS IR PRIEMONĖS JAM PASIEKTI

Nemokumo (bankroto) procesas yra teisinių procedūrų visuma, skirta spręsti įsiskolinimo (nemokumo) problemai[41]. Įprastai bankroto procese siekiama teisingo skolininko turto (iš jo realizavimo gaunamų pajamų) paskirstymo kreditoriams ir išvengti visų skolininko kreditorių interesams priešingų veiksmų priėmimo ir apsaugoti sąžiningą skolininką (angl. *the honest debtor*) nuo jo kreditorių, suteikiant jam skolų nurašymo galimybę[42].

Nemokumo problemų sprendimas fizinių asmenų bankroto procese skiriasi nuo juridinių asmenų nemokumo proceso. Nors abiem atvejais valstybė nustato teisinį mechanizmą koordinuotai (kolektyviniame procese) spręsti skolininko nemokumo problemas ir sudaryti sąlygas visiems skolininko kreditoriams vienodomis galimybėmis jame dalyvauti, fizinių asmenų bankrotas pasižymi socialiniais, ekonominiais ypatumais, kurių nėra juridinių asmenų nemokumo procese. Visų pirma, fizinių asmenų bankroto procesas yra skirtas spręsti konkrečių teisės subjektų (fizinių asmenų) nemokumo problemai sudarant galimybes išlaikyti orų skolininko ir jo šeimos gyvenimą, taip pat sudaryti galimybes, atlikus bankroto procedūras, grįžti į aktyvius vartojimo santykius, užsiimti verslu. Teisės doktrinoje išskiriami įvairūs nemokumo procese suteikiamos apsaugos skolininkui privalumai: pirma, tai yra paskata skolininkui dirbti, apsaugant jo gausimas pajamas; antra, tam tikro ekonominio stabilumo užtikrinimas išvengiant žymaus skolininko vartojimo sumažėjimo. Siekiant minėtų tikslų pripažįstama, kad ši skolininkui suteikiama apsauga didina asmens siekį dirbti, apsaugo nuo žymaus

---

41 Will Dobbie, Jae Song, Debt Relief and Debtor Outcomes: Measuring the Effects of Consumer Bankruptcy Protection, *American Economic Review*, 105(3) (2015), p. 1272–1311.

42 Louis Edward Levinthal, The Early History of Bankruptcy Law, *University of Pennsylvania Law Review*, 66(5/6) (1918), p. 223–250.

vartojimo sumažėjimo, kuris gali turėti reikšmingas ilgalaikes pasekmes, pavyzdžiui, gali sukelti sveikatos problemų ar prarasti pagrindinį turtą, pavyzdžiui, gyvenamąjį būstą[43]. Tokie tikslai nėra keliami sprendžiant juridinių asmenų nemokumo problemas.

Fizinių asmenų bankroto procesas kaip skolininko nemokumo problemų sprendimo būdas (skolų nurašymas) kelia klausimų, kokių tikslų juo yra siekiama. Ar skolų nurašymas (atleidimas nuo bankroto procese neįvykdytų iki jo pradžios atsiradusių skolų vykdymo) yra skolininko privilegija ar teisė? Kaip suderinti skolininko kreditorių interesą gauti visą savo reikalavimą ir skolininko galimybę būti atleistam nuo prievolių vykdymo? Ar toks procesas nesudaro sąlygų skolininkui piktnaudžiauti teisinės gynybos būdais siekiant išvengti skolų grąžinimo? Kai kurios šių problemų buvo pripažįstamos ir FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose, kuriuose nurodyta, kad priėmus šį įstatymą galimas neigiamas poveikis kai kurių kreditorių interesams ir fizinių asmenų atsakomybės už prisiimtas prievoles vengimas. Tai rodo, kad ir sprendžiant dėl fizinių asmenų bankroto proceso poreikio jis vertinamas nevienareikšmiškai ir kėlė klausimų, ar toks procesas nesukels neigiamų padarinių. Be to, kai kurių autorių nuomone, fizinių asmenų bankroto procesas gali sukelti tokias neigiamas pasekmes: suformuoti netinkamus žmonių lūkesčius, didinti skolinimo ir paslaugų kainas, mažinti kredito prieinamumą, skatinti piktnaudžiauti bankroto procesu ir priimti rizikingus sprendimus[44].

Teisė kaip socialinio elgesio reguliavimo instrumentas turi užtikrinti balansą tarp asmenų subjektinių teisių ir pareigų[45]. Teisine prasme ydingomis laikytinos situacijos, kai asmuo įgyja daugiau teisių nei turi atitinkamų pareigų. Tokiu atveju asmeniui būtų suteikiamos privilegijos, kurios iškreipia subjektinių teisių ir pareigų balansą, nes nėra teisių be pareigų[46]. Ir atvirkščiai, situacija, kai asmuo turi daugiau pareigų nei teisių, reiškia priespaudą, o ne teisinio santykio dalyvių interesų suderinamumą. Tinkamo subjektinių teisių ir pareigų balanso paieška išryškėja nagrinėjant fizinių asmenų bankroto proceso tikslą. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad skolininkui suteikiant teisę bankrutuoti (nurašyti skolas) jam suteikiama privilegija kreditorių sąskaita. Tačiau šiuo atveju skolininko subjektinių teisių ir pareigų balanso paieška neturėtų būti išimtinai siejama su skolininko interesu šiame procese būti atleistam nuo skolų grąžinimo. Siekiant įvertinti bankroto proceso pagrindą turi būti įvertinamos jau minėtos įsiskolinimo visuomenėje pasekmės ir ekonominiai (vartojimo) ir socialiniai santykiai.

---

43 Will Dobbie, Jae Song, *op. cit.*, p. 1272–1311.

44 Edita Gruodytė, Julija Kiršienė, Paulius Astromskis, *op. cit.*, p. 213–232.

45 Alfonsas Vaišvila, *Teisinis personalizmas: teorija ir metodas*, Justitia (2010).

46 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-203/2000.

Fizinių asmenų bankroto proceso tikslų ieškoma teismų praktikoje. Teismų praktikoje fizinio asmens bankroto proceso tikslas apibrėžiamas įvairiai, pavyzdžiui: kaip sąžiningo asmens mokumo atkūrimas[47]; fizinio asmens mokumo atkūrimas ir didesnės finansinės atsakomybės už prisiimamus finansinius įsipareigojimus išugdymas[48]; fizinio asmens mokumo atkūrimas ir užtikrinimas, kad kreditorių reikalavimai bus patenkinami nustatyta tvarka[49,50]; fizinio asmens apsauga nuo sunkių ekonominių ir socialinių padarinių ir pagalba jam grįžti į visavertį gyvenimą[51]; fizinio asmens mokumo atkūrimas ir užtikrinimas, kad kreditorių reikalavimai bus patenkinami nustatyta tvarka[52]; nemokaus (t. y. nepajėgiančio vykdyti savo mokėjimo prievolių) fizinio asmens ir jo kreditorių interesų subalansavimas[53]; fizinio asmens mokumo atkūrimas kiek įmanoma apsaugant ir užtikrinant kreditorių interesus[54]. Taigi fizinių asmenų bankroto proceso tikslas iš esmės yra siejamas su skolininko mokumo atkūrimu, kreditorių reikalavimų tenkinimu ir net skolininko finansinių įsipareigojimų prisiėmimo ugdymu.

FABĮ 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad šio teisės akto tikslas yra sudaryti sąlygas atkurti sąžiningo fizinio asmens, ūkininko ir kito fizinio asmens, kuris verčiasi individualia veikla, kaip ji apibrėžta Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme, mokumą užtikrinant kreditorių reikalavimų tenkinimą šio įstatymo nustatyta tvarka siekiant teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros. Remiantis FABĮ parengiamaisiais dokumentais, fizinio asmens bankroto procesas yra skirtas *<...> nustatyti fizinių asmenų mokumo atkūrimo principus, kurie sudarytų sąlygas fiziniams asmenims (tarp jų ūkininkams ir kitiems fiziniams asmenims, kurie įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla) <...>, iš esmės pablogėjus jų finansinei būklei, per protingą terminą*

---

47 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014.

48 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-190-706/2015.

49 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189-690/2015.

50 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-26-611/2019.

51 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015.

52 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-221-421/2016.

53 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-378-915/2016.

54 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-219/2019.

pagal išgales tenkinti kreditorių reikalavimus ir, pasibaigus šiam terminui, pagal įstatyme nustatytas sąlygas būti atleistiems nuo tolimesnio skolų mokėjimo, t. y. sudaryti sąlygas jiems išvengti skurdo ir atkurti jų mokumą bei užtikrinti kreditorių reikalavimų tenkinimą nustatyta tvarka[55]. Taigi FABĮ tikslas jo parengiamuosiuose dokumentuose buvo apibrėžtas kaip skolininko atleidimas nuo skolų mokėjimo ir mokumo atkūrimas bankroto proceso metu patenkinus (dalinai patenkinus) ar net nepatenkinus kreditorių reikalavimus, išskyrus FABĮ 27 straipsnio 9 dalyje nustatytas išimtis. Pabrėžtina, kad nurodyti fizinio asmens bankroto proceso tikslai rodo aiškią socialinę tokio proceso kryptį – skolininko skurdo išvengimą, kreditorių reikalavimų tenkinimą pagal galimybes. Šiuo procesu nebuvo siekiama sudaryti sąlygas užtikrinti visišką atsiskaitymą su skolininko kreditoriais. Atvirkščiai, iš įstatymo parengiamųjų darbų galima spręsti, kad atsiskaitymas su kreditoriais priklauso nuo skolininko išgalių ir tiesiog reikalaujama, kad kreditorių reikalavimai būtų tenkinami nustatyta tvarka. Panašiai fizinių asmenų bankroto tikslas vertinamas ir kitų valstybių teisėje. Pavyzdžiui, Latvijos nemokumo įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad fizinio asmens nemokumo procesas yra visuma teisinių priemonių, kurių tikslas yra patenkinti kuo didesne apimtimi kreditorių reikalavimus iš skolininko turto ir suteikti skolininkui, kurio turtas ir pajamos yra nepakankamos, galimybę įvykdyti visas prievoles, būti atleistam nuo neįvykdytų prievolių ir atkurti mokumą. Tai leidžia teigti, kad fizinių asmenų bankroto procese siekiama patenkinti kiek galima didesne apimtimi kreditorių reikalavimus, tačiau šio proceso tikslas nėra visų skolininko kreditorių reikalavimų patenkinimas.

Sprendžiant dėl fizinių asmenų bankroto proceso tikslo, svarbus ir šio proceso ekonominės ir socialinės reikšmės įvertinimas. Fizinio asmens skolų nurašymas sudaro galimybes skolininkui grįžti į aktyvius vartojimo santykius, skolintis, įsigyti prekių ir paslaugų. Tokios skolininko teisės poreikis kyla iš vartojimo kaip ekonominių teisinių santykių visuomenėje pagrindo, kuriame asmenų vartojimas yra svarbi ekonominių santykių plėtros dalis. Taip pat bankroto procesas sudaro sąlygas nuslopinti „socialinę įtampą“, kylančią tarp skolininko ir kreditorių, kai skolininkas negali tinkamai vykdyti savo skolinių įsipareigojimų. Šio proceso metu kreditorių reikalavimai tenkinami pagal skolininko išgales, įprastai įvykdant mokumo atkūrimo planą ar tiesiog operatyviai realizuojant jo turimą turtą ir patenkinus iš jo gautų pinigų kreditorių reikalavimus. Taip fizinių asmenų bankroto procesas leidžia išvengti „nesibaigiančių“ skolininko ir kreditorių ginčų, nesutarimų ir išieškojimo iš skolininko turto, ir sudaro pagrindą patiems kreditoriams nuspręsti, kokiu būdu ir tvarka turėtų vykti bankroto procesas ir tenkinami jų reikalavimai. Nesudarius galimybių nurašyti skolininko turtinius įsipareigojimus, jis

[55] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

iš esmės būtų priverstas taikytis su jo atžvilgiu pritaikytais suvaržymais ir prarasti galimybę toliau vartoti ir aktyviai dalyvauti ekonominiuose santykiuose.

Nagrinėjant fizinių asmenų bankroto proceso tikslą taip pat reikia įvertinti, kad skolininko nemokumo problemos gali būti susijusios ne tik su vienu asmeniu, bet ir kitais, priklausančiais nuo skolininko, pavyzdžiui, šeimos nariais. Neatsitiktinai bankroto procese ieškoma ir būdų apsaugoti ne tik paties skolininko, bet ir jo šeimos narių interesus, siekiant apsaugoti įkeistą vienintelį šeimos gyvenamąjį būstą bankroto proceso metu.

Apibendrinant fizinio asmens bankroto proceso paskirtį galima teigti, kad pagrindinis šio proceso **tikslas** yra fizinio asmens skurdo ir socialinės įtampos išvengimas jam pagal galimybes vykdant įsipareigojimus kreditoriams. Toks šio proceso tikslo apibūdinimas atskleidžia jo socialinę ir ekonominę paskirtį – išvengti skolininko skurdo, nulemto jo negalėjimo tinkamai vykdyti skolinius turtinius įsipareigojimus. Skolininko skurdas nėra teisiškai apibrėžta sąvoka. Tačiau būtent skolininko skurdo išvengimas kaip bankroto proceso tikslas atskleidžia, kad valstybė, suteikdama teisę bankrutuoti, siekia apsaugoti asmenis nuo neigiamų įsiskolinimo sukeliamų pasekmių. Socialinės įtampos išvengimas reiškia skolininko ir jo kreditorių socialinės taikos atkūrimą, teisinio neapibrėžtumo ir neaiškumo išvengimą. Valstybė, leisdama nurašyti skolininko skolas, atsiradusias iki bankroto bylos iškėlimo dienos, išsprendžia kilusią socialinę įtampą nustatydama, kad skolininkas nebeturi vykdyti tokių įsipareigojimų kreditoriams. Tai yra socialinės taikos ir teisinio tikrumo tarp skolininko ir kreditorių atkūrimo pagrindas. Socialinės skolininko ir kreditorių taikos atkūrimo sąlyga bankroto procese yra kreditorių reikalavimų patenkinimas pagal skolininko galimybes. Bankroto procese skolininkas įprastai neturi galimybių patenkinti kreditorių reikalavimus visiškai. Šiame procese ir siekiama, kad skolininkas įvykdytų iki bankroto bylos atsiradusius kreditorių reikalavimus pagal savo galimybes bankroto proceso metu. Skolininkas bankroto procese turi dėti pastangas patenkinti kreditorių reikalavimus kuo didesne apimtimi, tačiau taip pat turi būti užtikrinami skolininko ir jo šeimos narių pagrindiniai poreikiai ir interesai. Bankroto procesas skirtas ne nubausti skolininkui, bet derinant jo ir kreditorių interesus išspręsti nemokumo sukeliamas socialines ir ekonomines problemas.

Nurodytas fizinio asmens bankroto proceso tikslas pasiekiamas nustatant skolininko ir kreditorių teises ir pareigas bankroto procese. Šiam tikslui pasiekti gali būti išskiriamos konkrečios priemonės. Sistemiškai vertinant bankroto procese nustatytas skolininko ir kreditorių teises ir pareigas, nustatytą skolų nurašymo mechanizmą, išskirtinos tokios pagrindinės priemonės norint pasiekti bankroto proceso tikslą: i) „naujos pradžios“ skolininkui suteikimas, kuris sudaro prielaidas gyventi be „skolų naštos“ ir laisvai užsiimti ūkine komercine veikla, grįžti į aktyvius vartojimo santykius

po bankroto proceso; ii) skolininko ir jo šeimos narių teisės į orumą apsaugą viso bankroto proceso metu, sudarant sąlygas užtikrinti pagrindinius skolininko ir jo šeimos narių interesus; iii) kreditorių interesų apsauga, suteikianti teisę kreditoriams spręsti dėl bankroto proceso eigos ir priimti jo metu reikšmingus proceso eigai sprendimus ir reikalauti savo reikalavimo patenkinimo; iv) veiksmingų (paprastų, operatyvių, ekonomiškų) bankroto procedūrų užtikrinimas, kurios leistų efektyviai pasiekti bankroto proceso tikslą.

Nauja pradžia

Skolininkui suteikiama „nauja pradžia" po bankroto proceso yra viena esminių šiame nustatytų priemonių jo tikslui pasiekti. JAV Aukščiausiasis Teismas dar 1934 m. nurodė, kad bankroto proceso tikslas yra suteikti galimybę sąžiningam, bet nesėkmingam skolininkui, kuris atiduoda savo turtą bankroto procese, gauti naują galimybę gyventi nebūnant apsunkintam egzistuojančių skolų naštos[56]. Aiškinant šią priemonę taip pat nurodoma, kad atleidimas nuo skolų yra itin svarbus skolininko ateities finansinei gerovei (angl. *a debtor's future financial well-being*). Taip pat skolininkas privalo būti apsaugotas nuo kreditorių, kurie gali siekti išieškoti iki jo pradžios atsiradusias skolas pasibaigus šiam procesui. Skolininkui suteikiama galimybė išsaugoti esminį turtą, kurio reikia pagrindinių poreikių tenkinimui (pavyzdžiui, gyvenamasis būstas, transporto priemonė). Todėl skolų nurašymo apimtis privalo būti pagrįsta ir turėtų išlaisvinti skolininką nuo skolų tiek, kad jis galėtų pradėti veiklą iš naujo (angl. *start anew*)[57]. Kiti autoriai „naują pradžią" įvardija kaip galimybę „perkrauti ekonominį gyvenimą"[58]. Teisės doktrinoje „nauja pradžia" grindžiama įvairiais argumentais – nuo ekonominių argumentų siekiant didinti asmenų verslumą iki humanizmo ir geros moralės[59].

---

[56] US Supreme Court decison in case Local Loan Co. v. Hunt, 292 U.S. 234 (1934). Angl. *The Bankruptcy Act is of public as well as private interest, in that it gives to the honest but unfortunate debtor...a new opportunity in life and a clear field for future effort, unhampered by the pressure and discouragement of pre-existing debt*.

[57] Terrence L. Michael, Restoring the Fresh Start: Four Areas of Consumer Bankruptcy Law That Need to Be Fixed Now, *American Bankruptcy Institute Law Review*, 61 (2022), p. 62–102.

[58] *Ibid.*

[59] Joseph Spooner, Recalling The Public Interest in Personal Insolvency Law: A Note on Professor Fletcher's Foresight, *Nottingham Insolvency and Business Law eJournal*, 3 (29) (2015), p. 537–563.

Įvykdžius bankroto procedūras pasiekiamas tikslas – skolų, atsiradusių iki bankroto proceso pradžios, nurašymas. JAV bankroto teisėje atleidimas nuo skolų siejamas su teismo priimamu įsakymu, kuriuo visam laikui draudžiama (angl. *a permanent injunction*) bet kokiu būdu siekti susigrąžinti iš skolininko skolas, kurios atsirado iki pateikiant pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo[60]. Todėl galima teigti, kad atleidimas nuo skolų yra pagrindinis „naujos pradžios" elementas[61]. Taip skolininkas „išlaisvinamas" nuo iki bankroto proceso pradžios atsiradusių skolų ir sudaromos sąlygos užtikrinti jo paties ir šeimos narių teisę į orumą.

Skolų vykdymo modifikavimo (skolų nurašymo) bankroto procese tikslas yra atkurti skolininko ekonominį pajėgumą, kuris apima du elementus: skolininkas atleidžiamas nuo skolų ir skolininkas turėtų išvengti nemokumo ateityje, taip reikalaujant keisti jo elgesį, įpročius[62]. Thomas H. Jackson, apibūdindamas „naują pradžią", nurodo, kad taip skolininkas atleidžiamas nuo didžiosios dalies esamų skolų mainais į esamo neapsaugoto turto realizavimą ar dalies ateities pajamų praradimą, nebent jis pažeidė bankroto teisėje nustatytas konkretaus elgesio taisykles. Atleidimas nuo skolų ne tik atleidžia skolininką nuo ankstesnių skolinių įsipareigojimų, bet ir apsaugo jį nuo tam tikrų negatyvių pasekmių ateityje. Todėl atleidimas nuo skolų yra suprantamas kaip nauja finansinė pradžia[63]. Pats atleidimas nuo skolų JAV Bankroto kodekse suprantamas kaip draudimas bet kokiais būdais kreditoriams siekti susigrąžinti skolas, kurios atsirado iki kreipimosi dėl bankroto bylos iškėlimo. Jei skolininko atžvilgiu, kai buvo kreiptasi dėl bankroto bylos iškėlimo, buvo priimti teismų sprendimai, jie nebegali būti vykdomi[64].

Europoje pradėjus formuotis fizinių asmenų nemokumo procesui, įvairiose valstybėse „naujos pradžios" samprata išsiskyrė. Vienose valstybėse daugiausia dėmesio skiriama sąžiningumo principui sprendžiant dėl skolininko prievolių vykdymo modifikavimo, kitose itin rūpinamasi mokėjimų plano vykdymu, kai skolininko prievolės pasibaigia įvykdžius planą, taip pat skolininkas turi pareigą dirbti, siekti gauti daugiau pajamų. Dar kitose valstybėse pabrėžiamas skolų prevencijos tikslas ir siekiama taikaus

---

60 11 U.S. Code § 524; Terrence L. Michael, *op. cit.*, p. 62–102.

61 Thomas H. Jackson, The Fresh-Start Policy in Bankruptcy Law, *Harvard Law Review*, 98(7) (1985), p. 1393–1448.

62 Bureau of the European Committee on Legal Co-Operation (CDCJ-BU) Report On Legal Solutions To Debt Problems In Credit Societies (2005), p. 23.

63 Thomas H. Jackson, *op. cit.*, p. 1393–1448.

64 Terrence L. Michael, Restoring the Fresh Start: Four Areas of Consumer Bankruptcy Law That Need to Be Fixed Now, *American Bankruptcy Institute Law Review*, 61 (2022), p. 62–102.

skolininko ir kreditorių susitarimo. Taigi Europoje vieną konkretų „naujos pradžios“ tikslą sunku nustatyti. Svarbus žingsnis harmonizuojant „naujos pradžios“ tikslą buvo jo įtvirtinimas Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje, kurios preambulės 16 punkte nustatyta, kad skolų panaikinimo verslininkams palengvinimas padėtų išvengti jų atskyrimo nuo darbo rinkos ir suteikia galimybę, pasimokius iš patirties, iš naujo imtis verslo. Šios direktyvos preambulės 74 punkte nurodyta, kad valstybės narės turėtų nustatyti, kad verslininkams skolų grąžinimo plano įgyvendinimo laikotarpiu nebūtų užkertamas kelias pradėti naują veiklą toje pačioje arba kitoje srityje.

Dar prieš priimant Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvą buvo pripažinta, kad kai kuriose valstybėse narėse vien tik priverstinių skolos grąžinimo procedūrų gali nepakakti, kad verslininkas galėtų pradėti naują verslo veiklą, pavyzdžiui, kai bankroto procese taikomas draudimas užsiimti veikla (diskvalifikavimas) ilgą laiką ir kuris taikomas nesprendžiant, ar skolininkas veikė sąžiningai. Suteikiant sąžiningiems skolininkams antrą šansą draudimas užsiimti veikla, siejamas su nemokumu, turėtų būti nebent apibrėžtas laike ir baigtis užbaigus skolų panaikinimo procedūrą. Be to, asmeninė informacija, susijusi su skolininko nemokumu, turėtų būti pagrįsta, reikalinga ir ribota ir ja vadovaujamasi tiek, kiek reikia teisėtiems tikslams pasiekti[65]. Nors Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje „naujos pradžios“ terminas neapibrėžtas, ją priimant vienas esminių siekių buvo nustatyti ir harmonizuoti „naujos pradžios“ kaip fizinio asmens bankroto proceso tikslą ES teisėje. Iš esmės visos pagrindinės direktyvos nuostatos, susijusios su skolų panaikinimo procedūra, yra skirtos sureguliuoti „naujos pradžios“ tikslą, sudarant galimybes nurašyti skolininko skolas, priklausomai nuo įvairių kriterijų, kurie skirti užtikrinti teisingam skolininko ir kreditorių interesų balansui. Taip siekta spręsti vis didėjančio įsiskolinimo Europos Sąjungoje problemą[66].

Pažymėtina, kad ir Europos Komisijos pateiktame pasiūlyme dėl tam tikrų nemokumo teisės harmonizavimo aspektų nurodoma, kad mikroįmonių nemokumo procesas nėra parankus pasinaudoti atleidimo nuo skolų procedūra, kuri leistų panaudoti verslo turtą (angl. *entrepreneurship capital*) naujiems projektams[67]. Pagal pateiktą siūlymą valstybės narės turi užtikrinti, kad supaprastintoje likvidavimo procedūroje verslininkai

---

[65] European Commission, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on preventive restructuring frameworks, second chance and measures to increase the efficiency of restructuring, insolvency and discharge procedures and amending Directive 2012/30/E COM(2016) 723 final (2016).

[66] European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Macroeconomic Relevance of Insolvency Frameworks in a High-debt Context: An EU Perspective, Discussion Paper 032 (2016).

[67] Europos Komisijos siūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų nemokumo teisės harmonizavimo aspektų COM(2022) 702 final.

skolininkai ir jo kūrėjai (angl. *founders*), neribotos atsakomybės steigėjai ar dalyviai, kurie yra asmeniniu turtu atsakingi už mikroįmonės skolas, turi galimybę pasinaudoti visiška skolų nurašymo procedūra pagal Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvą. Taip pat į tokį skolų nurašymo procesą gali būti įtraukiami asmenys, kurie asmenine garantija yra užtikrinę mikroįmonės, kuriai pradėtas supaprastintas likvidavimo procesas, prievolių vykdymą[68].

Vertinant fizinio asmens bankroto proceso sistemas matyti, kad „naujos pradžios" suteikimas nemokumo teisėje išsiskiria į dvi grupes. JAV nemokumo teisės vienas esminių požymių yra tai, kad skolininkai įprastai siekia neatidėliotinos „naujos pradžios" realizavus jų turtą. Taigi, jei JAV šis tikslas yra siejamas su „tiesiu atleidimu nuo skolų" (angl. *the straight discharge*), kai skolininkui sudaromos galimybės pasirinkti, tiesiog atiduoti savo turtą kreditorių reikalavimams patenkinti nevykdant jokio mokėjimo plano (nors pagal JAV Bankroto kodekso 13 skyrių gali būti tvirtinamas ir mokėjimų planas, kurį skolininkas turi vykdyti), Europoje šis tikslas yra pasiekiamas įprastai įvykdžius mokėjimo planą. Kitaip tariant, Europos valstybių nemokumo teisėje pripažįstama, kad skolininkas turėtų „užsitarnauti" naują pradžią įdėjęs pastangų įvykdyti kreditorių reikalavimus[69]. Pavyzdžiui, Lenkijoje fizinių asmenų bankroto procesas siejamas su tikslu nurašyti skolininko nepadengtas skolas bankroto procese. Remiantis Lenkijos bankroto įstatymo 2 straipsnio 2 dalimi, bankroto procese siekiama nurašyti skolininko skolas, kurios nebuvo patenkintos bankroto procese (lenk. *umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym*).

Vienas esminių „naujos pradžios" elementų yra tai, per kokį terminą skolininkas gali tikėtis skolų panaikinimo, t. y. per kiek laiko turėtų būti atliekamos bankroto procedūros ir įvykdytas mokėjimų planas (mokumo atkūrimo planas). Iki Direktyvos priėmimo ES valstybių narių teisėje buvo nustatyti skirtingi šios procedūros vykdymo terminai, tačiau pastaruoju metu ryškėja tendencija, kai šis terminas yra trumpinamas. Teisės doktrinoje svarstoma, kad protingas terminas, per kurį skolininkui turėtų būti suteikiama „nauja pradžia", yra treji metai[70]. Toks terminas yra itin svarbus skatinant skolininkų grįžimą į vartojimo santykius, teisinį tikrumą ir galimybes kreditoriams atgauti savo reikalavimus. Be to, tai leidžia kreditoriams įvertinti savo reikalavimų atgavimo perspektyvas, jei nepavyktų sudaryti susitarimų dėl skolų grąžinimo be formalių bankroto procedūrų. Sprendžiant, kada turėtų būti pradedamas skaičiuoti šis terminas, taip pat pripažįstama, kad jis turėtų būti siejamas ne su mokėjimų plano

---

68 *Ibid*.

69 Goda Ambrasaitė, Rimvydas Norkus, *op. cit.*, p. 176–185.

70 Jason J. Kilborn, The Personal Side of Harmonizing European Insolvency Law, *Norton Journal of Bankruptcy Law and Practice*, 5 (2016), p. 1–37.

patvirtinimu, bet proceso pradžia, kadangi dėl įvairių procesinių aspektų gali praeiti nemažai laiko nuo proceso pradžios ir mokėjimų vykdymo pagal planą pradžios[71].

Taikant „naujos pradžios“ tikslą turėtų būti įvertinamos ir objektyvios skolininko galimybės po bankroto proceso grįžti į aktyvius vartojimo santykius, užsiimt ūkine komercine veikla (verslu). Problema kyla tada, kai bankroto procese yra realizuojamas skolininko ūkinei ir komercinei veiklai reikalingas turtas, nebelieka lėšų naujos ekonominės veiklos pradžiai. Todėl tokiais atvejais kyla klausimas, ar „naujos pradžios“ suteikimas yra iš tiesų realus, o ne iliuzinis. Siekiant veiksmingos „naujos pradžios“ bankroto procese turi būti sudaromos galimybės skolininkui, bankroto administratoriui prižiūrint, tęsti pradėtą ūkinę komercinę veiklą, imtis naujos, jei ji neprieštarauja kreditorių interesams.

Lietuvoje bankroto procese pasirinktas fizinių asmenų bankroto proceso modelis primena juridinių asmenų restruktūrizavimo procesą[72]. FABĮ pasirinkta Europoje įprasta „naujos pradžios“ koncepcija, kuri siejama su mokumo plano įvykdymu ir „naujos pradžios“ suteikimu tik įgyvendinus mokumo atkūrimo planą. Tačiau kyla klausimas, ar FABĮ nurodytas fizinių asmenų bankroto proceso tikslas, jį aiškinanti teismų praktika iš tiesų atitinka „naujos pradžios“ tikslą ir yra aiškiai suprantama.

FABĮ nustatytas fizinių asmenų bankroto proceso tikslas siejamas su skolininko mokumo atkūrimu (FABĮ 1 straipsnio 1 dalis). FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose pripažinta, kad baigus *fizinio asmens bankroto procesą, bus sudaryta galimybė fiziniams asmenims atkurti mokumą*[73]. Aiškinant šį mokumo atkūrimo tikslą, visų pirma, kyla klausimas: kaip turėtų būti suprantamas skolininko mokumas? FABĮ yra apibrėžta skolininko nemokumo sąvoka, tačiau įstatymas jo mokumo neapibrėžia. Aiškinant mokumo ir nemokumo sąvokas kaip priešingas viena kitai, galima teigti, kad pagal FABĮ asmuo galėtų būti laikytinas mokiu, nors ir turi pradelstų skolinių įsipareigojimų, tačiau jie dar nėra pasiekę įstatyme nustatytos nemokumo ribos (FABĮ 2 straipsnio 2 dalis). Kita vertus, galima svarstyti, kad mokumas šiuo atveju turėtų būti suprantamas ir platesne prasme, kaip visiškas pradelstų skolų neturėjimas ar galimybė jas tinkamai vykdyti. Tai leistų svarstyti, kad įstatymų leidėjas galimai siekė sudaryti tokias sąlygas, kad baigęs bankroto procedūras skolininkas būtų ekonomiškai geresnėje padėtyje nei buvo iki šio proceso pradžios.

Tačiau bankroto procese patvirtinamo mokumo atkūrimo plano įvykdymas (likusių nepatenkintų reikalavimų nurašymas) nereiškia, kad skolininko turtinė padėtis tampa iš esmės geresnė nei bankroto proceso pradžioje. Taip yra todėl, kad bankroto proceso

---

71 *Ibid.*

72 Goda Ambrasaitė, Rimvydas Norkus, *op. cit.*, p. 176–185.

73 FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

metu skolininkas gali prisiimti naujus įsipareigojimus, jam išlieka pareiga mokėti mokesčius (FABĮ 6 straipsnio 9 dalis), gali kilti pareiga atlyginti žalą ir pan. Galiausiai tokie nauji reikalavimai gali lemti skolininko nemokumą, nes įstatyme nėra reikalaujama, kad užbaigęs bankroto procedūras skolininkas būtų mokus (ar neturėtų skolinių įsipareigojimų). Atitinkamai skolininko nemokumą po bankroto proceso gali lemti ir po šio proceso likę nenurašyti kreditorių reikalavimai. Taigi FABĮ nekelia reikalavimo, kad po sėkmingo bankroto proceso skolininkas nebeturėtų pradelstų skolinių įsipareigojimų ir būtų mokus. Įstatymo nustatytas skolų grąžinimo modelis, patvirtinus mokumo atkūrimo planą, yra išimtinai siejamas su iki bankroto bylos iškėlimo atsiradusių kreditorių reikalavimų tenkinimu, kurie nustatyti mokumo atkūrimo plane. Tai parodo ir vienas iš bankroto bylos nutraukimo pagrindų. Remiantis FABĮ 30 straipsnio 3 dalies 1 punktu, teismas taip pat priima sprendimą baigti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu anksčiau negu nustatyta mokumo atkūrimo plane patenkinti fizinio asmens visų teismo patvirtintų kreditorių reikalavimai ir bankroto administratorius pateikia teismui tai patvirtinančius dokumentus. Šio pagrindo taikymas nėra siejamas su skolininko įsipareigojimų, atsiradusių po bankroto bylos iškėlimo, vykdymu. O būtent netinkamas mokumo atkūrimo plano vykdymas yra pagrindas kreditoriams kreiptis dėl bankroto bylos nutraukimo (FABĮ 10 straipsnio 2 dalis).

FABĮ nustatytą jo tikslą apibrėžianti sąvoką „skolininko mokumo atkūrimas“ yra netiksli ir klaidinanti, kadangi bankroto proceso siekiamas tikslas ir rezultatas nėra skolininko mokumo užtikrinimas (atkūrimas) baigus bankroto procedūras. Bankroto proceso galutinis rezultatas yra mokumo atkūrimo plane nurodytų skolų įvykdymas ir nepatenkintų reikalavimų nurašymas, kuris ir sudaro „naujos pradžios“ pagrindą. Sėkmingas bankroto procesas, kuriame nurašomi skolininko iki bankroto bylos iškėlimo atsiradę ir į mokumo atkūrimo planą įtraukti nepatenkinti reikalavimai, ir turėtų sudaryti sąlygas suteikti skolininkui „naują pradžią“, taip pat leistų sudaryti sąlygas užtikrinti jo orumui, nes skolininkui panaikinama tokių skolų našta. Šio proceso siekis yra būtent pagal skolininko galimybes patenkinti kreditorių reikalavimus, numatytus mokumo atkūrimo plane ir skolininko bei jo šeimos narių teisių apsauga. Baigus bankroto procedūras skolininkas „išlaisvinamas“ nuo mokumo atkūrimo plane nurodytų, tačiau likusių nepadengtų, kreditorių reikalavimų (išskyrus įstatyme nustatytas išimtis). Taip bankroto procesas sudaro sąlygas išvengti skolininko skurdo, nesibaigiančio kreditorių reikalavimų vykdymo ir sudaryti sąlygas panaikinti (sušvelninti) socialinę įtampą, kylančią tarp skolininko ir jo kreditorių. Todėl FABĮ 1 straipsnyje apibrėžiamą bankroto proceso tikslą būtų tiksliau sieti ne su skolininko mokumo, bet jo orumo išsaugojimu užbaigus bankroto procesą. Įstatyme vartojamos sąvokos, ypač skirtos apibrėžti jo tikslams, turi būti parenkamos siekiant tiksliai apibūdinti konkrečią teisės akto paskirtį.

Neaiškių, netikslių sąvokų, nusakančių įstatymo tikslą, vartojimas sukelia teisinį neaiškumą, neapibrėžtumą[74].

Skolininko teisės į orumą apsauga

Skolininkas ir jo šeimos nariai bankroto procese patiria įvairių subjektinių teisių suvaržymų. Taip yra todėl, kad bankroto procese turi būti ieškoma skolininko turto, jis turi būti įkainojamas, realizuojamas siekiant patenkinti kreditorių reikalavimus. Skolininkas taip pat turi atskleisti teismui, bankroto administratoriui informaciją apie jo gaunamas pajamas, išsilavinimą, veiklą, turimą turtą ir kt. Neginčijant tokių skolininko pareigų reikšmės, bankroto procesas turi nustatyti „atsvaras“ tokiai intervencijai į skolininko ir jo šeimos narių privatų gyvenimą ir saugoti jį nuo nepagrįsto (neproporcingo) jų teisių suvaržymo. Todėl vienas fizinių asmenų bankroto proceso tikslų yra skolininko ir jo šeimos narių teisės į orumą apsauga šio proceso metu.

Žmogaus teisė į orumą yra visuotinai pripažįstama teisė, kurią gina įstatymas (Konstitucijos 21 straipsnis). Žmogaus teisė į orumą, gyvenimo privatumą, padorumą yra visas žmogaus teises apibendrinančios teisės, nes su jomis susijusi žmogaus socialinė esmė ir jo socialinė vertė[75]. Pats žmogaus orumas kyla iš lygiateisių žmonių santykių ir skirtas žmonių santarvei ir bendradarbiavimui kurti ir garantuoti. Žmogaus orumo egzistavimo forma yra teisių ir pareigų vienovė[76]. Aiškinant asmens (skolininko) orumą per teisių ir pareigų vienovę fizinių asmenų bankroto procese, gali kilti klausimas: ar nemokus fizinis asmuo, pažeidęs pareigas (nesugebantis vykdyti skolinių įsipareigojimų kreditoriams ir todėl tapęs nemokiu), turi teisę reikalauti gerbti ir užtikrinti jo teisę į orumą šiame procese? Ar tokiu atveju nesusiklosto situacija, kai skolininkas reikalauja konkrečios teisės (teisių), nors pats tinkamai nevykdo pareigų?

Ieškant atsakymo į klausimą, kodėl skolininkas, nesugebantis vykdyti savo pareigų (tinkamai vykdyti reikalavimų kreditoriams), turi teisę reikalauti savo subjektinės teisės į orumą apsaugos, visų pirma, reikia įvertinti tai, kad bankroto procesas skirtas ne nubausti skolininkui, bet sudaryti sąlygas pasiekti teisingą skolininko ir kreditorių interesų balansą. Šiame procese turi būti sudarytos sąlygos užtikrinti skolininko teisę į orumą ir užkirsti kelią dėl nemokumo galinčioms atsirasti skolininko sveikatos, psichologinėms, šeiminėms ir kitoms problemoms. Skolininko teisės į orumą

---

[74] Alfonsas Vaišvila, Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose, *Jurisprudencija*, 8(86) (2006), p. 7–17.

[75] Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija…*, p. 162.

[76] *Ibid.*, p. 164.

užtikrinimas sudaro sąlygas, taip pat motyvuoja ir patį skolininką imtis veiksmų siekiant patenkinti kreditorių reikalavimus ir grįžti į aktyvius vartojimo santykius šiam procesui pasibaigus. Todėl skolininko teisė į orumą turi būti užtikrinama viso bankroto proceso metu.

Kyla klausimas: kaip ir kokiomis priemonėmis užtikrinama skolininko teisė į orumą? Viena vertus, bankroto procese išviešinama informacija apie skolininko mokumo problemas (remiantis FABĮ 31 straipsnio 2 dalimi, viešai skelbiama informacija apie skolininką, kuriam pradėtas bankroto procesas, bankroto proceso eiga), ribojamos kitos pamatinės žmogaus teisės (teisė į nuosavybės apsaugą, teisė į privataus gyvenimo apsaugą). Kita vertus, bankroto procese šios teisės nėra paneigiamos, tačiau proporcingai ribojamos (kiek tai būtina patenkinti kreditorių reikalavimams). Pavyzdžiui, skolininko teisė į nuosavybės apsaugą bankroto procese nėra paneigiama, o proporcingai ribojama taikant įvairias priemones (ribojant disponavimą turtu, reikalaujant jį valdyti atsakingai, priverstine tvarka realizuojant turtą). Tačiau taip pat nustatomos kiekvieną mėnesį skolininko būtiniesiems poreikiams tenkinti numatomos reikalingos lėšos, išsaugomas turtas (taip pat ir įkeistas), būtinas skolininko ir (ar) jo išlaikomų asmenų poreikiams tenkinti. Skolininko teisė į privataus gyvenimo apsaugą ribojama tiek, kiek reikia užtikrinti kreditorių teisę gauti informaciją apie bankroto proceso eigą, reikalavimų tenkinimą, pavyzdžiui, bankroto administratorius turi teisę atlikdamas bankroto procedūras apžiūrėti fizinio asmens nuosavybės teise ar kitais pagrindais valdomas patalpas. Tačiau toks teisės ribojimas atliekamas tik esant objektyviam poreikiui ir gerbiant skolininko ir jo šeimos narių teisę į privataus gyvenimo apsaugą.

Sprendžiant dėl skolininkui ir jo šeimos nariams paliekamo turto taip pat kyla klausimas, kokia apimtimi kreditorių reikalavimai ir bankroto administravimo išlaidos gali būti tenkinamos iš skolininko pajamų. Asmenys pajamas gauna iš darbo, įvairių išmokų ir kitų reguliariai gaunamų pajamų. Išskyrus asmenis, kurie gauna pajamas iš individualios veiklos ar žemės ūkio veiklos, iš esmės daugelio asmenų pajamos priklauso nuo gaunamo atlyginimo ar išmokų. Atitinkamai daugeliui žmonių būtent reguliariai gaunamos pajamos yra pagrindinis šaltinis, iš kurio galima grąžinti skolas. Todėl svarstant dėl kreditorių reikalavimų patenkinimo iš skolininko pajamų, turi būti vertinamas balansas tarp skolininko, jo šeimos ir kreditorių interesų[77]. Tokio balanso paieška taip pat yra skirta skolininko ir jo šeimos narių teisės į orumą apsaugai.

Bankroto procese siekiama, realizavus skolininko turtą ir sutelkus gautas pajamas, kuo didesne apimtimi patenkinti kreditorių reikalavimus. Tačiau norint sudaryti sąlygas skolininkui suteikti „naują pradžią“ po bankroto proceso, akivaizdu, kad toks tikslas

[77] Bureau of the European Committee on Legal Co-Operation (CDCJ-BU) Report On Legal Solutions To Debt Problems In Credit Societies (2005), p. 23.

nebus pasiektas skolininkui neturint pakankamai resursų aktyviai toliau dalyvauti socialiniame gyvenime, skolintis, grąžinti skolas ir kt. Tai lemia, kad bankroto procese turėtų būti nustatytas turto, iš kurio galimas kreditorių reikalavimų patenkinimas, proporcingas ribojimas. Pažymėtina, kad tam tikrais atvejais saugotinas turto objektas gali būti dėl susiklosčiusių valstybėje socialinių, ekonominių santykių ypatumų. Pavyzdžiui, JAV atliktas tyrimas parodė, kad apytiksliai 86 proc. amerikiečių važiuoja į darbą nuosavu automobiliu[78] ir pripažįstamas ryšys tarp galimybės gauti pajamas ir transporto priemonės turėjimo[79]. JAV Bankroto kodeksas nustato, kad iš skolininko neišieškoma transporto priemonė, kurios vertė neviršija 2 400 JAV dolerių[80], be to, įstatyme nustatytos ir kitos priemonės, leidžiančios išsaugoti ir įkeistas transporto priemones. Taigi tokiu reglamentavimu siekiama akivaizdžių socialinių ir ekonominių tikslų: jei skolininkai negali vykti laiku (ar iš viso) į darbą, jie negali gauti pajamų, tinkamai rūpintis savimi ir artimaisiais[81].

Apibendrintai galima teigti, kad skolininko ir jo šeimos narių teisė į orumą turi būti užtikrinta bankroto procese. Ši teisė užtikrinama nustatant proporcingą balansą tarp kreditorių reikalavimų patenkinimo pagal skolininko galimybes bei skolininko ir jo šeimos narių pagrindinių teisių (teisės į nuosavybę, teisės į privataus gyvenimą) apsaugos. Bankroto procesas nėra skolininko nubaudimas už pareigų nevykdymą, o galimybė patenkinti kreditorių reikalavimus ir leisti jam po šio proceso grįžti į aktyvius vartojimo santykius ir sumažinti kylančią socialinę įtampą.

Kreditorių interesų apsauga

Fizinių asmenų bankroto procese siekiama apsaugoti ne tik skolininko, bet ir kreditorių interesus. Skolininko ir kreditorių interesų balanso užtikrinimas kaip šio proceso tikslas nurodomas ir teismų praktikoje[82]. Tokio balanso paieška yra neatsiejama bankroto proceso dalis, nes visada kyla poreikis užtikrinti tiek skolininko, tiek jo kreditorių

---

78 Adie Tomer, America's commuting choices: 5 major takeaways from 2016 census data, BROOKINGS (2017).

79 Terrence L. Michael, Restoring the Fresh Start: Four Areas of Consumer Bankruptcy Law That Need to Be Fixed Now, *American Bankruptcy Institute Law Review*, 61 (2022), p. 62–102.

80 11 U.S.C.A. § 522(d)(2).

81 Terrence L. Michael, *op. cit.*, p. 62–102.

82 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-248/2018.

interesų apsaugos pusiausvyrą. Tačiau nors bankroto procesas pagal savo socialinę reikšmę yra nukreiptas į kreditorių reikalavimų patenkinimą, fizinio asmens bankroto procese daugiau dėmesio yra skirta būtent skolininko interesams, ieškant teisingo balanso tarp pagalbos skolininkui ir kreditorių teisės reikalauti savo reikalavimų atlyginimo.

Nors bankroto procesas yra nukreiptas į pagalbą skolininkui, padedant jam įvykdyti iki bankroto proceso pradžios atsiradusius kreditorių reikalavimus ir grįžti į vartojimo santykius, savo esme bankrotas kaip kolektyvinis procesas yra skirtas ir kreditorių interesams suderinti. Bankroto procesas yra nukreiptas į kuo didesnį kreditorių reikalavimų patenkinimą. Be to, jis turi padėti išspręsti šias įprasto vykdymo proceso problemas: i) neefektyvius instrumentus, kreditoriams siekiant patenkinti savo reikalavimus vykdymo procese taip darant žalą sau ir kitiems kreditoriams; ii) neproporcingą turto padalijimą vienam ar keliems kreditoriams, kuris gali būti nenaudingas visiems kreditoriams[83]. Galiausiai pripažįstama, kad bankroto procese, visų pirma, ginami kreditorių, o tik po to skolininko interesai[84].

Bankroto procese didesnis kreditorių reikalavimų patenkinimas, visų pirma, galimas sustabdant skirtingus individualius vykdymo veiksmus ir koordinuotai atliekant skolininko turto realizavimą prižiūrint bankroto administratoriui ir teismui. Kai nėra kolektyvinio nemokumo proceso, kiekvienas kreditorius turi pats užsiimti ir apmokėti už skolininko turto suradimą ir realizavimą. Nesant kolektyvinio kreditorių reikalavimo tenkinimo mechanizmo, kreditorių galimybės patenkinti savo reikalavimą iš esmės priklauso nuo to, kurie kreditoriai pirmiau ir operatyviau įgyvendins savo reikalavimo teisę į skolininką (jo turtą). Todėl kreditoriai gali bandyti savo reikalavimo teisę įgyvendinti, tačiau reikalavimo patenkinimo (bent iš dalies) galimybė yra maža, o nemokumo procesas yra laikomas „pragaištingomis lenktynėmis dėl turto“ (angl. *destructive race for the assets*)[85]. Šios problemos, nesant nustatyto fizinių asmenų bankroto proceso, buvo pripažintos ir FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose: *Esama situacija, kai Lietuvos Respublikos įstatymai nenumato galimybės nemokiam fiziniam asmeniui bankrutuoti, neatitinka nei paties nemokaus fizinio asmens, nei jo kreditorių interesų: skolininkas dažniausiai gali atsiskaityti tik su tam tikrais kreditoriais, o gautos lėšos gali būti nepaskirstomos visiems*

---

83 World Bank's Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons (2014), p. 20–21.

84 Louis Edward Levinthal, *op. cit.*, p. 223–250.

85 Thomas H. Jackson, Robert E. Scott, On the Nature of Bankruptcy: An Essay of Bankruptcy Sharing and the Creditor's Bargain, *Virginia Law Review*, 75 (1989), p. 155–204; Remigijus Jokubauskas, *Juridinių asmenų nemokumo procesas*, MRU (2021), p. 173–174.

kreditoriams, be to dažnai toks fizinis asmuo nesuinteresuotas turėti legalų pajamų šaltinį, tada net ir dalis kreditorių reikalavimų negali būti tenkinama. Priėmus projektą, būtų sudarytos galimybės subalansuotai tenkinti visų kreditorių reikalavimus[86].

Skirtingai nei nemokumo procese, kuriame nemokumo administratorius turi surasti visą skolininkui priklausantį turtą, vykdymo procese kiekvienas kreditorius iš esmės turėtų individualiai jo ieškoti, taip darydamas žalą koordinuotam skolininko turto realizavimui. Kiekvienas kreditorius tokiu atveju sieks finansuoti vykdymo veiksmus siekdamas kuo didesnės naudos sau. Tokie individualūs, nekoordinuoti vykdymo veiksmai sukelia neigiamų pasekmių kreditoriams kaip visumai. Atitinkamai nemokumo procesas turi sudaryti sąlygas sąžiningam visų kreditorių reikalavimų patenkinimui[87]. Taigi bankroto procese laikantis kreditorių lygiateisiškumo principo (*pari passu*), sudaromos sąlygos visų skolininko kreditorių interesų apsaugai[88].

Fizinio asmens bankroto procesas kaip ir juridinių asmenų bankroto procesas yra kolektyvinis, t. y. jame sprendžiami klausimai dėl visų skolininko kreditorių (kurių reikalavimai atsirado iki bankroto bylos iškėlimo dienos) reikalavimų pagrįstumo nagrinėjimo ir jų tenkinimo. Kolektyvinis bankroto proceso pobūdis būtent ir yra skirtas pasiekti socialiniams tikslams – užtikrinti kreditorių lygiateisiškumą, teisingas galimybes gauti kuo didesnį savo reikalavimo patenkinimą. Bankroto procese kreditoriams sudaromos sąlygos pareikšti savo reikalavimus ir gauti reikalavimo patenkinimą vienodomis sąlygomis, išskyrus įstatyme aiškiai išskirtas išimtis (pavyzdžiui, kreditoriai, kurių reikalavimai užtikrinti hipoteka ar įkeitimu). Taip bankroto procesas leidžia išvengti kreditorių „lenktynių“ dėl savo reikalavimo patenkinimo ir įstatyme nustatyta tvarka patenkinti jų reikalavimus. Nesant bankroto proceso, kiekvienas kreditorius turėtų teisę reikalauti savo prievolės įvykdymo, pradėti priverstinį vykdymo procesą. Tačiau, nepakankant skolininko turto patenkinti visų kreditorių reikalavimus, efektyviau savo teises įgyvendinantys kreditoriai turėtų turėti galimybes gauti reikalavimo patenkinimą, o kitų kreditorių galimybės gauti savo reikalavimo patenkinimą sumažėtų. Toks kreditorių varžymasis gali sukelti socialinę įtampą ir ginčus tarp jų pačių. Todėl galimybės visiems kreditoriams pareikšti savo reikalavimus ir gauti jų patenkinimą lygiomis dalimis per nustatytą terminą suteikimas yra reikšmingas ir pačių skolininko kreditorių teisių apsaugai.

Bankroto procese taip pat sudaromos galimybės kreditoriams didesne apimtimi gauti savo reikalavimų patenkinimą. Suteikiant galimybę skolininkui bankrutuoti jis

---

86 FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

87 World Bank's Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons (2014), p. 25.

88 Edita Gruodytė, Julija Kiršienė, *op. cit.*, p. 263–273.

yra suinteresuotas dirbti, neslėpti savo pajamų (žinodamas, kad po bankroto proceso skolos bus nurašytos). Bankroto procese skolininko turtą administruoja ir realizuoja nemokumo srities profesionalas – bankroto administratorius, kuris turi ieškoti veiksmingų bankroto proceso vykdymo būdų. Kreditoriams suteikta autonomija priimti su šio proceso eiga susijusius sprendimus taip pat leidžia jiems patiems spręsti, kaip jų teisės turėtų būti efektyviausiai ginamos šiame procese.

Paprasto, ekonomiško ir operatyvaus proceso užtikrinimas

Fizinių asmenų bankroto procesas turi būti paprastas, operatyvus ir ekonomiškas. Įvairių valstybių nemokumo teisė numato kriterijus, kuriems esant suteikiama teisė inicijuoti fizinių asmenų nemokumo procesą. Vertinant fizinių asmenų nemokumo proceso veiksmingumą, išskiriami tokie kriterijai, kurie turėtų būti analizuojami: procedūros prieinamumas, pradėjimo (bylos iškėlimo) kriterijai, išlaidos, sudėtingumas, procedūros, sąlygos dėl skolų nurašymo ir neigiamos kreipimosi pasekmės dėl tokio proceso pradėjimo[89]. Veiksmingo fizinių asmenų bankroto proceso tikslas pripažįstamas Europos Sąjungos teisėje. Remiantis Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 25 straipsnio b dalimi, nedarant poveikio teismų nepriklausomumui ir jokiems teisminių institucijų sistemos organizavimo skirtumams Sąjungoje, valstybės narės užtikrina, kad nemokumo ir skolų panaikinimo procedūros būtų vykdomos veiksmingai, siekiant užtikrinti sparčias procedūras.

Fizinių asmenų įsiskolinimas gali būti sprendžiamas suteikiant galimybę pasirinkti – taip sprendžiamos šios problemos. Pavyzdžiui, JAV Bankroto kodeksas suteikia galimybę skolininkui pasirinkti konkrečią bankroto procedūrą: 7 skyrius reglamentuoja skolų nurašymą ir apsaugą nuo išieškojimo nuo skolininko darbo užmokesčio realizuojant kai kurį skolininko turtą (angl. *non-exempt assets*), o 13 skyrius nustato nemokumo procesą, kuriame sudaromas skolininko mokėjimų kreditoriams planas, taikoma įvairaus skolininko turto apsauga, o iš skolininko reikalaujama grąžinti bent dalį skolų (angl. *partial repayment of debt*)[90].

Pagal JAV Bankroto kodekso 7 skyriuje nustatytą tvarką skolininkas atsisako turto, iš kurio galima išieškoti mainais į atleidimą nuo skolų ir apsaugos į išieškojimą iš darbo

[89] György Walter, Jens Valdemar Krenchel, The Leniency of Personal Bankruptcy Regulations in the EU Countries, *Risks*, 9(9) (2021), p. 162.

[90] Will Dobbie, Jae Song, *op. cit.*, p. 1272–1311.

užmokesčio. Beveik visos neapsaugotos skolos gali būti panaikinamos šio skyriaus nustatyta tvarka, išskyrus studentų skolas, vaikų išlaikymą, taip pat skolas, kurios užtikrintos įkeitimu. Ši bankroto procedūra pradedama skolininkui pateikiant prašymą teismui, duomenis apie jo turtinę padėtį, turtą, skolas ir kt. Paskirtas bankroto administratorius susitinka su skolininku, paaiškina šio proceso tikslus ir pasekmes, informuoja teismą. Pagal bankroto administratoriaus pranešimą teismas patvirtina arba atmeta pareiškimą dėl bylos iškėlimo. Jeigu pareiškimas patvirtinamas, bankroto administratorius likviduoja skolininko turtą ir padalija jį kreditoriams. Jei pareiškimas nepatenkinamas, skolininkas negali pasinaudoti bankroto procesu bent šešerius metus[91].

Pagal JAV Bankroto kodekso 13 straipsnį, skolininkas siūlo 3–5 metų skolų grąžinimo planą (angl. *repayment plan*) mainais į atleidimą nuo likusių neapsaugotų skolų, apsaugos nuo išieškojimo iš darbo užmokesčio ir kito turto apsaugos. Tokiu atveju skolininkas gali išsaugoti ir įkeistą turtą, jei mokėtina suma įtraukiama į skolų grąžinimo planą. Ši bankroto procedūra taip pat pradedama skolininko pareiškimo pateikimu. Jei pareiškimas patvirtinamas, organizuojamas skolininko, bankroto administratoriaus ir teisėjo susitikimas, kuriame vertinama, ar skolų grąžinimo planas yra realus (angl. *feasible*) ir atitinka keliamus reikalavimus. Jeigu teismas planą patvirtina, skolininkas atlieka reguliarius reikiamus mokėjimus tol, kol įvykdomas planas. Teismas turi teisę nutraukti šio skyriaus tvarka iškeltą bylą ar iškelti JAV Bankroto kodekso 7 skyriuje nustatytą bylą[92].

Anglijoje ir Velse skolininko skolos gali būti nurašomos dviem būdais. Pirmu atveju, jei skolininko skolos neviršija 20 000 svarų sterlingų, turimo turto vertė neviršija 1000 svarų sterlingų, o mėnesio pajamų perviršis (angl. *monthly surplus income*) neviršija 50 svarų sterlingų, skolininkas gali prašyti išduoti atleidimo nuo skolų įsakymą (angl. *a debt relief order*). Visais kitais atvejais gali būti pradedamas bankroto procesas ir skolininko skolos yra nurašomos. Prancūzijoje fizinių asmenų skolų nurašymas reglamentuojamas Vartojimo kodekse (pranc. *Code de la Consummation*), kurio L711-1 straipsnyje nustatyta, kad skolų nurašymo procedūra taikoma visiems sąžiningiems asmenims. Taip pat šiame straipsnyje apibrėžiant asmenis, kurie turi teisę pasinaudoti šia procedūra, nurodoma, kad skolininkas laikomas nemokiu esant akivaizdžiam negalimumui mokėti skolų (pranc. *l'impossibilité manifeste de faire face à l'ensemble de ses dettes*), kurios gali būti verslo ar ne verslo pobūdžio ir mokėtinos. Vien aplinkybė, kad skolininkas turi gyvenamąjį būstą, kurio vertė kreipimosi į teismą metu yra tokia pati ar didesnė nei visos jo skolos, kurių terminai suėjo, nėra kliūtis jį laikyti nemokiu.

---

91 *Ibid.*

92 *Ibid.*

Tokie teisinio reguliavimo pavyzdžiai leidžia teigti, kad fizinių asmenų nemokumo problemos turėtų būti sprendžiamos įvairiais būdais priklausomai nuo to, kokiu būdu veiksmingiausiai užtikrinami skolininko ir kreditorių interesai. Vienu atveju gali būti tikslinga tiesiog realizuoti skolininko turimą turtą kuo operatyviau ir gautas pajamas panaudoti kreditorių reikalavimams patenkinti. Tokia procedūra pagrįsta ekonomiškumu ir naudingumu kreditoriams – gauti kuo greitesnį reikalavimo patenkinimą, kai nėra perspektyvų, kad skolininkas ateityje gaus daugiau pajamų ar turto. Antru atveju gali būti tikslinga sudaryti atsiskaitymų su kreditoriais planą ir realizuoti skolininko turtą nustatyta tvarka. Tokia procedūra būtų naudingesnė tikintis, kad skolininkas artimiausiu metu gaus pajamų, turto, iš kurio būtų galima tenkinti kreditorių reikalavimus.

Pastaruoju metu pastebima tendencija siekti kuo paprastesnio, operatyvesnio, mažiau išlaidų reikalaujančio nemokumo proceso ne tik fiziniams asmenims, bet ir mažoms įmonėms. Aiškus tokio siekio pavyzdys yra UNCITRAL įstatyminėse nemokumo teisės taisyklėse dėl mikro ir mažų įmonių nemokumo keliamas tikslas, kad nemokumo procesas būtų greitas, paprastas, lankstus ir jam nereikėtų didelių išlaidų. Toks tikslas yra siejamas būtent su nemokaus skolininko padėtimi ir galimybėmis ginti savo interesus nemokumo procese. Todėl bankroto proceso reglamentavimas, procesinių dokumentų paruošimas, teikimas teismui, bendradarbiavimas su bankroto procese dalyvaujančiais asmenimis, informacijos teikimas ir gavimas šiame procese turi būti paprastas, nereikalauti daug laiko ir finansinių kaštų. Pažymėtina, kad ir FABĮ 1 straipsnio 1 dalyje yra nustatytas tikslas sudaryti sąlygas atkurti sąžiningo skolininko nemokumą. Tokių sąlygų sudarymas gali būti vertinamas ir kaip veiksmingos bankroto procedūros užtikrinimas, kurios atlikimas nereikalautų iš skolininko daug išlaidų, specifinių teisių žinių.

Minėtas tikslas turėtų būti keliamas bankroto proceso procedūroms atsižvelgiant į tai, kad bankroto procesas turi būti paprastai prieinamas skolininkams, turintiems nemokumo problemų. Bankroto procese taikomos procedūros turėtų būti reglamentuojamos paprastai, aiškiai, taip sudarant galimybes bet kuriam fiziniam asmeniui pačiam inicijuoti šią procedūrą, parengti mokumo atkūrimo planą ir jį vykdyti. Užtikrinant šio proceso paprastumą pripažįstamas ir aktyvus teismo bei bankroto administratoriaus dalyvavimas jame. Atitinkamai bankroto procesas turi būti operatyvus. Šis reikalavimas taikytinas tiek teismui priimant sprendimus bankroto procese, tiek kitiems šiame procese dalyvaujantiems asmenims. Suprantama, kad ilgiausiai trunkanti šio proceso stadija yra mokumo atkūrimo plano vykdymas, kurio trukmė priklauso nuo skolininko ir kreditorių susitarimo. Tačiau ir šios stadijos metu taikytinas operatyvumo reikalavimas, kadangi gali kilti ginčų, bankroto administratorius taip pat turi atlikti įvairius veiksmus, susijusius su šio proceso teisėtumo kontrolės užtikrinimu.

IV. BANKROTO PROCESE DALYVAUJANTYS ASMENYS

Fizinio asmens bankroto procese dalyvauja įvairūs asmenys. Skirtingai nei CPK, FABĮ nenustato šiame procese dalyvaujančių asmenų sąrašo. Pagrindinis kriterijus, leidžiantis nustatyti, ar asmuo laikytinas bankroto procese dalyvaujančiu asmeniu, yra jo teisinis suinteresuotumas bankroto procese priimamais sprendimais (rezultatu) (CPK 5 straipsnio 1 dalis, 37 straipsnio 1 dalis). Šiame procese dalyvaujančių asmenų interesai skirtingi. Skolininkas siekia operatyvaus savo skolų nurašymo, kreditoriai siekia kuo didesnio savo reikalavimų patenkinimo, bankroto administratorius siekia gauti užmokestį, atlikti jam pavestas pareigas, susijusias su bankroto administravimu. Kai kurių valstybių nemokumo teisėje išskirta, kokie asmenys laikytini suinteresuotais šiame procese. Pavyzdžiui, remiantis Latvijos nemokumo įstatymo 131 straipsnio 1 dalimi, skolininko bankroto proceso suinteresuotais asmenimis laikytini: skolininko sutuoktinis, artimas giminaitis, skolininko globėjas ar administratorius, įmonė, kurioje skolininkas turi esminę kontrolę pagal įmonių teisę. FABĮ bankroto procese dalyvaujančių asmenų sąrašo nenustato, tačiau atskiruose straipsniuose reglamentuoja, kokias teises ir pareigas tokie asmenys turi bankroto procese.

Bankroto procese dalyvaujančių asmenų nustatymas reikšmingas įvertinant, kokie asmenys šiame procese turi teises ir pareigas, kaip jos turi būti vykdomos. Taip pat tai svarbu vertinant šio proceso veiksmingumo užtikrinimą, sprendžiant, kokie jame dalyvaujantys asmenys kokius veiksmus turėtų atlikti.

Skolininkas (fizinis asmuo)

Skolininkas yra bankroto procese dalyvaujantis asmuo, kuris turi teisę pradėti šį procesą (FABĮ 1 straipsnio 4 dalis). FABĮ neapibrėžia skolininko (fizinio asmens) sąvokos, tačiau nurodo, kad šis įstatymas taikomas fiziniam asmeniui, ūkininkui ir kitam fiziniam

asmeniui, kuris verčiasi individualia veikla, kaip ji apibrėžta Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme. Taigi FABĮ išskiria tris kategorijas fizinių asmenų, kuriems taikomas šis įstatymas:

- fizinis asmuo;
- ūkininkas;
- fizinis asmuo, kuris verčiasi individualia veikla.

Fiziniu asmeniu turėtų būti laikomas bet kuris veiksnus asmuo (CK 2.5 straipsnis). Ūkininkas turėtų būti suprantamas taip kaip jis yra apibrėžtas Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią ūkininkas yra fizinis asmuo, kuris vienas arba su partneriais verčiasi žemės ūkio veikla ir miškininkyste, o jo ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre. Aiškinant, kaip turėtų būti suprantamas fizinis asmuo, kuris verčiasi individualia veikla, turi būti atsižvelgiama į individualios veiklos sampratą. Remiantis Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 straipsnio 7 dalimi, individuali veikla yra savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį: 1) savarankiška bet kokio pobūdžio komercinė arba gamybinė veikla, išskyrus nekilnojamųjų pagal prigimtį daiktų pardavimo ir (ar) nuomos veiklą, taip pat finansinių priemonių sandorius; 2) savarankiška kūryba, mokslinė, profesinė ir kita panašaus pobūdžio savarankiška veikla; 3) savarankiška sporto veikla; 4) savarankiška atlikėjo veikla.

Analizuojant FABĮ taikymą *ratione personae* aspektu, kyla klausimas dėl to, ar visiems fiziniams asmenims FABĮ nuostatos turėtų būti vienodai aiškinamos ir taikomos. Šis klausimas aktualus, kai skolininko skolos kyla (ne tik) iš vartojimo santykių, bet ir iš ūkinės komercinės veiklos. Pavyzdžiui, ar individualios įmonės vadovas (savininkas), asmuo, teikiantis paslaugas pagal verslo liudijimą, akcinės bendrovės vadovas, asmuo, vykdantis individualią veiklą, turėtų bankrutuoti pagal tokias pačias procedūras, ar šiuo atveju dėl jų skolų pobūdžio turėtų būti taikomas specialus teisinis režimas? Atsakymo į šį klausimą, ar nemokus gali tapti tik verslininkas, ar bet kuris fizinis asmuo, ieškota dar 1929 m. D. Geco darbe „Skolininko neišsigalėjimas ir bankrotas“[93]. Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos nuostatos, reglamentuojančios skolų panaikinimo procedūrą, pirmiausia taikytinos verslininkams, nors valstybėms narėms suteikiama teisė išplėsti direktyvos taikymą, ir fiziniams asmenims, kurie nėra verslininkai (Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 1 straipsnio 2 dalies h punktas, 4 dalis). Tokio specialaus teisinio režimo vien verslininkų kaip fizinių asmenų bankroto procesui nustatymas būtų netikslingas ir galimai nesuderinamas su esminiais teisės principais. Pirma, asmenų lygiateisiškumo principas reikalauja, kad asmenys, esantys tokioje pačioje padėtyje, būtų vertinami vienodai. Antra, nemokumas yra įprastai nulemtas

[93] Dovydas Gecas, *op. cit.*

įvairių skolų visumos, todėl dalis skolų gali būti susijusios su skolininko ūkine komercine veikla, o dalis kilti iš vartojimo teisinių santykių. Išskirti smulkius verslininkus (angl. *small entrepreneurs*) ar jų skolas iš sistemos, kuri iš esmės skirta suteikti skolų nurašymą fiziniams asmenims, būtų nepagrįsta. Be to, iš esmės kiekvienas smulkus verslininkas yra taip pat vartotojas, kurio šeima patiria finansinį sukrėtimą (angl. *financial distress*) būtent taip pat kaip ir vartotojų nemokumo atveju[94]. Dar iki FABĮ priėmimo ir Lietuvos teisės doktrinoje buvo laikomasi pozicijos, kad fizinio asmens bankroto byla gali būti keliama visiems asmenims neatsižvelgiant į skolų kilmę, tačiau turėtų būti diferencijuoti atsižvelgiant į tai, ar asmuo vykdė ūkinę-komercinę veiklą ar ne, taip pat nustatyti kiti nemokumo kriterijai, skolų restruktūrizavimo galimybė[95]. Taip pat pripažįstama, kad neretai gali būti sudėtinga padaryti pagrįstą skirtumą tarp „verslininkų“ ar „ne verslininkų“ (vartotojų) skolininkų. Fiziniai asmenys neretai turi įvairių skolų nutraukus verslą. Taip pat asmenys gali būti skolingi, nes asmeniškai atsako už įmonės skolas. Tokie asmenys gali būti skirtingai susiję su įmone, pavyzdžiui, akcininkai, direktoriai, jų šeimos nariai[96]. Vertinant nemokumą kaip socialinę problemą reikia atsižvelgti ir į skolininko kreditorių interesus. Fizinio asmens nemokumas reiškia, kad skolininko galimybės tinkamai vykdyti įsipareigojimus kreditoriams tampa ribotos. Galiausiai, Konstitucijos 29 straipsnyje nustatytas lygiateisiškumo principas lemia, kad teisės subjektai turi būti vienodoje padėtyje, nebent tam būtų išimtinis poreikis. Todėl vertinant sistemiškai FABĮ nuostatas, matyti, kad jis taikomas visiems fiziniams asmenims nepriklausomai nuo to, ar jų skolos susidarė iš vartojimo, verslo ar kitokių teisinių santykių. Tačiau fizinio asmens skolų pobūdis (verslo ar vartojimo teisiniai santykiai), jo vykdyta veikla (ūkinės komercinės veiklos vykdymas) gali būti reikšmingi sprendžiant dėl tokio asmens bankroto bylos iškėlimo sąlygų taikymo, ypač sąžiningumo[97]. Taip pat tuo atveju, kai skolininkas verčiasi individualia ir (ar) ūkininko veikla arba numato verstis individualia ir (ar) ūkininko veikla, jo rengiamam mokumo atkūrimo planui keliami papildomi reikalavimai, susiję su informacijos apie jo vykdomą veiklą, nurodymu (FABĮ 7 straipsnio 2 dalis).

Tačiau, sprendžiant dėl fizinių asmenų bankroto proceso tobulinimo, svarstytina, ar nėra tikslinga atskirai vertinti fizinių asmenų (verslininkų) nemokumą priklausomai nuo to, ar fizinis asmuo dar vykdo ūkinę-komercinę veiklą ir jo skolos (jų dalis) kyla

---

94 Jason J. Kilborn, The Personal Side…, p. 1–37.

95 Egidijus Laužikas, Vigintas Višinskis, *op. cit.*, p. 46–56.

96 World Bank's Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons (2014), p. 16.

97 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-313/313/2021.

būtent iš tokios veiklos, ir atvejus, kai fizinis asmuo (verslininkas) tokios veiklos nebevykdo. Pirmuoju atveju, esant galimybei išsaugoti ūkinės-komercinės veiklos vykdymą, tikslinga būtų svarstyti restruktūrizavimo proceso galimybę, nors šiuo metu pagal galiojančią nemokumo teisės sampratą restruktūrizavimas gali būti taikomas tik juridiniams asmenims[98]. Vien tai, kad restruktūrizavimas siejamas tik su juridiniu asmeniu, nėra pakankama spręsti fizinių asmenų, užsiimančių ūkine-komercine veikla, nemokumo problemų, nes tam tikra pagalba vykdyti tokią veiklą gali būti teikiama ne tik juridiniams, bet ir fiziniams asmenims. Antruoju atveju, nesant galimybės išsaugoti ūkinės-komercinės veiklos vykdymą, tikslinga, kaip jau minėta, tokio asmens nemokumo procesą vykdyti pagal FABĮ nuostatas, neskiriant pagal jo skolų kilmę.

Susiję skolininkai (fiziniai asmenys)

Nemokumo teisėje gali būti numatyta galimybė bankrutuoti susijusiems asmenims, taip pripažįstant teisę keliems asmenims bankrutuoti vienoje bankroto byloje. Galimybė susijusiems asmenims naudotis ta pačia nemokumo procedūra pripažįstama užsienio valstybių teisėje. Pavyzdžiui, Čekijos nemokumo įstatymo 394(a) straipsnyje reglamentuojamas sutuoktinių bankroto procesas. Šiame straipsnyje nustatyta, kad sutuoktiniai, kurie atskirai galėtų pareikšti prašymą dėl skolos panaikinimo procedūros, gali paduoti pareiškimą kartu. Prašyme turi būti nurodytas aiškus abiejų sutuoktinių pritarimas, kad jie sutinka, jog jų visas turtas būtų laikomas bendrąja nuosavybe. Taigi Čekijoje bendrą prašymą dėl skolų nurašymo procedūros turi teisę paduoti tik sutuoktiniai.

Pagal FABĮ įtvirtintą susijusių asmenų bankroto modelį tokia galimybė turėtų būti suteikiama tais atvejais, kai kelis asmenis (pavyzdžiui, sutuoktinius) sieja bendrai valdomas turtas, prievolės ir galbūt tie patys kreditoriai. Todėl tokiu atveju pagrįsta susijusių asmenų (skolininkų) nemokumo klausimus nagrinėti toje pačioje bankroto byloje. FABĮ 4^1 straipsnio parengiamuosiuose darbuose nurodoma, kad galimybė keliems asmenims bankrutuoti toje pačioje bankroto byloje turėtų leisti užtikrinti proceso koncentraciją ir ekonomiškumą: *Dėl bendro turto ir (ar) prievolių tikslinga, siekiant proceso koncentracijos ir ekonomiškumo, sudaryti galimybes iškelti vieną bankroto bylą ir bendrą mokumo atkūrimo planą rengti keliems fiziniams asmenims, pavyzdžiui, sutuoktiniams, kartu gyvenantiems ir bendrą ūkį vedantiems, šeimos teisinius santykius kuriantiems, tačiau*

[98] JANĮ 2 straipsnio 10 dalyje nustatyta, kad juridinio asmens restruktūrizavimo procesas yra visuma šio įstatymo nustatytų procedūrų, kuriomis siekiama įveikti juridinio asmens finansinius sunkumus, išsaugoti jo gyvybingumą ir išvengti bankroto, gaunant kreditorių pagalbą finansiniams sunkumams įveikti, taikant ekonomines, technines, organizacines ir kitas priemones.

nesusituokusiems asmenims, kartu ūkininkaujantiems šeimos nariams (pavyzdžiui, tėvas su sūnumi) ir pan[99]. Taigi susijusių asmenų bankroto procesu siekiama sudaryti sąlygas susijusiems asmenims kartu bankrutuoti, taip siekiant operatyviau ir efektyviau spręsti jų mokumo problemas.

Minėto straipsnio priėmimo parengiamuosiuose darbuose taip pat nurodoma, kad bendras kelių asmenų bankroto procesas yra susijusių asmenų teisė, bet ne pareiga, ir jie patys turi teisę pasirinkti, ar bankrutuoti pagal tą pačią bankroto bylą: <...> *siūlomas teisinio reguliavimo pakeitimas neįpareigoja būtinai sutuoktinių, buvusių sutuoktinių ar kitų fizinių asmenų, kuriuos sieja bendras turtas ir prievolės, būtinai siekti bankrutuoti pagal vieną civilinę bylą ir rengti bendrą mokumo atkūrimo planą. Šie asmenys ir toliau turės diskreciją (CPK 13 straipsnis) kreiptis į teismą su bendru pareiškimu iškelti bankroto bylą arba kiekvienas savarankiškai, o teismai kiekvienu konkrečiu atveju, įvertinę bendro turto ir prievolių dalį lyginant su asmeninės nuosavybės teise valdomu turtu ir asmeninių prievolių gausa bei kitas reikšmingas aplinkybes, turės teisę pagal CPK nuostatas spręsti dėl tokių civilinių bylų sujungimo ar išskyrimo*[100]. Tokiu būdu susijusių asmenų bankroto procesas yra siejamas su susijusių skolininkų dispozityvumu jį pradėti. Tokia tvarka yra pagrįsta, nes pats bankroto procesas yra siejamas su skolininko pasirinkimu jį pradėti. Atitinkamai susiję asmenys, geriausiai žinodami turimą turtą ir įsipareigojimus, gali priimti sprendimą bankrutuoti vienoje byloje.

Be to, vienas tokio bankroto proceso ypatumų yra bendro mokumo atkūrimo plano rengimas. Minėto įstatymo pakeitimo parengiamuosiuose dokumentuose taip pat nustatyta, kad *kai kelių fizinių asmenų bankroto byla bus nagrinėjama kaip viena civilinė byla, šie bankrutuojantys asmenys turės teisę rengti bendrą mokumo atkūrimo planą. Ši teisė nepaneigia galimybės rengti atskirus mokumo atkūrimo planus*. Taigi pagal pasirinktą susijusių asmenų bankroto modelį keli asmenys gali bankrutuoti toje pačioje byloje, tačiau jie gali parengti skirtingus mokumo atkūrimo planus. Tai reiškia, kad susijusių asmenų bankroto procesas bus atliekamas toje pačioje bankroto byloje, tačiau konkretus jų nemokumo problemų sprendimas, kreditorių reikalavimų tenkinimas bus atliekamas pagal skirtingus mokumo atkūrimo planus. Toks pasirinkimas organizuoti susijusių asmenų bankroto procedūras yra pagrįstas, suteikiantis galimybių veiksmingiau spręsti skolininkų nemokumo problemas ir apsaugoti jų kreditorių interesus. Aiškinant šiuos FABĮ parengiamuosius dokumentus teismų praktikoje nurodoma, kad <...> *sudarant galimybes bankrutuoti susijusiems asmenims, yra siekiama užtikrinti proceso ekonomiškumo ir koncentracijos principus bankroto procese, nes taip išvengiama kelių skirtingų bankroto bylų iškėlimo.*

---

[99] FABĮ 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XI-2000 aiškinamasis raštas.

[100] Ibid.

Be to, tokiu būdu sudaromos galimybės veiksmingiau administruoti susijusių asmenų bankroto procesus, ypač priimti sprendimus dėl tokių asmenų bendrai valdomo turto administravimo ir realizavimo. Materialinis tokios susijusių asmenų bankroto bylos iškėlimo pagrindas yra jų kartu turimas turtas ar prievolės kreditoriams[101].

Nurodyti įstatymų leidėjo siekiai priimant teisinį reguliavimą dėl susijusių asmenų bankroto laikyti pagrįstais, jais sudaromos sąlygos veiksmingiau spręsti fizinių asmenų nemokumo problemas. Vertinant pasirinktą susijusių asmenų bankroto proceso modelį galima teigti, kad ši galimybė yra siejama su procesinių, o ne materialinių bankroto procese kylančių klausimų sprendimu. Pateikta susijusių asmenų bankroto koncepcija yra iš esmės pagrįsta procesinio operatyvumo, ekonomiškumo tikslais, sudarant galimybes kelis bankroto procesus administruoti toje pačioje byloje. Toks modelis primena susijusių civilinių bylų sujungimo institutą[102]. Susijusių civilinių bylų sujungimas leidžia įgyvendinti proceso operatyvumo ir ekonomiškumo principus, nes taip susijusius ginčus galima išspręsti greičiau. Tačiau įstatyme nesiekiama sukurti ir bendras bankroto bylos iškėlimo sąlygas tokiems asmenims, pavyzdžiui, bendrą nemokumo ar sąžiningumo reikalavimą. Todėl susijusiems asmenims teikiant bendrą prašymą dėl bankroto bylos iškėlimo, teismas atskirai turėtų vertinti jų nemokumo padėtį ir FABĮ 5 straipsnio 8 dalyje nustatytas sąlygas. Kita vertus, tuo atveju, kai skolininkų skolos ir (ar) turtas yra susijęs taip, kad jo negalima atskirti ir pareiškėjams buvo žinoma apie vieno iš jų atliktus nesąžiningus veiksmus, tai gali būti laikoma abiejų nesąžiningumu ir kliūtimi kelti susijusių skolininkų bankroto bylą: <...> *teismas, nustatęs, kad pareiškimą pateikę asmenys yra taip glaudžiai susiję bendru turtu bei prievolėmis kreditoriams, jog nėra objektyvaus pagrindo jas atskirti, tai leidžia daryti išvadą, kad apie vieno iš pareiškėjų nesąžiningus veiksmus (nurodytus FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte) turi (turėjo) būti žinoma ir kitam pareiškėjui, siekiančiam bankrutuoti toje pačioje byloje. Tokiu atveju teismas, nustatęs vieno iš pareiškėjų nesąžiningumą FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nustatytais pagrindais, galėtų spręsti, kad nesąžiningu vadovaujantis šia teisės norma pripažintinas ir kitas pareiškėjas, kuriam apie nesąžiningus veiksmus buvo (turėjo būti) žinoma. Tačiau jei skolininkų turtą ir (ar) skolinius įsipareigojimus galima objektyviai atskirti, pareiškimą dėl susijusių asmenų bankroto*

[101] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-226-313/2022.

[102] Remdamasis CPK 136 straipsnio 4 dalimi teismas, nustatęs, kad teismo (teismų) žinioje yra kelios vienarūšės bylos, kuriose dalyvauja tos pačios šalys, arba kelios bylos pagal vieno ieškovo ieškinius skirtingiems atsakovams, arba pagal skirtingų ieškovų ieškinius tam pačiam atsakovui, gali sujungti tas bylas į vieną bylą, kad jos būtų kartu išnagrinėtos, jeigu taip sujungus bus greičiau ir teisingai išnagrinėti ginčai, taip pat tais atvejais, kai nagrinėjami reikalavimai tarpusavyje susiję ir dėl to bylų negalima išnagrinėti skyrium.

bylos iškėlimo nagrinėjantis teismas turėtų įvertinti galimybę dėl vieno iš skolininkų bankroto bylos iškėlimo esant visoms FABĮ nustatytoms sąlygoms[103].

Remiantis FABĮ 4[1] straipsnio 1 dalimi, bendro turto ir (ar) bendrų prievolių kreditoriams siejami fiziniai asmenys gali bankrutuoti pagal vieną bylą. Taigi įstatymas nustato, kad fiziniai asmenys turi teisę bankrutuoti pagal tą pačią bankroto bylą esant vienai iš sąlygų – jie turi būti siejami bendro turto ir (ar) bendrų prievolių kreditoriams. Bendro turto reikalavimas turėtų būti siejamas su teisiniu to paties turto nuosavybės teisės turėjimu, pavyzdžiui, jungtinės ar dalinės nuosavybės teise valdomu turtu. Tokiu atveju bendro turto turėjimas leistų veiksmingiau spręsti ir jo realizavimo klausimą, tikėtis gauti didesnę sumą jį pardavus. Bendrų prievolių kreditoriams reikalavimas reiškia, kad skolininkus ir kreditorius sieja skoliniai teisiniai santykiai. Siekiant veiksmingo susijusių asmenų bankroto proceso, bendrų prievolių kreditoriams turėjimas turėtų būti suprantamas ne tik kaip pasyvus prievolių daugetas (solidariosios ar dalinės prievolės), bet ir atvejai, kai vienas asmuo užtikrina kito asmens prievolių vykdymą naudojantis prievolių vykdymo užtikrinimo priemonėmis.

Įstatymas nustato tam tikras procesines taisykles, susijusias su susijusių asmenų bankroto procesu. FABĮ 4[1] straipsnio parengiamuosiuose darbuose nurodoma, kad *siūlomas reguliavimas nepaneigia teismo teisės kiekvienu konkrečiu atveju vertinti, ar kelis bankrutuoti siekiančius fizinius asmenis siejantis bendras turtas ir (ar) prievolės leidžia daryti prielaidą, kad šių asmenų bankrotas iškeliant vieną bylą ir pagal bendrą mokumo atkūrimo planą atitinka proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principus. Tuo atveju, kai, teismo vertinimu, kelių kartu bankrutuoti siekiančių asmenų, kad ir susijusių bendru turtu ir prievolėmis, vienos bankroto bylos iškėlimas netikslingas, o bankrotas nebūtų lengviau administruojamas, teismas turi teisę savo iniciatyva išskirti kelių pareiškėjų reikalavimus į atskiras bylas, kai pripažįsta, kad tikslingiau nagrinėti juos skyriumi (CPK 136 straipsnio 2 dalis). Tokiu būdu teismai, kaip ir yra šiuo metu, toliau spręs, ar konkrečiu atveju kelių susijusių asmenų bankroto proceduras racionaliau vykdyti kartu ar atskirai.* Taigi šiuo įstatymo pakeitimu buvo siekta suteikti diskreciją teismui spręsti, kokiu būdu nagrinėti susijusių asmenų bankroto bylą. Teismas turi teisę nuspręsti nagrinėti susijusių asmenų bankroto bylas atskirose bylose atsižvelgdamas į tai, kaip (kartu ar atskirai) susijusių skolininkų bankroto procesai būtų veiksmingiausiai administruojami.

Remiantis FABĮ 4[1] straipsnio 2 dalimi, bankrutuoti pagal vieną bylą siekiantys asmenys gali teismui pateikti bendrą pareiškimą iškelti jiems bankroto bylą ar iki mokumo atkūrimo plano patvirtinimo kito fizinio asmens inicijuotoje byloje pateikti teismui prašymą įstoti į bylą. Tai reiškia, kad įstatymas nustato dvi procesines galimybes, kaip asmenys turi teisę inicijuoti bendrą bankroto bylą: tai gali būti teikiant bendrą

[103] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-226-313/2022.

prašymą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo (atitinkamai iškėlus bankroto bylą paliekama galimybė teikti vieną ar atskirus mokumo atkūrimo planus) arba vienam skolininkui prisijungiant prie susijusiam skolininkui iškeltos bankroto bylos. Tačiau vien tai, kad susiję skolininkai siekia bankrutuoti pagal tą pačią bankroto bylą, nepanaikina teismo diskrecijos spręsti, kokiu būdu skolininkų nemokumo problemos ir jų kreditorių interesai gali būti ginami. FABĮ 4[1] straipsnio 3 dalyje reglamentuojama, kad teismas nepriima fizinio asmens prašymo įstoti į bylą arba kelių asmenų pateiktą bendrą pareiškimą iškelti bankroto bylą išskiria į atskiras bylas, kai nusprendžia, kad šie bankrutuoti pagal vieną bylą siekiantys fiziniai asmenys nėra siejami bendro turto ir (ar) bendrų prievolių kreditoriams. Teisė išskirti reikalavimus į atskiras bylas yra įtvirtinta ir bendrosiose civilinį procesą reglamentuojančiuose teisės normose. Remdamasis CPK 136 straipsnio 2 dalimi teismas, priimantis ieškinį, kuriame yra sujungti keli reikalavimai, turi teisę išskirti vieną ar kelis iš jų į atskirą bylą, jeigu pripažįsta, kad tikslingiau nagrinėti juos skyrium. Taigi bankroto bylą nagrinėjantis teismas turi teisę spęsti dėl bankroto bylų išskyrimo.

Teismų praktikoje aiškinant teismo atliekamą vertinimą dėl susijusių asmenų bankroto bylos iškėlimo pagrindų nurodoma, kad <...> *teismui suteikiama diskrecija įvertinti, kokiu būdu susijusių asmenų bankroto bylos turi būti nagrinėjamos (kartu ar atskirai). Teismas turi teisę nepriimti fizinio asmens prašymo įstoti į bylą arba kelių asmenų pateiktą bendrą pareiškimą iškelti bankroto bylą išskiria į atskiras bylas, kai nusprendžia, kad šie bankrutuoti pagal vieną bylą siekiantys fiziniai asmenys nėra siejami bendro turto ir (ar) bendrų prievolių kreditoriams (FABĮ 4[1] straipsnio 3 dalis). Taigi esant šiems pagrindams teismas turi teisę nuspręsti, kad susijusių asmenų bankroto procesas nebūtų veiksmingas ir tikslingiau jų bankroto bylas nagrinėti atskiruose procesuose. Teismas, spręsdamas šį klausimą, turėtų būti aktyvus, esant poreikiui pareikalauti papildomų duomenų ar informacijos, reikalingos tinkamam sprendimui dėl susijusių asmenų bankroto bylos iškėlimo pagrindų priimti*[104]. Taigi teismas turi diskreciją spręsti, kokiu būdu turėtų būti sprendžiamos susijusių asmenų nemokumo problemos – vienoje ar skirtingose bankroto bylose.

Įstatymas reglamentuoja susijusių asmenų bankroto bylos iškėlimo klausimą, tačiau išsamiau nereglamentuoja tokio bendro bankroto proceso ypatumų. FABĮ 7 straipsnio 6 dalyje tik nustatyta, kad fiziniai asmenys, kurie bankrutuoja pagal vieną bylą ir kuriuos sieja bendras turtas ir (ar) bendros prievolės kreditoriams, gali rengti bendrą planą. Ši teisės norma suteikia teisę susijusiems asmenims, kurių bankroto byla iškelta, parengti vieną mokumo atkūrimo planą, bet nedraudžia rengti tokio plano ir kiekvienam iš jų atskirai. Tais atvejais, kai rengiamas bendras mokumo atkūrimo planas, į jo

[104] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-226-313/2022.

rengimą, tvirtinimą turi būti įtraukiami visi skolininkų kreditoriai, sprendžiama dėl viso jų turimo turto administravimo ir realizavimo. Atitinkamai dėl bendro mokumo atkūrimo plano patvirtinimo įstatymo nustatyta tvarka turėtų bendrai balsuoti susijusių asmenų kreditoriai.

Įstatyme nustatyta susijusių skolininkų bankroto procedūra sudaro sąlygas užtikrinti veiksmingą tokių asmenų bankroto procesą. Tokia specifinė bankroto procedūra leidžia efektyviau spręsti susijusių asmenų nemokumo problemas. Taip pat pagrįsta laikytina tvarka, suteikianti teisę teismui spręsti, kaip turėtų būti sprendžiamos susijusių asmenų nemokumo problemos. Būtent teismas, atlikdamas bankroto proceso teisėtumo kontrolę, gali tinkamiausiai įvertinti susijusių asmenų bankroto galimybes. Susijusių asmenų bankrotas vienoje bankroto byloje leidžia pasiekti ir „naują pradžią", nes operatyviau, ekonomiškiau sprendžiamos susijusių asmenų nemokumo problemos ir sudaromos sąlygos veiksmingiau administruoti bankroto procesą.

Skolininko teisės ir pareigos

Bankroto procese skolininkas turi tam tikras teises ir pareigas. Visų pirma, tai yra bendrosios civiliniame procese nustatytos šalių teisės ir pareigos (CPK 42 straipsnis), kiek jos suderinamos su FABĮ reguliavimu, nes bankroto bylos yra nagrinėjamos CPK nustatyta tvarka (FABĮ 4 straipsnio 1 dalis). Skolininko pareigos nustatytos ir kitų valstybių fizinių asmenų bankroto procesuose. Pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo įstatymo 295 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad skolininkas turi pareigą dirbti darbą, leidžiantį gauti adekvatų atlyginimą, o jeigu jis yra bedarbis, ieškoti darbo; perduoti bankroto administratoriui pusę paveldėto turto vertės; nedelsdamas informuoti teismą ir bankroto administratorių apie gyvenamosios ar darbo vietos pasikeitimą, neslėpti informacijos, susijusios su turtu ir darbo užmokesčiu; tenkinti kreditorių reikalavimus tik bendradarbiaujant su bankroto administratoriumi ir nesuteikti prioriteto individualiam kreditoriui (vok. *keinem Insolvenzgläubiger einen Sondervorteil zu verschaffen*).

Latvijos nemokumo įstatymo 139 straipsnyje nustatyta, kad skolininkas bankroto procese turi pareigas: i) pagal savo galimybes gauti pajamas; ii) ne vėliau kaip per 10 dienų nuo fizinio asmens nemokumo bylos paskelbimo pervesti savo lėšas administratoriui; iii) kaip sąžiningas ir rūpestingas savininkas saugoti ir valdyti savo turtą; iv) parengti įsipareigojimų panaikinimo planą; v) teikti administratoriui informaciją, reikalingą bankroto bylos eigai; vi) padengti fizinio asmens bankroto proceso išlaidas; vii) administratoriaus reikalavimu perduoti turtą, išskyrus turtą, į kurį negali būti kreipiamas išieškojimas. Šio įstatymo 140 straipsnyje nurodoma, kad skolininkas turi

teises: i) pasilikti pajamas, kurių reikia fizinio asmens bankroto proceso netiesioginėms išlaidoms padengti; ii) laikyti turtą, kuris yra būtinas pajamoms gauti.

Taigi kaip matyti iš užsienio valstybių teisinio reguliavimo, pagrindinės skolininko pareigos yra susijusios su turto gausinimu ir atsakingu jo valdymu. Bankroto procese siekiama kuo didesnio kreditorių reikalavimų patenkinimo, todėl skolininkas turi siekti gauti pajamų bankroto proceso metu ir užtikrinti, kad visi kreditoriai turėtų vienodas galimybes gauti savo reikalavimo patenkinimą kuo didesne apimtimi.

FABĮ pareigas skolininkui nustato dar iki bankroto bylos iškėlimo. Remiantis FABĮ 4 straipsnio 2 dalimi, ketindamas pateikti pareiškimą iškelti bankroto bylą, fizinis asmuo, kurio būklė atitinka FABĮ 2 straipsnio 2 dalyje nurodytąją, ne vėliau kaip prieš mėnesį iki pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo dienos apie tai raštu praneša visiems kreditoriams.

FABĮ 6 straipsnio 5 dalyje nustatytos skolininko pareigos įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti fizinio asmens bankroto bylą. Tinkamas šių pareigų vykdymas yra svarbus išsaugant skolininko turtą ir ribojimą vykdyti veiklą ir atlikti mokėjimus. Patvirtinus mokumo atkūrimo planą skolininkui įstatymas nustato teises ir pareigas, kurios turi būti vykdomos iki bankroto proceso pabaigos. FABĮ 16 straipsnis nustato skolininko pareigas, o 17 straipsnis reglamentuoja skolininko teises bankroto proceso metu. Šias pareigas skolininkas privalo vykdyti iki bankroto proceso pabaigos.

Skolininko pareigos yra siejamos su FABĮ tikslų pasiekimu. Įstatyme nustatytos svarbios skolininko pareigos, susijusios su kuo didesniu kreditorių reikalavimų patenkinimu, pavyzdžiui, atsakingai valdyti ir naudoti savo turtą, tinkamai organizuoti ir vykdyti bankroto procedūras, derinti savo ir kreditorių interesus (ieškoti skirtingų interesų pusiausvyros), rūpintis, kad mokumo atkūrimo planas būtų vykdomas nepriekaištingai ir nustatytais terminais, o kilus sunkumų vykdant planą, bendradarbiaujant su administratoriumi, rengti ir teikti plano pakeitimo projektus[105]. FABĮ 16 straipsnyje nustatytos pareigos turi būti vykdomos nuosekliai ir realiai, o ne vien formaliai, jų įgyvendinimas turi būti kontroliuojamas viso bankroto proceso metu[106]. Bankroto plano įvykdymo sėkmingumas, taip pat ir fizinio asmens bankroto tikslų įgyvendinimas priklauso būtent nuo asmens, kuriam iškelta bankroto byla, sąžiningų pastangų[107].

---

[105] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-144-219/2019.

[106] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014.

[107] Vilniaus apygardos teismo 2021 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-703-565/2021.

Skolininko pareigas bankroto procese galima skirstyti pagal jų objektą. Jos gali būti skiriamos kaip pareigos, susijusios su:

- **turto valdymu**: atsakingai valdyti ir naudoti visą turimą turtą nuo fizinio asmens pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo teismui dienos iki teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos (FABĮ 16 straipsnio 1 punktas);
- **informacijos teikimu**: pateikti bankroto administratoriui visus su bankroto procesu susijusius dokumentus (FABĮ 16 straipsnio 3 punktas); pasikeitus finansinei būklei (padidėjus gaunamoms pajamoms, gavus palikimą, išlošus pinigų ir (ar) materialinių vertybių, gavus apdovanojimų, dovanų ir panašiai ar sumažėjus gaunamoms pajamoms ir kitais atvejais), ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo šios būklės pasikeitimo dienos apie tai informuoti bankroto administratorių (FABĮ 16 straipsnio 6 punktas); bankroto administratoriaus rašytiniu prašymu ne vėliau kaip per 10 dienų nuo šio prašymo gavimo dienos pateikti prašomą informaciją ir (ar) dokumentus (FABĮ 16 straipsnio 7 punktas); gyvenamosios vietos pakeitimo atveju ne vėliau kaip per 5 dienas pranešti bankroto administratoriui naujos gyvenamosios vietos adresą (FABĮ 16 straipsnio 8 punktas); ne rečiau kaip kartą per 3 mėnesius teikti bankroto administratoriui sąskaitų kredito įstaigose išrašus. Jeigu fizinis asmuo, vykdantis individualią ir (ar) ūkininko veiklą, turi sąskaitą (ne depozitinę) individualiai ir (ar) ūkininko veiklai vykdyti, jis turi taip pat teikti bankroto administratoriui išrašus ta pačia tvarka (FABĮ 16 straipsnio 11 punktas);
- **bankroto administravimu**: per šio įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą pateikti plano projektą bankroto administratoriui (FABĮ 16 straipsnio 2 punktas); visus gautus grynuosius pinigus (gautą atlyginimą už naudojimąsi fizinio asmens autoriaus teisėmis, už naudojimąsi teise į fizinio asmens išradimą, gautą palikimą, išloštą pinigų sumą, gautus apdovanojimus, gautas dovanas, premijas ir kitas lėšas), kai jų suma viršija pusę bazinės socialinės išmokos per mėnesį, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo jų gavimo dienos įmokėti į asmeninę sąskaitą kredito įstaigoje (FABĮ 16 straipsnio 4 punktas); nuo teismo nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos pervesti lėšas į depozitinę sąskaitą kreditorių reikalavimams tenkinti ir bankroto administravimo išlaidoms mokėti plane nustatyta tvarka (FABĮ 16 straipsnio 5 punktas); pasiūlyti skiriamo bankroto administratoriaus kandidatūrą šio įstatymo 14 straipsnio 9 dalyje nustatytu atveju ir tvarka (FABĮ 16 straipsnio 9 punktas); pagal savo galimybes dirbti arba užsiimti kita pajamų duodančia veikla, aktyviai siekti įsidarbinti arba siekti susirasti geriau apmokamą darbą (FABĮ 16 straipsnio 10 punktas); tinkamai įgyvendinti plane numatytas priemones ir (ar) vykdyti jame numatytą veiklą (FABĮ 16 straipsnio 12 punktas);

bendradarbiauti su bankroto administratoriumi organizuojant bankroto procedūras (FABĮ 16 straipsnio 13 punktas).

Vertinant skolininkui nustatytas pareigas matyti, kad didžioji jų dalis skirta informacijai teikti ir bankroto administravimo veiksmams atlikti. Operatyvus informacijos teikimas bankroto administratoriui ir kitiems subjektams yra reikšmingas užtikrinant sklandų bankroto procesą. Skolininkas turi pareigą operatyviai teikti su bankroto proceso eiga susijusią informaciją.

Viena skolininko pareigų yra pagal savo galimybes dirbti arba užsiimti kita pajamų duodančia veikla, aktyviai siekti įsidarbinti arba siekti susirasti geriau apmokamą darbą (FABĮ 16 straipsnio 10 dalis). Tokia pareiga siekiama, kad skolininkas dėtų pastangas subalansuoti savo pajamas ir išlaidas dirbdamas arba užsiimdamas kita pajamų duodančia veikla[108]. Konstitucija draudžia priverstinį darbą, todėl FABĮ nustatyta pareiga skolininkui dirbti, užsiimti kita veikla duodančių pajamų ar ieškoti darbo neturi būti aiškinama kaip priverstinio skolininko darbo nustatymas. Įstatyme nėra įtvirtinta, kokius būtent veiksmus turi atlikti fizinis asmuo siekdamas pagerinti finansinę būklę. Todėl šios aplinkybės kiekvieną kartą turi būti vertinamos individualiai. Asmens gebėjimas realizuoti save darbo rinkoje siejamas su daugeliu aspektų, priklauso tiek nuo išorinių veiksnių – profesijos paklausos, rinkos pokyčių ir kt., tiek nuo asmeninių savybių – išsilavinimo, gebėjimų, papildomų įgūdžių ir kt[109]. Pagrindinis kriterijus sprendžiant dėl šios skolininko pareigos vykdymo yra būtent realios ir protingos galimybės dirbti ir gauti pajamas.

Bankroto procese patiriamos administravimo išlaidos. FABĮ parengiamuosiuose darbuose nurodyta, kad, siekiant didesnio kreditorių reikalavimų patenkinimo, administravimo išlaidų apmokėjimo, fizinis asmuo turi teisę skolintis lėšas, kurios būtų tenkinamos prioritetine tvarka: *siekiant didesne dalimi patenkinti kreditorių reikalavimus, siūloma suteikti galimybę fiziniam asmeniui tęsti ar pradėti ūkininkavimą ir (ar) kitą ūkinę komercinę veiklą, jeigu tai bus numatyta plane. Jeigu fizinis asmuo neturės lėšų ar jų nepakaks teismo nutartyje iškelti fizinio asmens bankroto bylą nustatytai lėšų, skirtų bankroto procedūroms atlikti, sumai apmokėti, siūloma suteikti galimybę fiziniam asmeniui prisiimti skolinius įsipareigojimus bankroto procedūroms atlikti nuo teismo nutarties iškelti fiziniam asmeniui bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos. Dėl šios priežasties atsiradę*

[108] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014.

[109] Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1314-253/2021.

kreditorių reikalavimai turėtų būti tenkinami pirmiau už antros eilės kreditorių reikalavimus. Tuo siekiama palengvinti galimybes pasiskolinti lėšų po bankroto bylos iškėlimo[110].

Tinkamas skolininko pareigų vykdymas yra svarbi bankroto proceso tikslų pasiekimo sąlyga. Atitinkamai teismų praktikoje nurodoma, kad skolininkui nebendradarbiaujant ir nesiekiant maksimalaus galimo kreditorių reikalavimų tenkinimo, bankroto procesas nebus rezultatyvus, nebus užtikrintas kreditorių interesų gynimas, kartu bus pažeista skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyra[111].

Sprendžiant dėl skolininko pareigų nevykdymo užduotinas klausimas, kokios teisinės pasekmės kyla tokiu atveju. Bankrutuojančiam asmeniui nevykdant įstatyme jam nustatytų pareigų ar mokumo atkūrimo plane prisiimtų įsipareigojimų, bankroto byla gali būti nutraukta. FABĮ 10 straipsnis nustato sąlygas, kurių nors vieną konstatavęs teismas priima nutartį nutraukti fizinio asmens bankroto bylą. Teismų praktikoje pripažįstama, kad bankroto byla gali būti nutraukta, jei skolininkas nebuvo aktyvus, nesidomėjo bankroto proceso eiga, nereagavo į bankroto administratoriaus prašymus, nemokėjo įmokų[112]. Tačiau skolininko galimybės susirasti darbą, gauti didesnes pajamas turi būti vertinamos pagal objektyvias ir subjektyvias aplinkybes nustatant, ar asmuo ėmėsi veiksmų vykdyti šią pareigą. Teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad <...> *asmens gebėjimas realizuoti save darbo rinkoje siejamas su daugeliu aspektų – t. y. priklauso tiek nuo išorinių veiksnių – profesijos paklausa, rinkos pokyčiai ir kt., tiek nuo asmeninių savybių – išsilavinimo, gebėjimų, papildomų įgūdžių ir kt*[113]. Atitinkamai pagrįstu laikytinas teismų praktikoje nustatytas kriterijus, kad nesant duomenų apie sąmoningą skolininko elgesį, nukreiptą į mažų pajamų gavimą ir vengimą atsiskaityti su kreditoriais, nėra pagrindo spręsti dėl bankroto bylos nutraukimo[114]. Tačiau tokie veiksmai turėtų būti vertinami atsižvelgiant į kreditorių interesus.

Skolininkui suteiktos teisės bankroto procese, visų pirma, siejamos su jo interesų apsauga. Skolininkas bankroto procese turi aktyviai domėtis šio proceso eiga, reaguoti į pasikeitusias aplinkybes, kitų šiame procese dalyvaujančių asmenų veiksmus

---

110 FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

111 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015.

112 Panevėžio apygardos teismo 2021 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-406-755/2021.

113 Vilniaus apygardos teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-174-864/2018.

114 Vilniaus apygardos teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-174-864/2018.

ir, manydamas, kad jo teisės pažeistos, kreiptis į teismą su atitinkamu reikalavimu. Skolininko teises bankroto procese galima skirstyti pagal jų objektą. Tai yra teisės, susijusios su:

- **bankroto administravimu**: parengti ir pateikti bankroto administratoriui plano patikslinimą susidarius aplinkybėms, kurioms esant galima greičiau atkurti fizinio asmens mokumą arba kurios sunkina plano įgyvendinimą (FABĮ 17 straipsnio 1 punktas); prisiimti skolinius įsipareigojimus bankroto procedūroms atlikti nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos, jeigu fizinis asmuo neturi lėšų ar jų nepakanka FABĮ 6 straipsnio 3 dalies 4 punkte nustatytai lėšų sumai sumokėti. Fizinis asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka verčiasi individualia ir (ar) ūkininko veikla arba numato verstis individualia ir (ar) ūkininko veikla, turi teisę prisiimti FABĮ 7 straipsnio 2 dalies 4 punkte nurodytus skolinius įsipareigojimus šiai veiklai vykdyti. Dėl šios priežasties atsiradę kreditorių reikalavimai yra tenkinami FABĮ 29 straipsnyje nustatyta tvarka (FABĮ 17 straipsnio 9 punktas);
- **informacijos gavimu**: gauti iš bankroto administratoriaus duomenis apie savo turto pardavimą (FABĮ 17 straipsnio 2 punktas); gauti iš bankroto administratoriaus informaciją apie lėšų naudojimą (FABĮ 17 straipsnio 3 punktas); dalyvauti kreditorių susirinkimuose (FABĮ 17 straipsnio 4 punktas); gauti iš kredito įstaigos depozitinės sąskaitos išrašus apie lėšų naudojimą (FABĮ 17 straipsnio 5 punktas);
- **pažeistų teisių gynimu**: paaiškėjus, kad bankroto administratorius lėšas naudojo ne plane nustatytiems tikslams ar pažeidė kitas fizinio asmens teises arba teisėtus interesus, kreiptis į teismą dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo, nuostolių atlyginimo ir naujo bankroto administratoriaus paskyrimo (FABĮ 17 straipsnio 7 punktas); kreiptis į teismą dėl kreditorių susirinkimo priimtų sprendimų pripažinimo negaliojančiais (FABĮ 17 straipsnio 8 punktas);
- **pajamų gavimu ir turto išsaugojimu**: tęsti ar pradėti individualią ir (ar) ūkininko veiklą, jeigu tai numatyta plane (FABĮ 17 straipsnio 6 punktas); naudoti gaunamas lėšas būtiniesiems poreikiams tenkinti bei individualiai ir (ar) ūkininko veiklai vykdyti plane nustatyta tvarka (FABĮ 17 straipsnio 10 punktas); išsaugoti turtą (FABĮ 17 straipsnio 11 punktas).

Skolininkui įstatyme suteiktos teisės leidžia jam aktyviai dalyvauti bankroto procese. Skolininkas gali reikalauti pateikti jo teisių įgyvendinimui reikalingą informaciją. Taip pat skolininkui suteikiamos įvairios jo pažeistų teisių gynimo priemonės. Visų pirma, manydamas, kad bankroto administratorius pažeidžia jo teises, skolininkas turi teisę reikalauti atlyginti patirtą žalą, prašyti atstatydinti bankroto administratorių. Be to, skolininkas turi teisę teisme ginčyti kreditorių susirinkime priimtus sprendimus.

Kadangi kreditorių susirinkime priimami sprendimai neretai daro įtaką skolininko teisėms ir pareigoms, jis, nesutikdamas su priimtu sprendimu, turi teisę prašyti sprendimą panaikinti.

Kreditoriai

Kreditoriai dalyvauja bankroto procese ir jų pagrindinis interesas yra gauti kuo didesnį savo reikalavimų patenkinimą. Po bankroto proceso kreditorių reikalavimai, kurie lieka nepatenkinti baigus vykdyti mokumo atkūrimo planą, yra nurašomi. Todėl svarbu kreditoriams sudaryti sąlygas efektyviai ginti savo teises naudojantis teisių gynybos priemonėmis, nustatytomis FABĮ, CPK ir kituose teisės aktuose. Nors bankroto procese kreditorių interesus gina ir bankroto administratorius, patys kreditoriai turi aktyviai dalyvauti šiame procese, siekdami gauti kuo didesnį savo reikalavimo patenkinimą.

FABĮ 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad fizinio asmens kreditoriai yra turintys teisę reikalauti iš fizinio asmens įvykdyti prievoles ir įsipareigojimus fiziniai ir juridiniai asmenys. Pagrindinis FABĮ nustatyto kreditorių sąvokos apibūdinimas yra reikalavimo teisės skolininko atžvilgiu turėjimas. Kreditoriaus reikalavimo teisė gali kilti iš įvairių teisinių santykių. Nustatyta, kad kreditoriais bankroto procese laikomi: 1) mokesčių nemokėjimo atveju – juos surinkti įpareigotos valstybei atstovaujančios institucijos; 2) darbo užmokesčio nemokėjimo ir dėl darbo santykių atsiradusios žalos neatlyginimo atveju – fizinio asmens darbuotojai (jų įpėdiniai); 3) iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų suteiktų paskolų ir su valstybės garantija gautų paskolų negrąžinimo atveju – valstybei atstovaujančios institucijos (Lietuvos Respublikos finansų ministerija arba paskolą administruojanti institucija); 4) iš Europos Sąjungos lėšų suteiktos paramos negrąžinimo atveju – Europos Sąjungos lėšas administruojančios valstybei atstovaujančios institucijos; 5) kiti kreditoriai. Galima teigti, kad visi minėtame straipsnyje nurodyti asmenys pasižymi reikalavimo teisės skolininkui turėjimu. Tačiau nurodytas kreditorių sąrašas nėra baigtinis, todėl skolininko kreditoriais laikytini ir kiti asmenys, turintys reikalavimo teisę į skolininką, kuri atsirado iki bankroto proceso bylos iškėlimo dienos.

Kreditoriai bankroto procese turi atitinkamą procesinį teisinį statusą. FABĮ 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad nuo fizinio asmens pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo teisme dienos kreditoriai laikomi teisiškai suinteresuotais ir turi teisę kreiptis į teismą su prašymu įtraukti juos į bylą trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, teisėmis. Kreditorius kartu su prašymu įtraukti jį dalyvauti byloje trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų, teismui turi pateikti kreditoriaus

reikalavimo teisę fiziniam asmeniui patvirtinančius įrodymus. Šio straipsnio pakeitimo parengiamuosiuose dokumentuose nurodoma, kad juo siekiama užtikrinti teisinį aiškumą ir tikrumą dėl kreditorių teisinės padėties bankroto procese. Atitinkamai kreditorius kartu su prašymu turi pateikti kreditoriaus reikalavimo teisę fiziniam asmeniui patvirtinančius įrodymus[115]. Tokio procesinio teisinio statuso suteikimas kreditoriams sudaro sąlygas aktyviai dalyvauti sprendžiant klausimą dėl skolininko bankroto bylos iškėlimo. Taip kreditoriai turi teisę reikšti savo poziciją, teikti duomenis, susijusius su skolininko bankroto bylos iškėlimu, pavyzdžiui, kad egzistuoja sąlygos, dėl kurių bankroto byla negali būti keliama.

Skoliniuose teisiniuose santykiuose kreditoriumi laikomas asmuo, turintis reikalavimo teisę, nukreiptą į skolininką, atlikti tam tikrus veiksmus arba susilaikyti nuo veiksmų atlikimo (CK 6.1 straipsnis). Tačiau fizinių asmenų bankroto procese kreditoriumi pripažįstamas asmuo, kurio reikalavimą skolininkui patvirtino teismas. Teisę pareikšti reikalavimus bankroto procese turi tik tie asmenys, kuriuos su skolininku sieja skoliniai (sutartiniai, deliktiniai ar atsiradę kitais pagrindais) teisiniai santykiai. Kreditoriaus reikalavimas, dėl kurio tenkinimo sprendžiama bankroto procese, turi būti kilęs iki šio proceso pradžios. Kreditorius įgyja teises ir pareigas bankroto procese nuo to momento, kai yra patvirtinamas jo reikalavimas (įsiteisėja teismo nutartis, kuria reikalavimas patvirtinamas bankroto procese).

Iškėlus skolininko bankroto bylą, jo kreditoriai turi teisę dalyvauti šiame procese pareikšdami reikalavimą. Patvirtinus kreditorių reikalavimus, jiems suteikiamos teisės ir kyla atitinkamos pareigos, kurių įgyvendinimas yra reikšmingas veiksmingam bankroto procesui užtikrinti. Aktyvus kreditorių dalyvavimas bankroto procese yra reikšmingas užtikrinant kreditorių ir skolininko interesus. Tačiau neretai bankroto procese pastebimas kreditorių pasyvumas, siejamas su pasyvių kreditorių elgesiu ir mažu suinteresuotumu bankroto proceso eiga, dalyvavimu kreditorių savivaldos organuose ir kt. Toks kreditorių pasyvumas suprantamas. Kreditoriai gali būti nesuinteresuoti bankroto procesu, kadangi nesitiki gauti savo reikalavimo. Taip pat kreditorių teisių ir pareigų įgyvendinimui gali reikėti papildomų išlaidų, kurios kreditoriams atskirai nėra padengiamos. Todėl sprendžiant dėl bankroto proceso tobulinimo, dėmesys turėtų būti skiriamas ir kreditorių aktyvumui, jų suinteresuotumui bankroto proceso eiga didinti.

FABĮ nuostatos, susijusios su kreditorių teisėmis, nustato kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tvirtinimo procedūrą, individualių ir kolektyvių kreditorių teisių sąrašą, taip pat kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimo tvarką. Kreditorių teisės bankroto procese pagal jų įgyvendinimo tvarką gali būti skirstomos į individualias ir kolektyvines.

---

[115] FABĮ 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XI-2000 aiškinamasis raštas.

Teisės doktrinoje pagrįstai kreditorių teisės pagal jų įgyvendinimo būdus skirstomos į dvi grupes: **individualias** (suteiktas kiekvienam kreditoriui) ir **kolektyvines** (suteiktas kreditorių savivaldos organams, t. y. kreditorių susirinkimui ir kreditorių komitetui)[116].

Individualias kreditoriaus teises turi kiekvienas kreditorius bankroto procese ir pats sprendžia, kaip jas įgyvendinti, nederindamas savo pozicijos šiuo klausimu su kitais kreditoriais. Kolektyvinės kreditorių teisės suteikiamos visiems kreditoriams ir jos įgyvendinamos kreditoriams derinant savo interesus ir balsuojant dėl jų įgyvendinimo tvarkos kreditorių susirinkime. Įstatymų leidėjas, nustatydamas kolektyvines kreditorių teises, iš esmės pripažįsta, kad kai kurios kreditorių teisės dėl jų reikšmės proceso eigai gali būti įgyvendinamos ne atskirų kreditorių individualiai (nepriklausomai nuo jų turimų reikalavimų, statuso ir privilegijų), bet visų kreditorių sprendimu. Tai reiškia, kad kolektyvinės kreditorių teisės yra nustatytos tik įstatyme ir bankroto proceso dalyviai šių teisių turinio ir įgyvendinimo tvarkos negali modifikuoti.

Bankroto procese turi būti užtikrinamas kreditorių lygiateisiškumas (*pari passu*)[117]. Tai visuotinai pripažintas nemokumo teisės sistemos principas, kuriuo siekiama užtikrinti vienodą kreditorių apsaugą[118]. Šio principo turinio analizė yra reikšminga atskleidžiant kolektyvinį bankroto proceso pobūdį ir kreditorių padėtį šiame procese. Pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo įstatymo 294 straipsnio 1–2 dalyse nustatyta, kad bankroto procese draudžiama tenkinti atskirų kreditorių reikalavimus iš skolininko turto. Be to, bet koks skolininko ir kito asmens susitarimas, kuriuo atskiram kreditoriui suteikiamas prioritetas, yra niekinis. Kreditorių lygiateisiškumo principas aiškiai pripažintas ir Lietuvoje juridinių asmenų nemokumo procese. Remiantis JANĮ 3 straipsnio 2 punktu, kreditorių lygiateisiškumo principas reiškia, kad panašaus pobūdžio reikalavimus turintiems kreditoriams suteikiamos lygios galimybės dalyvauti nemokumo procese siekiant savo reikalavimų tenkinimo ir ginant kitas savo teises ir teisėtus interesus.

Kreditorių lygiateisiškumo principas yra taikomas bendrosios ir kontinentinės teisės sistemose. Tarptautinėje praktikoje *pari passu* apibrėžiamas kaip principas, pagal kurį vienodoje pozicijoje esantys kreditoriai yra vertinami vienodai ir jų reikalavimai tenkinami proporcingai iš bankroto turto, kuris gali būti padalijamas kreditoriams pagal jų eilę[119]. Kreditorių lygiateisiškumo principas taip pat reiškia, kad visi kreditoriai,

---

[116] Vilija Mikuckienė, Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese, *Jurisprudencija*, 77(69) (2005), p. 33–40.

[117] Vanessa Finch, *Corporate Insolvency Law Perspective and Principles*, Cambridge University Press (2009), p. 599.

[118] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-166/2008.

[119] UNCITRAL nemokumo taisyklės, 6.

dalyvaujantys bankroto procese, gauna dalį padalijamo skolininko turto proporcingai pagal jų patvirtintus reikalavimus[120]. Kitaip tariant, kreditorių lygiateisiškumas reiškia, kad bankroto (likvidavimo) sukeliama žala turi tekti visiems neprivilegijuotiems kreditoriams vienodai. Praktinis kreditorių lygiateisiškumo principo taikymas pasižymi tuo, kad jis draudžia bet kokius susitarimus ar perleidimus (angl. *transfer*), kurių tikslas ir rezultatas yra nesąžiningos pirmenybės (angl. *unfair preference*) konkrečiam kreditoriui suteikimas[121]. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad fizinių asmens bankroto procese kreditorių lygiateisiškumo principas reiškia tai, kad šiame procese siekiama išvengti kreditorių lenktynių dėl reikalavimo patenkinimo ir pagerina kreditorių galimybes gauti reikalavimo patenkinimą[122].

Kreditoriaus teisės pareikšti reikalavimą ir šios teisės neįgyvendinimo pasekmės

Remiantis FABĮ 23 straipsnio 1 dalimi, teisme iškėlus fizinio asmens bankroto bylą, kreditoriai turi teisę per teismo nustatytą laikotarpį pareikšti bankroto administratoriui savo reikalavimus, atsiradusius iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo dienos. Kreditoriai, pareikšdami bankroto administratoriui savo reikalavimus, kartu pateikia juos pagrindžiančius dokumentus, taip pat nurodo, kaip fizinis asmuo yra užtikrinęs šių reikalavimų įvykdymą.

Siekiant veiksmingo bankroto proceso užtikrinimo ypač svarbu, kad kreditoriai kuo operatyviau pareikštų reikalavimus. Terminą, per kurį turi būti pareiškiami kreditorių reikalavimai, nustato teismas. Teisė pareikšti reikalavimus bankroto byloje taikoma visiems skolininko kreditoriams. Todėl tiek kreditoriai, kurių reikalavimai yra užtikrinti prievolių įvykdymo užtikrinimo būdais (tarp jų ir laidavimu), tiek ir neapsaugoti kreditoriai turi naudotis ta pačia reikalavimo pareiškimo tvarka. Atitinkamai hipotekos kreditorius, kaip ir kiti kreditoriai, turi teisę pareikšti reikalavimą skolininko bankroto procese nustatytais terminais[123].

Nagrinėjant kreditoriaus teisę reikšti reikalavimą bankroto procese, visų pirma, kyla klausimas: kokiem asmenims suteikiama tokia subjektinė teisė? Suprantama, kad

---

120 Roy Goode, *Principles of Corporate Insolvency Law*, Sweet & Maxwell (2011), p. 235.

121 *Ibid*., p. 236.

122 Goda Ambrasaitė, Rimvydas Norkus, *op. cit*., p. 176–185.

123 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-254/2012.

pagrindinis tokį asmenį apibūdinantis kriterijus yra reikalavimo teisės turėjimas. Tačiau kyla klausimas: ar visi skolininko kreditoriai nepriklausomai nuo jų reikalavimo atsiradimo momento laikyti kreditoriais, kurių reikalavimai tenkinami bankroto procese specialia nustatyta tvarka pagal mokumo atkūrimo planą ir įstatyme nustatytą eiliškumą ir tvarką?

Remiantis FABĮ 23 straipsnio 1 dalimi galima teigti, kad įstatymas kreditorių sieja su jo reikalavimo teise skolininkui, *kuri atsirado iki bankroto bylos iškėlimo dienos*. Taigi įstatymas teisę reikšti reikalavimą suteikia tik kreditoriams, kurių reikalavimas skolininkui atsirado iki konkretaus juridinio fakto – skolininko bankroto bylos iškėlimo. Atitinkamai tai reiškia, kad jei skolininko kreditoriaus reikalavimas atsirado po bankroto bylos iškėlimo, toks kreditorius teisės pareikšti reikalavimą neturi ir jis nėra įtraukiamas į mokumo atkūrimo planą. Teismų praktikoje pripažįstama, kad *po bankroto bylos iškėlimo atsiradusios finansinės prievolės įtraukimas į kreditorių sąrašą apsunkintų kitų kreditorių reikalavimų, kurie atsirado iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo, patenkinimą FABĮ nustatyta tvarka. <...> fizinio asmens bankroto proceso metu FABĮ nustatyta tvarka išsprendžiamas klausimas dėl kreditorių reikalavimų, atsiradusių iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo, tenkinimo bei, likusių nepatenkintų, nurašymo*[124]. Taip pat teismų praktikoje išskiriami kreditoriai, kurių reikalavimai atsirado iki ir po bankroto bylos iškėlimo dienos: <...> *teismų praktikoje yra išskiriamos dvi kreditorių kategorijos: senieji ir naujieji kreditoriai. Senieji kreditoriai yra tie, kurių reikalavimai atsirado iki bankroto bylos iškėlimo. Būtent dėl negalėjimo atsiskaityti visa apimtimi su senaisiais kreditoriais yra keliama bankroto byla*[125]. Taigi teisę reikšti reikalavimą bankroto procese turi tik kreditorius, kurio reikalavimas atsirado iki bankroto bylos iškėlimo dienos. Vertinant kreditorių reikalavimų pareiškimą taip pat turėtų būti sprendžiama, kokia tvarka tenkinami po bankroto bylos iškėlimo dienos atsidarę kreditorių reikalavimai. Teismų praktikoje laikoma, kad tokie „naujieji“ kreditoriai nėra įtraukiami į kreditorių sąrašą[126]. Be to, bankroto bylos iškėlimas skolininkui nepanaikina jo pareigos mokėti einamuosius mokesčius[127].

Kyla klausimas: kaip nustatyti, ar kreditoriaus reikalavimas skolininkui atsirado iki jo bankroto bylos iškėlimo dienos? Ar tokiais laikomi kreditoriai, kurių reikalavimai (juridinis aktas, nulėmęs reikalavimo atsiradimą) faktiškai atsirado iki bankroto bylos

[124] Šiaulių apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-574-883/2022.

[125] Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1039-796/2017.

[126] *Ibid*.

[127] Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1465-613/2019.

iškėlimo dienos, pavyzdžiui, reikalavimas atlyginti nuostolius (žala padaryta iki bankroto bylos iškėlimo dienos)?

Teismų praktikoje sprendžiant kreditoriaus reikalavimo teisės atsiradimo klausimą nurodoma, kad, kai kreditoriaus reikalavimo teisė kildinama iš delikto, žalos atlyginimo momentas nustatytinas taikant deliktinę civilinę atsakomybę reglamentuojančias CK normas, pagal kurias žalos atlyginimo prievolė siejama su jos padarymo (atskirais atvejais – atsiradimo, jeigu žala atsiranda vėliau, nei ji padaroma) momentu, skolininko prievolė atlyginti žalą atsiranda nuo žalos padarymo momento. Tokiu atveju teismo sprendimas priteisti žalos atlyginimą yra kreditoriaus teisės apgynimas, o ne reikalavimo teisės savaime atsiradimo pagrindas[128]. Kai kreditoriaus reikalavimas kildinamas iš sutarties pažeidimo (reikalavimo pagrindas yra sutartinė civilinė atsakomybė), turėtų būti vertinamas konkrečių sutarties nuostatų pažeidimas. Jei kreditoriaus reikalavimas skolininkui kyla kitais pagrindais, pavyzdžiui, viešosios teisės reglamentuojamų teisės normų pažeidimo, reikalavimo atsiradimas turėtų būti nustatomas pagal atitinkamą teisinį santykį reglamentuojančius teisės aktus. Taigi, jei minėtas juridinis faktas (kreditorius reikalavimo teisės atsiradimas) įvyko iki bankroto bylos iškėlimo dienos, toks kreditorius turi teisę reikšti reikalavimą skolininko bankroto procese.

Tačiau nėra aišku, kaip vertinamas kreditorius, kurio reikalavimas faktiškai atsirado iki minėto momento, tačiau yra ginčijamas teisme (arbitraže) iškėlus skolininko bankroto bylą. Ar toks kreditorius taip pat turėtų pareikšti reikalavimą ar vis dėlto turėtų būti sulaukiama atitinkamo teismo (arbitražo) sprendimo įsiteisėjimo ir tik tada kreditorius įgyja teisę pareikšti reikalavimą skolininko bankroto bylą iškėlusiame teisme?

Sprendžiant kreditoriaus, dėl kurio reikalavimo nagrinėjamas ginčas teisme, statuso problemą, manytina, kad kai dėl jo nėra priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas, toks reikalavimas laikytinas atsiradusiu iki bankroto bylos iškėlimo dienos. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad juridinis faktas, nulėmęs tokio reikalavimo atsiradimą, atsirado anksčiau. Atitinkamai teismo (arbitražo) sprendimas, kuriuo būtų patvirtintas toks reikalavimas, laikytinas tik vykdytinu dokumentu, patvirtinančiu tokio reikalavimo teisėtumą, realumą ir jo dydį. Problema kyla, jei toks ginčijamas reikalavimas būtų patvirtintas, tačiau vėliau teismo (arbitražo) procese būtų pripažinta, kad reikalavimas nepagrįstas visai ar jis yra kitokio dydžio. Tokiu atveju susiklostytų teisiškai ydinga situacija, kai bankroto procese teisės ir pareigos suteikiamos asmeniui, kuris nėra kreditorius. Tai lemtų ir teisinį netikrumą ir neaiškumą bankroto procese.

[128] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2011.

Praktikoje gali susiklostyti įvairios situacijos, kai kreditoriaus reikalavimas patvirtinamas įsiteisėjusiu teismo (arbitražo) sprendimu ir tada tenka spręsti kreditoriaus teisės pareikšti reikalavimą bankroto procese įgyvendinimo problemą.

Pirma, kai dėl kreditoriaus reikalavimo kyla ginčas iki bankroto bylos iškėlimo ir jis patvirtinamas iki mokumo atkūrimo plano patvirtinimo dienos, toks kreditorius turėtų būti įtraukiamas į mokumo atkūrimo planą jam pareiškus reikalavimą. Toks reikalavimas turėtų būti priimtas ir patvirtintas dėl svarbių priežasčių (FABĮ 23 straipsnio 3 dalis). Kreditorius tokį reikalavimą bankroto bylą nagrinėjančiam teismui turėtų pareikšti per teismo nutartyje, kuria iškelta bankroto byla, nustatytą terminą pareikšti kreditorių reikalavimus nuo to momento, kai įsiteisėja sprendimas, patvirtinantis kreditoriaus reikalavimą.

Antra, kai dėl kreditoriaus reikalavimo kyla ginčas iki bankroto bylos iškėlimo ir jis teisme (arbitraže) patvirtinamas po mokumo atkūrimo plano patvirtinimo dienos, užduotinas klausimas, kaip toks kreditorius turėtų būti įtraukiamas į skolininko bankroto procesą. Tokiu atveju nors kreditoriaus reikalavimas dar nebūtų patvirtintas įsiteisėjusiu sprendimu bankroto bylos iškėlimo dieną, jo neįtraukimas į bankroto procesą ir to sukeliamos pasekmės nebūtų suderinamos su kreditoriaus reikalavimo teisės įgyvendinimo ir jo teisės į nuosavybę apsauga. Pagrįsta tokiu atveju būtų manyti, kad tokiam kreditoriui pareiškus reikalavimą mokumo atkūrimo planas turėtų būti atitinkamai pakeičiamas į jį įtraukiant kreditorių. Remiantis FABĮ 8 straipsnio 13 dalimi, mokumo atkūrimo plano pakeitimai svarstomi ir tvirtinami ta pačia tvarka kaip ir planas. Tai rodo ir FABĮ 23 straipsnio 9 dalis, nustatanti, kad kai teismas priima nutartį dėl kreditorių sąrašo ir jų reikalavimų patikslinimo, planas tikslinamas šio įstatymo nustatyta tvarka. Tačiau toks veiksmas apsunkina bankroto procesą, nes dėl plano turi balsuoti kreditoriai, jį tvirtinti teismas – vien dėl to, kad patvirtintų kreditoriaus reikalavimus. Todėl svarstytina, ar tokiu atveju patvirtinus kreditoriaus reikalavimą, toks kreditorius būtų įtraukiamas į mokumo atkūrimo planą, jo nekeičiant įstatyme nustatyta tvarka, tiesiog teismui priėmus nutartį planą papildyti nauju reikalavimu, nustatant, kokia tvarka jis tenkinamas. Tokiam kreditoriui įstojus į bankroto procesą jam būtų privalomi iki tol bankroto procese atlikti veiksmai, jis neturėtų teisės ginčyti jau priimtų kreditorių susirinkimo sprendimų ir kt. Tačiau išimtis galėtų būti kreditoriaus teisės ginčyti kitų kreditorių reikalavimus. Tokiu atveju kreditoriaus reikalavimas turėtų būti tenkinamas FABĮ ir mokumo atkūrimo plane nustatyta tvarka.

Trečia, kai dėl kreditoriaus reikalavimo kyla ginčas iki bankroto bylos iškėlimo ir jis nėra išnagrinėtas (nepriimamas įsiteisėjęs sprendimas) iki mokumo atkūrimo plano vykdymo pabaigos ir bankroto procesas užbaigiamas, tokiu atveju laikytina, kad kreditoriaus reikalavimas atsirado po bankroto bylos iškėlimo dienos, kai yra priimtas atitinkamas teismo sprendimas. Toks reikalavimas turėtų būti tenkinamas įsiteisėjusiame

sprendime nustatyta tvarka, nes nebėra taikomas bankroto proceso teisinis reguliavimas.

Taip pat kyla klausimas, kokios teisinės pasekmės kyla kreditoriui, kuris turi reikalavimą skolininkui, atsiradusį iki bankroto bylos iškėlimo dienos, tačiau tokio reikalavimo nepareiškia skolininko bankroto procese. Ar tokiu atveju kreditorius turi teisę reikalauti įvykdyti reikalavimą po bankroto proceso? Ar kreditoriaus reikalavimas laikytinas negaliojančiu, jei jis nebuvo pareikštas bankroto procese?

Šie klausimai yra reglamentuojami ir užsienio valstybių nemokumo teisėje. Pavyzdžiui, Latvijos nemokumo įstatymo 141 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kreditorių reikalavimai turi būti pareikšti administratoriui. Jei kreditorius praleidžia įstatyme nustatytą terminą, jis gali pareikšti reikalavimą ne vėliau kaip per 6 mėnesių terminą nuo tos dienos, kai nemokumo registre buvo paskelbta informacija apie skolininko nemokumo bylą, bet ne vėliau nei iki dienos, kol parengiamas bankroto administravimo išlaidų sąrašas. Pasibaigus įstatyme nustatytam terminui pareikšti reikalavimą, kreditorius praranda kreditoriaus statusą ir reikalavimo teisę skolininko jo nemokumo procese ir po to, kai skolininko skolos yra nurašomos.

Remiantis FABĮ 23 straipsnio 1 dalimi, kreditorius turi teisę, bet **ne pareigą** bankroto procese pareikšti reikalavimą. Kreditorius, suprasdamas, kad jo reikalavimas bus tenkinamas remiantis mokumo atkūrimo planu ir FABĮ nustatyta tvarka, gali svarstyti nereikšti savo reikalavimo bankroto procese, palaukti, kol toks procesas praeis ir siekti įgyvendinti reikalavimą po bankroto proceso. Vien lingvistiškai aiškinant FABĮ 23 straipsnio 1 dalį ir kitas kreditoriaus teisės pareikšti savo reikalavimą bankroto procese nuostatas susidaro įspūdis, kad tokia situacija yra galima. Tačiau abejotina, ar ji suderinama su bankroto proceso tikslu ir jo esme. Bankroto procesas yra kolektyvinis, jame turėtų būti sprendžiama dėl visų iki šio proceso pradžios atsiradusių kreditorių reikalavimų tenkinimo. Sutiktina, kad įstatymas neturėtų nustatyti pareigos kreditoriui pareikšti reikalavimą teisme. Tačiau įstatymas turėtų nustatyti konkrečias teisines pasekmes (sankcijas) kreditoriui, tokia teise nepasinaudojus. Bankroto procese nurašomi tik mokumo atkūrimo plane nurodyti, bet likę nepatenkinti reikalavimai, išskyrus išimtis (FABĮ 29 straipsnio 7 dalis). Įstatyme nėra reglamentuojama, kaip turėtų būti vertinami iki bankroto bylos iškėlimo atsiradę kreditorių reikalavimai, kurie tinkamai nebuvo pareikšti bankroto procese ir įtraukti į mokumo atkūrimo planą.

Toks teisinis reguliavimas kelia klausimų, kaip turėtų būti vertinamas kreditoriaus reikalavimas, kuris nebuvo pareikštas bankroto procese. Teismų praktikoje sprendžiant šią problemą pažymima, kad tuo atveju, kai kreditorius apie skolininko bankroto procesą žinojo, bet tinkamai nepareiškė savo reikalavimo, laikytina, kad jis jo atsisakė: *Kreditorius, kuris žinojo (negalėjo nežinoti) apie iškeltą fizinio asmens bankroto bylą, tačiau iki bankroto bylos iškėlimo atsiradusių finansinių reikalavimų fizinio asmens bankroto byloje*

nepareiškė, gali būti vertinamas kaip atsisakęs savo reikalavimo teisės. Priešingas aiškinimas būtų nesuderinamas su kreditorių lygiateisiškumo principu, iš esmės prieštarautų fizinio asmens bankroto tikslui ir teisingumo principui[129]. Tokios praktikos laikomasi ir kitose bylose[130]. Taigi teismų praktikoje sprendžiant klausimą, kaip turėtų būti vertinami kreditorių reikalavimai, kurie tinkamai nebuvo pareikšti bankroto procese, laikomasi pozicijos, kad toks kreditoriaus neveikimas reiškia subjektinės teisės reikšti reikalavimą (teisės į nuosavybę) atsisakymą. Tačiau toks teismų praktikos aiškinimas kelia abejonių pirmiausia dėl įstatyminio reguliavimo trūkumų.

Ši kreditorių reikalavimų pareiškimo problema ir pasekmės, to neatlikus bankroto procese, yra reglamentuojamos JANĮ. Nors JANĮ taip pat suteikia kreditoriui tik teisę, bet ne pareigą pareikšti reikalavimą nemokumo procese, remiantis JANĮ 41 straipsnio 6 dalimi, jeigu kreditorius nepateikia reikalavimo per nustatytą terminą, jo reikalavimo teisė pasibaigia, išskyrus šio straipsnio 4 ir 5 dalyse nustatytus atvejus. Tokia pasekmė reiškia, kad pasibaigus kreditoriaus reikalavimų pateikimo terminui (esant jam praleistam tokio termino neatnaujinus), kreditorius, nepareiškęs reikalavimo, nebeturi teisės reikalauti, kad skolininkas įvykdytų reikalavimą. Tokią pasekmę (sankciją) lemia siekis užtikrinti visų kreditorių reikalavimų pareiškimą bankroto procese. Todėl bankroto procese susiklosto situacija, kai kreditorius, nepasinaudojęs subjektine teise laiku (nepareiškęs finansinio reikalavimo nustatyta tvarka), tokią teisę praranda, nors nepažeidžia konkrečios įstatyme nustatytos pareigos. Teisių ir pareigų balanso požiūriu tokia situacija (ypač atsižvelgiant į jos sukeliamas griežtas teisines pasekmes) kelia klausimų, nes asmens subjektinė teisė (teisė į nuosavybę) yra panaikinama nesant konkrečios įstatyme nustatytos pareigos pažeidimo.

Galiausiai, priešingu atveju, kreditoriui tiesiog nusprendus bankroto procese nepareikšti savo iki bankroto bylos iškėlimo dienos atsiradusio reikalavimo ir siekiant vėliau įgyvendinti reikalavimo teisę po skolininko bankroto proceso, būtų pažeidžiamas visų skolininko kreditorių lygiateisiškumas, taip pat paties skolininko interesai (skolininkas turėtų ir po bankroto proceso vykdyti iki jo iškėlimo dienos atsiradusius reikalavimus, kurie būtų buvę nurašyti). Tokios pasekmės pripažįstamos ir teismų praktikoje, nurodant, kad <...> *kreditorius, nors ir žinodamas apie iškeltą fizinio asmens bankroto bylą, tačiau sąmoningai nepareiškęs reikalavimų bankroto byloje, įgytų pranašumą prieš kitus kreditorius, nes galėtų net ir pasibaigus bankroto bylai reikalauti vykdyti jo reikalavimus*[131]. Po bankroto pro-

[129] Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-767-1092/2019.

[130] Panevėžio apygardos teismo 2020 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-589-755/2020.

[131] *Ibid*.

ceso pabaigos nurašyti kreditorių reikalavimai skolininkui pasibaigia. Priešingu atveju bankroto procesas būtų suprantamas kaip „tarpinis“ (ne)kolektyvinis vykdymo procesas, kuriam pasibaigus kreditoriai toliau turėtų teisę reikalauti atlyginti nepatenkintus reikalavimus. Tačiau šie argumentai pagrindžia teisines pasekmes, kylančias kreditoriui tinkamai nepareiškus reikalavimo bankroto proceso, bet savaime nesprendžia teisinio reguliavimo spragos fizinių asmenų bankroto procese, būtent kokios pasekmės kyla kreditoriui nepasinaudojus teise pareikšti reikalavimą.

Visų pirma, argumentai, kad kreditoriaus reikalavimo nepareiškimas skolininko bankroto procese reiškia kreditoriaus reikalavimo atsisakymą, nėra suderinami su kitomis bendrosiomis civilinių teisių įgyvendinimo taisyklėmis. Remiantis CK 1.137 straipsnio 6 dalimi, atsisakymas įgyvendinti civilinę subjektinę teisę nepanaikina šios teisės, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus. Jeigu net ir būtų remiamasi minėtu teismų praktikoje pateiktu aiškinimu, kad kreditoriaus reikalavimo nepareiškimas reiškia jo reikalavimo atsisakymą ir taip būtų sprendžiamas jo teisės į nuosavybę suvaržymas, tai bet kuriuo atveju prieštarauja ir minėtai bendrajai civilinių teisių įgyvendinimo taisyklei vien dėl to, kad tokios teisės atsisakymo pasekmės įstatymas nenustato, nors to reikalauja minėta CK norma. Taigi kreditoriaus atsisakymas įgyvendinti savo teisę (pareikšti reikalavimą skolininko bankroto procese) galėtų būti laikomas šios teisės atsisakymu tik esant įstatyme nustatytam pagrindui.

Antra, minėto teisinio reguliavimo trūkumas atsiskleidžia ir vertinant teisės į nuosavybę apsaugos standartus. Remiantis Konvencijos 1 protokolo 1 straipsniu, kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytomis sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais. Minėta, kad EŽTT praktikoje kreditoriaus teisės į nuosavybę suvaržymas ir jos panaikinimas fizinio asmens bankroto procese pripažintas kaip savaime neprieštaraujantis Konvencijoje nustatytai teisei į nuosavybę, tačiau tokios teisinės sankcijos privalo būti aiškiai, nedviprasmiškai nustatytos įstatyme.

Nurodyti argumentai leidžia teigti, kad, siekiant teisinio aiškumo ir tikrumo bei suderinamumo bendrosiomis civilinių teisių įgyvendinimo taisyklėmis, FABĮ turėtų būti papildytas panašia į JANĮ 41 straipsnio 6 dalyje nustatyta teisės norma, pagal kurią kreditorius, fizinio asmens bankroto procese tinkamai nepareiškęs reikalavimo, atsiradusio iki bankroto bylos iškėlimo, netenka teisės reikalauti jį įgyvendinti ir toks reikalavimas nustoja galioti. Šiuo metu FABĮ nesant aiškios teisės normos, reglamentuojančios pasekmes, kylančias kreditoriui bankroto procese nepareiškus reikalavimo, atsiradusio iki bankroto bylos iškėlimo dienos, susidaro situacija, kai asmuo praranda savo subjektinę teisę tiesiog jos neįgyvendindamas, nors tokiu veikimu ir nepažeisdamas pareigų. Tai kelia klausimų, ar esamas FABĮ reguliavimas (jo nebuvimas) dėl

kreditoriaus teisės pareikšti reikalavimą bankroto procese ir to neatlikimo pasekmių, atitinka Konvencijoje nustatytą teisės į nuosavybės apsaugą standartą. Tokio FABĮ teisinio reguliavimo spraga kelia teisinį neapibrėžtumą ir teisinio reguliavimo neaiškumą, nes teisė į nuosavybę gali būti ribojama tik įstatymu.

Apibendrinus nurodytas kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tvirtinimo problemas galima svarstyti, kad tais atvejais, kai kreditoriai, kurių reikalavimai atsirado iki bankroto bylos iškėlimo, per teismo nustatytą laikotarpį nepareiškia reikalavimų, tokie reikalavimai turėtų būti laikomi pasibaigusiais, nebent atnaujinamas jų pateikimo terminas. Išimtis turėtų būti taikoma tais atvejais, kai kreditoriaus reikalavimas nėra nurašomas po bankroto proceso (FABĮ 29 straipsnio 7 dalis). Tokio pobūdžio kreditorių reikalavimų (kreditoriaus teisė reikalauti įvykdyti reikalavimą) galiojimas neturėtų būti siejamas su kitais reikalavimais. Atitinkamai teismas, priimdamas nutartį baigti fizinio asmens bankroto bylą, turėtų nurodyti ir tokius kreditorių reikalavimus, kurie nebuvo pareikšti bankroto procese, ir pripažinti, kad tokie reikalavimai taip pat yra nurašomi.

Sprendžiant, kad kreditoriaus reikalavimas, atsiradęs iki bankroto bylos iškėlimo dienos, jo nepareiškus per nustatytą terminą, nustoja galioti, turi būti įvertinama reali kreditoriaus galimybė tokį reikalavimą pareikšti. Todėl kreditoriaus teisė pareikšti reikalavimą bankroto procese gali būti tinkamai įgyvendinama tik **tinkamai informavus** kreditorių apie tokią galimybę. Tokia galimybė ir tinkamas teisės pareikšti reikalavimą įgyvendinimas (CK 1.137 straipsnio 2 dalis) turėtų būti siejami su realiu kreditoriaus žinojimu apie tokios teisės bankroto procese atsiradimą. Kitaip tariant, laikytina, kad kreditorius turi žinoti (būti tinkamai informuotas) apie skolininko bankroto bylos iškėlimą ir savo teisės pareikšti reikalavimą (FABĮ 23 straipsnio 1 dalis) atsiradimą. FABĮ kreditorių informavimo apie bankroto bylos iškėlimą ir jų teisės reikšti reikalavimus atsiradimą išsamiai nereglamentuoja. Tačiau įstatymo parengiamuosiuose darbuose pripažįstama bankroto proceso išviešinimo svarba: *Skelbimas viešai apie fizinio asmens bankroto bylos iškėlimą yra ypatingai svarbus, siekiant apsaugoti visų suinteresuotų asmenų interesus, užtikrinti vienodas galimybes visiems kreditoriams susipažinti su informacija apie fizinio asmens bankroto bylos iškėlimą. <...> Informaciją apie priimtą pareiškimą iškelti fizinio asmens bankroto bylą ar atsisakymą iškelti fizinio asmens bankroto bylą teismas savo interneto svetainėje privalėtų paskelbti ne vėliau kaip kitą darbo dieną po nutarties priimti pareiškimą iškelti fizinio asmens bankroto bylą ar po nutarties atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos*[132].

Visų pirma, FABĮ nustato pareigą skolininkui ne vėliau kaip prieš mėnesį iki pareiškimo iškelti bankroto bylą ir iki pateikimo dienos apie tai raštu pranešti visiems

[132] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

kreditoriams (FABĮ 4 straipsnio 2 dalis). Atitinkamai skolininkas turi prie pareiškimo iškelti bankroto bylą pridėti ir pateikti šių pranešimų kopijas ir kreditorių sąrašą (FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 1, 5 punktai). Pažymėtina, kad skolininkas tokį pranešimą kreditoriams turi išsiųsti ne vėliau kaip prieš mėnesį iki pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo dienos. Taigi nuo šio pranešimo išsiuntimo iki kreipimosi į teismą dienos gali būti bent mėnesio tarpas ir jo metu gali atsirasti naujų kreditorių reikalavimų. Skolininkas taip pat turėtų tokius kreditorius įtraukti į pareiškimą iškelti bankroto bylą. Teismas klausimą dėl pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo išsprendžia nutartimi. Remiantis FABĮ 5 straipsnio 5 dalimi, informaciją apie priimtą pareiškimą iškelti fizinio asmens bankroto bylą, taip pat informaciją apie atsisakymą iškelti fizinio asmens bankroto bylą teismas privalo paskelbti ne vėliau kaip kitą darbo dieną po nutarties priimti pareiškimą iškelti fizinio asmens bankroto bylą, taip pat po nutarties atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo. Ši informacija skelbiama viešai specialioje interneto svetainėje. Tai reiškia, kad nutartis (informacija) apie tai, kad priimtas pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo nėra siunčiama skolininko kreditoriams asmeniškai, tačiau skelbiama viešai (viešo paskelbimo būdu). Tokia nutartis asmeniškai ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties dėl pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimo dienos šios nutarties patvirtintą kopiją išsiunčiama antstoliams, kuriems yra pateikti vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš šio fizinio asmens ar dėl jo turto arešto, taip pat kredito įstaigoms, kuriose yra fizinio asmens sąskaitos (FABĮ 5 straipsnio 6 dalis). Teismo nutartis apie bankroto bylos iškėlimą skolininko kreditoriams asmeniškai taip pat nėra siunčiama. Šioje nutartyje, be kita ko, turi būti nurodytas laikotarpis, ne trumpesnis nei 15 dienų ir ne ilgesnis nei 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, iki kada kreditoriai turi teisę pareikšti bankroto administratoriui iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo dienos atsiradusius savo reikalavimus (FABĮ 6 straipsnio 3 dalies 3 punktas). Remdamasis FABĮ 5 straipsnio 9 dalimi, teismas, priėmęs nutartį atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą, ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo šios nutarties įsiteisėjimo dienos šios nutarties patvirtintą kopiją išsiunčia antstoliams, kuriems yra pateikti vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš šio fizinio asmens ar dėl jo turto arešto, taip pat kredito įstaigoms, kuriose yra fizinio asmens sąskaitos. Be to, remiantis FABĮ 6 straipsnio 4 dalimi, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti fizinio asmens bankroto bylą, teismas privalo ne vėliau kaip kitą darbo dieną raštu pranešti, kartu pateikdamas šios nutarties patvirtintą kopiją šioje teisės normoje nurodytiems asmenims. Tačiau skolininko kreditoriai šioje teisės normoje nėra nurodyti. Teismų praktikoje pripažįstama, kad netinkamas skolininko pareigos informuoti kreditorius apie keliamą bankroto bylą vykdymas ir jų nenurodymas gali būti vertinami kaip kreditoriaus reikalavimo nepasibaigiamumo

priežastis. Tačiau atitinkamai vertinama, ar kreditorius iš tiesų nežinojo apie bankroto procesą ir ar jis pats nebuvo pasyvus[133].

Taigi skolininkas turi pareigą apie bankroto procesą informuoti savo visus kreditorius, jiems siųsdamas pranešimą apie ketinimą inicijuoti bankroto bylą. Teismo kreditorius apie pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimą informuoja visus kreditorius viešu būdu, specialioje interneto svetainėje. Apie teismo nutartį, kuria iškeliama skolininko bankroto byla ir kurioje nustatytas terminas kreditoriams pareikšti reikalavimus, kreditoriai asmeniškai nėra teismo informuojami. Kelia abejonių, ar toks FABĮ reguliavimas yra pakankamas realiai kreditorių galimybei įgyvendinti savo teisę ir pareikšti reikalavimą. Siekiant užtikrinti kreditorių galimybes žinoti apie skolininko bankroto bylos iškėlimą, teismas (bankroto administratorius) turėtų bent elektroninio ryšio priemonėmis juos informuoti apie bankroto bylos iškėlimą ir informuoti apie jų teisę pareikšti reikalavimus bankroto procese. Taip būtų sudaromos realesnės galimybės kreditoriams žinoti apie skolininkui iškeltą bankroto bylą ir tinkamai įgyvendinti teisę reikšti reikalavimą. Tokia informacija kreditoriams galėtų būti pateikiama elektroninio ryšio priemonėmis, pavyzdžiui, siunčiant žinomu elektroniniu paštu ar per Lietuvos Teismų elektroninių paslaugų portalą (EPP).

Kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tvirtinimo tvarka

Kreditorius, siekdamas, kad jo reikalavimas bankroto procese būtų patvirtintas, pirmiausia turi jį pareikšti įstatymo nustatyta tvarka. Kreditorius savo reikalavimą turi pareikšti bankroto administratoriui, o šis kreditorių reikalavimus pateikia tvirtinti teismui. Teismas, gavęs kreditorių reikalavimų sąrašą, priima sprendimą dėl jų pagrįstumo ir patvirtina arba nepatvirtina.

Visų pirma, kreditoriai reikalavimus turi reikšti bankroto administratoriui, kuris sudaro kreditorių reikalavimų sąrašą. Pagal FABĮ 23 straipsnio 2 dalį, bankroto administratorius pagal kreditorių pareikštus reikalavimus, patikslintus pagal fizinio asmens pateiktus dokumentus, sudaro kreditorių ir jų reikalavimų sąrašą ir ne vėliau kaip per 15 dienų nuo teismo nustatyto termino iki termino, kada kreditoriai turi teisę pareikšti savo reikalavimus, pabaigos pateikia jį teismui tvirtinti, teisme ginčija nepagrįstus kreditorių reikalavimus. Tai reiškia, kad, kreditoriams pareiškus reikalavimus bankroto

[133] Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-767-1092/2019.

administratoriui, jis sudaro kreditorių reikalavimų sąrašą. Toliau bankroto administratorius turi teisę ginčyti nepagrįstus kreditorių reikalavimus ar teikti teismui juos tvirtinti. Bankroto administratoriaus teisė ginčyti nepagrįstus kreditorių reikalavimus yra visų skolininko kreditorių ir skolininko interesų apsauga. Bankroto administratorius, atlikdamas kreditorių reikalavimų patikrinimą ir nusprendęs juos ginčyti, sudaro sąlygas, kad bankroto procese nebūtų patvirtinti nepagrįsti kreditorių reikalavimai. Įstatyme taip pat reglamentuojamos kai kurios kreditorių reikalavimų ginčijimo procesinės taisyklės. Remiantis FABĮ 23 straipsnio 5 dalimi, bankroto administratoriaus ginčijamų kreditorių reikalavimų tvirtinimo klausimą teismas sprendžia teismo posėdyje, pranešęs bankroto administratoriui ir asmenims, kurių reikalavimai yra ginčijami. Pažymėtina, kad teismų praktikoje taip pat pripažinta, jog, remdamasis FABĮ 23 straipsnio 2 dalimi, bankrutuojantis fizinis asmuo gali ginčyti kreditorių pareikštus ar bankroto administratoriaus pateiktus teismui tvirtinti finansinius reikalavimus[134].

Teismas, spręsdamas dėl kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo, turi įvertinti reikalavimo teisėtumą ir pagrįstumą. JANĮ nėra nurodyta, kokiais kriterijais remdamasis teismas atlieka tokį vertinimą. Praktikoje kyla klausimų, kaip išsamiai kreditorius turi pagrįsti reikalavimą ir kokius duomenis teismui jis turi pateikti. Kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo procedūra pagal savo teisinę prigimtį primena civilinės bylos nagrinėjimą, kurios metu siekiama išsiaiškinti, ar kreditorius turi reikalavimo teisę į bankrutuojančią įmonę, o priimta teismo nutartis dėl kreditoriaus reikalavimo patvirtinimo atitinka teismo sprendimą, kuriuo iš esmės atsakoma į kreditoriaus materialinį teisinį reikalavimą[135]. Toks teismų praktikoje vartojamas kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo procedūros apibūdinimas nėra visiškai pagrįstas, nes tokiu atveju nėra atliekami įprastai ginčo teiseną nagrinėjamos bylos veiksmai. Tačiau pats kreditoriaus reikalavimo tvirtinimo procedūros rezultatas (patvirtinamas materialinis reikalavimas) primena teismo sprendimu, priimamu ginčo teisenoje, sukeliamas pasekmes. Teismas tvirtina kreditoriaus reikalavimą tik tokiu atveju, jei iš byloje esančių duomenų galima daryti išvadą, kad jis pagrįstas įrodymais, kurių nepaneigia kiti įrodymai[136].

Praktikoje pripažįstama, kad dispozityvumo ir rungimosi principai lemia, kad kiekvienas kreditorius savo reikalavimą skolininko bankroto byloje reiškia ir jo pagrįstumą įrodinėja pats. Jei neįrodytas kreditoriaus reikalavimas nebus patvirtintas, kitų

---

[134] Vilniaus apygardos teismo 2018 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-283-567/2018.

[135] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-188/2012.

[136] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2014.

kreditorių teisės nebus pažeistos, skirtingai nei tuo atveju, jei būtų patvirtintas nepagrįstas reikalavimas – tai pažeistų likusių kreditorių teises[137]. Bankroto procese negali būti patvirtintas nepagrįstas kreditoriaus reikalavimas, nes tokio reikalavimo patvirtinimas sumažina likusių kreditorių galimybes sulaukti, kad jų reikalavimas bus patenkintas. Teismų praktikoje pripažinta, kad teismo aktyvumas sprendžiant dėl kreditoriaus reikalavimo patvirtinimo galimas tik tuo atveju, kai kreditoriaus reikalavimas kyla iš teisinių santykių, susijusių su viešuoju interesu (mokesčių, darbo, vartojimo ir panašūs teisiniai santykiai)[138]. Tačiau toks teismo aktyvumas negali pažeisti esminių civilio proceso principų (rungtyniškumo, lygiateisiškumo).

Sprendimą dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo priima teismas. Pagal FABĮ 23 straipsnio 3 dalį, teismas priima ir tvirtina iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo dienos atsiradusius kreditorių reikalavimus, kurie buvo pateikti tiesiogiai teismui praleidus šio straipsnio 1 dalyje nustatytą reikalavimų pateikimo bankroto administratoriui terminą, jeigu teismas termino praleidimo priežastis pripažįsta svarbiomis ir reikalavimus pagrįstais. Teismas taip pat priima ir tvirtina po fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo dienos atsiradusius kreditorių reikalavimus, kilusius iš individualios ir (ar) ūkininko veiklos ir (ar) FABĮ 17 straipsnio 9 punkte nurodytų skolinių įsipareigojimų. Tuo atveju, kai kreditorius pateikia reikalavimą teismui praleidęs terminą, teismui suteikiama teisė spręsti dėl praleidimo priežasčių svarbos ir jo atnaujinimo. FABĮ nenustatyta, kokios aplinkybės tokiu atveju laikytinos svarbiomis, todėl toks reikalavimas sprendžiamas kiekvienu atveju individualiai. Taip pat įstatyme nėra nustatytas naikinamas kreditorių reikalavimo pareiškimo terminas. Sprendžiant termino pareikšti kreditorių reikalavimus praleidimo priežastis ir jo atnaujinimo klausimą, tokiu atveju turėtų būti <...> *nustatytina, kada atsirado ir kiek truko aplinkybės, kuriomis grindžiamos termino praleidimo priežastys ir jų svarba, taip pat ar išnykus kliūtims asmuo (kreditorius) per protingą laiką kreipėsi į teismą ar bankroto administratorių su finansiniu reikalavimu. Taip pat vertintina, ar asmuo buvo pakankamai atidus, sąžiningas, ar, priešingai, savo teises įgyvendino nerūpestingai, aplaidžiai – šiems kriterijams turi reikšmės praleidusio terminą asmens veikla, patirtis ir kitos su juo susijusios savybės, turėjusios įtakos terminui praleisti*[139].

Užtikrinant bankroto proceso operatyvumą, kreditoriai reikalavimus turi teisę pareikšti iki mokumo atkūrimo plano vykdymo pabaigos, nes po to bankroto

---

[137] Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-355-823/2019.

[138] Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-652/2012.

[139] Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-529-777/2018.

procedūros jau yra baigiamos (FABĮ 30 straipsnio 1–2 dalys). Be to, remiantis FABĮ 23 straipsnio 7 dalimi, su fizinio asmens bankroto procesu susiję kreditorių sąrašo ir jų reikalavimų patikslinimai (nesumokėti mokesčiai, skola atleistiems darbuotojams, išlaikomiems asmenims ir kiti) tvirtinami teismo nutartimi, kol teismas priima nutartį nutraukti ar sprendimą baigti fizinio asmens bankroto bylą.

Teisme gautų kreditorių reikalavimų tvirtinimo klausimas turi būti sprendžiamas operatyviai. Pagal FABĮ 23 straipsnio 6 dalį, teismas priima nutartį dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo ar atsisakymo juos tvirtinti ne vėliau kaip per 20 dienų nuo kreditorių ir jų reikalavimų sąrašo gavimo dienos. Teismo nutartyje dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo darbuotojų su darbo santykiais susiję reikalavimai turi būti nurodyti pagal Lietuvos Respublikos garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymą. Teismo nutartis dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo ar atsisakymo juos tvirtinti atskiruoju skundu gali būti skundžiama teisės aktų nustatyta tvarka. Atskirasis skundas turi būti išnagrinėtas teisme ne vėliau kaip per 30 dienų nuo jo gavimo apeliacinės instancijos teisme dienos.

Bankroto procese patvirtintas kreditoriaus reikalavimas yra turtas, kuriuo kreditorius turi teisę disponuoti. Remiantis FABĮ 23 straipsnio 4 dalimi, fizinio asmens bankroto proceso metu kreditoriaus reikalavimai gali būti perleisti kitam kreditoriui arba kitam asmeniui. Pagal šio įstatymo 29 straipsnio nuostatas nustatyta šių reikalavimų tenkinimo eilė nesikeičia. Kreditoriaus reikalavimas kaip jo nuosavybės teisės objektas yra civilinių teisių objektas, kuriuo gali būti disponuojama (CK 1.97 straipsnio 1 dalis). Kreditorius turi teisę disponuoti savo reikalavimu viso bankroto proceso metu iki šio proceso pabaigos.

Pagal FABĮ 23 straipsnio 7 dalį, su fizinio asmens bankroto procesu susiję kreditorių sąrašo ir jų reikalavimų patikslinimai (nesumokėti mokesčiai, skola atleistiems darbuotojams, išlaikomiems asmenims ir kiti) tvirtinami teismo nutartimi, kol teismas priima nutartį nutraukti ar sprendimą baigti fizinio asmens bankroto bylą. Siekiant kreditorių ar jų reikalavimų sąrašo patikslinimo teismui turi būti pateiktas prašymas ir jį pagrindžiantys duomenys, iš kurių būtų galima spręsti, kaip turėtų būti patikslintas sąrašas.

Bankroto procese įstatymas suteikia teisę atlikti vienarūšių reikalavimų įskaitymą mokesčių administratoriui. Atitinkamai atlikus tokį reikalavimų įskaitymą turi būti pakeičiamas mokesčių administratoriaus reikalavimas. Remiantis FABĮ 23 straipsnio 8 dalimi, kai iškėlus fizinio asmens bankroto bylą mokesčių administratorius pagal mokesčių įstatymuose nustatytas mokesčio permokos (skirtumo) įskaitymo nuostatas atlieka priešpriešinių vienarūšių reikalavimų įskaitymą, teismui teikiami tvirtinti įskaityta suma sumažinti reikalavimai.

Teismo nutarties, kuria patikslinami bankroto procese kreditorių reikalavimai, pagrindu turi būti atitinkamai keičiamas ir mokumo atkūrimo planas. Pagal FABĮ 23 straipsnio 9 dalį, kai teismas priima nutartį dėl kreditorių sąrašo ir jų reikalavimų patikslinimo, planas tikslinamas šio įstatymo nustatyta tvarka.

Remiantis FABĮ 23 straipsnio 10 dalimi, įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl kreditorių sąrašo ir jų reikalavimų patikslinimo, jeigu teismo nutartimi tvirtinami su darbo santykiais susiję darbuotojų reikalavimai, teismas privalo ne vėliau kaip kitą darbo dieną apie tai raštu pranešti Garantinio fondo administratoriui ir kartu pateikti šios nutarties patvirtintą kopiją.

Kreditoriai, pareikšdami bankroto administratoriui savo reikalavimus, kartu pateikia juos pagrindžiančius dokumentus, taip pat nurodo, kaip fizinis asmuo yra užtikrinęs šių reikalavimų įvykdymą. Taigi, atsižvelgiant į šį teisinį reguliavimą darytina išvada, kad kreditoriai bankroto byloje turi teisę pareikšti reikalavimus, atsiradusius tik iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo[140]. FABĮ nedraudžia kreditoriui, praleidusiam reikalavimo pareiškimo terminą, pateikti teismui prašymą dėl jo patvirtinimo, nurodant svarbias termino praleidimo priežastis. Teismas, esant tokiai situacijai, kiekvienu atveju turėtų spręsti, ar praleistas terminas gali būti atnaujintas. Tuo atveju, jei terminas kreditoriniam reikalavimui būtų atnaujintas ir reikalavimas patvirtintas, turėtų būti atitinkamai patikslintas mokumo atkūrimo planas[141].

Skolininko kreditorių reikalavimų tvirtinimas lemia ne tik kreditorių teisę gauti savo reikalavimų patenkinimą, bet ir turi reikšmingos įtakos fizinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimo ir jo mokumo atkūrimo plano rengimui, tvirtinimui ir vykdymui. Atsižvelgiant į patvirtintą reikalavimų sumą nuo to priklauso, kiek bankrutuojantis asmuo gali skirti lėšų savo būtiniesiems poreikiams, kiek kreditorių reikalavimams tenkinti ir kokių turi imtis veiksmų norėdamas apmokėti administravimo išlaidas ir pan. Todėl kreditorinių reikalavimų dydžio nustatymas fizinio asmens bankroto byloje yra reikšmingas. Pirminį kreditoriaus pareikštų reikalavimų patikrinimą atlieka bankrutuojančio asmens fizinio asmens bankroto administratorius pagal kreditoriaus pateiktus dokumentus ir pareikštus reikalavimus arba teikia tvirtinti teismui, arba juos ginčija teisme.

Sprendžiant kreditoriaus reikalavimo pareiškimo ir tvirtinimo klausimą, praktikoje kyla klausimų, kaip turėtų būti vertinamas kreditoriaus reikalavimas, kai bankroto bylą nagrinėjančiam teismui persiunčiamas antstolio vykdomasis raštas, kuriuo išieškoma

---

140 Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1636-163/2017.

141 Vilniaus apygardos teismo 2016 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-969-794/2016.

skola iš skolininko, kurio bankroto byla iškelta. Tokiu atveju kyla klausimas, ar vien vykdomojo rašto persiuntimas teismui yra pakankamas pagrindas pripažinti kreditoriaus reikalavimą, ar vis dėlto tokiu atveju toks kreditorius (išieškotojas) turėtų pareikšti reikalavimą FABĮ 23 straipsnio nustatyta kreditorinių reikalavimų pateikimo tvarka. Teismų praktikoje pripažįstama ir pozicija, kad antstolio vykdomojo rašto persiuntimas teismui ar administratoriui, nesant aiškiai išreikštos kreditoriaus valios dėl kreditorinio reikalavimo patvirtinimo, nėra pakankamas pagrindas įtraukti asmenį į kreditorių sąrašą. Tokia pozicija grindžiama tuo, kad FABĮ nenustato išimties iš šio įstatymo 23 straipsnio nustatytos kreditorinių reikalavimų pateikimo tvarkos[142]. Tačiau kyla klausimas, ar tokia praktika pagrįsta. Skolininkas, pateikdamas vykdomąjį raštą vykdyti antstoliui priverstine tvarka, išreiškia savo valią dėl priverstinio vykdymo priemonių taikymo. Iškėlus skolininko bankroto bylą, antstolis privalo sustabdyti vykdomąją bylą ir vykdomąjį dokumentą persiųsti bankroto bylą iškėlusiam teismui (CPK 626 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Taigi tokiu atveju išieškojimas sustabdomas. Taip pat kasacinio teismo praktikoje aiškinant anksčiau galiojusio Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo nuostatas, reglamentuojančias kreditorių reikalavimų patenkinimą, nurodyta, kad <…> *kreditorių reikalavimai, kurie patvirtinti įsiteisėjusiu teismo procesiniu sprendimu arba įsigaliojusiu kitos institucijos vykdytinu sprendimu, turi būti įtraukiami į restruktūrizavimo planą be kreditoriaus specialaus pareiškimo*[143]. Todėl nėra tikslo reikalauti iš išieškotojo, antstoliui persiuntus jo pateiktą vykdomąjį raštą bankroto bylą iškėlusiam teismui, dar reikšti atskirą reikalavimą skolininko bankroto bylą nagrinėjančiam teismui. Kreditorius, pateikęs antstoliui vykdyti vykdomąjį dokumentą, išreiškia valią, kad jo reikalavimas būtų įvykdytas priverstine tvarka ir tokia valios išraiška iš esmės atitinka ir reikalavimo pareiškimą bankroto procese.

Įstatyme atskirai reglamentuojami ir kreditorių reikalavimai, kurie priverstinio vykdymo tvarka nebuvo patenkinti iki bankroto bylos iškėlimo. Remiantis FABĮ 20 straipsnio 2 dalimi, kreditoriaus reikalavimai, kurie atsirado iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo ir nebuvo patenkinti antstoliui vykdant išieškojimą, yra tenkinami šio įstatymo nustatyta tvarka. Tokio pobūdžio kreditorių reikalavimai turi būti teikiami įprasta FABĮ nustatyta kreditorių reikalavimų pateikimo ir tvirtinimo tvarka.

---

[142] Kauno apygardos teismo 2018 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1236-436/2018.

[143] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-327-915/2018.

Individualios kreditorių teisės

Kiekvienas kreditorius bankroto procese turi individualias teises, dėl kurių įgyvendinimo jis pats sprendžia. Individualių teisių įgyvendinimo kreditorius neturi derinti su kitais skolininko kreditoriais. FABĮ 24 straipsnyje nustatytas kreditorių teisių sąrašas. Šios teisės suteikiamos visiems kreditoriams. Pagal objektą individualios kreditorių teisės gali būti skirstomos į teises, susijusias su:

- **kreditoriaus reikalavimo tenkinimu**: reikalauti, kad jų reikalavimai būtų tenkinami plane numatyta tvarka (FABĮ 24 straipsnio 1 punktas); suteikti pagalbą dėl skolinių įsipareigojimų, susidariusių iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo ir (ar) jos nagrinėjimo metu, vykdymo: atidėti reikalavimų vykdymo terminus, atsisakyti dalies ar visų reikalavimų, pakeisti piniginę prievolę kita prievole – duoti sutikimą fiziniam asmeniui atsiskaityti turtu arba įvykdyti prievolę natūra. Valstybei kaip kreditorei atstovaujančios institucijos šią pagalbą teikia teisės aktų nustatyta tvarka (FABĮ 24 straipsnio 4 punktas); bet kuriuo fizinio asmens bankroto proceso metu atlikti priešpriešinių vienarūšių reikalavimų įskaitymą pagal mokesčių įstatymuose nustatytas mokesčio permokos (skirtumo) įskaitymo nuostatas (FABĮ 24 straipsnio 11 punktas).
- **dalyvavimu kreditorių susirinkime**: dalyvauti ir ginti savo interesus kreditorių susirinkimuose (FABĮ 24 straipsnio 2 punktas); apskųsti teismui kreditorių susirinkimo priimtus sprendimus per 14 dienų nuo tos dienos, kai sužinojo arba turėjo sužinoti apie šiuos sprendimus (FABĮ 24 straipsnio 8 punktas).
- **informacijos gavimu**: kreditorių susirinkimo nustatyta tvarka gauti iš bankroto administratoriaus informaciją apie bankroto bylos eigą (FABĮ 24 straipsnio 3 punktas).
- **bankroto administravimu**: teisės aktų nustatyta tvarka reikalauti atlyginti fizinio asmens bankroto proceso metu dėl fizinio asmens ar bankroto administratoriaus kaltės patirtus nuostolius (FABĮ 24 straipsnio 5 punktas); teikti pasiūlymus fiziniam asmeniui ir bankroto administratoriui dėl plano (FABĮ 24 straipsnio 6 punktas); kreiptis į kreditorių susirinkimą dėl bankroto administratoriaus veiklos ar jo pakeitimo ir (ar) siūlyti kitą bankroto administratoriaus kandidatūrą (FABĮ 24 straipsnio 7 punktas); kreiptis į teismą dėl fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo šio įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 3, 4, 5, 6 ir 8 punktuose nustatytais pagrindais (FABĮ 24 straipsnio 9 punktas); motyvuotu prašymu kreiptis į teismą dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo ir pasiūlyti naują bankroto administratoriaus kandidatūrą, jeigu kreditoriaus (kreditorių) teismo patvirtinti reikalavimai vertine išraiška sudaro daugiau kaip pusę visų kreditorių patvirtintų reikalavimų sumos (FABĮ 24 straipsnio 10 punktas).

Kreditorius turi įvairias teises, susijusias su jo patvirtinto reikalavimo disponavimu. Visų pirma, kreditorius, kurio reikalavimas patenkintas, turi teisę reikalauti jo patenkinimo pagal mokumo atkūrimo planą, suteikti pagalbą skolininkui modifikuojant turimą įsipareigojimą ir atlikti priešpriešinių vienarūšių reikalavimų įskaitymą (tik tuo atveju, kai tai leidžia mokesčių įstatymai). Šios kreditoriaus teisės iš esmės suteikia galimybę priimti įvairius sprendimus dėl patvirtinto reikalavimo, nuspręsti, kaip įgyvendinti turimą reikalavimą teisę bankroto procese. Pažymėtina, kad kreditoriaus teisė atsisakyti reikalavimo turėtų būti išreiškiama aiškiai ir neabejotinai. Tam tikras prievolės pakeitimas, pavyzdžiui, iš solidariosios į dalinę nelaikytinas reikalavimo atsisakymu[144].

Bankroto procese taip pat reikšminga kreditoriaus teisė gauti informaciją apie šio proceso eigą. Kreditorių teisės gauti informaciją problemos nemokumo procese nagrinėtos teisės doktrinoje[145]. Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad <...> *įstatymas nenurodo, kokią informaciją būtent turi teisę gauti kreditorius, tačiau atsižvelgiant į tai, kad kreditoriai gali teikti siūlymus dėl mokumo atkūrimo plano tikslinimo, kreiptis dėl bankroto bylos nutraukimo, jie turi teisę gauti išsamią informaciją apie mokumo plane nustatytų pareigų vykdymą*[146]. Tinkamas informacijos kreditoriams suteikimas yra reikšmingas užtikrinant, kad jie žinotų apie bankroto procese atliekamus veiksmus ir galėtų nuspręsti, kaip įgyvendinti savo teises ir pareigas. Tuo atveju, kai bankroto administratorius pateikia neišsamią informaciją apie bankroto proceso eigą (pavyzdžiui, bankroto administratoriaus pateikta mokumo atkūrimo plano vykdymo ataskaita yra neišsami), tai laikytina kliūtimi kreditoriams tinkamai įgyvendinti savo teises ir pareigas ir jie turi teisę reikalauti bankroto administratoriaus pateikti papildomą informaciją[147].

Kolektyvinės kreditorių teisės

Kolektyvinės kreditorių teisės bankroto procese yra tokios, kurios yra įgyvendinamos ne vieno kreditoriaus individualiai, bet kreditoriams dalyvaujant ir balsuojant kreditorių susirinkime dėl jo dienotvarkėje nustatytų klausimų. Vertinant kolektyvinių kreditorių

---

144 Vilniaus apygardos teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1737-656/2020.

145 Remigijus Jokubauskas, Kreditorių teisė gauti informaciją įmonių bankroto procese, *Teisė*, 113 (2019), p. 108–122.

146 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-190-706/2015.

147 *Ibid*.

teisių prigimtį ir ypatumus teisės doktrinoje nurodoma, kad <...> *jas turi visi kreditoriai, nepriklausomai nuo jų statuso ir privilegijų, ir joms įgyvendinti reikia visų (daugelio) kreditorių valios. Įstatymų leidėjas, nustatydamas kolektyvines kreditorių teises, iš esmės pripažįsta, kad konkrečios, bankroto procesui reikšmingos teisės gali būti įgyvendinamos ne atskirų kreditorių individualiai (nepriklausomai nuo jų turimų reikalavimų, statuso ir privilegijų), bet visų kreditorių sprendimu. Tai reiškia, kad kolektyvinės kreditorių teisės yra nustatytos tik įstatyme ir bankroto proceso dalyviai šių teisių turinio ir įgyvendinimo tvarkos negali modifikuoti*[148]. Tai reiškia, kad kolektyvinės kreditorių teisės yra suteikiamos visiems kreditoriaus statusą bankroto procese turintiems asmenims nepriklausomai nuo jų turimo reikalavimo pobūdžio. Kreditoriai, įgyvendindami kolektyvines teises, turi galimybę priimti bankroto proceso eigai reikšmingus sprendimus ir taip siekti savo interesų apsaugos šiame procese.

Pagal objektą kolektyvinės kreditorių teisės gali būti skirstomos į teises, susijusias su:

- **kreditorių susirinkimo darbo eiga**: rinkti kreditorių susirinkimo pirmininką (FABĮ 26 straipsnio 1 punktas); išrinkti asmenį pirmininkauti kreditorių susirinkimui, jeigu susirinkime nedalyvauja kreditorių susirinkimo pirmininkas (FABĮ 26 straipsnio 8 punktas).
- **bankroto administratoriaus veiksmų kontrole**: nagrinėti kreditorių skundus dėl bankroto administratoriaus veiksmų (FABĮ 26 straipsnio 2 punktas); reikalauti, kad bankroto administratorius pateiktų savo veiklos ataskaitas (FABĮ 26 straipsnio 3 punktas); kreiptis į teismą dėl bankroto administratoriaus pakeitimo (FABĮ 26 straipsnio 7 punktas).
- **bankroto proceso eiga ir administravimu**: tvirtinti bankroto administravimo išlaidų sąmatą, ją keisti, nustatyti bankroto administravimo išlaidų mokėjimo tvarką, taip pat šio įstatymo nustatytais atvejais tvirtinti pradinę turto pardavimo kainą arba turto pardavimo kainą (FABĮ 26 straipsnio 4 punktas); spręsti klausimus dėl fizinio asmens individualios ir (ar) ūkininko veiklos (jos tęstinumo, pradėjimo, atnaujinimo, apribojimo, nutraukimo ir pan.) ir teikti fiziniam asmeniui pasiūlymus dėl plano patikslinimo (FABĮ 26 straipsnio 5 punktas); nustatyti, kokia tvarka kreditoriai gauna iš bankroto administratoriaus informaciją apie fizinio asmens bankroto bylos eigą (FABĮ 26 straipsnio 6 punktas).

Kreditorių teisės, susijusios su kreditorių susirinkimo darbo eiga, yra reikšmingos užtikrinant sklandų kreditorių susirinkimo procesą, vadovauti šiam procesui renkant ar paskiriant kreditorių susirinkimo pirmininką. Kreditorių teisės, susijusios su bankroto administratoriaus veiksmų kontrole, yra skirtos sudaryti sąlygas kreditoriams

[148] Remigijus Jokubauskas, *Kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimas įmonių bankroto procese*, daktaro disertacija, MRU (2021), p. 39–40.

kontroliuoti, kaip bankroto administratorius atlieka jam priskirtas funkcijas bankroto procese.

Kreditorių teisės, susijusios su bankroto proceso eiga ir administravimu, yra siejamos su kreditorių atliekama bankroto proceso kontrole. Teismų praktikoje aiškinant kreditorių teises keisti administravimo išlaidų dydį nurodoma, kad <...> *kreditorių susirinkimas kompetentingas ne tik kontroliuoti mokumo atkūrimo plano rengimo procese nustatomas administravimo išlaidas, bet ir savo sprendimu jas keisti, nustatyti administravimo išlaidų mokėjimo tvarką. Taigi kreditorių susirinkimas gali kontroliuoti plano vykdymą, vertindamas pagal susidariusią situaciją administravimo išlaidų dydį, ir, nustatęs pagrindą, spręsti dėl šių išlaidų pakeitimo*[149]. Taip pat šių teisių įgyvendinimas sudaro sąlygas kreditoriams dalyvauti sudarant mokumo atkūrimo planą, prižiūrėti jo vykdymą, kontroliuoti fizinio asmens bankroto procesą[150]. Be to, teismų praktikoje pripažįstama, kad šias kolektyvines kreditorių teises kreditoriai gali įgyvendinti viso bankroto proceso metu: <...> *kreditorių susirinkimas turi teisę kontroliuoti nustatomas administravimo išlaidas tiek mokumo atkūrimo plano rengimo procese (tvirtinti bankroto administravimo išlaidų sąmatą, ją keisti, nustatyti šių išlaidų mokėjimo tvarką), tiek mokumo atkūrimo plano vykdymo metu (keisti, nustatyti kitą administravimo išlaidų mokėjimo tvarką)*[151]. Tai reiškia, kad iki bankroto proceso pabaigos kreditoriai turi teisę ginti savo interesus, spręsti jų kompetencijai priskirtus klausimus.

Kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimas

Kolektyvinės kreditorių teisės pasižymi tuo, kad jos yra įgyvendinamos kreditoriams balsuojant kreditorių susirinkime. Kreditorius, balsuodamas susirinkime, išreiškia savo valią dėl konkretaus klausimo sprendimo. Kreditoriaus balsavimas kreditorių susirinkime nėra sandoris. Kreditoriaus balsavimas kreditorių susirinkime yra valios veiksmas, kuriuo kreditorius išreiškia savo poziciją tam tikru klausimu, už kurį yra balsuojama. Jei kreditoriaus balsavimas kreditorių susirinkime yra jo valios išraiška, kyla klausimas, ar toks veiksmas gali būti laikomas sandoriu. Sandoris suprantamas kaip veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas (CK 1.63 straipsnio 1 dalis). Sandorio šalių valia, nukreipta sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas, yra esminis sandorio požymis, skiriantis jį nuo kitų teisinių

---

149 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169-219/2017.

150 *Ibid.*

151 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-219/2018.

veiksmų[152]. Atsižvelgiant į šiuos sandorio ypatumus laikytina, kad kreditorius, balsuodamas kreditorių susirinkime nors ir išreiškia savo valią sprendžiant konkrečius klausimus, toks veiksmas neatitinka sandorio požymių, nes savaime balsavimas nesukuria teisių ir pareigų (jas sukuria priimtas sprendimas), todėl toks veiksmas nėra laikomas sandoriu[153].

Remiantis FABĮ 25 straipsnio 1 dalimi, pirmasis kreditorių susirinkimas turi įvykti ne vėliau kaip per 40 dienų nuo teismo nutarties dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo įsiteisėjimo dienos. Tai reiškia, kad, teismui patvirtinus kreditorių reikalavimus, bankroto procese kreditoriams turi būti sudaryta galimybė įgyvendinti operatyviai kolektyvines teises. Pirmajame kreditorių susirinkime balsuojama dėl mokumo atkūrimo plano projekto tvirtinimo (FABĮ 8 straipsnio 3 dalis), sprendžiama dėl sumos, kuri turi būti sumokėta bankroto administratoriui už fizinio asmens bankroto procedūrų atlikimą bankroto proceso metu, įskaitant laikotarpį nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos (FABĮ 22 straipsnio 3 dalis).

Pirmajame kreditorių susirinkime taip pat išrenkamas kreditorių susirinkimo pirmininkas. FABĮ 25 straipsnio 1 dalyje nustatyti reikalavimai kreditorių susirinkimo pirmininkui ir jo išrinkimo tvarka. Kreditorių susirinkimo pirmininku gali būti tik kreditorius arba jo įgaliotas atstovas. Kreditorių susirinkimo pirmininku negali būti fizinio asmens artimasis giminaitis (CK 3.135 straipsnis) ar asmuo, susijęs su fiziniu asmeniu svainystės santykiais (CK 3.136 straipsnis), ar juridinio asmens, kurio dalyvis, kolegialus ar vienasmenis organo narys yra fizinis asmuo, atstovas, fizinio asmens sutuoktinis ar sugyventinis. Šis ribojimas netaikomas tuo atveju, kai kreditoriai yra tik šie asmenys. Kol kreditorių susirinkimo pirmininkas išrenkamas, kreditorių susirinkimui pirmininkauja bankroto administratorius. Kai kreditorių susirinkimo pirmininkas renkamas iš kelių asmenų, kreditorių susirinkimo pirmininku laikomas išrinktas tas asmuo, už kurį balsavusių kreditorių teismo patvirtintų reikalavimų suma yra didžiausia. Kai kreditorių susirinkimo pirmininkas renkamas iš vieno asmens, kreditorių susirinkimo pirmininku laikomas išrinktas tas asmuo, už kurį balsavo kreditoriai, kurių teismo patvirtintų reikalavimų suma vertine išraiška sudaro daugiau kaip pusę visų susirinkime dalyvaujančių kreditorių teismo patvirtintų reikalavimų sumos.

Kreditorių susirinkimo pirmininkas atlieka įvairias funkcijas, susijusias su bankroto administravimo veiksmų atlikimu, tačiau pats sprendimų, reikšmingų bankroto proceso eigai, nepriima. Tokios funkcijos, pavyzdžiui, yra naujos bankroto administratoriaus kandidatūros FABĮ nustatyta tvarka siūlymas, derinimas (FABĮ 14 straipsnio 3 dalis,

---

[152] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-23-916/2019.

[153] Remigijus Jokubauskas, *Kolektyvinių kreditorių teisių…*, p. 106–107.

9 dalis); kreditorių susirinkimo protokolo pasirašymas, užtikrinimas, kad ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo kreditorių susirinkimo dienos kreditorių susirinkimo protokolo kopija būtų pateikta fiziniam asmeniui, bankroto administratoriui ir teismui (FABĮ 25 straipsnio 10 dalis); mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo akto pasirašymas (FABĮ 30 straipsnio 1 dalis). Taigi galima teigti, kad kreditorių susirinkimo pirmininkas iš esmės jokių reikšmingų bankroto proceso eigai sprendimų kompetencijos priimti neturi ir jo funkcijos yra susijusios su bankroto proceso procedūrų vykdymu.

Kreditorių susirinkimas vyksta pačių kreditorių ir FABĮ nustatyta tvarka. Remiantis FABĮ 25 straipsnio 2 dalimi, įsiteisėjus teismo nutarčiai patvirtinti planą, kreditorių susirinkimai šaukiami ne rečiau kaip vieną kartą per pusmetį. Kreditorių susirinkimus šaukia bankroto administratorius. Apie šaukiamą kreditorių susirinkimą banko administratorius kreditoriams turi raštu pranešti ne vėliau kaip likus 10 dienų iki susirinkimo dienos, kartu pateikdamas ir siūlomą kreditorių susirinkimo darbotvarkę. Tokia įstatyme nustatyta kreditorių susirinkimo informavimo tvarka yra reikšminga, nes sudaro sąlygas kreditoriams pasiruošti kreditorių susirinkime nagrinėjamiems klausimams.

Įstatymas taip pat suteikia teisę kreditoriams, turintiems pakankamą reikalavimų dydį, inicijuoti kreditorių susirinkimo sušaukimą. Pagal FABĮ 25 straipsnio 3 dalį, kreditorius (kreditoriai), kurio (kurių) reikalavimų suma vertine išraiška sudaro ne mažiau kaip 10 procentų teismo patvirtintų visų kreditorių reikalavimų sumos, turi teisę pateikti prašymą bankroto administratoriui dėl kreditorių susirinkimo sušaukimo. Šiame prašyme turi būti nurodyti motyvai, dėl ko turėtų būti sušauktas kreditorių susirinkimas, ir pasiūlyta šio susirinkimo darbotvarkė. Bankroto administratorius, gavęs nurodytą prašymą, ne vėliau kaip per 15 darbo dienų nuo nurodyto prašymo gavimo dienos turi sušaukti kreditorių susirinkimą. Teismų praktikoje sprendžiant dėl kreditoriaus iniciatyvos sušaukti kreditorių susirinkimą nurodoma, kad turi būti vertinamos tokios sąlygos: <...> *ar kreditorius yra tinkamas subjektas kreiptis į bankroto administratorių dėl kreditorių susirinkimo sušaukimo, ar prašyme nurodyti motyvai, dėl kurių turėtų būti sušauktas kreditorių susirinkimas, ar pasiūlyta šio susirinkimo darbotvarkė*[154]. Be to, sprendžiant dėl šios kreditoriaus teisės, kliūtimi ją įgyvendinti neturi būti laikoma tai, kad klausimas, dėl kurio kreditorius inicijuoja kreditorių susirinkimą, jau yra nuspręstas ankstesniame kreditorių susirinkime. Todėl nors konkretus bankroto proceso klausimas jau buvo nagrinėtas ankstesniame kreditorių susirinkime, tai, esant minėtoms sąlygoms, nepašalina bankroto administratoriaus pareigos sušaukti kreditorių susirinkimą ir nepaneigia

[154] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169-219/2017.

kreditorių susirinkimo teisės šį klausimą svarstyti pasikeitus faktinėms aplinkybėms ar iškilus poreikiui šį klausimą svarstyti pakartotinai[155].

Pagal FABĮ 25 straipsnio 4 dalį, kreditorių susirinkimuose turi teisę dalyvauti kreditoriai arba jų įgalioti atstovai, fizinis asmuo, jo sutuoktinis ar sugyventinis arba jų įgalioti atstovai ir bankroto administratorius. Teisę balsuoti kreditorių susirinkimuose turi tik kreditoriai. Kreditorių susirinkimuose kreditoriai balsuoja atvirai. Taigi įstatyme išskiriami asmenys, turintys teisę dalyvauti kreditorių susirinkime ir turintys teisės jame ne tik dalyvauti, bet ir balsuoti. Teisė dalyvauti kreditorių susirinkime yra reikšminga, visų pirma, dėl galimybės gauti aktualią poziciją bankroto procese, susipažinti su kreditorių nuomone dėl šios proceso eigos.

Įstatyme nustatytas reikiamas kvorumas dėl kreditorių susirinkimo. Kreditorių susirinkimas laikomas įvykusiu, jeigu jame dalyvavo arba iš anksto raštu balsavo kreditoriai, kurių reikalavimų suma didesnė kaip pusė visų kreditorių bendros teismo patvirtintų reikalavimų sumos (FABĮ 25 straipsnio 5 dalis). Kreditorių susirinkimo sprendimas laikomas priimtu, kai už jį balsavo kreditoriai, kurių teismo patvirtintų reikalavimų suma vertine išraiška sudaro daugiau kaip pusę visų kreditorių teismo patvirtintų reikalavimų sumos, išskyrus FABĮ 8 straipsnio 3 dalyje ir 10 straipsnio 2 dalyje nustatytus atvejus (FABĮ 25 straipsnio 6 dalis). Taigi kreditorių susirinkime priimti sprendimus pakanka paprastos kreditorių balsų daugumos.

Sistemiškai vertinant kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimo nuostatas FABĮ, galima teigti, kad įstatyme nėra reglamentuojami kai kurie su kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimu susiję klausimai, pavyzdžiui, pranešimų apie kreditorių susirinkimą tvarka, pakartotinis kreditorių susirinkimas, jo sušaukimo tvarka, kreditorių susirinkimo protokolo turinys, nutarimų panaikinimo pagrindai ir kt. Atsižvelgiant į fizinių ir juridinių asmenų bankroto procesų kolektyvinį pobūdį, galima teigti, kad tie su kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimu susiję klausimai, kurių nereglamentuoja FABĮ ir jų sprendimui susidaro teisės spraga, galėtų būti sprendžiami pagal atitinkamas JANĮ nuostatas, kiek jos neprieštarauja FABĮ reguliavimui ir fizinių asmenų bankroto proceso ypatumams.

Kreditorių susirinkime priimtų sprendimų apskundimas ir panaikinimas

Kreditorių susirinkime priimti sprendimai daro įtaką visų kreditorių, skolininko, bankroto administratoriaus ir galimai kitų šiame procese dalyvaujančių asmenų interesams.

[155] *Ibid.*

Neretai ne visi bankroto procese dalyvaujantys asmenys pritaria kreditorių susirinkime priimtiems sprendimams. Be to, priimti sprendimai gali būti neteisėti, pažeisti įstatymo nuostatas, suinteresuotų asmenų interesus. Todėl nemokumo teisėje įprastai pripažįstama teisė skųsti kreditorių susirinkimo sprendimus teismui, kuris atlieka kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimo teisėtumo kontrolę.

Kreditorių susirinkimo sprendimai privalomi visiems kreditoriams, bankroto administratoriui ir fiziniam asmeniui (FABĮ 25 straipsnio 11 dalimi). Kreditorių susirinkimo sprendimų privalomumas reiškia, kad nuo jų priėmimo dienos bankroto procese dalyvaujantys asmenys turi vykdyti jame nustatytus reikalavimus, laikytis nustatytų nurodymų ar susilaikyti nuo konkrečių veiksmų atlikimo. Kreditorių susirinkimo privalomumas galioja tol, kol kreditorių susirinkimas nepakeičia savo ankstesnio sprendimo ar jo nepanaikina teismas.

Bankroto procese turi būti užtikrintas kreditorių susirinkime priimtų sprendimų stabilumas. Todėl įstatyme nustatytas terminas, per kurį gali būti paduotas skundas teismui dėl kreditorių susirinkime priimtų sprendimų. Remiantis FABĮ 25 straipsnio 11 dalimi, kreditorių susirinkimo sprendimą kreditoriai, bankroto administratorius ar fizinis asmuo turi teisę apskųsti teismui ne vėliau kaip per 14 dienų nuo dienos, kurią kreditorius, bankroto administratorius ar fizinis asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie sprendimo priėmimą. Aiškinant šią teisės normą, gali kilti klausimas, ar nurodytas terminas yra ieškinio senaties ar procesinis? Atsakant į šį klausimą reikia remtis naujausia teismų praktikoje palaikoma pozicija, kad terminas ginčyti kreditorių susirinkimo sprendimus yra procesinis, o ne ieškinio senaties terminas: *Ieškinio senaties institutas siejamas su materialiniais teisiniais santykiais, t. y. galimybe pareikšti materialinį reikalavimą teisme. Tuo tarpu procese priimamų sprendimų (įskaitant kreditorių susirinkimų nutarimus) ginčijimas iš esmės yra jau pradėto proceso dalis (tąsa), todėl paprastai terminai, per kuriuos gali būti skundžiami procese priimti sprendimai, laikytini procesiniais, o ne ieškinio senaties terminais. Tokį aiškinimą lemia ir tai, kad kreditorių susirinkimo sprendimų ginčijimas yra sudėtinė nemokumo proceso dalis, o ne atskira savarankiška teisena*[156].

Skirtingai nei JANĮ, FABĮ nenustato kreditorių susirinkimo sprendimo pripažinimo negaliojančiu pagrindų. Todėl kyla klausimas: ar sprendžiant šį klausimą turėtų būti remiamasi JANĮ 55 straipsnio 4 dalyje nustatytais kreditorių susirinkimo sprendimų pripažinimo negaliojančiais pagrindais, ar turėtų būti taikomi kiti pagrindai? Teismų praktika, aiškinant JANĮ nustatytus kreditorių susirinkimo sprendimų panaikinimo pagrindus, yra nuosekli ir išplėtota. Šia teismų praktika galima remtis svarstant dėl kreditorių susirinkimo sprendimo panaikinimo pagrindų fizinių asmenų bankroto procese. Kreditorių susirinkime

[156] Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-479-407/2021.

priimtų sprendimų panaikinimo pagrindai analizuojami teisės doktrinoje[157]. Apibendrinus nuosekliai formuojamą teismų praktiką, aiškinančią kreditorių susirinkimo sprendimo panaikinimo pagrindus, galima teigti, kad *kreditorių susirinkimo sprendimai gali būti panaikinti dviem pagrindais dėl esminių procedūrinių pažeidimų, susijusių su kreditorių susirinkimo (kreditorių komiteto) sprendimo priėmimu, galėjusiu nulemti neteisėtą tokio nutarimo turinį; materialinių aspektų (turinio) neteisėtumo, kuris pasireiškia imperatyvių įstatymo nuostatų pažeidimu, prieštaravimu teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams (CK 1.5 straipsnis) bei kreditorių ar/ir pačios bankrutuojančios (bankrutavusios) įmonės interesų esminiu pažeidimu*[158].

Teismų praktikoje vertinant apskųsto kreditorių susirinkimo sprendimo teisėtumą pagal FABĮ vertinamos jo sukeliamos pasekmės bankroto proceso dalyviams bei kreditorių ir skolininko interesų balansui. Pavyzdžiui, sprendžiant dėl kreditorių susirinkimo sprendimo pakeisti mokumo plane patvirtintų administravimo išlaidų dydį pagrįstumo, pripažinta, kad <...> *tokiu atveju teismas patikrina, ar administravimo išlaidos iš tiesų esant tam tikroms aplinkybėms yra per didelės ar per mažos, ar kreditorių susirinkimas, pakeisdamas administravimo išlaidų dydį, turėjo tam pagrindą, ar šių išlaidų keitimas geriausiai užtikrins (atitiks) fizinio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyrą*[159]. Taigi, teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad, sprendžiant ginčą dėl kreditorių susirinkimo nutarimo teisėtumo, turėtų būti vertinama, ar jis atitinka skolininko ir kreditorių interesus. Toks nutarimo teisėtumo vertinimas suprantamas kaip materialinė nutarimo teisėtumo patikra. Be to, sprendžiant dėl nutarimo teisėtumo taip pat gali būti keliamas klausimas dėl procesinių nutarimo teisėtumo aspektų, pavyzdžiui, ar kreditorių susirinkimas buvo tinkamai sušauktas, ar kreditorių balsavimo tvarka atitiko FABĮ reikalavimus, ar nebuvo pažeistos kreditorių teisės balsuojant konkrečiu klausimu, ar buvo sudarytos galimybės susipažinti su kreditorių susirinkime nagrinėtais klausimais, pasiruošti jų nagrinėjimui ir pan. Iš esmės teismų praktikoje formuojamas skolininko ir kreditorių interesų balanso testas, sprendžiant kreditorių susirinkimo sprendimo teisėtumo klausimą, yra pagrįstas, atitinka bankroto kaip kolektyvinio proceso prigimtį.

Sprendžiant dėl kreditorių susirinkime priimto nutarimo teisinės galios gali kilti klausimas dėl jo privalomumo, įsiteisėjimo. Fizinių asmenų bankroto procese priimtų sprendimų susirinkimo nutarimų privalomumo klausimas turėtų būti sprendžiamas pagal atitinkamas JANĮ nuostatas ir aktualią teismų praktiką. Remiantis JANĮ 55 straipsnio 2 dalimi, kreditorių susirinkimo sprendimai yra privalomi visiems kreditoriams nuo jų priėmimo dienos. Atsižvelgiant į kolektyvinį fizinių ir juridinių asmenų bankroto

---

[157] Remigijus Jokubauskas, *Kolektyvinių kreditorių teisių…*, p. 149–153.

[158] *Ibid.*, p. 152.

[159] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169-219/2017.

proceso pobūdį, minėta taisyklė iš esmės turėtų būti taikoma ir sprendžiant dėl fizinių asmenų bankroto procese kreditorių susirinkimo priimto nutarimo teisinės galios (privalomumo) ir įsiteisėjimo dienos.

Taip pat kyla klausimas: kokį sprendimą, išnagrinėjęs skundą dėl kreditorių susirinkimo sprendimo, turėtų priimti teismas? Ar teismas, panaikinęs kreditorių susirinkimo sprendimą, turi klausimą grąžinti nagrinėti kreditorių susirinkimui iš naujo? Ar teismas turi teisę priimti sprendimą už kreditorių susirinkimą? Teismų praktikoje nurodoma, kad pripažinus kreditorių susirinkimo sprendimą dėl bankroto administratoriaus atlyginimo nustatymo neteisėtu, teismas šio klausimo sprendimą turi grąžinti kreditorių susirinkimui[160]. Tokios aiškinimo taisyklės laikomasi ir kitose bylose[161]. Tačiau, sprendžiant dėl kreditorių kompetencijos įgyvendinimo priimant sprendimus, bankroto procese galima situacija, kai kreditoriai tokia teise ir piktnaudžiauja, t. y. laiku nepriima jų kompetencijai priimtų sprendimų. Teismų praktikoje ir teisės doktrinoje vertinant tokią situaciją įmonių bankroto procese pripažįstama „perspektyvinės“ kreditorių susirinkimo kontrolės formos įgyvendinimas, kai bankroto bylą nagrinėjantis teismas, nustatęs, kad kreditoriai kolektyvinių teisių laiku neįgyvendina, pats priima sprendimą dėl to[162]. Dėl juridinių ir fizinių asmenų nemokumo procesų panašumų šia doktrina ir teismų praktika, esant poreikiui, tikslinga remtis ir fizinių asmenų bankroto procese. Tačiau jos taikymas privalo būti suderintas su kreditorių autonomijos principu, reiškiančiu, kad kreditoriams yra suteikiama teisė patiems nuspręsti dėl savo teisių įgyvendinimo. Teismas, spręsdamas, ar jis turėtų priimti sprendimą už kreditorius, turėtų įvertinti tokios intervencijos į kreditorių kompetenciją proporcingumą.

Kreditorių pareigos bankroto procese

Kreditoriai bankroto procese turi ne tik teises, bet ir pareigas. Nors FABĮ nustato tik kreditorių teisių sąrašą, tai nereiškia, kad jas įgyvendindami kreditoriai neturi laikytis atitinkamų pareigų. Kaip pagrįstai pripažįstama ir teismų praktikoje, teisės aktai nustato ne tik teises, bet ir atitinkamas pareigas – nėra teisių be pareigų[163]. Bendrąsias civilinių

[160] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-219/2018.

[161] Vilniaus apygardos teismo 2022 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-239-855/2022.

[162] Remigijus Jokubauskas, *Kolektyvinių kreditorių teisių…*, p. 153–166.

[163] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-203/2000.

teisių įgyvendinimo taisykles nustato CK. Remiantis CK 1.137 straipsnio 2 dalimi, įgyvendindami savo teises ir vykdydami pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo ir teisingumo principų. Šio straipsnio 3 dalyje reglamentuojama, kad draudžiama piktnaudžiauti savo teise, t. y. draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus ar darytų žalos kitiems asmenims arba prieštarautų subjektinės teisės paskirčiai. Žalos padarymas kitiems asmenims piktnaudžiaujant teise yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę. Jeigu asmuo piktnaudžiauja subjektine teise, teismas turi atsisakyti ją ginti. Atitinkami kreditorių teisių įgyvendinimo standartai turėtų būti taikomi ir bankroto procese.

Atitinkamai juridinių asmenų nemokumo procese pripažįstama, kad kreditorius, savo neteisėtais veiksmais (netinkamai įgyvendindamas savo teises) padaręs žalos, turi ją atlyginti pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisykles: *Jei kreditorius, dalyvaudamas kreditorių susirinkimuose ir atitinkamai juose balsuodamas, piktnaudžiauja savo teise ir tokie kreditoriaus veiksmai sukelia žalą įmonei, jos kreditoriams, tokiam kreditoriui galėtų būti pagrindas taikyti civilinę atsakomybę, t. y. bankroto administratorius ar kiti kreditoriai, kuriems padaryta žala, turi teisę reikšti ieškinį piktnaudžiaujančiam kreditoriui dėl nuostolių, padarytų neteisėtais veiksmais, atlyginimo*[164]. Taigi tuo atveju, jei kreditorius savo neteisėtais veiksmais bankroto procese padaro žalos kitiems šio proceso dalyviams, ji turi būti atlyginta. Kreditorių pareigų įgyvendinimas ir žalos atlyginimo klausimai analizuoti teisės doktrinoje[165]. Tuo atveju, kai kreditorius bankroto procese pažeidžia pareigas ir tai sukelia žalos kitiems šiame procese dalyvaujantiems asmenims, jie turi teisę prašyti atlyginti patirtą žalą dėl neteisėtų veiksmų. Tokiu atveju civilinės atsakomybės pagrindu galėtų būti generalinis deliktas, nustatytas CK 6.263 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos.

Bankroto administratorius

Bankroto administratorius bankroto procese užima reikšmingą vietą, nes nuo to, kaip jis atlieka savo funkcijas, priklauso skolininko ir visų jo kreditorių teisėtų interesų

[164] Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-356-370/2018.

[165] Remigijus Jokubauskas, *Juridinių asmenų…*

apsauga, bankroto proceso veiksmingumas[166]. Bankroto administratorius iš esmės atlieka tarpininko, teikiančio išvadą dėl fizinio asmens parengto mokumo atkūrimo plano, vaidmenį, jam yra keliami specialūs kvalifikaciniai reikalavimai (FABĮ 11 straipsnis). Jis turi atitinkamas teises ir pareigas (FABĮ 12 straipsnis). Iškėlus bankroto bylą, bankroto administratorius, stebėdamas fizinio asmens pajamų ir išlaidų srautus teikia pasiūlymus ir ataskaitas kreditoriams[167]. Bankroto administratorius užtikrina sklandų, operatyvų, sąžiningą, veiksmingą bankroto procesą gindamas skolininko ir jo kreditorių interesus[168]. Bankroto (nemokumo) administratoriaus statusas, funkcijos, atsakomybė ir kiti su juo susiję klausimai juridinių asmenų nemokumo procese yra nagrinėti teisės doktrinoje[169].

UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklėse nurodoma, kad nemokumo administratorius užima esminę vietą (angl. *a central role*) užtikrinant veiksmingą nemokumo teisės įgyvendinimą, remdamasis jam suteiktais įgaliojimais dėl skolininko turto ir pareigos jį apsaugoti bei saugodamas darbuotojų ir kitų kreditorių interesus, nešališkai atlikdamas savo funkcijas. Todėl ypač svarbu, kad nemokumo administratorius būtų pakankamai kvalifikuotas, turintis patirties ir reikiamas asmenines savybes, kurios užtikrintų ne tik veiksmingą nemokumo procesą, bet ir pasitikėjimą šiuo procesu[170].

Bankroto administratoriui keliami aukšti kvalifikacijos ir tinkamo pareigų vykdymo reikalavimai. Vertinant bankroto administratoriui keliamą elgesio standartą galima teigti, kad jo profesijos ypatumai ir reikalaujama kvalifikacija lemia, kad jis savo funkcijas ir pareigas turi atlikti pagal profesinius atidumo ir rūpestingumo reikalavimus. Atitinkamai jis turi veikti sąžiningai, rūpestingai, atidžiai ir kvalifikuotai siekdamas užtikrinti kreditorių ir skolininko interesus[171]. Toks bankroto administratoriui keliamas profesinio elgesio standartas leidžia teigti, kad jis savo funkcijas turėtų atlikti ne formaliai, tačiau vertindamas tai, kaip jo veiksmai leistų labiausiai užtikrinti skolininko ir kreditorių interesų balansą. Pavyzdžiui, bankroto administratorius, kreditoriaus iniciatyva šaukdamas kreditorių susirinkimą dėl administravimo išlaidų pakeitimo, kartu

---

166 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139-421/2015.

167 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-190-706/2015.

168 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-261-916/2019.

169 Remigijus Jokubauskas, *Juridinių asmenų nemokumo procesas*, MRU (2021), p. 42–53.

170 UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 174.

171 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-22-684/2016.

gali pasiūlyti įtraukti į darbotvarkę ir klausimą dėl galimybės siūlyti fiziniam asmeniui patikslinti mokumo atkūrimo planą[172].

Be to, bankroto administratorius turi užtikrinti nešališką ir sklandų bankroto procesą. Bankroto administratorius nėra išimtinai skolininko ar kreditorių atstovas bankroto procese, jis vykdo FABĮ nustatytas funkcijas veikdamas pagal savo kompetenciją kaip valstybės įgaliotas asmuo[173]. Teisinis pagrindas bankroto administratoriui atlikti administravimo veiksmus yra įsiteisėjusi teismo nutartis iškelti fizinio asmens bankroto bylą (FABĮ 12 straipsnio 5 dalis).

Bankroto (nemokumo) administratoriaus reikšmė ir jam keliami reikalavimai, paskyrimo procedūra pripažįstami ir reglamentuojami Europos Sąjungos nemokumo teisėje. Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje, reglamentuojančioje fizinių asmenų (verslininkų) skolų nurašymo procedūrą, nustatytos valstybių narių pareigos, susijusios su bankroto administratorių kompetencija, skyrimu. Remdamosi šios direktyvos 26 straipsnio 1 dalimi, valstybės narės užtikrina, kad: a) specialistai, kuriuos teisminė arba administracinė institucija paskiria dirbti restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrose, būtų tinkamai parengti ir turėtų savo pareigoms vykdyti būtiną kompetenciją; b) specialistų tinkamumo kriterijai ir jų skyrimo, atleidimo ir atsistatydinimo procesas būtų aiškūs, skaidrūs ir sąžiningi; c) skiriant specialistą konkrečiu atveju, taip pat ir tarpvalstybinių elementų atvejais būtų deramai atsižvelgiama į specialisto patirtį ir kompetenciją, ir į konkrečius atvejo ypatumus; ir d) siekiant išvengti bet kokio interesų konflikto, skolininkai ir kreditoriai turėtų galimybę arba prieštarauti specialisto atrinkimui ar skyrimui, arba prašyti jį pakeisti.

Bankroto administratoriaus skyrimas

Bankroto administratorių fizinių asmenų bankroto procese skiria teismas (FABĮ 11 straipsnio 1 dalis) pagal skolininko ar kreditorių pateiktą bankroto administratoriaus kandidatūrą (FABĮ 11 straipsnio 2 dalis). Jeigu fizinis asmuo bankroto administratoriaus kandidatūros nepasiūlo, teismas skiria bankroto administratorių, kurio kandidatūrą pasiūlo FABĮ 13 straipsnio 9 dalyje nurodyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija Vyriausybės nustatyta tvarka. Kai fizinio asmens bankroto byla iškeliama supaprastinta tvarka, fizinis asmuo kartu su pareiškimu teismui

[172] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169-219/2017.

[173] Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-325-613/2022.

iškelti bankroto bylą privalo pasiūlyti bankroto administratoriaus kandidatūrą. Taigi įstatymas nedraudžia teismui bankroto administratoriaus atrankos bendra tvarka pradėti ir tuo atveju, jeigu bankroto administratoriaus kandidatūrą pasiūlo prašydamas iškelti bankroto bylą fizinis asmuo. Taip nustatyta alternatyva teismui organizuoti fizinio asmens bankroto administratoriaus atranką bendra tvarka tuo atveju, jeigu nėra pasiūloma jo kandidatūra, nes priešingu atveju – iškėlus fizinio asmens bankroto bylą – susiklostytų tokia situacija, kai nėra bankroto administratoriaus[174].

Įstatyme reglamentuojama, kokie asmenys negali būti skiriami bankroto administratoriumi konkrečioje fizinio asmens bankroto byloje. Šie pagrindai yra skirti užtikrinti tinkamą bankroto administratoriaus pareigų vykdymą ir jo nepriklausomumą bei nesuinteresuotumą bankroto proceso baigtimi (FABĮ 11 straipsnio 5 dalis). Remiantis FABĮ 11 straipsnio 3 dalimi, bankroto administratoriumi negali būti paskirti:

1) fizinio asmens kreditorius, su kreditoriumi darbo santykiais susijęs asmuo;
2) fizinio asmens artimieji giminaičiai, kaip jie apibrėžti CK 3.135 straipsnyje;
3) asmenys, susiję su fiziniu asmeniu svainystės santykiais, kaip jie apibrėžti CK 3.136 straipsnyje;
4) fizinio asmens sutuoktinis ar sugyventinis;
5) asmuo, susijęs su fiziniu asmeniu darbo santykiais arba su kuriuo darbo santykiai buvo nutraukti per paskutinius 36 mėnesius iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo.

Šie draudimai užtikrina, kad bankroto administratoriumi būtų skiriamas tik nešališkas asmuo, nesuinteresuotas bankroto proceso eiga ir baigtimi. Be to, FABĮ 11 straipsnio 4 dalyje reglamentuojama, kad bankroto administratoriaus juridinio asmens dalyviams, organų nariams, vadovui, vyriausiajam buhalteriui, kaip jis apibrėžtas JANĮ, juridinio asmens darbuotojams, atsakingiems už fizinių asmenų bankroto procesų administravimą, taikomi šio straipsnio 3 dalyje bankroto administratoriui nustatyti apribojimai.

Jei yra pateikta viena bankroto administratoriaus kandidatūra ir nėra aplinkybių, dėl kurių jis negalėtų būti paskirtas bankroto administratoriumi, teismas tokį asmenį turi skirti fizinio asmens bankroto administratoriumi[175]. Tačiau atvejais, kai yra pateiktos kelios bankroto administratorių kandidatūros, atsiranda administratorių konkurencija ir teismas turi paskirti vieną jų.

---

[174] Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-954-603/2022.

[175] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139-421/2015.

Vienas dažniausiai praktikoje kylančių klausimų, susijusių su bankroto administratoriaus skyrimu, yra tai, kokiais kriterijais remdamasis teismas turėtų jį paskirti. FABĮ tokių kriterijų nenustato, todėl reikšmingi teismų praktikoje suformuoti kriterijai. Teismų praktikoje pripažįstama, kad, nesant FABĮ nustatytų bankroto administratoriaus atrankos kriterijų, jo atrankai keliamas objektyvių kriterijų standartas. Teismas, spręsdamas dėl konkrečios bankroto administratoriaus kandidatūros, turi įvertinti objektyvias aplinkybes, kurios rodo, kad jis galės tinkamai atlikti bankroto administravimo veiksmus ir užtikrinti šio proceso veiksmingumą. Kasacinio teismo praktikoje išskiriamos trys tokių kriterijų grupės, susijusios su:

- nuolatiniais bankroto administratoriaus požymiais (bankroto administratorius yra juridinis ar fizinis asmuo, bankroto administratoriaus dydis, darbuotojų skaičius, bankroto administratoriaus patirtis, šiuo metu administruojamų fizinių asmenų, taip pat įmonių skaičius ir pan.);
- asmeniu, kurį reikia administruoti (asmuo, kuriam keliama bankroto byla, jo valdomas turtas, kreditorių skaičius ir pan.);
- bankroto administratoriaus santykiu su siūlomu administruoti fiziniu asmeniu (bankroto administratoriaus teritorinė buveinė (veiklos vieta) ir atstumas iki fizinio asmens, kuriam keliama bankroto byla, gyvenamosios vietos teismo, bankroto administratoriaus kandidatūrą pasiūliusį asmenį, daugumos kreditorių (didžiausių kreditorių) pritarimas siūlomai kandidatūrai, siūlomo administratoriaus sutikimas vykdyti bankroto procedūras ir pan.)[176].

Tačiau pažymėtina, kad šių kriterijų sąrašas nėra baigtinis, ir teismas, vertindamas bankroto administratoriaus kandidatūrą, turi vertinti ir kitus kriterijus, tačiau jie negali būti diskriminaciniai, prieštaraujantys įstatymams ir kitiems teisės aktams ir turi būti aiškius ir objektyvūs[177]. Be to, teismas, skirdamas bankroto administratorių, turi nurodyti kriterijus, kuriais rėmėsi vertindamas bankroto administratoriaus kandidatūrą, ir pateikti motyvus, kodėl bankroto administratorius nustatytus kriterijus atitiko.

Skiriant bankroto administratorių reikia įvertinti tokius kriterijus kaip bankroto administratoriaus dydis, jo darbuotojų skaičius, patirtis, darbo krūvis, bankroto administratoriaus veiklos vieta ir atstumas iki fizinio asmens, kuriam keliama bankroto byla, daugumos kreditorių pritarimas siūlomai kandidatūrai ir kt[178]. Pripažįstama, kad

---

176 *Ibid.*

177 *Ibid.*

178 Vilniaus apygardos teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-409-656/2020.

savaime bankroto administravimo paslaugų kaina nėra lemiamas kriterijus[179]. Taip pat vertinamas atstumas tarp fizinio asmens gyvenamosios vietos ir bankroto administratoriaus veiklos vietos[180]. Kiekvienu atveju teismas turėtų įvertinti nurodytus reikšmingus kriterijus, o ne tik deklaratyviai įvertinti formalias FABĮ 11, 12, 13 straipsnių nuostatas[181].

Teismų praktiką šioje srityje pagrįstai pripažįstamas poreikis įvertinti įvairius bankroto administratoriaus paskyrimo kriterijus ir reikšmingas tokio klausimo sprendimui aplinkybes. Kiekvienu atveju vertinant, kuri bankroto administratoriaus kandidatūra yra tinkamiausia, turėtų būti nagrinėjama visuma reikšmingų aplinkybių, susijusių su bankroto administratoriaus galimybėmis veiksmingai atlikti administravimo veiksmus. Taip pat reikšmingomis laikytinos aplinkybės, susijusios su bankroto administratoriaus nešališkumo užtikrinimu, nes jis negali būti suinteresuotas bankroto proceso baigtimi (FABĮ 11 straipsnio 5 dalis). Todėl siekiant užtikrinti bankroto administratoriaus nešališkumą turi būti vertinamos reikšmingos aplinkybės, susijusios su jo nešališkumu.

Įstatyme reglamentuojamas bankroto administratoriaus įgaliojimų pasibaigimas jam netekus teisės administruoti bankroto procesų. Bankroto administratorius, netekęs teisės administruoti juridinių asmenų nemokumo procesų, nebegali atlikti fizinio asmens bankroto procedūrų nuo nurodytos teisės netekimo dienos (FABĮ 12 straipsnio 6 dalis).

Bankroto administratoriaus profesinė civilinė atsakomybė draudžiama profesinės civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu JANĮ nustatytomis sąlygomis (FABĮ 13 straipsnio 1 dalis). Bankroto administratoriaus veiklą prižiūri Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija, kuri JANĮ apibrėžta kaip priežiūros institucija. Bankroto administratoriaus veiklos priežiūrai atlikti *mutatis mutandis* taikomos JANĮ III dalies nuostatos (FABĮ 13 straipsnio 9 dalis).

---

179 Vilniaus apygardos teismo 2018 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-2111-864/2018.

180 Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1154-826/2017.

181 Vilniaus apygardos teismo 2019 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1900-794/2019.

Bankroto administratoriaus funkcijos, teisės ir pareigos

FABĮ 12 straipsnyje detaliai reglamentuojamos bankroto administratoriaus funkcijos, teisės ir pareigos bankroto procese. Tokio išsamaus bankroto administratoriaus funkcijų, teisių ir pareigų sąrašo reikia siekiant užtikrinti teisinį aiškumą ir tikrumą. Taip pat tai leidžia užtikrinti, kad bankroto administratoriaus kompetencija ir įgaliojimai yra aiškiai apibrėžti ir, kilus abejonių dėl jo veiksmų teisėtumo, pavyzdžiui, ar bankroto administratorius neveikė viršydamas savo įgaliojimus, galima įvertinti, kokius konkrečiai veiksmus jis teisę atlikti. Todėl bankroto administratorius turi veikti bankroto procese pagal savo kompetenciją[182] ir neturi atliktų veiksmų, kurie jam nėra priskirti pagal įstatymą. FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose pažymėta, kad bankroto administratoriaus atliekamos funkcijos yra susijusios su šio proceso tikslų pasiekimu: <...> *bankroto administratorius, atlikdamas bankroto procedūras, gyvenamojoje patalpoje gyvenančių asmenų sutikimu turėtų teisę apžiūrėti fizinio asmens nuosavybės teise ar kitais pagrindais valdomas gyvenamąsias ir kitas patalpas. Bankroto administratorius taip pat turėtų teisę gauti iš fizinio asmens visus dokumentus, susijusius su fizinio asmens bankroto procesu, ir juos tikrinti, kreiptis į teismą dėl kreditorių susirinkimo priimtų sprendimų pripažinimo negaliojančiais, gauti informaciją apie fizinio asmens turtą ir pajamas iš valstybės ir žinybinių registrų bei valstybės informacinių sistemų ir suteikti pagalbą fiziniam asmeniui rengiant plano projektą ar jo pakeitimų projektus bei kt*[183].

FABĮ 12 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad **nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki teismo nutarties patvirtinti planą dienos** bankroto administratorius:

1) disponuoja fizinio asmens turtu ir depozitinės sąskaitos lėšomis FABĮ nustatyta tvarka;
2) tvarko visų fizinio asmens gautų lėšų ir jų naudojimo apskaitą;
3) šaukia kreditorių susirinkimus;
4) be balsavimo teisės dalyvauja kreditorių susirinkimuose;
5) teikia duomenis ir informaciją apie fizinio asmens bankroto procesą FABĮ 13 straipsnio 9 dalyje nurodytai Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotai institucijai pagal šios institucijos nustatytas ataskaitų formas;
6) atstovauja fiziniam asmeniui (arba įgalioja kitą asmenį atstovauti) iškeltose iki bankroto bylos iškėlimo bylose dėl turto išieškojimo iš kitų asmenų fizinio asmens naudai;

---

[182] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-261-916/2019.

[183] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

7) kreipiasi į teismą dėl fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 4, 5, 6 ir 8 punktuose nustatytais pagrindais;
8) organizuoja ir atlieka kitas FABĮ nustatytas procedūras.

Vertinant FABĮ 12 straipsnio 1 dalyje nustatytas bankroto administratoriaus funkcijas svarbu akcentuoti šių funkcijų taikymą laike. Šiame straipsnyje nustatytos funkcijos suteikiamos bankroto administratoriui nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki teismo nutarties patvirtinti mokumo atkūrimo planą įsiteisėjimą dienos. Taigi šios kompetencijos yra skirtos užtikrinti tinkamą bankroto administravimą teismui nusprendus, kad egzistuoja sąlygos iškelti bankroto bylą iki kreditorių sprendimo dėl tolesnės bankroto proceso eigos, kai yra patvirtinamas mokumo atkūrimo planas.

Pagal nurodytų funkcijų pobūdį ir siekiamus tikslus jas galima skirti į įvairias kategorijas. Tai gali būti funkcijos, susijusios su:

- skolininko turto administravimu (FABĮ 12 straipsnio 1 dalies 1, 2, 6 punktai);
- bankroto proceso eiga (FABĮ 12 straipsnio 1 dalies 3, 4, 7, 8 punktai);
- informacijos teikimu (FABĮ 12 straipsnio 1 dalies 5 punktas).

Šios bankroto administratoriaus funkcijos yra susijusios su tinkamu bankroto administravimu bei skolininko ir kreditorių interesų suderinimu. Viena pagrindinių bankroto administratoriaus funkcijų yra skolininko turto valdymas ir disponavimas, nes įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti fizinio asmens bankroto bylą bankrutuojantis fizinis asmuo praranda teises valdyti ir disponuoti savo turtu.

FABĮ 12 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad **nuo teismo nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos** bankroto administratorius:

1) disponuoja fizinio asmens turtu ir depozitinės sąskaitos lėšomis pagal plane nustatytą tvarką;
2) atlieka plane numatytus mokėjimus kreditoriams;
3) tvarko visų fizinio asmens gautų lėšų ir jų naudojimo apskaitą;
4) šaukia kreditorių susirinkimus;
5) be balsavimo teisės dalyvauja kreditorių susirinkimuose;
6) ne rečiau kaip kartą per pusę metų teikia teismui, kreditorių susirinkime kreditoriams ir fiziniam asmeniui plano vykdymo eigos ataskaitą. Šioje ataskaitoje nurodoma fizinio asmens per ataskaitinį laikotarpį gautų lėšų suma, informacija, kaip šios lėšos paskirstytos, ir išsami informacija apie tai, kaip vykdomos plane numatytos FABĮ 7 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytos pajamų gavimo ir mokumo atkūrimo priemonės. Kreditorių prašymu bankroto administratorius ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo prašymo gavimo pateikia šiame punkte nurodytoje ataskaitoje pateiktos informacijos pagrindimo dokumentus;

7) teikia duomenis ir informaciją apie fizinio asmens bankroto procesą FABĮ 13 straipsnio 9 dalyje nurodytai Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotai institucijai pagal šios institucijos nustatytas ataskaitų formas;
8) imasi priemonių išieškoti skolas iš skolininkų;
9) gina fizinio asmens ir visų kreditorių teises ir teisėtus interesus;
10) vykdo kitus teismo ir (ar) kreditorių susirinkimo sprendimus;
11) tuo atveju, kai iš fizinio asmens gautų lėšų nepakanka atlikti plane nustatytų mokėjimų, sušaukia kreditorių susirinkimą ir pasiūlo svarstyti galimybę pateikti fiziniam asmeniui pasiūlymus dėl plano patikslinimo ir (ar) kreiptis į teismą dėl fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo;
12) tuo atveju, kai iš fizinio asmens gautos lėšos gerokai viršija plane nustatytus mokėjimus, sušaukia kreditorių susirinkimą ir pasiūlo svarstyti galimybę pateikti fiziniam asmeniui pasiūlymus dėl plano patikslinimo ir (ar) kreiptis į teismą dėl fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo;
13) vertina fizinio asmens vykdomos individualios ir (ar) ūkininko veiklos tikslingumą ir, nustatęs, kad vykdoma veikla nuostolinga, nedelsdamas sušaukia kreditorių susirinkimą;
14) kreipiasi į teismą dėl fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 3, 4, 5, 6 ir 8 punktuose nustatytais pagrindais;
15) atlieka kitas FABĮ nustatytas funkcijas.

Pagal nurodytų funkcijų pobūdį ir siekiamus tikslus jos gali būti skiriamos į įvairias kategorijas. Tai gali būti funkcijos, susijusios su:

- skolininko turto administravimu (FABĮ 12 straipsnio 2 dalies 1, 3, 8, 9, 10, 13 punktas);
- kreditorių reikalavimų tenkinimu (FABĮ 12 straipsnio 2 dalies 2 punktas);
- bankroto proceso eiga (FABĮ 12 straipsnio 1 dalies 4, 5, 11, 12, 14 punktai);
- informacijos teikimu (FABĮ 12 straipsnio 1 dalies 6 punktas).

Nuo teismo nutarties patvirtinti mokumo atkūrimo planą įsiteisėjimo dienos bankroto administratoriaus atliekamos funkcijos yra susijusios su plano vykdymo stebėsena, skolininko vykdomos veiklos pagrįstumo vertinimu. Bankroto administratorius turi reaguoti į reikšmingų aplinkybių, susijusių su mokumo atkūrimo plano vykdymu, pasikeitimą. Pavyzdžiui, bankroto administratorius turi sušauti kreditorių susirinkimą ir siūlyti svarstyti mokumo atkūrimo plano patikslinimą ar kreipimąsi į teismą dėl bankroto bylos nutraukimo, jei iš fizinio asmens gautos lėšos gerokai viršija plane nustatytus mokėjimus. Taip pat bankroto administratorius turi nedelsdamas sušaukti kreditorių susirinkimą, jei skolininko vykdoma veikla yra nuostolinga. Kai kurios

bankroto administratoriaus funkcijos yra plataus pobūdžio, pavyzdžiui, FABĮ 12 straipsnio 2 dalies 9 punkte nustatyta pareiga ginti skolininko ir kreditorių interesus. Tokia pareiga reiškia, kad bankroto administratorius turėtų aktyviai dalyvauti bankroto procese ir nustatęs skolininko ar kreditorių interesų pažeidimą imtis veiksmų jiems pašalinti. Bankroto administratoriaus funkcijų vykdymas yra susijęs su bankroto proceso tikslų pasiekimu, skolininko ir kreditorių interesų balanso užtikrinimu[184]. Jis turėtų siekti ne tik kuo greitesnio fizinio asmens skolų nurašymo, bet ir priešingai – imtis veiksmų siekdamas užtikrinti, kad kreditoriai galėtų atgauti kuo daugiau pagal reikalavimus, stebėti, ar fizinis asmuo tinkamai vykdo jam įstatyme nustatytas pareigas[185]. Tai leidžia teigti, kad bankroto administratoriaus veiksmai yra susiję ir su bankroto proceso teisėtumo kontrole. Teismų praktikoje pabrėžiama bankroto administratoriaus pareigos teikti ataskaitas apie mokumo atkūrimo plano vykdymą svarba. Bankroto administratorius turi pareigą teikti ataskaitas tinkamai, įstatyme nustatyta tvarka ir būdu[186].

Įstatyme taip pat nustatyta bankroto administratoriaus **pareiga patikrinti skolininko iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius** ir ikiteisminio tyrimo institucijas informuoti apie galimas skolininko padarytas nusikalstamas veikas. Remiantis FABĮ 12 straipsnio 3 dalimi, bankroto administratorius ne vėliau kaip per 6 mėnesius nuo dokumentų apie fizinio asmens sandorių sudarymą gavimo dienos patikrina fizinio asmens sandorius, sudarytus per ne trumpesnį nei 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, ir pareiškia ieškinius fizinio asmens bankroto bylą nagrinėjančiame teisme dėl sandorių, galėjusių turėti įtakos tam, kad fizinis asmuo negali įvykdyti prievolių kreditoriams, pripažinimo negaliojančiais. Šiuo atveju laikytina, kad bankroto administratorius apie sandorius sužinojo nuo dokumentų apie šių sandorių sudarymą gavimo dienos. Bankroto administratorius motyvuotu prašymu kreipiasi į ikiteisminio tyrimo įstaigas dėl fizinio asmens veiksmų, atitinkančių BK 207, 208, 209, 216, 222 ir 223 straipsniuose nustatytus požymius, nustatymo.

Taigi bankroto procese bankroto administratorius turi pareigą patikrinti už konkretų laikotarpį sudarytus skolininko sandorius iki bankroto bylos iškėlimo. Ši bankroto administratoriaus pareiga susijusi su kreditorių interesų apsauga. Bankroto administratorius, nustatęs, kad per nustatytą iki bankroto bylos iškėlimo terminą skolininkas

---

184 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-190-706/2015.

185 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014.

186 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-336-219/2020.

sudarė jo kreditorių interesus pažeidžiančius sandorius, jis turi juos ginčyti teisme ir prašyti taikyti atitinkamas gynybos priemones (pavyzdžiui, pripažinus sandorį negaliojančiu taikyti restituciją). Taip yra siekiama sutelkti bankroto procese kuo daugiau skolininko turto, nors jis ir neteisėtų sandorių pagrindu galbūt buvo perleistas kitiems asmenims. Teismų praktikoje aiškinant šią pareigą nurodoma, kad bankroto administratorius, įvykdęs pareigą patikrinti skolininko sandorius, sprendžia, ar juos ginčyti: *<...> bankroto administratoriui suteikta teisė pačiam įvertinti bankrutuojančio fizinio asmens sudarytus sandorius ir administratoriui nusprendus tam tikro sandorio neginčyti, teismas negali/neturi kompetencijos įpareigoti bankroto administratorių ginčyti vieną ar kitą pareiškėjo sudarytą sandorį <...> ir (ar) savo iniciatyva spręsti dėl tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu*[187]. Tai reiškia, kad pats bankroto administratorius, patikrinęs skolininko sudarytus sandorius, sprendžia, ar juos ginčyti teisme ir kokiais teisių gynimo būdais naudotis. Sprendžiant dėl bankroto administratoriaus pareigos patikrinti skolininko sudarytus sandorius pažymėtina, kad įstatymas nustato tik minimalų terminą, už kurį sandoriai turi būti patikrinami (ne trumpesnis terminas nei 36 mėnesių laikotarpis iki bankroto bylos iškėlimo). Bankroto administratorius turi teisę patikrinti skolininko sandorius ir už ankstesnį laikotarpį, tačiau tokiu atveju turi būti taip pat atsižvelgiama į ieškinio senaties terminą, galimybes jį atnaujinti, jei jis praleistas.

Įstatymas taip pat nustato **bankroto administratorius teises** bankroto proceso metu. Pagal FABĮ 12 straipsnio 4 dalį, bankroto administratorius fizinio asmens bankroto proceso metu turi teisę:

1) gauti iš fizinio asmens visus su fizinio asmens bankroto procesu susijusius dokumentus ir juos tikrinti;
2) atlikdamas bankroto procedūras, apžiūrėti fizinio asmens nuosavybės teise ar kitais pagrindais valdomas patalpas, o gavęs kartu su fiziniu asmeniu gyvenamojoje patalpoje gyvenančių asmenų sutikimą, apžiūrėti fizinio asmens nuosavybės teise ar kitais pagrindais valdomas gyvenamąsias patalpas;
3) suteikti pagalbą fiziniam asmeniui rengiant plano projektą ar jo pakeitimo projektus;
4) kreiptis į teismą dėl kreditorių susirinkimo priimtų sprendimų pripažinimo negaliojančiais;
5) gauti informaciją apie fizinio asmens turtą ir pajamas iš valstybės ir žinybinių registrų, kredito įstaigų ir valstybės informacinių sistemų.

Vertinant bankroto administratoriaus teises bankroto procese galima teigti, kad, visų pirma, jam suteikta teisė gauti reikiamą informaciją iš skolininko siekiant tinkamai atlikti

[187] Vilniaus apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2241-781/2017.

administravimo veiksmus. Taip pat jam suteikta teisė apžiūrėti skolininko valdomas patalpas. Tokia teisė reikšminga siekiant nustatyti skolininko turimą turtą, preliminariai įvertinti jo vertę. Bankroto administratorius turi teisę suteikti pagalbą skolininko rengiant mokumo atkūrimo planą ar jo pakeitimo projektus. Ši pagalba skolininkui gali būti itin reikšminga siekiant užtikrinti veiksmingą bankroto procesą ir esant skolininko prašymui tokią pagalbą pagal galimybes bankroto administratorius turėtų suteikti. Siekiant užtikrinti bankroto procese priimamų sprendimų teisėtumo kontrolę, įstatymas suteikia teisę bankroto administratoriui ginčyti kreditorių susirinkimo sprendimus. Bankroto administratoriaus teisė gauti informaciją apie fizinio asmens turtą ir pajamas iš valstybės ir žinybinių registrų, kredito įstaigų ir valstybės informacinių sistemų turėtų būti siejama su konkrečių bankroto administravimo veiksmų atlikimu. Bankroto administratorius, siekdamas pasinaudoti šia teise ir teikdamas prašymą dėl informacijos suteikimo, turėtų nurodyti, kokiu pagrindu ją siekiama gauti (nurodyti teisėtą informacijos gavimo tikslą).

Atlikdamas savo funkcijas bankroto procese bankroto administratorius gali padaryti žalos. Įstatyme nustatyta **bankroto administratoriaus civilinė atsakomybė** pažeidus jam nustatytas pareigas. Remiantis FABĮ 15 straipsniu, įstatymų nustatyta tvarka bankroto administratorius privalo atlyginti nuostolius, kurie atsirado dėl jo pareigų neatlikimo ar netinkamo atlikimo. Tokius nuostolius gali patirti bankroto procese dalyvaujantys asmenys ir kiti asmenys, kuriems bankroto administratorius padaro žalos atlikdamas savo funkcijas ir įgyvendindamas teises ir pareigas. Įstatyme nenustatytos specialios ieškinio dėl bankroto administratoriaus padarytų nuostolių atlyginimo, teismingumo taisyklės, todėl toks ieškinys turėtų būti reiškiamas pagal CPK 29 straipsnį, t. y. pagal atsakovo gyvenamąją (buveinės) vietą[188].

Civilinei atsakomybei kilti būtina įstatyme nustatytų sąlygų visuma: neteisėti skolininko veiksmai (išskyrus įstatyme nustatytas išimtis), priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir nuostolių, skolininko kaltė (išskyrus įstatymines ar sutartines išimtis), žala (nuostoliai) (CK 6.246-6.249 straipsniai). Nurodytos įstatyme sąlygos civilinei atsakomybei atsirasti taikytinos ir bankroto administratoriaus civilinės atsakomybės atveju, todėl bylose, kuriose bankroto administratoriui reiškiami reikalavimai dėl žalos atlyginimo, teismai turi spręsti dėl kiekvienos iš jų[189].

Sprendžiant dėl bankroto administratoriaus civilinės atsakomybės reikia atsižvelgti į tai, kad jis yra verslu užsiimantis subjektas, savo rizika ir atsakomybe teikiantis administravimo paslaugas[190]. Atsižvelgiant į bankroto administratoriui keliamus reika-

---

188 Šiaulių apygardos teismo 2015 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1135-440/2015.

189 Kauno apygardos teismo 2022 m. kovo 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-339-555/2022.

190 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-

lavimus teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad, sprendžiant klausimą dėl jo padarytų nuostolių atlyginimo turėtų būti atsižvelgiama į jam keliamus profesinius reikalavimus: <...> *sprendžiant dėl bankroto administratoriaus civilinės atsakomybės ir veiksmų teisėtumo, būtina atsižvelgti į administratoriaus teisinę padėtį. Administratorius yra savo srities profesionalas, kuriam teisės aktais nustatyti specialūs kvalifikaciniai reikalavimai, taikomi aukštesni veiklos bei atsakomybės standartai, jį saisto specialios etikos taisyklės ir bendrieji teisės principai*[191]. Tokie bankroto administratoriui keliami jo profesijos reikalavimai reiškia, kad sprendžiant dėl jo veiksmų neteisėtumo kaip civilinės atsakomybės sąlygos turi būti atsižvelgiama į jo profesiją reglamentuojančius teisės aktus, įvertinama, ar ginčijamas jo elgesys buvo suderinamas su profesiniais elgesio standartais.

Bankroto administratoriaus atstatydinimas

Bankroto administratorius gali būti atstatydintas bankroto procese. Įstatyme nustatyti konkretūs atvejai, kai teismas turi atstatydinti bankroto administratorių, ir atvejai, kai teismui suteikiama teisė įvertinti, ar bankroto administratorius turėtų būti atstatydintas. Remdamasis FABĮ 14 straipsnio 1 dalimi, teismas priima nutartį dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo ir naujo bankroto administratoriaus paskyrimo FABĮ nustatyta tvarka šiais atvejais, kai:

1) bankroto administratorius pateikia prašymą dėl atsistatydinimo;
2) teismas gauna informacijos, kad bankroto administratorius neteko teisės administruoti juridinių asmenų nemokumo procesų, ir bankroto administratorius ir (ar) fizinis asmuo nesikreipė į teismą dėl šio bankroto administratoriaus atstatydinimo. Šiuo atveju teismas priima nutartį dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo ir naujo bankroto administratoriaus paskyrimo ne vėliau kaip per 15 dienų nuo informacijos gavimo dienos.

Taigi paskirtas bankroto administratorius turi būti atstatydintas, jei jis pateikė prašymą dėl atstatydinimo arba teismas nustato, kad bankroto administratorius neteko teisės administruoti bankroto procesą. Įstatyme reglamentuojama, kokie veiksmai turėtų būti atliekami tokiu atveju. Pagal FABĮ 14 straipsnio 3 dalį, apie ketinimą pateikti prašymą dėl atsistatydinimo bankroto administratorius praneša fiziniam asmeniui ir kreditorių susirinkimo pirmininkui ne vėliau kaip prieš 10 dienų iki kreipimosi į teismą dienos. Kai bankroto administratorius netenka teisės administruoti juridinių

3-486/2010.

[191] Kauno apygardos teismo 2022 m. kovo 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-339-555/2022.

asmenų nemokumo procesų, jis ne vėliau kaip kitą darbo dieną po tos dienos, kai sužinojo apie šios teisės netekimą, pateikia prašymą teismui (teismams) dėl jo atstatydinimo iš visų jo administruojamų fizinio asmens bankroto procesų ir šio prašymo kopiją pateikia fiziniam asmeniui ir kreditorių susirinkimo pirmininkui. Fizinis asmuo ir (ar) kreditorių susirinkimo pirmininkas ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo šio bankroto administratoriaus pranešimo gavimo dienos arba nuo informacijos, kad bankroto administratorius neteko teisės administruoti juridinių asmenų nemokumo procesų, gavimo dienos gali teismui pasiūlyti naują bankroto administratoriaus kandidatūrą šio įstatymo nustatyta tvarka. Jeigu fizinis asmuo bankroto administratoriaus kandidatūros nepasiūlo, teismas skiria bankroto administratorių, kurio kandidatūrą pasiūlo FABĮ 13 straipsnio 9 dalyje nurodyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija Vyriausybės nustatyta tvarka.

Remdamasis FABĮ 14 straipsnio 2 dalimi, **teismas gali priimti nutartį** dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo ir naujo bankroto administratoriaus paskyrimo FABĮ nustatyta tvarka, kai:

1) fizinis asmuo pateikia motyvuotą prašymą dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo ir pasiūlo naują bankroto administratoriaus kandidatūrą;
2) kreditorių susirinkimas ar kreditorius (kreditoriai), kurio (kurių) teismo patvirtinti reikalavimai vertine išraiška sudaro daugiau kaip pusę visų kreditorių patvirtintų reikalavimų sumos, motyvuotu prašymu kreipiasi į teismą dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo.

Taigi įstatymas suteikia teisę skolininkui ir kreditoriams teisę kreiptis dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo. Toks reguliavimas neturėtų tapti savitiksliu bankroto administratoriaus keitimu ir galimybe keisti šaliai nepatikusį administratorių vien dėl to, kad tai leidžia įstatymas[192]. Paskirtas bankroto administratorius turi vykdyti administravimo veiksmus, nebent kyla pagrįsta rizika, kad jis to negali tinkamai padaryti, pažeidžia skolininko ar kreditorių interesus. Prašymas teismui dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo turėtų būti pagrįstas, motyvuotas ir tenkintinas tik nustačius, kad bankroto administratorius negali tinkamai įgyvendinti savo funkcijų, pažeidžia bankroto procese dalyvaujančių asmenų interesus. Teismas, spręsdamas šį klausimą, turėtų išklausyti bankroto administratorių, suinteresuotus asmenis: *Įstatyme nustatyta galimybė pakeisti bankroto administratorių nėra savitikslė. Fizinio asmens prašymas dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo turi būti motyvuotas. Apeliacinės instancijos teismas sutinka su pirmosios instancijos teismo nurodytais kriterijais, kad atstatydinti administratorių teismas gali tik*

[192] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139-421/2015.

turėdamas pakankamai duomenų ir įrodymų, jog bankroto administratorius netinkamai atlieka savo funkcijas, nevykdo įstatyme jam nustatytų pareigų. Turi būti nustatyti esminiai bankroto procedūrų pažeidimai, trukdantys bankroto proceso eigai, pažeidžiantys kreditorių ar bankrutuojančio asmens teises ir teisėtus interesus[193].

Teismų praktikoje nurodoma, kad FABĮ 14 straipsnyje nėra nurodyti konkretūs bankroto administratoriaus atstatydinimo bankrutuojančio fizinio asmens prašymu pagrindai. Todėl sprendžiant tokį prašymą būtina sistemiškai vadovautis FABĮ III skirsnio nuostatomis, reglamentuojančiomis bankroto administratoriaus skyrimą, jo teises ir pareigas bei reikalavimus keliamus administratoriaus profesinei civilinei atsakomybei[194].

Sprendžiant dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo pagrindų taikymo juos tikslinga aiškinti atsižvelgiant ir teismų praktiką sprendžiant šį klausimą juridinių asmenų nemokumo procese. Teismų praktikoje nurodoma, kad teismas turėtų keisti administratorių tik turėdamas pakankamai informacijos ir įrodymų, jog jis netinkamai atlieka savo funkcijas, nevykdo įstatyme nustatytų pareigų ir neturi teisės tai daryti dėl formalių, nežymių teisės aktų pažeidimų arba dėl kreditorių nurodomų teiginių apie pažeidimus, kurie nėra pagrįsti tinkamais ir pakankamais įrodymais[195]. Bankroto administratoriaus atstatydinimas vien dėl to, kad to pageidauja didžiausi kreditoriai ar pats bankrutuojantis asmuo, netoleruotinas, nes taip būtų sutrikdyta bankroto procedūrų eiga, didėtų administravimo kaštai ir užsitęstų bankroto bylos nagrinėjimas, o tai neabejotinai pažeistų tiek kreditorių, tiek viešąjį interesą[196]. Be to, sprendžiant bankroto administratoriaus atstatydinimo klausimą, teismas yra saistomas būtinumo užtikrinti kuo sklandesnį bankroto procedūrų atlikimą[197]. Bankroto administratorius gali būti atstatydinamas dėl esminių bankroto procedūrų pažeidimų[198].

Atitinkamai pagrįsta laikytina teismų praktika, kurioje pripažįstama, kad vien bankroto procese dalyvaujančių asmenų konfliktas, nepasitikėjimas, nenustačius bankroto

---

193 Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-548-253/2019.

194 Vilniaus apygardos teismo 2017 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2514-567/2017.

195 Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1809/2013.

196 Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2004-241/2016.

197 Vilniaus apygardos teismo 2020 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-593-392/2020.

198 Šiaulių apygardos teismo 2020 m. rugpjūčio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-640-372/2020.

administratoriaus neteisėtų veiksmų, nėra pakankamas ir objektyvus pagrindas atstatydinti bankroto administratorių[199]. Taip pat vien FABĮ 25 straipsnio 3 dalyje nustatytos pareigos kreditoriaus prašymu sušaukti kreditorių susirinkimą pagal kreditoriaus pasiūlytą darbotvarkę pažeidimas nėra pagrindas atstatydinti bankroto administratorių[200].

Remiantis FABĮ 14 straipsnio 4 dalimi, teismo nutartyje dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo ir naujo bankroto administratoriaus paskyrimo turi būti nurodyta:

1) paskirto naujo bankroto administratoriaus FABĮ 4 straipsnio 5 dalyje nurodyti duomenys;
2) terminas, per kurį bankroto administratorius privalo perduoti paskirtam naujam bankroto administratoriui fizinio asmens bankroto proceso visus dokumentus;
3) depozitinės sąskaitos numeris ir kredito įstaigos, kurioje šį sąskaita atidaryta, pavadinimas.

Remdamasis FABĮ 14 straipsnio 7 dalimi, teismas šios nutarties patvirtintą kopiją ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo jos įsiteisėjimo dienos išsiunčia:

1) kredito įstaigai, kurioje atstatydintas bankroto administratorius yra atidaręs depozitinę sąskaitą;
2) paskirtam naujam bankroto administratoriui;
3) FABĮ 13 straipsnio 9 dalyje nurodytai Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotai institucijai, kuri paskirto naujo bankroto administratoriaus duomenis ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nurodytos nutarties patvirtintos kopijos gavimo dienos turi paskelbti savo interneto svetainėje Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka;
4) fiziniam asmeniui;
5) atstatydintam bankroto administratoriui.

Įstatyme reglamentuojama ir teismo nutarties dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo apskundimo tvarka. Atskirasis skundas dėl teismo nutarties dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo ir naujo bankroto administratoriaus paskyrimo apeliacinės instancijos teisme turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per 14 dienų nuo atskirojo skundo padavimo dienos. Atsiliepimai į atskiruosius skundus gali būti paduoti per 7 darbo dienas nuo atskirojo skundo kopijos išsiuntimo dalyvaujantiems byloje

---

[199] Kauno apygardos teismo 2018 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1473-480/2018.

[200] Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1064-479/2019.

asmenims dienos. Apeliacinės instancijos teismo nutartis yra galutinė ir kasacine tvarka neskundžiama (FABĮ 14 straipsnio 5 dalis). Tokie įstatyme nustatyti terminai yra reikšmingi užtikrinant bankroto proceso operatyvumą ir sudarant sąlygas kuo greičiau išspręsti klausimą dėl bankroto administratoriaus pakeitimo.

Atstatydinus bankroto administratorių ir paskyrus naują svarbu užtikrinti, kad bankroto procesas būtų toliau veiksmingai administruojamas. Tai užtikrinama atstatydintam bankroto administratoriui perduodant visą turimą su bankroto proceso administravimu susijusią medžiagą naujai paskirtam bankroto administratoriui. Įstatyme nustatyta sankcija už šios pareigos nevykdymą. Jeigu atstatydintas bankroto administratorius be pateisinamos priežasties per teismo nustatytą terminą neperduoda fizinio asmens bankroto proceso dokumentų ar perduoda ne visus, teismas gali skirti atstatydintam bankroto administratoriui iki 2 896 eurų baudą (FABĮ 14 straipsnio 6 dalis). Sprendžiant dėl šios sankcijos taikymo turėtų būti nustatomas sąmoningas atstatydinto bankroto administratoriaus dokumentų neperdavimas ir nebendradarbiavimas su naujai paskirtu bankroto administratoriumi.

Bankroto procese bankroto administratorius atidaro ir disponuoja depozitinės sąskaitos lėšomis (FABĮ 6 straipsnio 5 dalies 4 punktas). Tai reiškia, kad depozitinės sąskaitos turėtojas, valdytojas yra bankroto administratorius. Atitinkamai, atstatydinus bankroto administratorių, šios depozitinės sąskaitos tvarkytoju turi tapti naujas bankroto administratorius. Remiantis FABĮ 14 straipsnio 8 dalimi, įsiteisėjusi teismo nutartis dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo ir naujo bankroto administratoriaus paskyrimo yra pagrindas kredito įstaigai, kurioje atidaryta depozitinė sąskaita, pakeisti sąskaitos turėtoją – teismo atstatydintą ar atsistatydinusį bankroto administratorių į paskirtą naują bankroto administratorių. Paskirtas naujas bankroto administratorius nedelsdamas kreipiasi į kredito įstaigą dėl depozitinės sąskaitos turėtojo pakeitimo.

Įstatyme reglamentuojamas specialus bankroto administratoriaus pakeitimo atvejis. Remiantis FABĮ 14 straipsnio 9 dalimi, bankroto administratoriaus – fizinio asmens – mirties atveju naujo skiriamo bankroto administratoriaus kandidatūrą ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo sužinojimo apie bankroto administratoriaus mirtį dienos teismui pasiūlo fizinis asmuo, suderinęs su kreditorių susirinkimo pirmininku. Jeigu naujo bankroto administratoriaus kandidatūros suderinti nepavyksta, kreditorių susirinkimo sprendimu gali būti pasiūlyta kita bankroto administratoriaus kandidatūra. Teismas priima nutartį dėl bankroto administratoriaus paskyrimo ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo fizinio asmens ar kreditorių susirinkimo pasiūlymo gavimo dienos. Šiai teismo nutarčiai *mutatis mutandis* yra taikomos FABĮ 4 dalies 1 ir 3 punktų, 5 ir 7 dalių nuostatos. Šiuo atveju paskirtam naujam bankroto administratoriui perimant fizinio asmens bankroto proceso dokumentus dalyvauja fizinis asmuo ir

FABĮ 13 straipsnio 9 dalyje nurodytos Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos atstovas.

Be to, sprendžiant klausimą dėl bankroto administratoriaus funkcijų atlikimo ir jo veiksmų teisėtumo kontrolės, kyla klausimas, ar bankroto procese dalyvaujantys asmenys turi teisę bankroto bylą nagrinėjančiam teismui **skųsti bankroto administratoriaus veiksmus (veikimą ar neveikimą)** neprašydami jo atstatydinti. Galimybės atskirai skųsti bankroto administratoriaus veiksmus bankroto procese FABĮ nenustato. Sprendžiant dėl galimybės bankroto procese apskųsti bankroto administratoriaus veiksmus teismų praktikoje pažymima, kad tokia procedūra yra galima. Pavyzdžiui, vienoje byloje skolininkas ginčijo bankroto administratoriaus veiksmus ir prašė pripažinti jo atliktą paskelbimą apie varžytynes neteisėtu, nes nėra patvirtintas patikslintas mokumo atkūrimo planas ir nustatytos sumos pareiškėjos būtinųjų poreikių tenkinimui, tarp jų lėšų naujo būsto įsigijimui ar nuomai. Apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad tokio pobūdžio skundas dėl bankroto administratoriaus veiksmų yra galimas siekiant užtikrinti bankroto proceso teisėtumą ir pašalinti abejones dėl galbūt neteisėtai vykdomų turto pardavimo procedūrų. Taip siekiama, kad teismas įvertintų bankroto administratoriaus veiksmus, ir jeigu jie būtų pripažinti neteisėtais, kad būtų nutraukti ar nepasikartotų[201].

Atsižvelgiant į bankroto proceso tikslus svarstytina, kad bankroto procese dalyvaujantys asmenys, manantys, kad bankroto administratoriaus atlieka konkrečius, neteisėtus veiksmus, turi teisę skųsti tokius veiksmus bankroto bylą nagrinėjančiam teismui. Toks skundas turėtų atitikti bendruosius procesiniams dokumentams keliamus reikalavimas (CPK 111 straipsnis), jame turi būti nurodyti konkretūs neteisėti bankroto administratoriaus veiksmai ir prašoma teisių gynimo priemonė, pavyzdžiui, įpareigoti bankroto administratorių atlikti tam tikrus veiksmus. Suprantama, kad bankroto procese kiekvienas papildomas ginčas mažina šio proceso veiksmingumą, reikalauja papildomų laiko ir galbūt bylinėjimosi kaštų. Tačiau tokia teisė bankroto proceso dalyviams galėtų mažinti ginčus dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo kaip išimtinės priemonės taikymo. Taip pat, atsižvelgiant į teismo aktyvumą bankroto procese, tokio skundo dėl bankroto administratoriaus veiksmų padavimas galėtų leisti užtikrinti šio proceso teisėtumą. Siekiant užtikrinti teisinį aiškumą ir konkretumą įstatyme siūlytina nustatyti tokių skundų dėl bankroto administratoriaus veiksmų pateikimo ir nagrinėjimo tvarką.

[201] Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-630-642/2019.

Kiti asmenys

Bankroto procese gali dalyvauti ir kiti asmenys. Tai gali būti asmenys, kuriems bankroto proceso metu priimami sprendimai, atliekami veiksmai gali sukelti teisines pasekmes. Tai gali būti asmenys, kurių teisėms ir pareigoms gali turėti įtakos bankroto procese atliekami veiksmai. Tokie asmenys gali būti susiję su skolininku, pavyzdžiui, užtikrinę jo prievolių vykdymą, dalyvaujantys skolininko turto pardavimo procedūroje, pavyzdžiui, varžytynių, kuriuose realizuojamas skolininko turtas, dalyviai, asmenys, kartu su skolininku valdantys bendrosios nuosavybės teise turtą, kuris turėtų būti realizuojamas bankroto procese. Tokiais asmenimis taip pat turėtų būti laikomi ir skolininko šeimos nariai, kai kyla klausimas dėl jų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo, pavyzdžiui, kylant klausimų dėl skolininko ir jo šeimos narių gyvenamojo būsto išsaugojimo ar realizavimo bankroto procese, taip pat skolininko darbuotojai. Pavyzdžiui, Latvijos nemokumo įstatymo 131 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad suinteresuotais asmenimis nemokumo proceso laikomi asmenys, susiję su skolininku: skolininko sutuoktinis, skolininko giminaitis (antros eilės), skolininko turto saugotojas, įmonė, kurioje skolininkas turi esminės įtakos.

V. BANKROTO BYLOS IŠKĖLIMAS

Bankroto bylos iškėlimas yra pradinė bankroto proceso stadija. Teisę inicijuoti bankroto bylą turi tik pats skolininkas (FABĮ 1 straipsnio 4 dalis). Šios stadijos metu turi būti priimtas sprendimas dėl to, ar egzistuoja bankroto bylos iškėlimo sąlygos. Bankroto bylos iškėlimo procedūra turi būti operatyvi ir ekonomiška. Operatyvus bankroto bylos iškėlimo klausimo sprendimas yra svarbus, nes nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos nustatomi reikšmingi draudimai, susiję su skolininko turto ir jo kreditorių interesų apsauga, kreditoriai turi teisę pareikšti reikalavimus teismui, pradedama mokumo atkūrimo plano rengimo ir tvirtinimo procedūra. Taip pat dėl šios procedūros neturėtų būti patiriamos nepagrįstai didelės bylinėjimosi išlaidos. Iš esmės ši procedūra turėtų būti pakankamai paprasta, leidžianti pačiam skolininkui, net ir neturinčiam profesionalaus atstovo, tinkamai įgyvendinti savo teises ir pareigas, kreiptis ir informuoti kreditorius apie ketinimą inicijuoti bankroto bylą, kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Bankroto bylos iškėlimas yra reglamentuotas FABĮ 4–6 straipsniuose.

Bankroto bylos iškėlimo procesą sudaro trys etapai.

Pirma, skolininkas turi informuoti visus kreditorius apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo (FABĮ 4 straipsnio 2 dalis). Šiuos veiksmus skolininkas turi atlikti iki kreipimosi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo.

Antra, skolininkui pateikus pareiškimą teismui, sprendžiamas jo priėmimo klausimas, t. y. teismas patikrina, ar pareiškimas paduotas nepažeidžiant teismingumo taisyklių (FABĮ 4 straipsnio 1 dalis), ar fizinis asmuo, prašantis iškelti bankroto bylą, informavo savo kreditorius apie ketinimą pateikti pareiškimą iškelti bankroto bylą (FABĮ 4 straipsnio 2 dalis), ar pareiškimo forma ir turinys atitinka nustatytus reikalavimus (FABĮ 4 straipsnio 3–4 dalys ir CPK 111 straipsnis). Jeigu pareiškimas iškelti fizinio asmens bankroto bylą yra pateiktas laikantis nustatytų reikalavimų, teismas nutartimi priima nagrinėti pareiškimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo (FABĮ 5 straipsnio 4 dalis) ir taip yra pasiekiamas antrasis fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo procedūros etapas.

Trečia, teismas turi priimti sprendimą dėl to, ar egzistuoja bankroto bylos iškėlimo pagrindai. Teismas turi įvertinti, ar fizinis asmuo yra nemokus ir nėra FABĮ 5 straipsnio 8 dalyje nustatytų pagrindų. Klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo teismas išsprendžia priimdamas nutartį (FABĮ 6 straipsnio 1 dalis).

Kreditorių informavimas apie ketinimą kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo

Remiantis FABĮ 4 straipsnio 2 dalimi, ketindamas pateikti pareiškimą iškelti bankroto bylą, fizinis asmuo, kurio būklė atitinka FABĮ 2 straipsnio 2 dalyje nurodytąją, ne vėliau kaip prieš mėnesį iki pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo dienos apie tai **raštu praneša visiems kreditoriams**. Šioje teisės normoje nustatyta pareiga skolininkui iš anksto informuoti kreditorius apie ketinimą inicijuoti bankroto procesą. Toks pranešimas, visų pirma, atlieka informacinę funkciją: juo skolininko kreditoriai informuojami apie skolininko ketinimą pradėti bankroto procesą. Atitinkamai kreditoriai turi galimybę pasiruošti ir teisminiam pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo nagrinėjimui[202]. FABĮ išimčių, kai pareiga informuoti skolininko kreditorius būtų netaikoma, nėra, todėl ji turi būti tinkamai vykdoma visais atvejais[203]. Todėl skolininko pareiga išsiųsti pranešimą turėtų būti suprantama plačiai, kaip apimanti ir pareigą informuoti visus jo kreditorius. Pranešimas turėtų būti siunčiamas kreditoriams nepriklausomai nuo to, ar jų reikalavimas tuo metu yra ginčijamas ar ne (pavyzdžiui, ar teisme vyksta ginčas dėl kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo). Taip pat toks pranešimas turėtų būti siunčiamas ir skolininko kreditoriams, esantiems užsienyje. Toks informavimas yra reikšmingas ir kreditoriams, dėl kurių reikalavimo pagrįstumo kyla ginčas, nes jiems suteikiama teisė bankroto procese reikšti reikalavimą. Atitinkamai, tokie kreditoriai, gavę minėtą skolininko pranešimą, turi galimybę nuspręsti, kaip įgyvendinti savo teises, spręsti dėl tolesnio bylinėjimosi perspektyvų. Įstatyme nėra nustatyti išsamūs reikalavimai tokiam pranešimui.

Kyla klausimas, kokių tikslų siekiama skolininkui siunčiant tokį pranešimą kreditoriams. Ar toks pranešimas atlieka tik informavimo funkciją (kreditoriai gali numatyti, kad skolininkas kreipsis dėl bankroto bylos iškėlimo)? Ar jo funkcija turėtų būti

---

202 Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-185-889/2021.

203 Vilniaus apygardos teismo 2020 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1676-562/2020.

suprantama plačiau, kaip skatinanti skolininką ir kreditorius derėtis, siekti išspręsti skolininko mokumo problemas iki bankroto bylos iškėlimo?

Įvairių valstybių nemokumo teisėje reikalaujama, kad skolininkas, prieš kreipdamasis į teismą dėl bankroto (nemokumo) proceso pradėjimo, pirma siektų sudaryti susitarimą dėl skolų vykdymo pakeitimo (angl. *a voluntary debt adjustment*)[204]. Kai kuriose valstybėse tokia ikiteisminė fizinių asmenų bankroto proceso stadija yra privaloma. Pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo įstatyme nustatyta, kad skolininkas turi pareigą siekti sudaryti susitarimą su kreditoriais iki formalaus kreipimosi į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo. Tokia pareiga grindžiama tuo, kad neretai skolininkai tampa nemokiais, nes nededa pastangų grąžinti skolas ir bendradarbiauti su kreditoriais[205]. Tik nustačius, kad skolininkui per įstatyme nustatytą terminą nepavyko susitarti su kreditoriais dėl skolų grąžinimo, skolininkas įgyja teisę kreiptis į teismą. Remiantis Vokietijos nemokumo įstatymo 305 straipsnio 1 dalimi, prie prašymo iškelti nemokumo bylą skolininkas turi pateikti tokius duomenis: i) patvirtinimą, kad per paskutinius šešis mėnesius, prieš pateikiant pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo, skolininkui nepavyko sudaryti susitarimo (vok. *Schuldenbereinigung*) su kreditoriais, kuriuo būtų patvirtintas skolų grąžinimo planas; ii) patvirtinimas, kad nėra taikoma kita skolų nurašymo procedūra; iii) turimo turto ir pajamų išrašas, turto aprašymas, kreditorių ir jų reikalavimų sąrašas, patvirtinimas, kad turto sąrašas yra pilnas ir teisėtas; iv) susitarimo su kreditoriais planas dėl reikalavimų tenkinimo. Taigi, pagal Vokietijos nemokumo įstatyme nustatytą modelį, skolininko ir jo kreditorių derybos dėl skolininko prievolių vykdymo modifikavimo yra privalomas bankroto proceso etapas.

Toks skolininko prievolių vykdymo modifikavimas (skolininkui ir kreditoriui sudarant atitinkamą susitarimą) pirmiausia reikšmingas skolininkui dėl kelių priežasčių: skolininkas išvengia formalaus nemokumo proceso, saugo savo reputaciją, išlaidos formaliame nemokumo procese yra didesnės nei sudarant tokius susitarimus; skolininkas skatinamas pasiūlyti didesnį reikalavimų patenkinimą kreditoriams siekiant išvengti formalaus nemokumo proceso; kreipimasis į teismą vėliau, nepavykus sudaryti susitarimo, gali būti paprastesnis; toks susitarimas gali suteikti daugiau galimybių skolininkui ir kreditoriams susitarti; finansinės institucijos neretai derasi dėl prievolių vykdymo su skolininkais[206]. Tačiau pripažįstama, kad įprastai toks skolininko ir kreditorių bandymas

---

[204] Jason J. Kilborn, The Personal Side…, p. 1–37.

[205] Karl Wolfhart Nitsch, *Handbuch des Insolvenzrechts*, Europäischer Hochschulverlag (2011), p. 500.

[206] World Bank's Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons (2014), p. 46–47.

susitarti nebūna sėkmingas[207]. Suprantama, kad tokių susitarimų sudarymo galimybės skiriasi juridinių ir fizinių asmenų nemokumo procesuose, nes įprastai nemokus fizinis asmuo turi mažesnę derybinę galią nei ūkinę komercinę veiklą vykdantis juridinis asmuo, todėl fizinio asmens kreditoriai gali būti nesuinteresuoti modifikuoti savo reikalavimą ir suteikti pagalbą skolininkui. Pažymėtina, kad šiuo metu fizinio asmens bankroto procese kreditorių pagalba gali būti teikiama patvirtinus mokumo atkūrimo planą (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 11 punktas, 24 straipsnio 4 punktas).

FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose nurodoma, kad kreditorių informavimo tikslas kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo yra *suteikti galimybę fiziniam asmeniui ir jo kreditoriams susitarti dėl skolų grąžinimo iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo*[208]. Taigi pareiga informuoti skolininko kreditorius buvo siekiama sudaryti sąlygas skolininkui ir kreditoriui pasiekti susitarimą dėl prievolių vykdymo modifikavimo, taip išvengiant jo bankroto. Tačiau sistemiškai vertinant FABĮ 4 straipsnio 2 dalį ir JANĮ 8 ir 10 straipsnius galima teigti, kad juridinių asmenų procese sudaroma daugiau galimybių skolininkui ir kreditoriams susitarti (sudaryti susitarimą dėl pagalbos) atkuriant jo mokumą. FABĮ detaliau nereglamentuoja, kaip turėtų vykti skolininko ir kreditorių derybos, kurių tikslas būtų suteikti skolininkui pagalbą, modifikuoti jo prievolių vykdymą. Be to, teismų praktikoje pabrėžiama, kad įpareigojimo derėtis su kreditoriais ir taip sureguliuoti skolų grąžinimo klausimą iki kreipimosi į teismą FABĮ nenustato, todėl negalima teigti, kad FABĮ 4 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta išankstinė ginčų sprendimo ne teisme tvarka[209].

Galimybė sudaryti skolininko ir jo kreditorių (dalies) susitarimą, kuris, kreditoriams suteikiant pagalbą, leistų skolininkui išvengti nemokumo, yra veiksminga nemokumo proceso priemonė. Pripažįstama, kad tokie susitarimai yra išimtinai sutartinio pobūdžio ir teismas juos sudarant nedalyvauja[210]. Jie laikomi neformaliomis restruktūrizavimo procedūromis, kuriose visos pastangos dedamos į skolos modifikavimą, paremtą bendru susitarimu tarp skolininko ir jo kreditorių[211].

Atsižvelgiant į FABĮ taikymo praktiką galima teigti, kad FABĮ parengiamuosiuose darbuose keltas skolininko ir jo kreditorių susitarimo dėl prievolių vykdymo modifikavimo tikslas nėra pasiektas. Siekiant skatinti skolininkų ir kreditorių susitarimus,

---

207 Jason J. Kilborn, The Personal Side…, p. 1–37.

208 FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

209 Šiaulių apygardos teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-316-856/2019.

210 European Law Institute, Rescue of Business in Insolvency Law (2017), p. 175.

211 Sanford U. Mba, *New Financing for Distressed Businesses in the Context of Business Restructuring Law*, Springer (2019), p. 76.

kurie leistų išvengti skolininko bankroto bylos iškėlimo, FABĮ turėtų detalizuoti, kaip toks susitarimas turėtų būti sudaromas, reglamentuoti tokio pranešimo turinį. Ypač dėmesio turėtų būti skiriama kreditoriams, kurie skolininkui suteikia kreditą, paskolą. Neretai fizinių asmenų bankroto procese būtent didžiausią reikalavimą turi kredito įmonės, o tokio reikalavimo modifikavimas (pavyzdžiui, mokėjimų atidėjimas, išdėstymas) galėtų leisti išvengti skolininko nemokumo. Suprantama, kad įprastai fizinis asmuo turi mažiau galimybių derėtis su kreditoriais dėl prievolių vykdymo modifikavimo nei juridinis asmuo. Tačiau atsižvelgiant į fizinių asmenų bankroto proceso tikslą teisinis reguliavimas šiame procese turėtų sudaryti sąlygas skolininkui ir kreditoriams derėtis, būtent skatinant aktyvų kreditorių dalyvavimą tokiose derybose. Nemokumo teisėje pripažįstama, kad valstybėse turėtų būti patvirtintos tam tikros taisyklės (net ir neprivalomo pobūdžio, pavyzdžiui, elgesio kodeksas), kaip tokiu atveju turėtų vykti skolininko ir kreditorių derybos, kokią pagalbą ir kokia tvarka kreditoriai galėtų ją suteikti. Nesant nustatytų konkrečių taisyklių FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose iškeltas tikslas pasiekti skolininko ir kreditorių susitarimą dėl skolų grąžinimo yra sunkiai įgyvendinamas ir lieka tik formalus reikalavimas, kuris neturi didelės reikšmės. Tačiau būtent tokios derybos leistų operatyviau spręsti skolininko nemokumo klausimą, derėtis su kreditoriais ir galbūt išvengti bankroto proceso. Tokio susitarimo sudarymas būtų naudingas ne tik pačiam skolininkui, bet ir kreditoriams.

Be to, sprendžiant dėl kreditorių informavimo, pažymėtina, kad įstatymas nedetalizuoja nei pranešimo kreditoriams turinio, nei būdų, kuriais jis turi būti siunčiamas kreditoriams. FABĮ 4 straipsnio 2 dalyje tik nustatyta, kad pranešimas siunčiamas raštu. Kyla klausimas, ar pakankama, kad toks pranešimas būtų siunčiamas elektroninio ryšio priemonėmis, pavyzdžiui, elektroniniu paštu ar kitomis priemonėmis. Tokio pranešimo formai galima būtų taikyti panašius reikalavimus kaip nustatyta JANĮ 8 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią pranešimai kreditoriams siunčiami registruotu laišku, per antstolius ar pasiuntinių paslaugų teikėjus pateikiant pranešimą kreditoriams jų gyvenamosios vietos ar buveinės adresu, arba pateikiant pranešimą elektroninių ryšių priemonėmis, jeigu užtikrinamas perduodamos informacijos saugumas ir galima nustatyti asmens tapatybę. Tokiame pranešime turi būti nurodyta, kokį reikalavimą turi kreditorius (reikalavimo dydis, jo vykdymo tvarka), į kokį teismą ir kada skolininkas ketina kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo, ir siūlymas spręsti dėl skolinių įsipareigojimų vykdymo modifikavimo. Pagrindinis reikalavimas įteikiant kreditoriui pranešimą yra informavimas apie skolininko ketinimą kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo.

Atsižvelgiant į fizinio asmens nemokumo ypatumus, svarstytina, ar FABĮ neturėtų būti nustatyta paprasta, operatyvi susitarimo dėl skolininko prievolių (skolinių įsipareigojimų) vykdymo modifikavimo procedūra, nustatant kokia informacija turėtų būti privalomai nurodoma skolininko kreditoriams siunčiamame pranešime, teisinės

pasekmės sudarius susitarimą dėl pagalbos. Tokia procedūra neturėtų būti formalizuota, joje neturėtų būti sprendžiami klausimai dėl kreditorių pasyvumo. Šiuo metu FABĮ nustatytas tik reikalavimas informuoti skolininką prieš mėnesį iki pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo dienos yra formalus ir nenaudingas nei skolininkui, nei kreditoriams (iki kreipimosi į teismą netaikoma skolininko turto apsauga, galimas priverstinis vykdymas iš skolininko turto ir pan.). Sprendžiant šios procedūros veiksmingumo klausimą tikslinga būtų vadovautis JANĮ 8 straipsnyje nustatyta ikiteismine tvarka, kuri nurodo ne tik trumpesnį tokios stadijose terminą (nuo 15 iki 30 dienų), bet ir reikalauja, kad tam tikra informacija būtų pateikiama kreditoriams ir nurodomos pasekmės, jeigu pagalba skolininkui nebūtų suteikiama. Neretai didžiausi skolininko kreditoriai yra kredito įstaigos, todėl svarstytina, ar neturėtų būti priimtos taisyklės, kurios nustatytų pareigą tokiems kreditoriams įvertinti skolininko ketinimą kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo ir įvertinti galimybę modifikuoti prievolių vykdymą taip galimai atkuriant skolininko mokumą. Suprantama, kad tokios derybos gali ir nepasiekti tikslo, tačiau aiškesnis kreditorių informavimas apie skolininko nemokumo problemas, galima sprendimo paieška, jo teisinės pasekmės turėtų būti skatinama. Jeigu toks siūlymas būtų nepriimtinas, bet kuriuo atveju tikslinga svarstyti FABĮ 4 straipsnio 2 dalimi nustatytą termino sutrumpinimą, nes jis nėra tikslingas neskatinant realių skolininko ir kreditorių derybų. Be to, neretai dėl skolininko mokumo atkūrimo galėtų pakakti susitarti su pagrindiniu (didžiausią reikalavimą turinčiu) skolininko kreditoriumi, todėl tokios derybos neturėtų būti pernelyg komplikuotos, reikalauti skolininko ir daugelio jo kreditorių susitarimo.

Kita vertus, svarstytina, ar įstatyme taip pat neturėtų būti nustatyta alternatyva tokiai ikiteisminei stadijai ir skolininkui suteikiama teisė iškart kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Tokia tvarka skolininkas galėtų naudotis tuo atveju, kai siektų kuo greičiau pasinaudoti FABĮ nustatyta turto apsauga, o susitarimo su kreditoriais pasiekimas nėra galima. Tokiu būdu būtų sudaromos sąlygos operatyvesniam bankroto procesui ir skolininkas neturėtų naudotis ikiteismine tvarka, kuri būtų tik formalumas ir neduoti realios naudos (kreditorių pagalbos suteikimo).

Pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo

Remiantis FABĮ 4 straipsnio 1 dalimi, fizinis asmuo pareiškimą iškelti bankroto bylą pateikia vietovės, kurioje yra **fizinio asmens gyvenamoji vieta**, **apylinkės teismui** CPK nustatyta tvarka. Taigi apylinkės teismai yra pirmosios instancijos teismai fizinių asmenų bankroto bylose. FABĮ gyvenamosios vietos samprata nereglamentuojama, todėl ji turi būti nustatoma remiantis CK nuostatomis. Pagal CK 2.12 straipsnio

3 dalies nuostatas, nuolatinė gyvenamoji vieta gali būti tik viena, o gyvenamąsias vietas asmuo gali turėti kelias[212]. CK 2.16 straipsnis, reglamentuojantis fizinio asmens gyvenamąją vietą, nustato, kad fizinio asmens gyvenamąja vieta laikoma vieta, kurioje jis faktiškai dažniausiai gyvena. Jeigu asmuo faktiškai gyvena keliose vietose, tai vieta, su kuria asmuo yra labiausiai susijęs (kur yra asmens turtas ar didžioji turto dalis, kur yra jo darbo vieta arba kur jis gyvena ilgiausiai), laikoma jo pagrindine gyvenamąja vieta. Tokiu atveju, nustatant asmens nuolatinę gyvenamąją vietą, atsižvelgiama į tai, kur yra jo pagrindinė gyvenamoji vieta. Jeigu asmens nuolatinė gyvenamoji vieta negali būti nustatyta pagal CK 2.12 straipsnyje numatytus kriterijus, manoma, kad tokio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta yra jo gyvenamoji vieta. Ši taisyklė taikoma ir pabėgėliams iš valstybės, kurioje buvo jų nuolatinė gyvenamoji vieta, jeigu jie neįkūrė savo nuolatinės gyvenamosios vietos Lietuvos Respublikoje pagal šio kodekso 2.12 straipsnį. Aiškinant CK 2.16 straipsnio nuostatas pripažįstama, kad asmuo faktiškai gali gyventi keliose vietose[213]. CK 2.17 straipsnis reglamentuoja gyvenamosios vietos nustatymo kriterijus: nustatant fizinio asmens gyvenamąją vietą atsižvelgiama į asmens faktinio gyvenimo toje vietoje trukmę ir tęstinumą, duomenis apie asmens gyvenamąją vietą viešuosiuose registruose, taip pat į paties asmens viešus pareiškimus apie savo gyvenamąją vietą. Jeigu fizinio asmens gyvenamoji vieta nežinoma arba jos nustatyti neįmanoma, tokio asmens gyvenamąja vieta laikoma paskutinė žinoma jo gyvenamoji vieta. Fizinis asmuo privalo raštu pranešti kitai sandorio šaliai, taip pat savo kreditoriams ar skolininkams apie savo gyvenamosios vietos pasikeitimą. Jeigu asmuo šios pareigos neįvykdo, kita sandorio šalis ir kreditoriai turi teisę siųsti pranešimus ir atlikti kitus veiksmus paskutinėje jiems žinomoje asmens gyvenamojoje vietoje. Nustatant asmens gyvenamąją vietą svarbu atsižvelgti ne tik į formalų deklaruotos gyvenamosios vietos faktą. Vertintini ir kiti kriterijai, tokie kaip faktinio gyvenimo toje vietoje trukmė ir tęstinumas, paties asmens pareiškimas apie savo gyvenamąją vietą ir pan[214]. Nors duomenys apie fizinių asmenų gyvenamąją vietą kaupiami viešame Gyventojų registre. Pagal CK 2.17 straipsnio 1 dalį registro duomenys apie fizinio asmens gyvenamąją vietą yra tik vienas iš gyvenamosios vietos nustatymo kriterijų[215].

---

212 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-167-248/2019.

213 *Ibid*.

214 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-459-1075/2018.

215 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-304-1075/2018.

Skolininkas, siekdamas iškelti bankroto bylą, pateikia teismui **pareiškimą**. Pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo yra procesinis dokumentas, kuriam taikomi ir bendrieji CPK nustatyti reikalavimai procesiniams dokumentams. Remiantis CPK 111 straipsnio 2 dalimi, kiekviename dalyvaujančio byloje asmens procesiniame dokumente turi būti: 1) teismo, kuriam paduodamas procesinis dokumentas, pavadinimas; 2) dalyvaujančių byloje asmenų procesinės padėtys, vardai, pavardės, asmens kodai (jeigu jie žinomi), gyvenamosios vietos, pareiškėjui žinomi kitų dalyvaujančių byloje asmenų procesinių dokumentų įteikimo kiti adresai, o tais atvejais, kai dalyvaujantys byloje asmenys arba vienas iš jų yra juridinis asmuo, – jo visas pavadinimas, buveinė, pareiškėjui žinomi kitų dalyvaujančių byloje asmenų procesinių dokumentų įteikimo kiti adresai, kodai, atsiskaitomųjų sąskaitų numeriai (jeigu jie žinomi) ir kredito įstaigų rekvizitai (jeigu jie žinomi); 3) procesinių dokumentų įteikimo dalyvaujančiam byloje asmeniui būdas, adresas pašto korespondencijos siuntoms, kai jis nesutampa su gyvenamosios vietos arba buveinės adresu; 4) procesinio dokumento pobūdis ir dalykas; 5) aplinkybės, patvirtinančios procesinio dokumento dalyką, ir įrodymai, patvirtinantys šias aplinkybes; 6) priedai, pridedami prie pateikiamo procesinio dokumento; 7) procesinį dokumentą paduodančio asmens parašas ir dokumento surašymo data.

Prie pareiškimo fizinis asmuo turi pateikti visus reikalingus duomenis ir priedus, leisiančius tinkamai išspręsti bankroto bylos iškėlimo klausimą. Siekdamas užtikrinti veiksmingą teisminę gynybą, bankroto bylos iškėlimą teismas, nustatęs, kad skolininkas nepateikia visų reikiamų duomenų, kurių reikia norint išspręsti bankroto bylos iškėlimo klausimą, turėtų nustatyti protingą terminą, per kurį skolininkas turėtų patiekti reikiamus duomenis[216]. Pareiškimas dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo neapmokestinamas žyminiu mokesčiu (CPK 83 straipsnio 1 dalies 8 punktas).

Pagal FABĮ 4 straipsnio 3 dalį, pareiškime iškelti bankroto bylą teismui nurodomos fizinio asmens nemokumą sukėlusios priežastys ir pridedami šį nemokumą pagrindžiantys dokumentai (jeigu fizinis asmuo gali juos pateikti), fizinio asmens duomenys ryšiams palaikyti (gyvenamosios vietos adresas, telefono ryšio numeris, elektroninio pašto adresas ir kiti), taip pat gali būti siūloma bankroto administratoriaus kandidatūra. Pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo yra procesinis dokumentas, turintis atitikti bendruosius procesiniams dokumentams keliamus reikalavimus (CPK 111 straipsnis) ir specialius reikalavimus, nustatytus FABĮ 4 straipsnio 3 dalyje. Pareiškime dėl bankroto bylos iškėlimo turi būti nurodoma esminė informacija, kurios reikia norint priimti sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Vienas esminių reikalavimų šiam procesiniam dokumentui yra nurodymas priežasčių, dėl kurių skolininkas tapo nemokus.

[216] Šiaulių apygardos teismo 2019 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-692-357/2019.

Šios aplinkybės yra reikšmingos sprendžiant, ar nėra FABĮ 5 straipsnio 8 dalyje nurodytų sąlygų, dėl kurių bankroto byla negali būti keliama. Pareiškime turėtų būti nurodoma, kokia veikla užsiima skolininkas, kokie jo pajamų šaltiniai, dėl kokių priežasčių kilo nemokumo problemos.

FABĮ 4 straipsnio 4 dalyje reglamentuojamas sąrašas duomenų, kurie turi būti pateikti prie pareiškimo iškelti bankroto bylą:

1) FABĮ 4 straipsnio 2 dalyje nurodyto (nurodytų) pranešimo (pranešimų) kopija (kopijos);
2) fizinio asmens gaunamas ir (ar) numatomas gauti pajamas patvirtinantys dokumentai;
3) fizinio asmens turimo viso turto sąrašas (nekilnojamasis turtas; sąskaitose esančios lėšos, nurodant sąskaitas kredito įstaigose; grynieji pinigai, jeigu jų suma viršija 1 MMA; akcijos, kiti vertybiniai popieriai ir kitas turtas) (toliau – turtas) ir fizinio asmens nurodoma jo vertė;
4) duomenys apie fizinio asmens įkeistą turtą, suteiktus kitus prievolių įvykdymo užtikrinimo būdus ir kitus įsipareigojimus;
5) kreditorių sąrašas, kuriame jie nurodomi, kai kreditorius yra fizinis asmuo, – vardas, pavardė, gyvenamosios vietos adresas, reikalavimai ir jų įvykdymo terminai; kai kreditorius yra juridinis asmuo, – juridinio asmens pavadinimas, juridinio asmens kodas, buveinės adresas, reikalavimai ir jų įvykdymo terminai;
6) skolininkų sąrašas, kuriame nurodomi, kai skolininkas yra fizinis asmuo, – vardas, pavardė, gyvenamosios vietos adresas, gautinos lėšos ir jų gavimo terminai, kai skolininkas yra juridinis asmuo, – juridinio asmens pavadinimas, juridinio asmens kodas, buveinės adresas, gautinos lėšos ir jų gavimo terminai;
7) informacija apie fiziniam asmeniui teismuose iškeltas civilines bylas, kuriose fiziniam asmeniui pareikšti turtiniai reikalavimai ir (arba) areštuotas jo turtas, apie bylas, kuriose fiziniam asmeniui pareikšti su darbo santykiais susiję reikalavimai, taip pat apie baudžiamąsias bylas, kuriose fiziniam asmeniui pareikšti turtiniai reikalavimai ir (arba) areštuotas jo turtas, ir apie išieškojimus ne ginčo tvarka;
8) fizinio asmens išlaikomų asmenų sąrašas, kuriame nurodomi jų vardai, pavardės, gimimo datos, duomenys apie fizinio asmens sudarytas asmenų išlaikymo sutartis ir vedybų sutartis, ir nurodytus duomenis pagrindžiančių dokumentų kopijos;
9) informacija apie FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 6 punkte ir (ar) 2 dalies 3 punkte nurodytas lėšas;
10) fizinio asmens ir įkaito turėtojo ir (ar) hipotekos kreditoriaus susitarimas dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu, jeigu toks susitarimas sudarytas.

FABĮ 4 straipsnio 4 dalyje nustatyti reikalavimai pareiškimui dėl bankroto bylos iškėlimo turėtų būti aiškinami sistemiškai su FABĮ 4 straipsnio 8 dalimi, kurioje nustatyta, kad teismui gali būti pateikiami ir kiti fizinio asmens bankroto bylai iškelti svarbūs dokumentai. Iš šių duomenų turi būti aiški skolininko finansinė padėtis, kreditoriai ir kita su bankroto bylos iškėlimu susijusi reikšminga informacija. Sprendžiant bankroto bylos iškėlimo klausimą teismui turi būti pateikiama pakankamai duomenų, leidžiančių nustatyti bankroto bylos iškėlimo sąlygas, visų pirma, skolininko nemokumą. Tačiau teismas neturėtų reikalauti perteklinių arba akivaizdžių įrodymų, patvirtinančių ar paneigiančių jo turto, pajamų egzistavimą[217]. Tokia teismų praktikoje formuojama pozicija siejama su veiksmingo bankroto proceso inicijavimu ir teisminės gynybos prieinamumu. Atitinkamai iš skolininko neturėtų būti reikalaujama perteklinių duomenų, kurie nėra reikšmingi klausimui dėl bankroto bylos iškėlimo spręsti. Pareiškėjas turėtų pateikti visą reikšmingą informaciją apie skolų susidarymo aplinkybes, jo turtinę padėtį, gaunamas pajamas[218]. Taigi pareiškimo dėl bankroto bylos fiziniam asmeniui priėmimo klausimas neturi būti sprendžiamas pernelyg formaliai, neturi būti reikalaujama perteklinių arba akivaizdžių įrodymų[219]. Skolininko nemokumui vertinti reikšmingos ne tik asmeninės, bet ir solidariosios prievolės, todėl pareiškime turi būti pateikta informacija ir apie tokias prievoles[220]. Pareiškime turi būti nurodoma teisinga informacija. Nustačius, kad pareiškėjas pateikė neteisingą informaciją apie savo turtą, turimus įsipareigojimus, bankroto byla gali būti nutraukiama[221].

FABĮ 4 straipsnio 5 dalyje reglamentuojama, kad jeigu fizinis asmuo, pateikdamas teismui pareiškimą iškelti bankroto bylą, pasiūlo bankroto administratoriaus kandidatūrą, prie pareiškimo iškelti bankroto bylą pridedamas bankroto administratoriaus sutikimas atlikti fizinio asmens bankroto procedūras. Taip pat šioje normoje nustatyta, kokia informacija turi būti pateikiama sutikime atlikti fizinio asmens bankroto procedūras. FABĮ 4 straipsnio 6 dalyje nustatyta: jeigu fizinis asmuo, pateikdamas teismui pareiškimą iškelti bankroto bylą, pasiūlo bankroto administratoriaus kandidatūrą, prie

---

217 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

218 Kauno apygardos teismo 2022 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-184-638/2022.

219 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

220 Panevėžio apygardos teismo 2022 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-44-589/2022.

221 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-269-219/2015.

pareiškimo iškelti bankroto bylą pridedamas bankroto administratoriaus lėšų sumos, kurios reikia bankroto procedūroms atlikti nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti fizinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimo ir jo mokumo atkūrimo planą įsiteisėjimo dienos, pagrindimas. FABĮ 4 straipsnio 7 dalyje reglamentuojama bankroto administratoriaus skyrimo tvarka, kai fizinis asmuo bankroto administratoriaus kandidatūros nepasiūlo. Tokiu atveju teismas skiria bankroto administratorių, kurio kandidatūrą pasiūlo FABĮ 13 straipsnio 9 dalyje nurodyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija Vyriausybės nustatyta tvarka. Prieš teismui priimant nutartį iškelti fizinio asmens bankroto bylą, bankroto administratorius teismui pateikia lėšų sumos, kurios reikia bankroto procedūroms atlikti nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos, pagrindimą.

Pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo nagrinėjimas

Pareiškimo iškelti bankroto bylą nagrinėjimo teisme tvarką reglamentuoja FABĮ 5 straipsnis. Bankroto bylos iškėlimas, kaip ir pati bankroto byla, nagrinėjamas CPK nustatyta **ginčo teisenos tvarka**, išskyrus FABĮ nustatytas išimtis (FABĮ 5 straipsnio 1 dalis). Bankroto bylos nagrinėjimas ginčo tvarka reiškia, kad šioje byloje dalyvaujantiems asmenims suteikiamos CPK nustatytos procese dalyvaujančių asmenų teisės ir pareigos. Atitinkamai šiame procese galioja rungimosi principas (CPK 12 straipsnis), įrodinėjimą ir įrodinėjimo naštą reglamentuojančios taisyklės (CPK 178 straipsnis) ir kiti civilinio proceso principai. Todėl pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo pateikęs asmuo turi įrodyti šios bylos iškėlimo sąlygas. Suinteresuoti asmenys, nesutikdami su bankroto bylos iškėlimu, turi pateikti savo poziciją pagrindžiančius įrodymus. Taip sudaromos galimybės suinteresuotiems asmenims išreikšti poziciją dėl skolininko bankroto bylos iškėlimo.

Remiantis FABĮ 5 straipsnio 2 dalimi, fizinio asmens bankroto bylą iškelia ir nagrinėja teismas **žodinio** proceso tvarka, išskyrus FABĮ 8 straipsnio 6 dalyje nurodytą atvejį. Žodinis bankroto bylos nagrinėjimas reiškia, kad bankroto proceso dalyviams sudaromos galimybės pateikti savo reikalavimus, prašymus teismui žodžiu. Taip sudaromos sąlygos efektyviai bankroto procese dalyvaujančių asmenų teisių gynybai.

Bankroto bylos pasižymi specifine teismo padėtimi. Juridinių asmenų nemokumo procese pripažįstamas teisėjo vadovavimo procesui principas, reiškiantis, kad teismas

gali savo iniciatyva įpareigoti nemokumo proceso dalyvius atlikti procesinius veiksmus, rinkti įrodymus ir kontroliuoti nemokumo proceso šalių veiksmus siekdamas užtikrinti veiksmingą teismo tvarka vykdomo nemokumo proceso eigą ir viešąjį interesą (JANĮ 3 straipsnio 4 dalis). Nemokumo procese *aktyvus teismo vaidmuo yra teisiškai ir ekonomiškai pagrįstas, siejamas pirmiausia su proceso operatyvumu, kreditorių ir kitų nemokumo proceso dalyvių interesų apsauga. Įprastai tokio teismo aktyvumo ribos siejamos su nemokumo proceso dalyvių (nemokumo administratoriaus, kreditorių susirinkimo) veiksmų kontrole, jų priimtų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo patikrinimu*[222]. Tačiau teismo aktyvumas negali pažeisti pamatinių civilinio proceso (rungtyniškumo, proporcingumo) principų. Toks teismo, nagrinėjančio nemokumo bylą aktyvumas, iš esmės turėtų būti pripažįstamas ir fizinių asmenų bankroto procese, kuriame taip pat sprendžiamos nemokumo problemos ir ieškoma būdų kuo didesne apimtimi patenkinti kreditorių interesus. Teismo aktyvumas itin svarbus pradinėje bankroto proceso stadijoje sprendžiant bankroto bylos iškėlimo klausimą.

Teismo veiksmai, kuriuos jis turėtų atlikti nagrinėjant pareiškimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo, nurodyti FABĮ 5 straipsnio 3 dalyje. Pagal šį straipsnį, teismas, gavęs pareiškimą iškelti fizinio asmens bankroto bylą, gali:

1) įpareigoti fizinį asmenį pateikti teismui bankroto bylai nagrinėti reikalingus papildomus dokumentus;
2) CPK nustatyta tvarka taikyti laikinąsias apsaugos priemones, galiosiančias iki nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą arba atsisakyti ją kelti įsiteisėjimo dienos.

Teismas turi teisę reikalauti iš skolininko pateikti papildomus dokumentus, kurių reikia sprendžiant klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Tai gali būti įvairūs dokumentai, susiję su skolininko turtine padėtimi, turtiniais įsipareigojimais ir kt. Taip pat teismas turi teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos tik nustačius CPK 144 straipsnyje nustatytas sąlygas. Pagal CPK 144 straipsnio 1 dalį, teismas dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones, jeigu šie asmenys tikėtinai pagrindžia savo ieškinio reikalavimą ir nesiėmus šių priemonių teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas. Taigi, įstatyme yra įtvirtintos dvi būtinos sąlygos, leidžiančios taikyti laikinąsias apsaugos priemones: pirma, ieškovas turi tikėtinai pagrįsti savo reikalavimą; antra, turi egzistuoti bent tikėtina teismo sprendimo neįvykdymo arba įvykdymo pasunkėjimo rizika. Nesant bent vienos iš šių sąlygų, laikinųjų apsaugos priemonių taikymas negalimas. Vertinant laikinųjų apsaugos priemonių

[222] Vigintas Višinskis, Remigijus Jokubauskas, Teismo vaidmuo juridinių asmenų nemokumo procese, *Jurisprudencija*, 26(2) (2019), p. 442–456.

taikymo galimybę bankroto procese, kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad, taikant šias priemones, gali būti ribojama skolininko galimybė disponuoti turtu, taip užtikrinant skolininko mokumo atkūrimą ir kreditorių reikalavimų patenkinimą FABĮ nustatyta tvarka[223]. Tokių laikinųjų apsaugos priemonių tikslas yra užtikrinti skolininko turto apsaugą iki tol, kol bus priimtas sprendimas dėl bankroto bylos iškėlimo.

Teismas klausimą dėl pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą išsprendžia nutartimi. Nutartis nepriimti nagrinėti pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą gali būti skundžiama (FABĮ 5 straipsnis 4 dalis). Atitinkamai nutartis, kuria priimtas pareiškimas dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo, yra neskundžiama[224]. Taip užtikrinama, kad nebūtų nepagrįstai užkertamas kelias priimti nagrinėti pareiškimą dėl skolininko bankroto bylos iškėlimo.

Nutartis, kuria priimtas pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo, turi būti **paskelbiama viešai**. Remiantis FABĮ 5 straipsnio 5 dalimi, informaciją apie priimtą pareiškimą iškelti fizinio asmens bankroto bylą, taip pat informaciją apie atsisakymą iškelti fizinio asmens bankroto bylą teismas privalo paskelbti ne vėliau kaip kitą darbo dieną po nutarties priimti pareiškimą iškelti fizinio asmens bankroto bylą, taip pat po nutarties atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo. Ši informacija skelbiama viešai specialioje interneto svetainėje. Nei FABĮ, nei CPK nenumato teismui pareigos asmeniškai informuoti visų kreditorių apie posėdį dėl pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo. Todėl informacijos apie priimtą pareiškimą iškelti bankroto bylą paskelbimas viešai yra reikšmingas siekiant užtikrinti kreditorių galimybes dalyvauti bankroto procese. Taip yra išviešinamas skolininko kreipimasis iškelti bankroto bylą ir nutartis, kuria priimtas pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo.

Teismo nutartis, kuria priimamas pareiškimas dėl bankroto bylos iškėlimo, sukelia teisines pasekmes dėl priverstinio vykdymo veiksmų atlikimo skolininko atžvilgiu. Bankroto procesas yra kolektyvinis, todėl jį pradėjus dėmesys skiriamas ne pavieniams kreditoriams ir jų reikalavimams tenkinti, bet visų kreditorių interesams. Remiantis FABĮ 5 straipsnio 6 dalimi, teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties dėl pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimo dienos šios nutarties patvirtintą kopiją išsiunčia antstoliams, kuriems yra pateikti vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš šio fizinio asmens ar dėl jo turto arešto, taip pat kredito įstaigoms, kuriose yra fizinio asmens sąskaitos. Nuo nurodyto pranešimo gavimo dienos **sustabdomas**

---

[223] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-221-421/2016.

[224] Kauno apygardos teismo 2017 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-543-173/2017.

fizinio asmens turto realizavimas ir (ar) išieškojimas, taip pat ir išieškojimas ne ginčo tvarka. Tai reiškia, kad priverstiniai vykdymo veiksmai savaime nenutrūksta nuo minėto pranešimo gavimo dienos, tačiau sustabdomi konkretūs veiksmai – turto realizavimo ir (ar) išieškojimo veiksmai. FABĮ turto realizavimo ir išieškojimo sąvokų neapibrėžia. Remiantis CPK 691 straipsnio 1 dalimi, turto realizavimas yra areštuoto skolininkui ar įkaito davėjui nuosavybės teise priklausančio turto priverstinis pardavimas iš varžytynių, per įmones, kurios verčiasi turto prekyba ar perdirbimu, perdavimas išieškotojui ar realizavimas kita procesiniame įstatyme nustatyta tvarka.

Nustačius draudimą atlikti skolininko atžvilgiu pradėtame vykdymo procese jo turto realizavimą ar išieškojimo veiksmus, sudaromos sąlygos užtikrinti, kad iškėlus bankroto bylą bus sukaupta kuo daugiau skolininko turto, skirto visų kreditorių reikalavimams patenkinti. Įstatymas nereikalauja sustabdyti visus priverstinio vykdymo veiksmus, o tik turto realizavimą ar išieškojimą, nes tokiu būdu pradeda vyrauti bankroto proceso kolektyviškumas ir visų skolininko kreditorių interesų apsauga. Teismų praktikoje aiškinant minėtą draudimą pripažįstama, kad jis taikomas nepriklausomai nuo vykdymo proceso stadijos: *Aiškinant nuostatą „turto realizavimas ir (ar) išieškojimas sustabdomas" turėtų būti laikomasi pozicijos, kad ši nuostata taikoma net ir tada, jei turto realizavimo ar išieškojimo procedūros (skolininko turto paieška, areštas, turto pardavimas iš varžytynių ir pan.) jau prasidėjusios, t. y. vykdymo veiksmai turi būti stabdomi bet kuriame skolininko turto realizavimo ar išieškojimo etape, taigi FABĮ 5 straipsnio 6 dalyje įtvirtinamas draudimas atlikti bet kokius veiksmus, susijusius su priverstiniu turto realizavimu ar išieškojimu*[225]. Atitinkamai FABĮ 5 straipsnio 6 dalimi nustatytas draudimas turi būti sistemiškai aiškinamas su FABĮ 20 straipsnio 1 dalimi, nustatančia išimtį, kai priėmus nutartį dėl pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo gali būti teismo leidimu tęsiamos varžytynės.

Ši skolininko turto, priėmus nutartį dėl pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo ir priverstinio vykdymo veiksmų (turto realizavimo ir išieškojimo) sustabdymo, problema nagrinėta kasacinio teismo praktikoje. Byloje nustatyta, kad skolininkams priklausantis nekilnojamasis turtas buvo parduodamas iš varžytynių, kurios prasidėjo 2013 m. birželio 3 d. 10 val. ir baigėsi 2013 m. birželio 10 d. 15 val. Varžytynes vykdęs antstolis 2013 m. birželio 12 d. gavo teismo pranešimą, kuriame buvo informuotas apie pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimą. Tačiau antstolis skolininkų turto realizavimo nesustabdė ir 2013 m. birželio 28 d. varžytynių laimėtojas pervedė į antstolio depozitinę sąskaitą likusią už varžytynėse įsigytą daiktą mokėtiną pinigų sumą, o antstolis 2013 m. liepos 3 d. surašė turto pardavimo iš varžytynių aktą, kurio pagrindu varžytynių laimėtojas 2013 m. liepos 24 d. įregistravo nuosavybės teisę į ginčo turtą.

[225] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189-690/2015.

Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes kasacinis teismas pripažino, kad šiuo atveju nuo 2013 m. birželio 12 d. iki teismo nutarties iškelti pareiškėjams bankroto bylą įsiteisėjimo dienos priverstinio vykdymo veiksmai turėjo būti sustabdyti iki tol, kol bankroto bylą nagrinėjantis teismas nuspręs, remdamasis FABĮ 20 straipsnio 1 dalimi, ar leisti antstoliui baigti pradėtas vykdymo veiksmų procedūras išieškant skolas ir pervesti gautas lėšas į depozitinę sąskaitą. Atitinkamai, nustačius, kad antstolis nesustabdė turto realizavimo veiksmų, jis pažeidė FABĮ nuostatas. Taip pat nustatytas pažeidimas lėmė varžytynių akto panaikinimą remiantis CPK 602 straipsnio 1 dalies 7 punktu dėl esminio suinteresuotų asmenų teisių pažeidimo. Tai lemia ir kitą teisinę pasekmę – restitucijos taikymą. Remiantis CPK 602 straipsnio 2 dalimi, turto pardavimo iš varžytynių perdavimo išieškotojui turto pardavimo be varžytynių aktus pripažinus negaliojančiais, gali būti taikoma restitucija CK nustatyta tvarka. Spręsdamas restitucijos klausimą minėtoje byloje kasacinis teismas pripažino, kad <…> *turto pardavimo iš varžytynių aktą pripažinus negaliojančiu ir taikant restituciją šalys turi būti grąžinamos į iki turto pardavimo iš varžytynių buvusią padėtį, tai turtas asmeniui turi būti grąžinamas su iki varžytynių buvusiais apsunkinimais (areštas ir kt.)*[226].

Ši kasacinio teismo byla atskleidžia skolininko atžvilgiu atliekamų priverstinio vykdymo veiksmų ir jo fizinio asmens bankroto bylos suderinamumo problemą. Bankroto procesas yra kolektyvinis vykdymo procesas, kuriame, užtikrinant kreditorių lygiateisiškumo principą, turi būti siekiama visų skolininko kreditorių interesų apsaugos. Pradėjus bankroto procesą ir sprendžiant klausimą dėl bankroto bylos iškėlimo, ši apsauga pradedama taikyti. Tokia kreditorių interesų apsauga galima išsaugant skolininko turtą, kuris, iškėlus bankroto bylą, bus skirtas visų, o ne pavienių, vykdymo veiksmus iki šio proceso pradėjusių, kreditorių reikalavimams tenkinti. Bankroto proceso kolektyviškumui ir kreditorių lygiateisiškumo principui prieštarautų situacija, kai pradėjus bankroto procesą pavieniai kreditoriai galėtų toliau vykdyti vykdymo veiksmus ir reikalautų realizavus skolininko turtą patenkinti jų reikalavimus. Atitinkamai toks priverstinio vykdymo veiksmų sustabdymas leidžia pasiekti ir kitą bankroto proceso tikslą – kuo didesne apimtimi patenkinti kreditorių reikalavimus. Todėl svarbu, kad antstolis, vykdantis skolininko, pateikusio pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, atžvilgiu priverstinius vykdymo veiksmus, gavęs informaciją apie priimtą jo pareiškimą iškelti fizinio asmens bankroto bylą, sustabdytų fizinio asmens turto realizavimą ir (ar) išieškojimą. Priešingu atveju, jeigu, pavyzdžiui, antstolis nepaisydamas šio draudimo skolininko turtą realizuoja, kyla teisinės pasekmės (visų pirma, perleisto turto grąžinimas skolininkui). Antstolis minėtus vykdymo veiksmus (skolininko turto realizavimą varžytynėse) turi teisę tęsti tik FABĮ 20 straipsnio 1 dalyje nustatytu atveju.

---

[226] *Ibid.*

Be to, sprendžiant dėl FABĮ 5 straipsnio 6 dalies taikymo, praktikoje kyla klausimas, ar tuo atveju, kai priverstinio vykdymo veiksmai stabdomi remiantis FABĮ 5 straipsnio 6 dalimi, gali būti atliekamas lėšų iš skolininko darbo užmokesčio išskaitymas. Ieškant šios problemos sprendimo pirmiausia reikia įvertinti iš skolininko darbo užmokesčio atliekamo išskaitymo tikslą ir tvarką. Remiantis CPK 624 straipsnio 2 dalies 5 punktu, išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio yra viena priverstinio vykdymo priemonių, kurį reglamentuoja CPK VI dalies LI skyrius (CPK 733–743 straipsniai) (Išieškojimo iš skolininko darbo užmokesčio ar kitų pajamų tvarka). Pagal CPK 733 straipsnio 1 dalį, išieškojimą iš skolininko darbo užmokesčio ar kitų pajamų antstolis pradeda skolininko darbdaviui ar kitam lėšas išmokančiam asmeniui pateikdamas patvarkymą dėl išieškojimo iš skolininko darbo užmokesčio ar kitų pajamų. Patvarkyme dėl išieškojimo iš skolininko darbo užmokesčio ar kitų pajamų nurodoma, kokius veiksmus privalo atlikti asmuo, kuriam pateikiamas patvarkymas (CPK 733 straipsnio 2 dalis). Šiame patvarkyme taip pat nurodoma išskaitų iš skolininko darbo užmokesčio ar kitų jam prilygintų išmokų ir davinių dydis, periodiškumas, kaip turi būti pasielgta su išskaitytais pinigais (CPK 733 straipsnio 3 dalis).

Sistemiškai vertinant minėtas CPK normas ir FABĮ 5 straipsnio 6 dalyje nustatyto draudimo tikslus, kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad <...> *vykdant išieškojimą iš skolininko darbo užmokesčio, tiek darbdavio atliekamas lėšų išskaitymas iš skolininko darbo užmokesčio, tiek jų pervedimas į antstolio depozitinę sąskaitą yra vykdymo veiksmai, sudarantys vieną procesą, jų vykdymo draudimą apima FABĮ 5 straipsnio 6 dalis. <...> CPK nenustatyta tokios vykdymo priemonės kaip lėšų išskaitymas ir jų deponavimas pas skolininko darbdavį, todėl toks jų deponavimas pas darbdavį, nepervedant į antstolio depozitinę sąskaitą, nėra galimas*[227]. Taigi priverstinio vykdymo veiksmų sustabdymas FABĮ 5 straipsnio 6 dalies pagrindu reiškia ir tai, kad privalo būti stabdomi bet kokie vykdymo veiksmai, įskaitant ir lėšų iš skolininko darbo užmokesčio išskaitymą. Tokios teisės aiškinimo taisyklės laikomasi ir vėlesnėje teismų praktikoje[228].

Sprendimas iškelti arba atsisakyti iškelti bankroto bylą turi būti priimamas operatyviai. Remdamasis FABĮ 5 straipsnio 7 dalimi teismas **ne vėliau kaip per vieną mėnesį** nuo nutarties dėl pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimo dienos priima nutartį iškelti fizinio asmens bankroto bylą ar atsisakyti ją iškelti. Teismas turi teisę dėl svarbių priežasčių pratęsti pasirengimo nagrinėti fizinio asmens bankroto bylą teisme terminą, bet ne ilgiau kaip vienam mėnesiui. Įstatyme svarbios priežastys nėra nurodytos, todėl teismas kiekvienu atveju turi individualiai spręsti dėl minėto

[227] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116-611/2016.

[228] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-221-421/2016.

termino pratęsimo. Toks pratęsimas galimas tais atvejais, kai teismai dėl objektyvių priežasčių negali priimti sprendimo dėl bankroto bylos iškėlimo. Šios teisės normos pakeitimo įstatyme nurodyta, kad <...> *siekiantys bankrutuoti fiziniai asmenys ne visada turi reikiamų teisinių žinių, kad tinkamai paruoštų teismui procesinius dokumentus, paprastai neturi lėšų kvalifikuoto teisininko (advokato) paslaugoms. Be to, net ir tinkamai paruošus teismui teikiamus procesinius dokumentus ir jų priedus, teismui, siekiančiam išsamiai ištirti nagrinėjamą klausimą, gali prireikti išreikalauti papildomus duomenis tiek iš siekiančio bankrutuoti fizinio asmens, tiek iš trečiųjų asmenų, gali prireikti rengti žodinį teismo posėdį ir į jį kviesti proceso dalyvius ar kitus asmenis. Šiems veiksmams atlikti (išsireikalauti reikalingus papildomus duomenis ir juos pagrindžiančius įrodymus, bankroto bylos iškėlimo klausimą išnagrinėti žodinio proceso tvarka, leisti patikslinti mokumo atkūrimo planą ir t. t.) neretai objektyviai nepakanka nei Įstatyme nustatyto vieno mėnesio pasirengimo nagrinėti bylą termino, nei galimybės pratęsti pasirengimo nagrinėti bylą terminą dar iki 15 papildomų dienų, todėl siūloma numatyti galimybę pasirengimo nagrinėti fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo klausimą teisme terminą pratęsti ilgesniam, t. y. iki dar vieno mėnesio, terminu*[229]. Taigi minėto įstatymo pakeitimo tikslas buvo sudaryti sąlygas operatyviai išnagrinėti skolininko bankroto bylos iškėlimo klausimą ir, sudarant sąlygas, esant poreikiui, pratęsti terminą, per kurį turi būti priimtas toks sprendimas.

Sprendžiant dėl bankroto bylos iškėlimo ir reikiamų sąlygų taip pat teismų praktikoje pripažįstama skolininko pareiga bendradarbiauti su teismu, pateikti reikiamus duomenis. Sąmoningas skolininko vengimas atskleisti teismui tikrąją reikalų padėtį, t. y. visos reikalingos medžiagos nepateikimas laiku, vengimas atskleisti aplinkybes, susijusias su skolų kreditoriams atsiradimu, skolininko pareigų vykdymu, melagingų faktų nurodymas ir kt., ne tik trukdo teismui priimti teisingą sprendimą, bet ir rodo skolininko nesąžiningumą. Toks skolininko nebendradarbiavimas, reikšmingų duomenų teismui neteikimas gali būti pagrindas spręsti dėl bankroto bylos neiškėlimo[230]. Priimant tokį sprendimą turėtų būti įvertinama, ar jis neprieštaraus bankroto proceso tikslams.

---

229 FABĮ 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XI-2000 aiškinamasis raštas.

230 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-394-415/2015.

Neigiamos bankroto bylos iškėlimo sąlygos

Bankroto byla gali būti iškeliama tik tuo atveju, kai nėra nustatoma nė viena FABĮ 5 straipsnio 8 dalyje nustatyta sąlyga. Visos minėtame straipsnyje nustatytos sąlygos sukelia tokias pačias teisines pasekmes – fizinio asmens bankroto byla negali būti keliama. Šios neigiamos sąlygos rodo socialinį valstybės požiūrį į fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimą, t. y. kokiais atvejais bankroto byla nekeliama. Nustatant tokias sąlygas yra siekiama užkirsti kelią bankroto procesu pasinaudoti asmenims, kurie iki šio proceso pradžios pažeidė kreditorių interesus ar pareigas, nulėmusias jų nemokumą. Todėl teisė bankrutuoti nėra suteikiama visiems nemokiems asmenims.

Įprastai užsienio valstybių nemokumo teisėje nustatomas sąrašas pagrindų, kuriems esant bankroto byla negali būti keliama. Pavyzdžiui, pagrindai, kuriems esant skolininkas gali būti neatleidžiamas nuo skolų, išvardyti Vokietijos nemokumo įstatymo 290 straipsnyje: skolininkas buvo nuteistas už tam tikras nusikalstamas veikas; skolininkas per paskutinius 3 metus iki prašymo iškelti bankroto bylą pateikimo arba po šio prašymo, kad gautų paskolą ar dotaciją, dėl neatsargumo ar didelio neatsargumo raštu pateikė melagingą arba neišsamų pareiškimą apie savo finansinę padėtį; skolininkas buvo atleistas nuo likusios skolos per pastaruosius dešimt metų iki prašymo iškelti bankroto bylą pateikimo; skolininkas tyčia ar dėl didelio neatsargumo pakenkė nemokumo kreditorių reikalavimų tenkinimui per paskutinius metus iki kreipimosi iškelti bankroto bylą arba po šio prašymo prisiėmė nepagrįstus įsipareigojimus, iššvaistė turtą arba vilkino bankroto bylos iškėlimą; skolininkas tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidė šiame įstatyme numatytus įsipareigojimus atskleisti informaciją arba bendradarbiauti bankroto bylos metu ir kt.

Latvijos nemokumo teisėje išskiriamos teigiamos ir neigiamos sąlygos, kurioms esant gali būti iškeliama fizinio asmens bankroto byla. Remiantis Latvijos nemokumo įstatymo 127 straipsnio 1 dalimi, bankroto procesas taikomas fiziniam asmeniui, kuris yra Latvijos Respublikos mokesčių mokėtojas šešis mėnesius ir turi finansinių sunkumų. Remiantis Latvijos nemokumo įstatymo 129 straipsnio 1 dalimi, fizinio asmens bankroto byla keliama, jei egzistuoja bent viena šių sąlygų: i) asmuo neturi galimybės apmokėti skolinių įsipareigojimų, kuriems nustatytas terminas, o skoliniai įsipareigojimai iš viso viršija 5000 Eur; ii) asmuo neturi galimybės apmokėti skolinių įsipareigojimų, kuriems nustatytas terminas, o skoliniai įsipareigojimai viršija 5000 Eur; iii) asmuo neturi galimybės padengti skolinių įsipareigojimų, iš kurių bent vienas skolinis įsipareigojimas yra pagrįstas neįvykdyta papildoma prievole arba bendra skolininko ir šio įstatymo 131 straipsnio pirmosios dalies 1 ir 2 punktuose nurodytų asmenų prievole, jeigu ji viršija 5000 Eur.

Latvijos nemokumo įstatymo 130 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad fizinio asmens bankroto byla nekeliama arba nutraukiama nustačius tokias aplinkybes: i) asmuo per paskutinius 3 metus iki fizinio asmens bankroto bylos paskelbimo tyčia pateikė melagingą informaciją savo kreditoriams; ii) asmuo naudojo suteiktą paskolą kitiems tikslams nei nurodyta sutartyje ir yra įsiteisėjęs kompetentingos institucijos nutarimas baudžiamajame procese; iii) skolininkui per paskutinius 10 metų iki fizinio asmens bankroto bylos paskelbimo buvo nutraukta fizinio asmens bankroto byla; iv) per paskutinius penkerius metus iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo arba fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo metu yra įsiteisėjusi kompetentingos institucijos nutartis baudžiamojoje byloje, pagal kurią nustatyta, kad skolininkas vengė mokėti mokesčius; v) skolininkui per paskutinius metus iki fizinio asmens bankroto bylos paskelbimo fizinio asmens bankroto byla buvo nutraukta nepanaikinus prievolių; vi) skolininkas per paskutinius 3 metus iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo buvo atleistas nuo skolinių įsipareigojimų fizinio asmens atleidimo nuo skolinių įsipareigojimų įstatymo nustatyta tvarka, neatsižvelgiant į tai, arba jos atleidimas nuo skolinių įsipareigojimų vėliau buvo panaikintas.

UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklėse dėl mikro ir mažų įmonių nemokumo, reglamentuojančiose atleidimo nuo skolų procedūrą, taip pat skiriamas dėmesys pagrindams, dėl kurių ji negali būti pradedama. Nurodoma, kad tokia procedūra įprastai neturėtų būti prieinama skolininkui, kuris elgėsi apgavikiškai (angl. *fraudulently*), padarė nusikalstamą veiką, nuslėpė informaciją, ar sunaikino, nuslėpė turtą, įrašus apie jį, prieš pateikiant prašymą dėl nemokumo proceso pradėjimo. Specialūs kriterijai, kuriems esant negali būti pradėtas nemokumo procesas, gali būti siejami su skolininko nesąžiningumu teikiant prašymą dėl nemokumo proceso pradėjimo, aiškiai siekiant piktnaudžiauti šia procedūra, ar prieš teikiant prašymą skolininkas ėmėsi veiksmų paslėpti turtą nuo kreditorių[231].

Apibendrintai galima teigti, kad bankroto procesu neturi teisės pasinaudoti asmenys, kurie iki jo pradžios atliko veiksmus, kuriais apsunkinamos kreditorių galimybės gauti reikalavimo patenkinimą, ir (ar) padarė viešosios teisės normų reglamentuojamus teisės pažeidimus. Skolininko neteisėti veiksmai, ypač siekiant nuslėpti, perleisti turtą dar iki bankroto proceso pradžios, rodo jo nesąžiningumą, mažesnes kreditorių galimybes gauti reikalavimo patenkinimą bankroto procese. Tačiau diskutuotina, kiek tokie pagrindai, kuriems esant bankroto byla nekeliama, suderinami su pačiu pagrindiniu fizinio asmens bankroto proceso tikslu – nurašyti skolas kiek galima labiau patenkinus kreditorių reikalavimus.

---

[231] UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklėse dėl mikro ir mažų įmonių nemokumo, p. 171.

Skolininko nemokumas

Bankroto byla gali būti keliama tik nemokiam asmeniui. Nustačius, kad skolininkas yra mokus, bankroto byla nėra keliama. Istoriškai Lietuvoje nemokumo sąvoka iš esmės siejama su negalėjimu patenkinti kreditorių reikalavimus. Tarpukario teisėje nemokumo sąvoka buvo atskirta pagal vartotojų („neprekybinių skolininkų“) ir verslininkų („prekybininkų“) nemokumą. Pirmuoju atveju nemokumas buvo siejamas su situacija, kai skolininko turto nepakanka kreditorių reikalavimams patenkinti, o antruoju atveju buvo nustatinėjamas skolininko „neišsimokėjimas“, kurio vertinimas priklausė nuo negalėjimo mokėti, mokėjimų nutraukimo ir kitų aplinkybių vertinimo[232].

Nemokumo būsena fizinio asmens atveju įvairiose valstybėse skirtingai vertinama. Tačiau iš esmės keliamas reikalavimas, kad skolininkas turėtų rimtų finansinių sunkumų (angl. *serious financial distress*)[233]. Tai yra vienas esminių kriterijų, kuriuo nustatoma, kam suteikiama teisė pasinaudoti bankroto procedūra. Įvairiose valstybėse fizinių asmenų nemokumas suprantamas skirtingai, vienu atveju tai gali būti tiesiog konkretaus dydžio skola, kitu atveju tiesiog siejama su negalėjimu vykdyti prisiimtų įsipareigojimų. Nustatant fizinio asmens nemokumą įprastai naudojami du kriterijai: sunkumai grąžinti skolas ir pradelsti skolininko įsipareigojimai, viršijantys jo turto vertę[234]. Pavyzdžiui, Prancūzijos vartojimo kodekso L711-1 straipsnyje nustatyta, kad įsiskolinimas yra siejamas su akivaizdžiu negalėjimu padengti visų savo skolų (profesinių ir neprofesinių) (pranc. *professionnelles et non professionnelles*).

Remiantis FABĮ 2 straipsnio 2 dalimi, **fizinio asmens nemokumas** yra fizinio asmens būklė, kai jis negali įvykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas MMA. Taigi vertinant fizinio asmens nemokumą išskiriami du kriterijai: skolų suma turi viršyti 25 MMA, šių skolų mokėjimo terminai turi būti pasibaigę ir asmuo faktiškai (objektyviai) neturi turėti galimybės šias skolas padengti[235]. Pažymėtina, kad Lietuvoje nustatyta nemokumo sąvoka siejama su esamu skolininko nemokumu ir nėra suteikiama galimybė prašyti iškelti bankroto bylą esant nemokumo grėsmei, t. y. situacijai, kai skolininkas gali tapti nemokus per tam tikrą periodą[236]. Nemokumo sąvoka fizinių

---

232 Dovydas Gecas, *op. cit.*, p. 8.

233 Jason J. Kilborn, The Personal Side…, p. 1–37.

234 Edita Gruodytė, Julija Kiršienė, *op. cit.*, p. 263–273.

235 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

236 Pavyzdžiui, JANĮ 2 straipsnio 71 dalyje nustatyta, kad juridinio asmens nemokumo tikimybė yra padėtis, kai realiai tikėtina, kad juridinis asmuo taps nemokus per artimiausius tris mėnesius.

asmenų bankroto procese gali būti suprantama kaip valstybės nustatyta asmens įsiskolinimo riba, kuri reiškia, kad skolininkas nėra pajėgus pats spręsti skolų grąžinimo klausimo ir tam gali būti taikomas kolektyvinis bankroto procesas.

Vertinant skolininko nemokumą, visų pirma, kyla klausimas, kaip turi būti suprantami pradelsti skoliniai įsipareigojimai. Įstatymas skolininko nemokumą sieja tik su skoliniais įsipareigojimais, kurie kyla iš piniginių (turtinių) reikalavimų. Todėl tik piniginės skolininko prievolės turėtų būti vertinamos tokiu atveju. Taip pat vertinami ne visi, o tik pradelsti skoliniai įsipareigojimai. Nustatant, ar skoliniai įsipareigojimai pradelsti, turėtų būti vertinamas teisinis pagrindas, iš kurio tokie įsipareigojimai kyla, pavyzdžiui, sutarties, įstatymo ir pan.

Kitas ypatumas vertinant skolininko skolinius įsipareigojimus yra tai, kad sprendžiant, ar asmuo yra nemokus FABĮ 2 straipsnio 2 dalies prasme, vertinami tik tie kreditorių reikalavimai, kurie nėra įtraukti į nenurašomų reikalavimų sąrašą[237]. Todėl nustatant fizinio asmens nemokumą FABĮ prasme būtent nenurašomų pradelstų skolų suma turi viršyti 25 MMA. Teismui nustačius, kad skolininkas turi tik tokių skolinių įsipareigojimų, iš kurių kylantys reikalavimai pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį pasibaigus bankroto bylai nenurašomi, arba jeigu ir yra nurašomų reikalavimų, bet jų suma neviršija 25 MMA, toks jis negali būti pripažintas nemokiu, ir jam bankroto byla neturi būti iškelta. Sprendžiant fizinio asmens mokumo padėtį nuspręsta, kad *tiek bauda, tiek turto konfiskavimas skiriami už nusikalstamas veikas, dėl to negali būti nurašomi, nes bauda už nusikalstamas veikas pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį apima ir turto konfiskavimą kaip baudžiamojo poveikio priemonę*[238]. Atitinkamai pripažinta, kad mokestinė nepriemoka, kuri kyla iš skolininko įvykdytos nusikalstamos veikos ir esant tiesioginei tokios veikos pasekmei, turi būti vertinama kaip žala civilinės atsakomybės požiūriu, kuri pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį nėra nurašoma[239].

Praktikoje taip pat gali susiklostyti situacija, kai iškeliant fizinio asmens bankroto bylą galioja vienas skolų, kurios nėra nurašomos, sąrašas (FABĮ 29 straipsnio 7 dalis), tačiau vėliau, proceso metu, šis sąrašas pasikeičia. Tokiu atveju kyla klausimas, kuria įstatymo redakcija turėtų būti vadovaujamasi. Sprendžiant šį klausimą teismų praktikoje nurodoma, kad tokiu atveju turi būti remiamasi įstatymo, galiojusio bankroto bylos iškėlimo metu, redakcija: <...> *nenurašomų kreditorių reikalavimų sąrašas įgyja esminę reikšmę*

---

[237] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-337-915/2017.

[238] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-380-690/2018.

[239] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-26-611/2019.

bankroto bylos iškėlimo stadijoje, nes būtent jau šioje stadijoje jis lemia, ar fiziniam asmeniui apskritai galės būti iškelta bankroto byla. Kartu jau šioje stadijoje susiformuoja skolininko – fizinio asmens, o ir kreditorių, teisėtas lūkestis dėl galimo fizinio asmens bankroto bylos pabaigos rezultato. <...> labiausiai FABĮ tikslus ir skolininko bei kreditorių interesų pusiausvyrą atitinka fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo metu galiojančios kreditorių reikalavimų nurašymą reglamentuojančios FABĮ teisės normos taikymas[240]. Taigi sprendžiant, kokios skolininko skolos yra nurašomos, tai sprendžiama pagal bankroto bylos iškėlimo metu galiojusią FABĮ redakciją. Toks teisės aiškinimas užtikrinama teisinį aiškumą ir tikrumą, nes jau bankroto bylos iškėlimo stadijoje turėtų būti numatoma, kokios teisinės pasekmės kils dėl skolininko įsipareigojimų vykdymo po bankroto proceso.

Vertinant skolininko nemokumą kyla klausimas, kaip turėtų būti suprantamas FABĮ 2 straipsnio 2 dalyje nustatytas negalėjimas įvykdyti skolinių įsipareigojimų. Skirtingai nei juridinių asmenų nemokumo procese, kuriame įprastai nustatant nemokumą vertinamas esamas juridinio asmens turimo turto ir pradelstų įsipareigojimų santykis, fizinio asmens nemokumas nustatomas vertinant jo turimų pradelstų skolinių įsipareigojimų dydį, tačiau nevertinant jo turimo turto. Vien siaurai aiškinant minėtą teisės normą galima situacija, kai skolininko pradelsti įsipareigojimai viršija 25 MMA, tačiau jo turimo turto vertė, jį realizavus, leistų įsiskolinimus padengti. Tokiu atveju bankroto procesas neatitiktų keliamų tikslų, nes tokiu atveju skolininko įsipareigojimų nevykdymas yra nulemtas ne jo turtinės padėties, bet kitų aplinkybių ar piktnaudžiavimo savo teisėmis. Todėl vertinant skolininko nemokumą turėtų būti vertinama, ar skolininkas turi galimybes įvykdyti įsipareigojimus. Pavyzdžiui, ar realizavus skolininko turtą, tai galėtų lemti jo mokumo atkūrimą? Ar skolininko planuojamos gauti pajamos, turtas per tam tikrą laikotarpį gali būti pagrindas teigti, kad skolininkas nėra nemokus? Kokios aplinkybės turi būti vertinamos, sprendžiant skolininko galimybes įvykdyti įsipareigojimus? Per kokį laikotarpį skolininkas turėtų būti pajėgus juos įvykdyti?

Sprendžiant dėl skolininko negalėjimo įvykdyti įsipareigojimus kaip sąlygos neiškelti fizinio asmens bankroto bylą, teismų praktikoje suformuotas papildomas nemokumo nustatymui reikšmingas kriterijus – **galimybė per protingą terminą padengti įsiskolinimus**. Teismų praktikoje pripažįstama, kad net ir teismui nustačius, kad nurašomų reikalavimų suma viršija 25 MMA, tokiu atveju dar vertintina, ar asmuo objektyviai neturi galimybės šių skolų padengti nei šiuo metu, nei per protingą terminą[241]. Todėl nustatant skolininko nemokumo būklę turi būti nustatytos trys būtinos sąlygos:

---

[240] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-72-1075/2021.

[241] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-380-690/2018.

1) skolų suma turi viršyti 25 MMA;
2) šių skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę;
3) nėra galimybės per protingą terminą šias skolas padengti iš turimo turto ar gaunamų pajamų[242].

Tai reiškia, kad teismas, spręsdamas, ar fizinis asmuo gali įvykdyti savo įsipareigojimus, be kita ko, turi įvertinti skolinių įsipareigojimų kitimo perspektyvą atsižvelgdamas į asmens turimą turtą ir jo gaunamas pajamas, t. y. teismas turi nustatyti ne tik tai, kad skolų, kurių mokėjimo terminai yra suėję, suma viršija 25 MMA, bet ir tai, ar asmuo objektyviai neturi galimybės šių skolų padengti nei šiuo metu, nei per protingą terminą[243]. Svarbiomis aplinkybėmis laikytinos skolininko profesinės galimybės gauti pajamas per protingą laikotarpį, kokias apytiksliai pajamas asmuo galėtų gauti, kiek laiko užtruktų, kol skolininkas padengtų skolinius įsipareigojimus, ir ar toks laikotarpis laikytinas protingu atsiskaityti su kreditoriais, kaip keistųsi skolinių įsipareigojimų dydis vykdant prievoles kreditoriams, kokia kasatorės pajamų dalis, atskaičius iš jos sumas, būtinas įsipareigojimams vykdyti, užtikrintų būtinųjų kasatorės poreikių patenkinimą ir pan[244]. Taigi tokiu atveju turėtų būti vertinama visuma – su galimu fizinio asmens nemokumo būsenos kitimu ateityje susijusios aplinkybės.

Vertinant skolininko galimybes per protingą terminą įvykdyti skolinius įsipareigojimus, turėtų būti vertinama reikšmingų aplinkybių visuma. Todėl aplinkybė, kad vien turimų skolų dydis viršija jo turimo turto vertę, nereiškia asmens nemokumo, jeigu jis gauna pajamas (ar turi kito turto, pakankamo skoloms padengti per tam tikrą terminą). Sprendžiant, ar asmuo pajėgus vykdyti savo įsipareigojimus, būtina nustatyti ir įvertinti jo per ataskaitinį laikotarpį (mėnesį) mokėtiną pinigų sumą, gaunamas pajamas, gaunamų sumų realumą, lėšas, būtinas pragyvenimui[245]. Taigi teismas turi įvertinti asmens galimybių įvykdyti skolinius įsipareigojimus perspektyvas per konkretų, teismo vertinimu, protingą laikotarpį[246]. Sprendžiant dėl fizinio asmens galimybių

[242] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-245-421/2021.

[243] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-379-701/2015.

[244] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-379-701/2015.

[245] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

[246] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-379-701/2015.

įvykdyti įsipareigojimus per protingą laikotarpį, turi būti vertinamos ir jo turimo reikalavimo teisės, nes tai yra realus turtas, įtrauktinas į skolininko turto masę[247].

Vertinant minėtą protingą terminą, per kurį skolininkas galėtų įvykdyti įsipareigojimus, nurodoma, kad tokiu atveju teismas turėtų nagrinėti skolinių įsipareigojimų kitimo pokytį, perspektyvą atsižvelgiant į skolininko turtą ir gaunamas pajamas. Teismas, nagrinėdamas šią aplinkybę, turėtų nurodyti, kokią konkrečiai dalį pajamų reguliariai (pavyzdžiui, per metus, mėnesį, savaitę) galėdamas skirti įsipareigojimams vykdyti skolininkas galėtų padengti visus įsipareigojimus[248]. Taip pat pripažįstama, kad vertinant skolininko galimybes įvykdyti įsipareigojimus, turėtų būti vertinama skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyra[249].

Vienoje kasacinio teismo nagrinėtoje byloje iš esmės pripažinus, kad asmens pradelsti įsipareigojimai viršija įstatyme nustatytą dydį, kilo klausimas, kaip turėtų būti vertinamas protingas terminas, per kurį skolininkai turėtų galimybę skolinius įsipareigojimus įvykdyti. Byloje nustatyta, kad pareiškėjų skola yra 64 944 Eur, ir jis pagal turimą turtą, atskaičius būtinąsias išlaidas pragyvenimui, galėtų būtų sumokėtas per 9–10 metų. Kasacinis teismas šiuo atveju sprendė, kad toks terminas, per kurį būtų grąžintos skolos, laikytinas protingu atsižvelgiant į pareiškėjų pajamas, aplinkybę, kad nėra duomenų apie pareiškėjo darbo santykių nutrūkimą ir atitinkamai nereikšmingomis laikė aplinkybes dėl senyvo pareiškėjų amžiaus ir galimybės, kad ateityje jų pajamos galimai mažės[250].

Toks fizinio asmens galimybių įvykdyti skolinių įsipareigojimus vertinimas kelia klausimų. FABĮ iš esmės nekelia tikslo grąžinti visus skolinius įsipareigojimus, atsiradusius iki bankroto bylos iškėlimo. Fizinio asmens bankroto procesas visada pradedamas tik skolininko iniciatyva, todėl jis, žinodamas savo nemokumo būklę ir perspektyvas, gali geriausiai įvertinti, ar tikslinga toliau vykdyti įsipareigojimus kreditoriams įprasta tvarka, ar inicijuoti bankroto procesą. Problemų dėl nurodyto aiškinimo kyla dėl kreditorių interesų užtikrinimo. Neabejotina, kad kreditorių pagrindinis tikslas yra kuo didesnis jų reikalavimų patenkinimas, tačiau kyla klausimas, ar tikrai ekonomiškai pagrįsta laukti ilgą laiko terminą visiško prievolės įvykdymo, kai vien toks laukimas

---

247 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-39-313/2017.

248 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-217-969/2015.

249 *Ibid*.

250 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-245-421/2021.

gali sukelti papildomus kaštus, pavyzdžiui, dėl skolos administravimo, priverstinio vykdymo išlaidų ir pan.

Vertinant skolininko nemokumą kyla klausimų dėl skolininko negalėjimo vykdyti skolinius įsipareigojimus. Nėra aišku, ar negalėjimas vykdyti skolinių įsipareigojimų turėtų būti suprantamas kaip fizinis ar teisinis asmens negalėjimas vykdyti prisiimtų įsipareigojimų. Analizuojant teismų praktikoje taikomą negalėjimo sąvoką matyti, kad ji iš esmės yra siejama su asmens galimybėmis, perspektyvomis per tam tikrą protingą laiką įvykdyti skolinius įsipareigojimus. Toks vertinimas visada yra individualus. Jis reikalauja išnagrinėti reikšmingas aplinkybes, kurios leistų spręsti dėl skolininko galimybių vykdyti įsipareigojimus, visumą. Atliekant tokį vertinimą, kyla klausimas: per kokį laikotarpį asmuo turėtų įvykdyti įsipareigojimus? Kaip toks protingas terminas turėtų būti nustatomas? Taip pat kyla klausimas, ar nurodyti teismų praktikos pavyzdžiai, kuriuose sprendžiant dėl skolininko nemokumo yra vertinamos jo galimybės per protingą terminą grąžinti skolas, yra pagrįsti ir atitinka bankroto proceso tikslus. Pirma, FABĮ papildomo kriterijaus dėl skolininko nemokumo vertinimo nenustato, todėl tokios papildomos sąlygos iškelti fizinio asmens bankroto bylą reikalavimas kelia teisinį neaiškumą, neapibrėžtumą. Be to, nėra aišku, kaip skolininkas turėtų pagrįsti savo galimybes per protingą terminą įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Antra, toks nemokumo sąvokos aiškinimas daro bankroto procesą formalesnį, sunkiau prieinamą. Bankroto proceso vienas tikslų yra „naujos pradžios“ suteikimas skolininkui, kuri reiškia, kad skolininkas turėtų greičiau grįžti į ekonominį gyvenimą ir vartojimo santykius. Skolininkas būtent ir kreipiasi dėl bankroto bylos iškėlimo siekdamas šio tikslo ir savo skolų panaikinimo. Aiškinant nemokumą ne kaip esamą skolininko finansinę būklę, o darant prielaidą apie jo atkūrimą per protingą terminą, tai reiškia, kad nemokumo sąvoka yra paremta ne konkrečios finansinės skolininko situacijos vertinimu pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo ir nagrinėjimo metu, bet prielaida apie tokią finansinę būklę neapibrėžtu laikotarpiu. Trečia, nėra aišku, kaip teismas turėtų aiškinti skolinių įsipareigojimų kitimą. Remiantis teismų praktika, vertinant skolininko nemokumą turi būti nustatoma, kokią konkrečiai dalį pajamų reguliariai (pavyzdžiui, per metus, mėnesį, savaitę) skolininkas gali skirti, kad galėtų padengti visus įsipareigojimus. Tačiau tokia galimybė yra sunkiai nuspėjama dėl gyvenimiškų aplinkybių, galinčių lemti asmens finansinių įsipareigojimų ir turimo turto pasikeitimus. Taip pat sunkiai įvertintinos ir galimybės skolininkui gauti tam tikrų pajamų ateityje. Ketvirta, bankrotas yra skolininko teisė, kuri taip pat varžo paties skolininko vartojimą bankroto proceso metu. Be to, bankroto bylos iškėlimas savaime nereiškia, kad bankroto procesas bus vykdomas ir skolos nurašomos, nes dėl skolininko mokumo atkūrimo plano balsuos kreditoriai, kurie ir įvertina skolininko galimybes grąžinti jiems skolas. Penkta, toks nemokumo aiškinimas galimai nėra suderintas ir su kreditorių

interesų apsauga. Nesant galimybės kolektyvinio proceso pagalba spręsti skolininko mokumo problemas vien tikintis, kad skolininkas bus pajėgus jas pats išspręsti ateityje, atveriamas kelias „kreditorių lenktynėms“, kurios lemia neigiamus padarinius ne tik pačiam skolininkui, bet ir kreditoriams kaip visumai.

Kita vertus, minėta problema atskleidžia ir fizinio asmens bankroto proceso tikslus. Teisiškai ydinga laikytina ir situacija, kai skolininkas per tam tikrą laikotarpį galėtų įvykdyti įsipareigojimus, tačiau jam vis tiek būtų iškeliama bankroto byla. Fizinių asmenų bankrotas yra skolininko įsipareigojimų nevykdymo naštos perkėlimas kreditoriams, taip suvaržant (o galiausiai galbūt ir panaikinant) jų teisę į nuosavybę (reikalavimo teisę). Šis procesas negali būti laikomas galimybe skolininkui išvengti skolinių įsipareigojimų kreditoriams vykdymo, kai jis yra pajėgus tai padaryti. Pritartina teismų praktikoje formuojamai nemokumo sampratai, pagal kurią nemokumas yra siejamas nesugebėjimu, neturėjimu iš ko mokėti už tai, kas įsipareigota. Atitinkamai pagrįstas siūlymas yra nemokumą skirti nuo nenoro atsiskaityti, laikino mokėjimų sutrikimo, gresiančio nemokumo ir situacijos, kai skolininko turtas nebepadengia jo įsipareigojimų[251]. Siekiant teisingo kreditorių ir skolininko interesų balanso, tai atitinkamai kelia klausimų ir dėl skolininko nemokumo vertinimo. Atitinkamai šis procesas turėtų būti naudojamas tada, kai kitais būdais negali būti tenkinami skolininko ir kreditorių interesai. Todėl protingo termino, per kurį skolininkas galėtų įvykdyti įsipareigojimus, nustatymas turėtų būti siejamas su FABĮ 2 straipsnio 2 dalyje nustatyti negalėjimu įvykdyti įsipareigojimų. Tokio protingo termino įvykdyti įsipareigojimus nustatymas turėtų būti suprantamas ir kaip teismo diskrecija įvertinti, ar skolininko bankroto bylos iškėlimas atitinka bankroto proceso tikslą. Sutiktina, kad, sprendžiant šį klausimą, svarbu nustatyti realias skolininko galimybes įvykdyti įsipareigojimus. Tokiam vertinimui reikšminga nustatyti skolininko turimą turtą, jo numatomas gauti pajamas ir įvertinti kitas nurodytoje teismų praktikoje vertinamas aplinkybes. Tokios nemokumo sąvokos vertinimo diskrecijos suteikimas teismui sudaro sąlygas kiekvienu atveju individualiai vertinti, ar skolininko bankrotas yra tinkamiausia priemonė spręsti jo mokumo problemą.

Sprendžiant dėl fizinio asmens nemokumo taip pat kyla klausimas dėl jo turimų solidariųjų prievolių vertinimo, jų įtraukimo į fizinio asmens skolinių įsipareigojimų visumą. Prievolės solidarumas reiškia, kad jeigu skolininkų pareiga yra solidari, tai kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi ar keli skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį (CK 6.6 straipsnio 4 dalis). FABĮ 2 straipsnio 2 dalyje nėra detalizuoti skoliniai įsipareigojimai. Vienoje byloje

[251] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-269-219/2015.

nustatyta, kad skolininkas ir kitas asmuo yra solidariai skolingi kreditoriui. Remiantis solidariųjų prievolių vykdymą reglamentuojančiomis taisyklėmis, kai solidariąją prievolę visiškai įvykdo vienas iš skolininkų, tai atleidžia kitus skolininkus nuo jos vykdymo kreditoriui (CK 6.6 straipsnio 7 dalis). Atitinkamai, tai reiškia, kad vieno solidariojo skolininko įvykdyta visa solidarioji prievolė baigiasi tinkamu įvykdymu. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nusprendė, kad kitam skolininko bendraskoliui priklausančio areštuoto žemės sklypo pardavimo atveju būtų padengtas visas abiejų solidariųjų skolininkų įsiskolinimas, teismai pagrįstai sprendė, kad yra objektyvios galimybės išieškoti visą kreditorės naudai išieškomą sumą iš bendraskoliui priklausančio nekilnojamojo turto. Esant šiai galimybei skolininko prievolė kreditorei būtų pasibaigusi ir jis neatitiktų FABĮ pateiktos nemokumo sąvokos, t. y. neturėtų pradelstų įsipareigojimų. Taip pat teismas pažymėjo, kad šiuo atveju solidariosios prievolės įvykdymas savaime nereiškia, kad skolininkas taps skolininku bendraskoliui, nes įstatymas nustato bendraskolio teisę, o ne pareigą, regreso tvarka reikalauti iš kito bendraskolio to, ką jis už šį yra sumokėjęs[252].

Skolininko nemokumas yra viena esminių bankroto bylos iškėlimo sąlygų. Formuojama teismų praktika rodo, kad nemokumas yra siejamas ne tik su esamų finansinių pradelstų skolų nustatymu, bet ir vertinimu, ar jos negali būti grąžintos per protingą terminą. Tokios papildomos nemokumo sąlygos nustatymas gali būti pagrindžiamas tuo, kad asmuo, turintis turto ir (ar) realias galimybes įvykdyti skolinius įsipareigojimus per protingą terminą, turėtų ne naudotis bankroto procesu,o siekti patenkinti kreditorių reikalavimus per tam tikrą terminą. Tačiau tokio termino nustatymas turi būti vertinamas atidžiai, vertinant konkrečią situaciją, skolininko galimybes grąžinti skolas, jo gaunamas ir numatomas gauti pajamas, turtą ir kitas reikšmingas aplinkybes.

Skolininko nesąžiningumas

Skolininko nesąžiningi veiksmai per tam tikrą laiką iki bankroto proceso pradžios gali būti laikomi kliūtimi iškelti jam bankroto bylą. Įvairių valstybių nemokumo teisė nepripažįsta galimybės pradėti fizinio asmens nemokumo proceso nustačius sąmoningą neteisėtą elgesį, pavyzdžiui, sąmoningai atliekant neteisėtus veiksmus ar prisiimant skolinių įsipareigojimų, nesiekiant jų grąžinti ir siekiant atleidimo nuo jų vykdymo[253]. JAV nemokumo teisėje skolininko nesąžiningumas nėra atskirai detalizuotas Bankroto

[252] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-309-690/2016.

[253] Jason J. Kilborn, The Personal Side…, p. 1–37.

kodekse, tačiau pripažįstama, kad bankroto byla keliama sąžiningam, tačiau nesėkmingam (angl. *honest, but unfortunate*) skolininkui[254]. Kitose valstybėse neretai nustatoma, kokie skolininko veiksmai užkerta kelią pradėti bankroto procesą, pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo įstatymo 1 straipsnyje nurodyta, kad sąžiningam skolininkui (vok. *dem redlichen Schuldner*) sudaroma galimybė būti atleistam nuo prievolių, o 290 straipsnio 1 dalyje pateiktas sąrašas aplinkybių, kurioms esant skolininkui skolų nurašymo procedūra negali būti taikoma (konkrečiai neišskiriant skolininko nesąžiningumo). Panašus sąrašas aplinkybių, kurios užkerta kelią fizinio asmens bankroto bylos iškėlimui, nustatytas ir Čekijos nemokumo įstatymo 395 straipsnyje. Minėto straipsnio 1 dalies a punkte nustatyta, kad teismas netenkina prašymo iškelti fizinio asmens bankroto (atleidimo nuo skolų) bylą, jei pareiškimu pradėti tokį procesą siekiama nesąžiningų tikslų (ček. *že jím je sledován nepoctivý záměr*). Prancūzijos vartojimo kodekso L771-1 straipsnyje nurodoma, kad skolų panaikinimo procedūra taikoma tik sąžiningam fiziniam asmeniui (pranc. *bonne foi*). Taigi sąžiningumo samprata vertinant fizinių asmenų bankroto bylos iškėlimo sąlygas kiekvienoje valstybėje skiriasi, neretai priklauso nuo civilinėje teisėje pripažintų sąžiningumo standartų, kurie yra tokiu atveju taikomi ir sprendžiant fizinių asmenų bankroto bylos iškėlimo klausimą.

Lietuvos fizinių asmenų bankroto procese sąžiningumas yra būtina bankroto proceso sąlyga (FABĮ 1 straipsnio 1 dalis). Iš FABĮ parengiamųjų darbų matyti, kad asmens nesąžiningumo pagrindų sprendžiant bankroto bylos iškėlimo klausimą nebuvo siekiama detalizuoti, tiesiog nurodoma, kad bankroto byla neturėtų būti keliama, jei paaiškėtų, kad fizinis asmuo per paskutinius 3 metus iki pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo tapo nemokus dėl tam tikrų nesąžiningų veiksmų[255]. Anksčiau galiojusioje FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto redakcijoje skolininko nesąžiningų veiksmų sąrašas nebuvo išsamiai detalizuotas, jame buvo nurodyta, kad teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu paaiškėja, kad fizinis asmuo per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo tapo nemokus dėl CK 6.67 straipsnyje nurodytų sudarytų sandorių, pažeidžiančių kreditorių teises, neprivalėdamas sudaryti šių sandorių, ar kitokių veiksmų, kurie CK nustatyta tvarka laikomi nesąžiningais. Taigi skolininko nesąžiningumas buvo siejamas išimtinai su CK nustatyta sąžiningo asmens samprata, jo vertinimui neskiriant papildomo dėmesio ir aplinkybėms, pavyzdžiui, ar skolininkas sąmoningai didino savo įsipareigojimus nesiekdamas jų įvykdyti (nemokumo gilinimas), ar prisiėmė finansinių įsipareigojimų tapęs nemokus, ar derėjosi su kreditoriais, dėjo pastangas pagerinti savo finansinę padėtį ir pan. Tačiau vystantis teismų praktikai šioje srityje minėta teisės norma buvo pakeista, papildant ją dar detalesniu nesąžiningų skolininko

[254] US Supreme Court decision in case Local Loan Co. v. Hunt, 292 U.S. 234 (1934).

[255] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

veiksmų sąrašų, įtraukiant ir skolininko sąmoningą neveikimą[256]. Iš parengiamųjų FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto pakeitimo darbų matyti, kad papildomo (detalesnio) skolininko nesąžiningų veiksmų sąrašas buvo nustatytas dėl nevienodai skolininko nesąžiningumą aiškinančios teismų praktikos, siekiant aiškiau apibrėžti bankroto bylos iškėlimo ir nutraukimo pagrindus, įgyvendinti teisinio aiškumo ir numatomumo principus bei išvengti *forum shopping* reiškinio[257]. Tačiau detaliau nesąžiningumo sąlygų nustatymo problematika parengiamuosiuose darbuose nebuvo atskleista.

Šiuo metu galiojančiame FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte išskirti atskiri nesąžiningo elgesio atvejai, kai fizinis asmuo per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo tapo nemokus dėl:

- CK 6.67 straipsnyje nurodytų sudarytų kreditorių interesus pažeidžiančių sandorių, kurių sudaryti jis neprivalėjo; arba
- kitokių fizinio asmens tyčinių veiksmų pateikiant neteisingą informaciją kreditoriams apie finansinę būklę prisiimant skolinius įsipareigojimus; arba
- sudarant kitus sandorius, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais; arba
- fizinio asmens sąmoningo neveikimo, siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais.

Šių nesąžiningų veiksmų vertinimas yra siejamas su individualaus skolininko sąžiningumo nagrinėjimu, kuris apima subjektyvųjį ir objektyvųjį elementus: subjektyvųjį sąžiningumo kriterijų paprastai atspindi pareiškėjo išsilavinimas, patirtis, nemokumo būklės kilimo aplinkybės ir veiksmai ar neveikimas, kurių jis ėmėsi situacijai pagerinti. Objektyvųjį kriterijų atspindi pareiškėjo (ne)atlikti ar galėję būti atlikti veiksmai per įstatymo nustatytą laikotarpį, t. y. 3 metus iki fizinio asmens kreipimosi dėl bankroto bylos iškėlimo[258]. Turi būti vertinama, ar netinkamai, neatidžiai įvertino savo vartojimo galimybes, ar sąmoningai (kryptingai) leido susidaryti skoloms, nesant svarbių priežasčių, galinčių pagrįsti būtinybę skolintis[259]. Taigi nesąžiningi veiksmai turi būti individualizuoti atsižvelgiant į konkretaus skolininko individualias savybes. Tačiau objektyvus kriterijus skiriasi nuo įprastai civilinėje teisėje naudojamo objektyvaus sąžiningumo elemento, kuris siejamas su atidaus, rūpestingo asmens standarto vertinimu. FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto prasme objektyvus sąžiningumo vertinimas siejamas ne su sąžiningo

[256] FABĮ 2015 m. gruodžio 22 d. pakeitimo įstatymas Nr. XII-2235.

[257] FABĮ 4, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 25, 27 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIP-3691.

[258] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-299-313/2020.

[259] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-217-969/2015.

asmens standarto, bet faktinių aplinkybių nustatymo vertinimu, t. y. nagrinėjant, kada buvo atlikti nesąžiningi skolininko veiksmai. Taip pripažįstama, kad skolininko nesąžiningų veiksmų vertinimas yra apribotas konkrečiu 3 metų terminu.

Nesąžiningi skolininko veiksmai (neveikimas) yra siejami ne tik su CK nustatytais nesąžiningais veiksmais, tačiau ir veiksmais, kurie yra tiesiogiai susiję su skolininko nemokumo būklės bloginimu priimant skolinius įsipareigojimus, kai pateikiama neteisinga informacija, pažeidžiami kreditorių interesai sudarant neteisėtus sandorius, taip pat pažeidžiami kreditorių interesai sąmoningu neveikimu. Taigi FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nustatyti nesąžiningi veiksmai yra siejami būtent su skolininko kreditorių, bet ne vieno atskiro, pavienio kreditoriaus interesų pažeidimu. Tai leidžia teigti, kad FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nustatytos sąlygos tikslas yra apsaugoti kreditorių interesus nuo skolininko, kuris per paskutinius 3 metus iki pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo atliko jų atžvilgiu neteisėtus veiksmus. Tokių veiksmų atlikimas reiškia, kad skolininko nemokumas kilo ne dėl jo neatidumo, nerūpestingumo, žinių trūkumo, bet sąmoningų neteisėtų veiksmų, nukreiptų į kreditorių interesų pažeidimą. Kita vertus, kyla klausimas, kiek toks aiškinimas atitinka FABĮ keliamus tikslus.

Be nurodytų nesąžiningų skolininko veiksmų ypatumų, taip pat klaustina, kokią įtaką nesąžiningi veiksmai turi asmens nemokumui, jo situacijos pabloginimui. Nagrinėjant skolininko nesąžiningumą reikia įvertinti, kad tokiu atveju atliekamas retrospektyvus skolininko nesąžiningų veiksmų vertinimas, t. y. vertinant veiksmus, atliktus per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo teismui. Per šį 3 metų laikotarpį skolininko finansinė padėtis gali pasikeisti. Pavyzdžiui, skolininkas, atlikęs neteisėtus veiksmus per nustatytą periodą, gali tapti nemokus FABĮ prasme, tačiau vėliau tapti mokus. Kyla klausimas, kaip turėtų būti sprendžiamas skolininko nemokumas tokiu atveju. Ar tokiu atveju skolininko nemokumas, nulemtas nesąžiningų veiksmų, gali būti kliūtis iškelti bankroto bylą, nors ir vėliau jis buvo atkurtas? Ar reikšminga tai, kokią įtaką skolininko nemokumui turėjo nesąžiningi veiksmai? Kaip tokiu atveju turėtų būti vertinamas skolininko nesąžiningumas?

Teismų praktikoje kai kuriais atvejais vertinant skolininko nesąžiningumą vertinama nesąžiningų veiksmų įtaka skolininko nemokumui. Nuo pirmųjų kasacinio teismo pradėtos formuoti praktikos pavyzdžių matyti, kad taikant FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punktą turi būti nustatomas priežastinis ryšys tarp skolininko nemokumo ir jo nesąžiningumo, t. y. nesąžiningumas turi daryti reikšmingą įtaką nemokumui. Be to, pripažinta, kad reikšmingos įtakos mokumui neturėję sandoriai neturėtų užkirsti kelio bankroto bylai iškelti[260]. Tai reiškia, kad net ir FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte

[260] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014.

nustatyti neteisėti veiksmai, pavyzdžiui CK 6.67 straipsnyje nustatytų nesąžiningų sandorių sudarymas savaime neturėtų užkirsti kelio bankroto bylai iškelti, jei tokie veiksmai neturi reikšmingos įtakos mokumui. Toks papildomas, įstatyme nenustatytas priežastinio ryšio kriterijus yra palankus skolininkui, nes jam paliekama galimybė net ir atlikus nesąžiningus veiksmus įrodyti, kad tokie veiksmai iš esmės nenulėmė jo nemokumo. Tačiau toks vertinimas sukelia ir teisinį neapibrėžtumą, nes tenka įrodyti papildomas aplinkybes, taip apsunkinant klausimo dėl bankroto bylos iškėlimo sprendimą. Viena vertus, įstatymas nenustato, kad menkaverčiai nesąžiningi veiksmai savaime nėra laikomi kliūtimi iškelti fizinio asmens bankroto bylą. Kita vertus, toks teismų praktikos aiškinimas atskleidžia vertybinius fizinio asmens bankroto tikslus – siekiama sudaryti galimybes skolininkui pasinaudoti bankroto procedūromis net jei anksčiau padaryti nesąžiningi veiksmai galimai pažeidžia jo kreditorių teises. Toks aiškinimas gali būti pateisinamas ir tuo, kad būtent skolininko kreditoriai, balsuodami dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo, sprendžia, ar skolininko bankroto procesas gali būti vykdomas (FABĮ 8 straipsnio 3 dalis).

Taikant FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punktą kyla klausimas dėl jo retrospektyvaus taikymo. Nustačius, kad fizinis asmuo per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo tapo nemokus dėl šioje teisės normoje nustatytų nesąžiningų veiksmų, bankroto byla nekeliama. Tai reiškia, kad nesąžiningų skolininko veiksmų vertinimas yra ribojamas konkrečiu metų terminu – 3 metai iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo teisme dienos. Teismų praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai siekiama pagrįsti, kad teismas, taikydamas minėtą teisės normą, turėtų įvertinti sąžiningumo aspektu ir anksčiau nei prieš 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo atliktus veiksmus (neveikimą). Tokie argumentai yra suprantami, nes gali susiklostyti situacija, kai asmuo, atlikęs nesąžiningus veiksmus anksčiau nei prieš 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo dienos, tiesiog gali pasyviai laukti, kol šis terminas sueis ir tada kreiptis į teismą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo. Kita vertus, nustatytas 3 metų terminas yra skirtas užtikrinti teisiniam tikrumui, aiškumui ir sudaryti sąlygas realiai bankroto bylai iškelti. Toks vertinimas, viena vertus, sukuria teisinį aiškumą ir tikrumą tiek skolininkui, tiek jo kreditoriams, kad anksčiau skolininko atlikti nesąžiningi veiksmai nėra aktualūs sprendžiant jo bankroto bylos iškėlimo klausimą. Per šį laikotarpį, kuris atitinka ir 3 metų ieškinio senaties terminą dėl žalos atlyginimo (CK 1.125 straipsnio 9 dalis), kreditoriams yra suteikiama galimybė ginti savo teises, pavyzdžiui, prašant atlyginti nesąžiningais veiksmais patirtą žalą, kreiptis į teismą dėl jos atlyginimo, inicijuoti priverstinio vykdymo veiksmus. Todėl vertinant šį terminą iš kreditorių pusės reikėtų atsižvelgti ir į tai, kad jis siejamas ir su pačių kreditorių veiksmais, nes jie turėtų irgi aktyviai rūpintis savo teisių gynimu esant nesąžiningiems skolininko veiksmams.

Taip pat kyla klausimas, kaip turėtų būti vertinamas minėtas terminas, kai neteisėti veiksmai, numatyti FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte, faktiškai atlikti anksčiau nei jame nustatytas terminas, tačiau juos kvalifikuojantis teismo sprendimas priimtas per šioje teisės normoje nustatytą 3 metų terminą. Pavyzdžiui, galima situacija, kai asmuo atlieka nesąžiningus veiksmus, nustatytus FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte, kurių faktinis atlikimo momentas nepatenka į šioje teisės normoje nustatytą 3 metų terminą, bet, kilus ginčui dėl jų teisėtumo, teismo sprendimas, kuriuo nustatomi tokie veiksmai, priimamas jau per 3 metų terminą. Tokiu atveju kyla klausimas: nuo kurio momento turėtų būti vertinamas skolininko nesąžiningumas – nuo faktinio nesąžiningų veiksmų atlikimo dienos ar teismo sprendimo, kuriuo nesąžiningi veiksmai konstatuoti, įsiteisėjimo dienos? Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad nurodyta 3 metų termino pradžia skaičiuojama nuo nesąžiningų veiksmų atlikimo laiko, o ne nuo teismo sprendimo, kuriuo tie veiksmai pripažinti nesąžiningais, įsiteisėjimo dienos[261].

Tačiau toks skolininko sąžiningumo vertinimas yra abejotinas. Tais atvejais, kai dėl skolininko nesąžiningų veiksmų kyla ginčas, tai reiškia, kad iš esmės dar neaišku, kaip nesąžiningi veiksmai turėtų būti vertinami, nes jų teisinę kvalifikaciją turi atlikti ginčą dėl tokių veiksmų teisėtumo nagrinėjantis teismas. Neaiški būtų ir situacija, kai, vykstant ginčui dėl galimai nesąžiningų skolininko veiksmų, dėl jų kvalifikavimo spręstų ir teismas, kuriam pateiktas pareiškimas iškelti fizinio asmens bankroto bylą. Taip pat problemų kelia kreditorių interesų apsauga. Jeigu teismui nustačius nesąžiningą skolininko veiksmą, pavyzdžiui, CK 6.67 straipsnyje nustatyto sandorio sudarymą, kuris nepatenka į 3 metų terminą (sudarytas anksčiau nei šis terminas), tai reikštų, kad toks veiksmas gali neužkirsti kelio bankroto bylai iškelti. Todėl tokių asmens veiksmų nesąžiningumas FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto prasme tokiais atvejais turėtų būti vertinamas nuo teismo sprendimo, kuriuo tokie veiksmai nustatyti, įsiteisėjimo dienos. Priešingas aiškinimas reikštų, kad kreditoriai, kurių naudai priimtas teismo sprendimas (nustatyti nesąžiningi skolininko veiksmai), neturėtų galimybės įgyvendinti savo teisės reikalauti atlyginti reikalavimą, jeigu būtų priteistas žalos atlyginimas ar restitucija, skolininkui iškart kreipiantis dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo (nesuėjus 3 metų terminui). Minėti ankstesnės teismų praktikos trūkumai buvo pripažinti kasacinio teismo vėlesnėje praktikoje. Tokios pozicijos laikomasi ir naujesnėje kasacinio teismo praktikoje. Vienoje kasacinio teismo nagrinėtų bylų susiklosčius situacijai, kai nesąžiningų veiksmų atlikimo laikas ir skolininko nemokumo laikas nesutampa, buvo pripažinta, kad tokiu atveju *pagal FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punktą teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu nustato, kad: 1) pareiškėjas tapo*

[261] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-87-701/2016.

nemokus per 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo ir 2) pareiškėjo nemokumo priežastis yra FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nurodyti nesąžiningi veiksmai. Kai fizinis asmuo tapo nemokus dėl FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nurodytų nesąžiningų veiksmų, o jų atlikimo laikas ir fizinio asmens tapimo nemokaus laikas nesutampa, tai laikas, kada buvo atlikti nesąžiningi veiksmai (per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo ar anksčiau), nėra teisiškai reikšmingas juridinis faktas FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto taikymui, tačiau šie veiksmai turi būti esminė asmens tapimo nemokaus priežastis[262]. Iš esmės toks teismų praktikos pavyzdys leidžia teigti, kad tuo atveju, kai skolininkas atlieka nesąžiningus veiksmus anksčiau nei 3 metai iki kreipimosi dėl bankroto bylos iškėlimo dienos, o juos konstatuojantis teismo sprendimas įsiteisėja per šį terminą, tai yra kliūtis iškelti fizinio asmens bankroto bylą pagal FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto sąlygą. Tokia praktika laikytina pakeičiančia ankstesnėje kasacinio teismo suformuotą taisyklę, pagal kurią buvo laikomasi priešingos šios teisės normos aiškinimo praktikos. Toks 3 metų termino aiškinimas atitinka kreditorių interesus, nes taip sudaromos galimybės jų atžvilgiu priėmus naudingą sprendimą reikalauti jį įgyvendinti, naudotis priverstinio vykdymo priemonėmis.

- **Aktyvūs skolininko veiksmai, rodantys jo nesąžiningumą**

Aktyvūs nesąžiningi skolininko veiksmai yra tokie, kuriais siekiama sąmoningai pabloginti kreditorių padėtį, taip mažinant jų galimybes gauti reikalavimo patenkinimą. Tokie veiksmai skiriasi nuo skolininko pasyvumo (neveikimo) jų apibrėžtumu ir konkretumu. Skirtingai nei skolininko pasyvumas (neveikimas), aktyvūs skolininko nesąžiningumą rodantys veiksmai gali būti pačių kreditorių identifikuoti taip suteikiant kreditoriams galimybę pasinaudoti individualiomis teisių gynimo priemonėmis, pavyzdžiui, ginčijant skolininko sandorius, kurie patenka į CK 6.67 straipsnyje nustatytų nesąžiningų skolininko veiksmų sampratą ar reikalaujant žalos atlyginimo.

Viena iš aplinkybių, rodančių skolininko nesąžiningumą, yra skolininko kreditoriams nenaudingų (CK 6.67 straipsnyje nustatytų) sandorių sudarymas. Remiantis CK 6.67 straipsniu, preziumuojama, kad kreditoriaus interesus pažeidusio sandorio šalys buvo nesąžiningos, jeigu:

1) skolininkas sudarė sandorį su savo sutuoktiniu, vaikais, tėvais ar kitais artimaisiais giminaičiais;
2) skolininkas sudarė sandorį su juridiniu asmeniu, kurio vadovas, valdymo organo narys arba dalyvis, nuosavybės teise tiesiogiai ar netiesiogiai valdantis mažiausiai penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.), yra skolininko

[262] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-155-823/2022.

sutuoktinis, vaikas, tėvas (motina) ar kiti artimieji giminaičiai, arba kai jiems visiems kartu priklauso mažiausiai penkiasdešimt procentų to juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.);

3) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su fiziniu asmeniu, kuris yra to juridinio asmens vadovas ar valdymo organo narys arba šio asmens sutuoktinis, vaikas, tėvas (motina) ar kitas artimasis giminaitis;
4) įvykdymo, kurį pagal tą sandorį turėjo atlikti skolininkas, vertė žymiai viršija kitos sandorio šalies pateiktą įvykdymą (priešpriešinių įsipareigojimų disproporcija);
5) sandoris sudarytas dėl skolos, kurios mokėjimo terminas dar nebuvo suėjęs, mokėjimo;
6) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su fiziniu asmeniu, kuris pats arba jo sutuoktinis, vaikai, tėvai ar kiti artimieji giminaičiai, arba kartu su jais yra to juridinio asmens dalyviai, nuosavybės teise tiesiogiai ar netiesiogiai valdantys mažiausiai penkiasdešimt procentų juridinio asmens akcijų (pajaus, įnašų ir pan.);
7) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su kitu juridiniu asmeniu, kurį skolininkas kontroliuoja, arba kai vienos iš sandorio šalių vadovas ar valdymo organo narys yra asmuo, tiesiogiai ar netiesiogiai, vienas ar kartu su savo sutuoktiniu, vaikais, tėvais ar artimaisiais giminaičiais turintis nuosavybės teise mažiausiai penkiasdešimt procentų kito juridinio asmens akcijų (pajų, įnašų ir pan.) arba abiejų juridinių asmenų akcijų (pajų, įnašų ir pan.);
8) skolininkas – juridinis asmuo sudarė sandorį su juridinių asmenų asociacija ar kitokiu susivienijimu, kurio narys jis yra.

Nors įprastai civilinėje teisėje asmens sąžiningumas yra preziumuojamas, CK 6.67 straipsnyje nustatyti asmens nesąžiningumo prezumpcijos atvejai, kaip išimtis iš bendrosios taisyklės[263]. Jame preziumuojama, kad kreditoriaus interesus pažeidusio sandorio šalys buvo nesąžiningos, jei sudaryti šioje teisės normoje nustatyti sandoriai.

Tačiau vien sandorio, turinčio CK 6.67 straipsnyje nurodytų požymių, sudarymas, savaime nėra pagrindas laikyti skolininką nesąžiningu, nes papildomas kriterijus yra kreditorių interesų pažeidimas. Vienoje byloje nustatyta, kad skolininkai paskolos sutartį sudarė su CK 6.67 straipsnyje nurodytu asmeniu (vieno iš pareiškėjų broliu). Tačiau siekiant nustatyti pareiškėjų nesąžiningumą taip pat vertinta, ar sandoris pažeidė kreditorių teises, ar jis turėjo įtakos skolininko nemokumui, ar jį buvo būtina sudaryti. Taip pat teismas vertino, ar skolininkai, būdami nemokūs, pasiskolintas lėšas naudojo

[263] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-5-611/2019.

būtiniausiems, esminiams poreikiams tenkinti, kokia apimtimi jie savo veiksmais (neveikimu) prisidėjo prie šių poreikių atsiradimo ar padidėjimo, ar šių poreikių nebuvo galima patenkinti kitais būdais[264]. Toks minėto sandorio vertinimas, kai yra sprendžiama, kad buvo panaudota iš jo gauta nauda (kokiems poreikiams tenkinti), leidžia teigti, kad teismas skolininko nesąžiningumą iš esmės vertino būtent kaip vartotojo sąžiningumą. Taigi CK 6.67 straipsnyje nurodytų sandorių sudarymas savaime nėra pagrindas laikyti skolininką nesąžiningu sprendžiant jo bankroto bylos iškėlimo klausimą. Vertinant tokį sandorį turėtų būti papildomai nagrinėjama jo įtaka (priežastinis ryšys) skolininko nemokumo padėčiai (jos atsiradimui ar pabloginimui) ir tokio sandorio tikslai.

Neteisingos informacijos apie fizinio asmens finansinę būklę pateikimas prisiimant skolinius įsipareigojimus laikytinas nesąžiningu veiksmu, nes taip skolininko kreditoriai, suteikiantys jam paskolą (kreditą), negali tinkamai įvertinti skolininko finansinių galimybių įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus. Kreditoriui negalint tinkamai įvertinti skolininko finansinės padėties, jis negali tinkamai priimti sprendimo dėl sandorio sudarymo, įvertinti galimos rizikos.

Sprendžiant klausimą dėl informacijos apie finansinę būklę neatskleidimo teismų praktikoje nustatyta, kad skolininkas, sudarydamas kredito sutartį su banku, nuslėpė faktą, kad turi nepilnametį vaiką, kuriam teikia išlaikymą. O po ketverių metų sudarydamas sutartį su kreditoriumi, perėmusiu reikalavimo teises į pareiškėją iš banko dėl likusios negrąžintos skolos, pareiškėjas jau žinojo ir suprato, kad negalės įvykdyti prisiimtų įsipareigojimų[265]. Kasacinis teismas sprendė, kad asmeniui prisiimant įsipareigojimus kreditoriaus suklaidinimas dėl asmens turtinės padėties gali rodyti jo nesąžiningumą. Tačiau šiuo atveju kredito sutartis buvo sudaryta daugiau negu prieš 3 metus iki pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo, o kita sutartis, nors ir sudaryta per 3 metų laikotarpį, iš esmės kreditoriaus teisių nepažeidė. Todėl teismas sprendė, kad minėti skolininko veiksmai, neatskleidžiant informacijos apie visas turimas prievoles, nerodo asmens nesąžiningumo[266]. Taigi vien neteisingos informacijos pateikimas nėra pagrindas laikyti skolininko nesąžiningu bankroto procese. Taip pat tokiu atveju tikslinga įvertinti, koks yra ryšys tarp informacijos kreditoriams neatskleidimo ir kreditorių patirtos žalos.

---

[264] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-65/2015.

[265] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

[266] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

Vertinant asmens teisę bankrutuoti gali kilti klausimas, ar skolininko nesąžiningumą rodo ir jo elgesys, kai būdamas nemokus skolininkas didina savo nemokumą[267]. Teismų praktikoje nustatyta, kad skolininkai prisiėmė daug finansinių įsipareigojimų kredito įstaigoms pagal vartojimo kredito sutartis (sudaryta 18 sutarčių), kurios buvo sudarytos iš esmės jiems nepalankiomis sąlygomis (sutartyse nustatytos didelės metinių palūkanų normos ir bendra vartojimo kredito kaina). Kasacinis teismas nurodė, kad vien ši aplinkybė (didelio skaičius vartojimo sutarčių sudarymas), nesiaiškinant kitų reikšmingų aplinkybių, nerodo skolininkų nesąžiningumo. Tokiu atveju reikšmingomis laikytos aplinkybės, kaip ir kokia apimtimi šiomis sutartimis prisiimtos prievolės buvo vykdomos, kokia dalis kreditų yra grąžinta ir kokiomis lėšomis (kasatorių gautomis, uždirbtomis pajamomis ar pasiskolintomis lėšomis), tikslai, dėl kurių buvo sudaromos minėtos kredito sutartys[268]. Taigi vertinant skolininko nesąžiningumą sudarytų sandorių skaičius skolininko nesąžiningumo iš esmės nepagrindžia.

Įvertinus formuojamą teismų praktiką sprendžiant dėl aktyvių skolininko nesąžiningumą rodančių veiksmų galima teigti, kad FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nustatytų veiksmų atlikimas neturėtų savaime reikšti skolininko nesąžiningumo. Norint tai nustatyti, reikia vertinti ir nesąžiningų veiksmų įtaką skolininko nemokumui, t. y. ar skolininkas tapo nemokus dėl nesąžiningų veiksmų, kokią įtaką toks veiksmas padarė skolininko nemokumui. Skolininko nesąžiningas veikimas turėtų būti toks, kuris nulemia jo nemokumą, klaidina kreditorius dėl reikšmingų sandorio sudarymo aplinkybių.

- **Skolininko neveikimas, rodantis jo nesąžiningumą**

FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte kaip atskira sąlyga neiškelti fizinio asmens bankroto bylos yra nustatytas asmens sąmoningas neveikimas, kuriuo siekta išvengti atsiskaitymo su kreditoriais. Tačiau skirtingai nei aktyvūs skolininko nesąžiningumą rodantys veiksmai, skolininko neveikimas įstatyme nėra apibrėžtas, nenurodyti konkretūs jį apibūdinantys veiksmai. Todėl kyla klausimas: koks konkrečiai skolininko neveikimas gali rodyti jo nesąžiningumą? Viena vertus, FABĮ nenustato fiziniam asmeniui pareigos imtis jokių aktyvių veiksmų tapus nemokiam, pavyzdžiui, inicijuoti derybas su kreditoriais dėl prievolių vykdymo modifikavimo, mažinti savo išlaidas, siekti gauti didesnes pajamas ir pan. Be to, įstatymas net nenustato pareigos skolininkui kelti bankroto bylą, o tik numato tokią teisę (FABĮ 1 straipsnio 4 dalis). Tai leistų

[267] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014.

[268] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-133-313/2016.

teigti, kad iš esmės skolininkas, tapęs nemokiu, 3 metus gali nesiimti jokių aktyvių veiksmų siekdamas pagerinti savo finansinę būklę, o tiesiog pasyviai laukti ir suėjus minėtam terminui kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo.

Tačiau kaip matyti iš formuojamos teismų praktikos, nereagavimas į finansinės padėties prastėjimą, finansinių įsipareigojimų didėjimą, nebendradarbiavimas su kreditoriais gali būti vertinamas kaip skolininko nesąžiningumas. Tokios teismų praktikoje kylančios problemos kelia klausimą, ar tokie veiksmai, kurie nenustatyti FABĮ, pagrįstai laikytini jo nesąžiningumą pagrindžiančiais veiksmais.

Teismų praktikoje aiškinant dar ankstesnės redakcijos FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto sąlygą, kurioje skolininko nesąžiningi veiksmai nebuvo išsamiai reglamentuoti, nurodyta, kad skolininko neveikimas gali būti laikomas nesąžiningo elgesio pagrindu, nulemiančiu jo nesąžiningumą, pripažįstant, kad nesąžiningumas gali būti nustatytas, kai nededama pakankamai pastangų atsiskaityti su kreditoriais ir dėl to asmuo tampa nemokus[269]. Aplinkybės, ar asmuo tapo nemokus dėl nesąžiningų veiksmų (neveikimo), kiekvienu atveju vertintinos atsižvelgiant į FABĮ tikslą – sudaryti sąlygas atkurti sąžiningo skolininko mokumą[270]. Subjektyvus formuojamo pasyvaus nesąžiningumo kriterijus reiškia, kad praktikoje reikia skirti atvejus, kai fizinis asmuo tampa nemokus dėl savo nesąžiningų veiksmų, kuriuos jis sąmoningai pats pasirenka atlikti, ir atvejų, kai nemokumas ištinka dėl asmens neatidumo, žinių trūkumo, negebėjimo tinkamai įvertinti savo finansines galimybes ir mokumą.

Vertinant tokią formuojamą teismų praktiką galima teigti, kad neveikimas kaip fizinio asmens nesąžiningumas suprantamas kaip subjektyvusis elgesys (suvokimas apie nemokumą) ir objektyvusis (mokumo padėties bloginimas ar jo negerinimas). Tai reiškia, kad skolininkas dar iki pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo turėjo pareigą iš esmės siekti pagerinti savo finansinę būklę. Toks aiškinimas ypač skolininkų-vartotojų bankroto procese kelia klausimų. Visų pirma, neginčijant, kad kiekvienas asmuo turi pareigą tinkamai vykdyti prievoles (CK 6.4 straipsnis, 6.38 straipsnis), skolininko mokumo atkūrimo pareiga nei FABĮ, nei kituose teisės aktuose nėra nustatyta. Antra, minėta, kad fizinių asmenų bankroto procesas siejamas tik su skolininko mokumo atkūrimo plane nurodytų nepatenkintų skolų nurašymu po bankroto proceso. Įstatyme keliamas tikslas nėra siejamas su skolininko mokumo atkūrimu dar iki FABĮ nustatytų bankroto procedūrų taikymu.

---

[269] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014.

[270] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

Kasacinis teismas praktikoje nesąžiningu skolininkės neveikimu laiko tai, kad ji, tapusi faktiškai nemoki, per paskutinius 3 metus iki pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo elgėsi pasyviai, nedėjo pastangų gauti pajamas, kurias ji pagal savo įgūdžius ir kvalifikaciją yra pajėgi gauti, arba įsidarbinti didesnes nei šiuo metu gauna pajamas užtikrinančiame darbe, sudarančiame sąlygas nors minimaliai atsiskaityti su kreditoriais[271]. Kitoje byloje skolininko pasyvumą teismas nustatė atsižvelgdamas į tai, kad skolininkė pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo metu dirbo vienos įmonės vadove ir kitos įmonės vadovo pavaduotoja, kad turi didelę gerai mokamo darbo patirtį, tačiau studijuodama pagal neakivaizdinę studijų programą darbui skiria tik 2 valandas per dieną ir, uždirbdama 219 Lt (63,43 Eur) atlyginimą, nesiekia įsidarbinti didesnes pajamas užtikrinančiame darbe, sudarančiame sąlygas atsiskaityti su kreditoriais. Kasacinis teismas pripažino, kad tokie pasyvūs pareiškėjos veiksmai, jai nesiekiant padidinti deklaruojamų darbo pajamų, iš kurių būtų galima vykdyti įsipareigojimus kreditoriams, laikytini nesąžiningais[272]. Atitinkamai vėlesnėje praktikoje teismai aplinkybėmis, rodančiomis skolininko nesąžiningą pasyvų neveikimą, laikė tai, kad skolininkas ilgą laiką dirba už itin mažą algą (daug mažesnę už minimalią mėnesinę algą), neišnaudoja savo patirties ir aukštos kvalifikacijos, kad gautų didesnes pajamas, nededa pakankamai pastangų ieškoti geriau mokamo darbo, bent kiek atsiskaityti su kreditoriais[273].

Teismų praktikoje taip pat įvertinta, kad skolininko nesiekimas gauti didesnių pajamų nereiškia jo nesąžiningumo. Vienu atveju buvo vertinta, kad iki pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo skolininkas dirbo tėvo įmonėje už itin mažą darbo užmokestį ir ši aplinkybė galėtų būti vertinama kaip pasyvus pareiškėjo elgesys, kadangi nesiekta pagerinti savo finansinės padėties, tačiau pareiškėjo tėvas, būdamas ir vienas didžiausių jo kreditorių, nurodė, kad toks mažas darbo užmokestis pareiškėjui buvo mokamas todėl, kad šis jam nebuvo grąžinęs skolos. Teismai nenustatė, koks buvo šalių susitarimas, ar juo nebuvo pažeisti kitų kreditorių interesai ir pan[274].

Šie teismų praktikos pavyzdžiai rodo, kad skolininko nesąžiningas neveikimas suprantamas iš esmės kaip nedėjimas pastangų pagerinti savo finansinė būklės.

---

271 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-434-421/2017.

272 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496-219/2015.

273 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-434-421/2017.

274 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-299-313/2020.

Tokiomis pastangomis laikomi aktyvūs veiksmai, kuriais skolininkas, visų pirma, siektų pagal savo individualias galimybes gauti didesnes pajamas, naudoti turimas profesines žinias ir kvalifikaciją, tai sudarydamas galimybes atsiskaityti su savo kreditoriais.

Tačiau kyla klausimas, ar tokia praktika, kai skolininkui (vartotojui) keliamas reikalavimas dar iki pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo teismui atlikti tokius aktyvius veiksmus, yra pagrįsta. Tokie teismų praktikoje nurodomi reikalavimai kaip geriau apmokamo darbo susiradimas, turimos kvalifikacijos ir žinių panaudojimas leidžia teigti, kad skolininkas fizinio asmens bankroto procedūromis gali pasinaudoti tik tuo atveju, kai įrodo, kad „yra vertas, kad jam būtų suteikta teisė bankrutuoti". Kyla klausimas, ar tokie įstatyme nenustatyti reikalavimai skolininkui yra pagrįsti ir suderinti su fizinio asmens bankroto proceso tikslu. Tai iš esmės reiškia, kad skolininkas turėtų „pasiruošti" iš anksto savo bankroto procesui rinkdamas įrodymus apie bandymus rasti geriau apmokamą darbą, derybas su kreditoriais ir pan. Tai atitinkamai kelia abejonių dėl fizinių asmenų bankroto proceso veiksmingumo ir bankroto bylos iškėlimo klausimo sudėtingumo.

- **Verslininko nesąžiningumo nustatymo problemos**

FABĮ neskiria fizinio asmens verslininko ir vartotojo bankroto procedūrų. Tai reiškia, kad iš esmės FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nustatyti nesąžiningi veiksmai ir jų taikymo praktika turėtų būti taikoma nepriklausomai nuo skolininko (jo skolų) pobūdžio. Apeliacinės instancijos teismų praktikoje pripažįstama, kad skolininko kaip verslininko ir įmonės savininko statusas sudaro pagrindą kitaip vertinti jo elgesį FABĮ prasme kaip sąžiningą/nesąžiningą, nes nesąžiningo vertinimas FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto prasme neskiriamas pagal skolininko veiklos, profesijos ir pan. ypatumus[275]. Tačiau teismų praktikoje skolininko kaip verslininko ypatumai laikomi reikšmingais, pavyzdžiui, vertinant asmens suvokimą apie skolinimosi rizikas[276], sprendžiant dėl apdairumo ir rūpestingumo standartų taikymo prisiimant įsipareigojimus[277]. Naujausi teismų praktikos pavyzdžiai[278] ir Direktyvoje nustatyta verslininko skolų nurašymo procedūra kelia klausimą, ar iš tiesų skolininko nesąžiningumo

[275] Kauno apygardos teismo 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1793-221/2016.

[276] Kauno apygardos teismo 2016 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1551-436/2016.

[277] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-376-219/2017.

[278] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-313-313/2021.

vertinimas nepriklauso nuo skolininko ypatumų, skolų kilmės, jo verslo įgūdžių. Taip pat kyla klausimas, kaip turėtų būti atskiriamas verslininko ir vartotojo nemokumas, nes fizinio asmens skoliniai įsipareigojimai gali būti susiję ir sunkiai atskiriami. Tokiu atveju, visų pirma, turėtų būti vertinama, ar asmuo yra verslininkas, t. y. prekyba, verslu, amatu ar profesine veikla besiverčiantis fizinis asmuo (Direktyvos 2 straipsnio 1 dalies 9 punktas). Tada turėtų būti vertinama, dėl kokių priežasčių kilo asmens nemokumas, ar jis buvo nulemtas skolų, kylančių iš verslo ar vartojimo teisinių santykių. Pažymėtina, kad Direktyva iš esmės reikalauja, kad fizinio asmens bankroto procedūros būtų atskiriamos remiantis vien skolų kilme. Direktyvos preambulės 84 punkte nustatyta, kad asmeninės ir profesinės skolos, kurių negalima pagrįstai atskirti, pavyzdžiui, kai tam tikras turtas naudojamas verslininkui vykdant profesinę veiklą ir už jos ribų, turėtų būti nagrinėjamos taikant vieną procedūrą.

Direktyva nenustato verslininkams pareigos laiku reaguoti į nemokumo problemas ir inicijuoti atleidimo nuo skolų procedūrą (skirtingai nei įmonių vadovams). Tačiau dar prieš Direktyvos priėmimą buvo pripažinta, kad verslininkai nesiekia inicijuoti nemokumo procesų, nes jie nenori prarasti verslo kontrolės ir nemokumo pripažinimas gali sukelti ir neigiamų psichologinių problemų pripažįstant savo verslo nesėkmes[279]. Europos Komisijos atliktoje studijoje pripažinta, kad valstybės įsikišimas yra būtinas, ir aktyvios pagalbos (angl. *active assistance*) turėtų siekti su finansiniais sunkumais susidūrę verslininkai. Tokia parama galėtų būti reikiamos informacijos apie tokias procedūras suteikimas, galimybė sudaryti susitarimus dėl mokesčių mokėjimo, jų išdėstymo ir kt[280].

Sistemiškai aiškinant Direktyvos nuostatas galima teigti, kad skolininko sąžiningumas taip pat laikytas esmine skolų nurašymo procedūros iškėlimo sąlyga pagal Direktyvą, kurios tikslas yra harmonizuoti tam tikrus fizinių asmenų (verslininkų) bankroto bylų elementus. Remiantis Direktyvos 20 straipsnio 1 dalimi, valstybės narės užtikrina, kad nemokūs verslininkai galėtų pasinaudoti bent viena procedūra, pagal kurią būtų visiškai panaikintos jų skolos. Direktyvos 23 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, nukrypdamos nuo 20–22 straipsnių, valstybės narės gali toliau taikyti arba priimti nuostatas, kuriomis atsisakoma suteikti galimybę pasinaudoti skolų panaikinimo procedūra arba ji apribojama, atšaukiama tokiu skolų panaikinimu suteikiama nauda, arba kuriomis nustatomi ilgesni visiško skolų panaikinimo laikotarpiai arba ilgesni draudimo verstis veikla laikotarpiai tais atvejais, kai nemokus verslininkas įsiskolindamas, nemokumo procedūros metu arba grąžindamas skolą, vertinant pagal nacionalinę teisę,

---

[279] European Commission, A second chance for entrepreneurs, Final Report of the Expert Group (2011).

[280] *Ibid*.

veikė kreditorių arba kitų suinteresuotųjų subjektų atžvilgiu nesąžiningai arba piktnaudžiaudamas, nedarant poveikio nacionalinėms taisyklėms dėl įrodinėjimo pareigos.

Direktyvoje taip pat yra nurodoma, kaip turėtų būti vertinamas verslininkų nesąžiningumas. Remiantis Direktyvos preambulės 79 punktu, nustatydamos, ar verslininkas buvo nesąžiningas, teisminės arba administracinės institucijos galėtų atsižvelgti į tokias aplinkybes kaip skolos pobūdis ir dydis, jos atsiradimo laikas, verslininko pastangos ją grąžinti ir laikytis teisinių prievolių, įskaitant viešojo licencijavimo reikalavimus ir būtinybę vesti teisingą buhalteriją, verslininko mėginimai išvengti kreditorių reikalavimų, pareigų vykdymas kylant nemokumo tikimybei, kurias priklauso vykdyti direktoriams, kurie yra bendrovių verslininkai, taip pat Sąjungos ir nacionalinės konkurencijos ir darbo teisės laikymasis. Be to, remiantis Direktyvos preambulės 80 punktu, asmeninės ir profesinės skolos, kurių negalima pagrįstai atskirti, pavyzdžiui, kai tam tikras turtas naudojamas verslininkui vykdant profesinę veiklą ir už jos ribų, turėtų būti nagrinėjamos taikant vieną procedūrą.

Praktikoje gali kilti klausimas, kaip turėtų būti atskiriamas verslininko ir vartotojo nemokumas, nes fizinio asmens skoliniai įsipareigojimai gali būti susiję ir sunkiai atskiriami. Tokiu atveju pirmiausia turėtų būti vertinama, ar asmuo yra verslininkas, t. y. prekyba, verslu, amatu ar profesine veikla besiverčiantis fizinis asmuo (Direktyvos 2 straipsnio 1 dalies 9 punktas). Tada turėtų būti vertinama, dėl kokių priežasčių kilo asmens nemokumas, ar jis buvo nulemtas skolų, kylančių iš verslo ar vartojimo teisinių santykių. Pažymėtina, kad Direktyva iš esmės reikalauja, kad fizinio asmens bankroto procedūros būtų atskiriamos remiantis vien skolų kilme. Direktyvos preambulės 84 punkte nustatyta, kad asmeninės ir profesinės skolos, kurių negalima pagrįstai atskirti, pavyzdžiui, kai tam tikras turtas naudojamas verslininkui vykdant profesinę veiklą ir už jos ribų, turėtų būti nagrinėjamos taikant vieną procedūrą.

Kadangi FABĮ nėra išskirta jokių papildomų reikalavimų dėl verslininko bankroto bylos iškėlimo, tokiam procesui inicijuoti taikytinos visos FABĮ nuostatos. Nuo pirmųjų kasacinio teismo nagrinėtų bylų, kuriose vertintas skolininko nesąžiningumas, sprendžiant fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo klausimą, laikomasi nuomonės, kad fizinio asmens neatidumas netinkamai įvertinus savo vartojimo galimybes, neturėtų būti kliūtis iškelti bankroto bylą, jei nėra jo nesąžiningų veiksmų, kurie leidžia teigti, kad skolininkas <...> *(kryptingai) leido susidaryti skoloms, tikėdamasis, jog nepatenkinti kreditorių reikalavimai bus nurašyti, ar kitais būdais elgėsi itin nerūpestingai, konkrečiomis aplinkybėmis jo elgesį vertinant pagal protingumo ir teisingumo principus*[281]. Toks nesąžiningumo sampratos vertinimas yra siejamas su aplaidžiais vartotojo veiksmais, prisiimant nepagrįstus

[281] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014.

finansinius įsipareigojimus. Tai reiškia, kad vien aplinkybė, kad skolininkas negeba laiku įvykdyti prisiimtų finansinių įsipareigojimų, neturėtų būti kliūtis iškelti fizinio asmens bankroto bylą. Tačiau kyla klausimas, ar toks pats sąžiningumo standartas taikytinas ir verslininko nemokumo atveju, kai neretai didžioji skolų dalis kyla ne iš aplaidaus vartojimo, bet iš ūkinės komercinės veiklos. Ar tokiu atveju galima teigti, kad įsipareigojimų, kurių fizinis asmuo negali įvykdyti prisiėmimas, kylantis iš ūkinės komercinės veiklos, gali būti laikomas sąžiningais veiksmais? Ar tokiu atveju turėtų būti vertinama pagrįsta verslo rizika prisiimant tokio pobūdžio įsipareigojimus?

Tokio pobūdžio bylose vertinant skolininko nesąžiningumą, vertinamas ir skolų susidarymas, jei skolininkas sąmoningai (kryptingai) leido susidaryti skoloms, tikėdamasis, kad nepatenkinti kreditorių reikalavimai bus nurašyti, ar kitais būdais elgėsi nepakankamai rūpestingai, konkrečiomis aplinkybėmis jo elgesį vertinant pagal protingumo ir teisingumo principų reikalavimus[282]. Šie sąžiningumo standartai iš esmės yra skirti būtent vartotojo skolų sudarymui vertinti. Problema ta, kad tokius pačius standartus taikant ir verslininkui kyla poreikis vertinti ne skolininko nerūpestingumą, bet jo verslo sprendimų priėmimą. Pavyzdžiui, ar gali būti nesąžiningu laikomas skolininkas, kurio skolos iš esmės kyla iš jo kaip įmonės vadovo ar savininko prisiimtų įsipareigojimų, susijusių su įmonės vykdyta ūkine komercine veikla, kai įmonei nevykdant prievolių kreditorių reikalavimai tenkinami iš skolininko turto užtikrintų įmonės prievolių vykdymo. Todėl kyla klausimas, ar tokie patys skolų susidarymo kriterijai taikytini ir sprendžiant dėl verslininko bankroto bylos iškėlimo.

Vienoje naujausių kasacinio teismo bylų, kurioje buvo sprendžiamas skolininko nesąžiningumo klausimas, teismas, vertindamas nesąžiningumą, pripažino, kad turi būti vertinamas ir asmens pasyvumas, nesiekimas vykdyti skolinių įsipareigojimų, sudarymas sąlygų jiems didėti yra nesąžiningi veiksmai FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkto taikymo pagrindu[283]. Toliau teismas, vertindamas skolininko nesąžiningumą, dėmesį skyrė skolininko skolų kilmei. Byloje nustatyta, kad pagrindiniai skolininko įsipareigojimai (apie 2,63 mln. Eur) susidarė ne iš jo kaip vartotojo, bet kaip buvusio įmonės vadovo, vykdytos veiklos (vadovavimo įmonei), t. y. iš jo kaip verslininko (įmonės savininko ir vadovo veiksmų) vykdytos ūkinės komercinės veiklos. Kasacinis teismas nurodė, kad sąžiningumo standartas gali priklausyti nuo aplinkybių, susijusių su skolininko vykdyta veikla (skolos susidarė iš fizinio asmens kaip verslininko veiklos ar vartojimo), skolų kilme bei jo dedamomis pastangomis tai padaryti, ir kitomis

[282] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

[283] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-313-313/2021.

reikšmingomis aplinkybėmis. Teismas reikšmingomis aplinkybėmis laikė tai, kad byloje nėra duomenų apie pareiškėjo bandymą susitarti su kreditoriais dėl skolų vykdymo išdėstymo ar modifikavimo, skolininko skoliniai įsipareigojimai per paskutinius kelerius metus išaugo daugiau nei dvigubai ir skolininkas nepateikė jokių objektyvių duomenų, rodančių siekį sumažinti kreditorių reikalavimus ar realų siekį skolas grąžinti per paskutinių 3 metų terminą iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo.

Apibendrinant galima teigti, kad sąžiningumo kaip esminio fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo kriterijaus vertinimas verslininko bankroto atveju pasižymi tam tikrais ypatumais. Direktyvos nuostatos ir teismų praktikos pavyzdžiai rodo, kad verslininko kaip nesąžiningo vertinimas skiriasi nuo vartotojo nesąžiningumo vertinimo.

Žalingi įpročiai

Skolininko žalingi įpročiai, nulemiantys jo nemokumą, yra sąlyga nekelti bankroto bylos. FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 3 punkte nustatyta, kad teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu paaiškėja, kad fizinis asmuo tapo nemokus dėl savo žalingų įpročių (piktnaudžiavimo alkoholiu, narkotinėmis ar kitomis psichotropinėmis medžiagomis, azartinių lošimų ir kitų). Sprendžiant dėl šios sąlygos turi būti nustatytas priežastinis ryšys tarp asmens žalingų įpročių ir jo nemokumo. Sprendžiant dėl šios sąlygos taikymo, žalingi įpročiai neturėtų būti suprantami kaip pavienis, atsitiktinis veiksmas. FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 3 punkte vartojama sąvoka „įpročiai“ turėtų būti suprantami kaip pakartotiniai, nuoseklūs asmens atliekami žalingi veiksmai, dėl kurių asmuo tapo nemokus. Teismų praktikoje pagrįstai nurodoma, kad aplinkybė, jog bankrutuojantis asmuo vieną kartą vairavo transporto priemonę neblaivus, nesudaro pagrindo teigti, kad skolininkas turi žalingų įpročių (t. y. piktnaudžiauja alkoholiu)[284]. Kita vertus, atvejai, kai asmuo kelis kartus padaro žalą, pavyzdžiui, sukelia eismo įvykius ir dėl to kilus reikalavimams atlyginti padarytą žalą tampa nemokus, gali būti laikytina priežastimis, kurios rodo, kad skolininko nemokumas kilo dėl jo žalingų įpročių[285].

Kasacinio teismo praktikoje vertinant šią bankroto bylos neiškėlimo sąlygą nurodoma, kad FABĮ nesant pateikto baigtinio žalingų įpročių sąrašo, teismas, remdamasis bylos duomenimis, sprendžia, ar atitinkami veiksmai laikytini žalingais ir žalingi įpročiai

[284] Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1248-613/2020.

[285] Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-653-524/2019.

suponavo asmens nemokumą arba turėjo lemiamą įtaką tam[286]. Taip pat kasacinis teismas, apibendrindamas žalingų įpročių sąvokos reikšmę, nurodė, kad <...> *žalingi įpročiai gali būti susiję ne vien su sveikatos aspektu (piktnaudžiavimas alkoholiu, narkotinėmis ar kitomis psichotropinėmis medžiagomis), bet ir su asmens veikla ar neveikimu, kuriems asmuo turi neatsispiriamą polinkį, virtusį vidiniu poreikiu jį kartoti, pvz., užsiimti tam tikra, pamažu nekontroliuojama tampančia, veikla, nesilaikyti draudimų ir pan*[287]. Taigi žalingi įpročiai teismų praktikoje siejami su tokiu socialinio skolininko elgesio pasikeitimu, kurį nulemia žalingi įpročiai.

Nuteisimas už nusikalstamas veikas

Skolininko nuteisimas už tam tikras nusikalstamas veikas yra pagrindas neiškelti bankroto bylos. FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punkte nustatyta, kad teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu paaiškėja, kad fizinis asmuo yra nubaustas už nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus, nurodytus BK 207, 208, 209, 216, 222, 223 straipsniuose, ir jo teistumas nėra išnykęs, jeigu dėl to jis tapo nemokus. Taigi tam, kad teismas galėtų atsisakyti iškelti bankroto bylą fiziniam asmeniui dėl šios sąlygos, turi būti ne tik nustatyti faktai, jog asmuo yra baustas už minėtuose BK straipsniuose numatytas veikas ir jo teistumas dar nėra išnykęs, bet ir tai, kad dėl to jis tapo nemokus. Teismų praktikoje aiškinant šį bankroto bylos neiškėlimo pagrindą nurodoma, kad tokiu atveju turi būti nustatyta, ar skolininko padaryta nusikalstama veika nulėmė jo nemokumą: <...> *reikšminga nustatyti, ar nusikalstama veika, numatyta BK 222 straipsnio 1 dalyje, dėl kurios padarymo bankrutuojančio fizinio asmens atžvilgiu yra priimtas apkaltinamasis nuosprendis, lėmė asmens nemokumą ar sudarė sąlygas jam atsirasti. Asmuo nemokus turi tapti nebūtinai tiesiogiai dėl teismo nuosprendžio padarinių (paskirtos sankcijos, priteistų sumų), o dėl nusikalstamų kaltų veiksmų (veikimo, neveikimo), už kurių padarymą asmuo nuteistas pagal BK 222 straipsnio 1 dalį. Vertintina, ar šie nusikalstami veiksmai lemia kreditorių reikalavimų, viršijančių 25 MMA, atsiradimą, kurių asmuo neturi galimybių esamu momentu ar netolimoje ateityje padengti*[288]. Skolininko teistumas už tam tikras nusikalstamas veikas kaip kliūtis iškelti bankroto bylą pripažįstamas ir įvairiose užsienio valstybėse.

---

[286] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-331-313/2021.

[287] *Ibid*.

[288] Vilniaus apygardos teismo 2020 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-697-854/2020.

Iš esmės tokia sąlyga siejama su socialiai priešingu skolininko elgesiu, kuris gali sukelti neigiamas pasekmes ir jo kreditoriams.

Ankstesnis bankroto procesas

FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 5 punkte nustatyta, kad teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu nuo fizinio asmens bankroto proceso nutraukimo ar pabaigos nepraėję 10 metų, išskyrus FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 1, 2 ir 7 punktuose nurodytus atvejus. Fizinio asmens bankrotas negali tapti priemone skolininkui turint finansinių sunkumų kaskart kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo. Atitinkamai, sėkmingas skolininko bankroto procesas, suteikiantis jam „naują pradžią", turėtų reikšti, kad skolininkas turėtų atidžiau, rūpestingiau spręsti dėl prisiimamų turtinių įsipareigojimų ir netapti nemokus. Fizinio asmens bankrotas negali tapti įprastu skolininko finansinių sunkumų sprendimu. Siekiant šių tikslų įstatyme nustatytas 10 metų terminas, per kurį, nutraukus ar užbaigus bankroto bylą, ji negali būti iškeliama.

Tačiau įstatyme nustatytos tam tikros išimtys iš šios bendrosios taisyklės. Tai yra atvejai, kai bankroto byla buvo nutraukta FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 1, 2 ir 7 punktuose nustatytais pagrindais (nustatytais terminais planas nepateikiamas teismui tvirtinti; teismas nepatvirtina plano; iškeliama neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra fizinis asmuo, bankroto byla). Šios išimtys (bankroto bylos nutraukimo pagrindai) siejamos su tuo, kad skolininko bankroto procesas nebuvo vykdomas ir jis negalėjo pasinaudoti FABĮ nustatytu skolų nurašymu. Nurodytais atvejais skolininkui nesuteikiama bankroto procese nustatyta apsauga ir iš esmės bankroto administravimo veiksmai nebuvo atliekami, todėl draudimas dėl bankroto bylos iškėlimo netaikomas.

Iškelta neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens bankroto byla

Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens bankroto bylos, kurios dalyvis yra skolininkas, iškėlimas lemia, kad negali būti keliama tokio dalyvio fizinio asmens bankroto byla. FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 6 punkte nustatyta, kad teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu paaiškėja, kad yra iškelta neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra fizinis asmuo, bankroto byla. Ši sąlyga siejama su neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens (pavyzdžiui, individualios įmonės, ūkinės bendrijos) bankroto proceso ypatumais. CK 2.50 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės

juridinio asmens turto, už jo prievoles atsako juridinio asmens dalyvis, jeigu įstatymai nenustato kitaip. JANĮ 88 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvių turtas gali būti parduodamas tik įsiteisėjus teismo nutarčiai išieškoti iš neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvių turto. Iš esmės galima teigti, kad, bankrutuojant neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui, jo savininko procesinė padėtis *de facto* (faktiškai) yra tokia pati kaip ir paties bankrutuojančio neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens[289].

Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens ir jos savininko turto bendrumas lemia tai, kad tuo atveju, kai bankroto byla iškeliama individualiai įmonei, visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti tokios įmonės bankroto procese nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku kaip privačiu fiziniu asmeniu – buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditoriaus reikalavimas. Tokius bankroto proceso ypatumus, be kita ko, lemia individualios įmonės, kaip civilinių teisinių santykių subjekto, atsakomybės už prievoles specifika[290]. Be to, individualios įmonės bankroto byloje gali būti parduotas visas ne tik įmonės, bet ir jos savininko turtas, individualios įmonės bankroto byloje savo reikalavimus reiškia tiek įmonės, tiek jos savininko, kreditoriai. Pasibaigus juridinio asmens bankroto procesui, likę skolininko kreditorių nepatenkinti reikalavimai gali būti tenkinami skolininko bankroto procese, jei jis bus pradėtas, arba priverstinio vykdymo procese. Todėl, likvidavus individualią įmonę dėl bankroto, šios įmonės prievolės kreditoriams pasibaigia, tačiau tai neturi įtakos įmonės savininko kaip fizinio asmens prievolių pasibaigimui, išskyrus atvejus, kai prievolės pasibaigė kitais pagrindais, pavyzdžiui, dėl to, kad yra patenkinamas kreditoriaus reikalavimas. Tai reiškia, kad pasibaigus individualios įmonės bankroto bylai jos savininkui nelieka procesinių kliūčių kreiptis dėl bankroto bylos jam iškėlimo[291].

---

[289] Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-586-407/2021.

[290] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2006.

[291] Vilniaus apygardos teismo 2022 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-433-866/2022.

Supaprastinta fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo tvarka

Įstatyme nustatyta išimtis iš bendrosios bankroto bylos iškėlimo tvarkos. Remiantis FABĮ 9 straipsnio 1 dalimi, fizinio asmens bankroto byla gali būti iškeliama supaprastinta tvarka, kai plano projektas pagal FABĮ nuostatas parengiamas iki pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą pateikimo teismui. Pateikus prašymą iškelti fizinio asmens bankroto bylą supaprastinta tvarka, teismas turi įvertinti visas FABĮ nustatytas bankroto bylos iškėlimo sąlygas. Esminis skirtumas nuo bendrosios bankroto bylos iškėlimo tvarkos yra tas, kad skolininkas kartu su pareiškimu turi pateikti ir parengtą mokumo atkūrimo planą, kuriam yra (ne)pritarę kreditoriai[292]. Tai reiškia, kad, prieš kreipiantis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo supaprastinta tvarka, turi būti FABĮ nustatyta tvarka parengtas mokumo atkūrimo planas, dėl kurio balsuoja kreditoriai. Tokiu būdu bankroto procedūros gali būti paprastesnės, nes jau šio proceso pradžioje turi būti sprendžiamas klausimas dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo, nelaukiant kol tai padarys kreditoriai.

Įstatyme reglamentuojama, kokie duomenys turi būti pateikti kartu su pareiškimu iškelti bankroto bylą supaprastinta tvarka. FABĮ 9 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad, taikant supaprastintą bankroto bylos iškėlimo tvarką, fizinis asmuo kartu su pareiškimu teismui iškelti bankroto bylą pateikia:

1) FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 1, 2, 3, 4 ir 7 punktuose nurodytus dokumentus ir duomenis (FABĮ 4 straipsnio 2 dalyje nurodyto (nurodytų) pranešimo (pranešimų) kopija (kopijos); fizinio asmens gaunamas ir (ar) numatomas gauti pajamas patvirtinantys dokumentai; fizinio asmens turimo viso turto sąrašas (nekilnojamasis turtas; sąskaitose esančios lėšos, nurodant sąskaitas kredito įstaigose; grynieji pinigai, jeigu jų suma viršija 1 MMA; akcijos, kiti vertybiniai popieriai ir kitas turtas) (toliau – turtas) ir fizinio asmens nurodoma jo vertė; duomenys apie fizinio asmens įkeistą turtą, suteiktus kitus prievolių įvykdymo užtikrinimo būdus ir kitus įsipareigojimus; informacija apie fiziniam asmeniui teismuose iškeltas civilines bylas, kuriose fiziniam asmeniui pareikšti turtiniai reikalavimai ir (arba) areštuotas jo turtas, apie bylas, kuriose fiziniam asmeniui pareikšti su darbo santykiais susiję reikalavimai, taip pat apie baudžiamąsias bylas, kuriose fiziniam asmeniui pareikšti turtiniai reikalavimai ir (arba) areštuotas jo turtas, ir apie išieškojimus ne ginčo tvarka);
2) mokumo atkūrimo plano projektą;

[292] Kauno apygardos teismo 2020 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1382-555/2020.

3) dokumentus, įrodančius, kad plano projektui pritarė kreditoriai, balsuodami grupėse FABĮ 8 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, arba dokumentus, įrodančius, kad plano projektui kreditoriai nepritaria.

Taigi tuo atveju, kai pateikiamas pareiškimas iškelti bankroto bylą supaprastinta tvarka, prie jo turi būti pridėtas iš anksto parengtas mokumo atkūrimo plano projektas, kuris buvo svarstytas kreditorių susirinkime ir kuriam kreditorių susirinkimas pritarė arba nepritarė. Remiantis FABĮ 9 straipsnio 3 dalimi, fizinis asmuo kartu su pareiškimu iškelti bankroto bylą teismui pasiūlo bankroto administratoriaus kandidatūrą. Fizinis asmuo, siūlydamas bankroto administratoriaus kandidatūrą, pateikia FABĮ 4 straipsnio 5 dalyje nurodytą sutikimą.

Pagal FABĮ 9 straipsnio 4 dalį, teismas, gavęs šio straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodytus dokumentus, ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo nutarties dėl pareiškimo iškelti fiziniam asmeniui bankroto bylą priėmimo dienos juos išnagrinėja ir priima nutartį iškelti fizinio asmens bankroto bylą, patvirtinti planą ir paskirti bankroto administratorių arba atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą. Teismas turi teisę dėl svarbių priežasčių pratęsti pasirengimo nagrinėti fizinio asmens bankroto bylą teisme terminą, bet ne ilgiau kaip vienam mėnesiui. Teismui iškeliant fizinio asmens bankroto bylą supaprastinta tvarka ar atsisakant ją kelti, *mutatis mutandis* taikomos FABĮ 5 straipsnio 1, 2, 3, 7, 8 ir 9 dalių, 6 straipsnio 1 ir 2 dalių, 3 dalies 1 ir 2 punktų, 4 dalies, 5 dalies 1, 2, 3, 4 ir 6 punktai. Teismų praktikoje pripažįstama, kad teismas iškelia bankroto bylą supaprastinta tvarka, <...> *jeigu mokumo atkūrimo plano projektas yra tinkamai parengtas bei svarstytas kreditorių susirinkime iki pareiškimo iškelti bankroto bylą padavimo teismui, ir kartu su pareiškimu yra pridėtas dokumentas, patvirtinantis kreditorių susirinkimo pritarimą ar nepritarimą mokumo atkūrimo plano projektui.* <...> *teismas turi teisę iškelti fizinio asmens bankroto bylą supaprastinta tvarka, jeigu asmuo yra nemokus, nėra FABĮ 5 straipsnio 8 dalies nustatytų aplinkybių ir mokumo atkūrimo plano projektas yra tinkamai parengtas pagal įstatymo reikalavimus, laikytasi jo apsvarstymo tvarkos iki pareiškimo padavimo teismui ir yra pagrindas jį patvirtinti teisme (FABĮ 9 straipsnio 1–2 dalys, 4 dalis, 6 straipsnio 1 dalis)*[293]. Taigi tais atvejais, kai teismui pateikiamas pareiškimas iškelti bankroto bylą supaprastinta tvarka, teismas įvertinta visas bankroto bylos iškėlimo sąlygas, kaip ir sprendžiant dėl bankroto bylos iškėlimo įprastame procese.

Sprendžiant klausimą dėl papildomų dokumentų pateikimo nagrinėjant prašymą iškelti bankroto bylą supaprastinta tvarka pripažįstama, kad jei teismui, nagrinėjančiam klausimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo supaprastinta tvarka ir tiriant

[293] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-418-695/2016.

mokumo atkūrimo planą kilo abejonių dėl jame pateiktų duomenų teisingumo, mokumo atkūrimo priemonių ir kreditorių interesų pusiausvyros, šio plano ir jame pateiktų duomenų tikslinimas teisme negalimas. Tokiu atveju papildomos informacijos ir įrodymų rinkimas, įpareigojant skolininką pateikti papildomus dokumentus, iš esmės reikštų plano tikslinimą, trūkumų šalinimą, kurie negalimi sprendžiant klausimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo supaprastinta tvarka. Todėl pripažįstama, kad tokiu atveju teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą supaprastinta tvarka (FABĮ 9 straipsnio 4 dalis)[294].

Remiantis FABĮ 9 straipsnio 5 dalimi laikoma, kad šio straipsnio 4 dalyje nurodyta teismo nutartimi iškelti fizinio asmens bankroto bylą taip pat patvirtinami ir kreditorių reikalavimai. Ši nutartis atskiruoju skundu gali būti skundžiama teisės aktų nustatyta tvarka. Atskirasis skundas turi būti išnagrinėtas teisme per 30 dienų nuo jo gavimo apeliacinės instancijos teisme dienos. Taip užtikrinamas teisinis aiškumas ir bankroto proceso operatyvumas.

Atsisakymo iškelti bankroto bylą pasekmės

Nustačius, kad egzistuoja sąlygos, dėl kurių bankroto byla nekeliama, kyla tam tikros teisinės pasekmės. Visų pirma, įstatymas tokiu atveju nustato pareigą teismui išviešinti nutartį, kuria atsisako iškelti bankroto bylą. Remdamasis FABĮ 5 straipsnio 9 dalimi, teismas, priėmęs nutartį atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą, ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo šios nutarties įsiteisėjimo dienos šios nutarties patvirtintą kopiją išsiunčia antstoliams, kuriems yra pateikti vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš šio fizinio asmens ar dėl jo turto arešto, taip pat kredito įstaigoms, kuriose yra fizinio asmens sąskaitos. Šios nutarties išsiuntimas antstoliams, vykdantiems priverstinius vykdymo veiksmus skolininko atžvilgiu, yra reikalingas norint užtikrinti operatyvų vykdymo procesą ir jų galimybę žinoti, kaip turėtų būti tęsiami vykdymo veiksmai. Taip sudaromos galimybės veiksmingam priverstinio vykdymo procesui, vykdomam skolininko atžvilgiu.

Atsisakymas iškelti fizinio asmens bankroto bylą taip pat reiškia, kad skolininkui nebėra taikoma apsauga dėl išieškojimo ir priverstinio vykdymo priemonių sustabdymo (FABĮ 5 straipsnio 6 dalis). Pagal FABĮ 5 straipsnio 9 dalį, turto realizavimas ir (ar) išieškojimas, įskaitant išieškojimą ne ginčo tvarka, atnaujinamas, išskyrus atvejus, kai nutartis atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą priimta šio straipsnio 8 dalies 6 punkte nurodytu pagrindu, taikytos laikinosios apsaugos priemonės nuo pareiškimo

[294] *Ibid.*

iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimo iki atsisakymo iškelti fizinio asmens bankroto bylą panaikinamos. Taip skolininko kreditoriams suteikiama teisė naudotis priverstinio vykdymo priemonėmis, tęsti pradėtą priverstinio vykdymo procesą.

Papildomas reikalavimas nustatytas teismui tuo atveju, kai fizinio asmens bankroto byla nėra iškeliama, kai yra iškelta neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra skolininkas, bankroto byla. Tokiu atveju teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties neiškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos visus su pareiškimu iškelti fizinio asmens bankroto bylą susijusius dokumentus perduoda neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra fizinis asmuo, bankroto bylą nagrinėjančiam teismui, o šis sprendžia fizinio asmens turto realizavimo ir (ar) išieškojimo, įskaitant išieškojimą ne ginčo tvarka, ir laikinųjų apsaugos priemonių atnaujinimo klausimus (FABĮ 5 straipsnio 10 dalis). Taip užtikrinamas veiksmingas neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyviui buvo siekiama iškelti bankroto bylą, bankroto procesas, jo kreditorių interesų apsauga. Šio straipsnio priėmimo parengiamuosiuose darbuose nurodoma, kad *FABĮ projekte siūloma nuosekliau sureguliuoti fizinio asmens, kai jis yra neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvis, ir šio juridinio asmens bankroto procesų konsolidavimą. Atsisakius iškelti tokio fizinio asmens bankroto bylą, išieškojimas iš fizinio asmens nebūtų atnaujinamas, o visi bylos dokumentai būtų perduodami neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra fizinis asmuo, bankroto bylą nagrinėjančiam teismui. Bankroto bylą nagrinėjantis teismas vienoje byloje spręstų fizinio asmens turto realizavimo ir (ar) išieškojimo klausimus*[295]. Taigi tokiu teisiniu reguliavimu yra siekiama sudaryti sąlygas veiksmingai spręsti neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens nemokumo problemas ir išvengti išieškojimo pradėjimo iš jos dalyvio.

Gali kilti klausimas, ar tuo atveju, kai teismas bankroto bylos neiškelia, tai neužkerta kelio skolininkui iš naujo kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo. Tuo atveju, kai teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, pavyzdžiui, nustačius, kad skolininkas yra mokus, skolininkas pasikeitus aplinkybėms turi teisę vėl inicijuoti bankroto procesą. Teise pakartotinai inicijuoti bankroto procesą, teikti pareiškimą teismui neturi būti piktnaudžiaujama ir skolininkas turėtų nurodyti, kokios reikšmingos aplinkybės pasikeitė. Tais atvejais, kai skolininkas siekia iškelti bankroto bylą, kai teismas anksčiau atsisakė tai padaryti, pareiškime turėtų būti pateikti duomenys, leidžiantys spręsti, ar pakartotinai pateiktas pareiškimas iškelti bankroto bylą savo faktiniu pagrindu nėra

[295] JANĮ Nr. XIII-2221 1, 2, 4, 6, 9, 10, 15, 17, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 35, 40, 41, 42, 43, 62, 63, 64, 77, 94, 95, 103, 104, 110, 111, 114, 130 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 1021, 1022, 1023, 1111 straipsniais ir įstatymo priedo pakeitimo įstatymo ir lydimųjų įstatymų projektų aiškinamasis raštas.

tapatus anksčiau pateiktam pareiškimui dėl bankroto bylos iškėlimo (FABĮ 4 straipsnio 1 dalis, CPK 137 straipsnio 2 dalies 4 punktas)[296].

Bankroto bylos iškėlimas ir sukeliamos teisinės pasekmės

Bankroto bylos iškėlimas sukelia teisines pasekmes skolininkui ir jo kreditoriams. Bankroto bylos iškėlimas reiškia pirmosios bankroto procedūros pabaigą, nes po to pradedama kita bankroto proceso stadija – mokumo atkūrimo plano parengimas ir nustatomas terminas kreditoriams pareikšti savo reikalavimus. D. Geco knygoje nurodoma, kad skolininko pripažinimas *neišsigalinčiu* (nemokiu) sukelia tokias pasekmes: ribojama skolininko teisė disponuoti turtu, kreditoriai neturi teisės įgyvendinti reikalavimus priverstine tvarka (reikšti ieškinį skolininkui), visi skolininko kreditoriai turi teisę pareikšti savo reikalavimus, nors jų terminai dar nesuėjo, *stabdomas procentų augimas kreditoriams*, bendrojo draudimo uždėjimas[297]. Šios fizinio asmens nemokumo pripažinimo pasekmės iš esmės visos atitinka ir šiuo metu nemokumo teisėje nustatytus draudimus ir ribojimus, taikomus nemokumo procese. Be to, tarpukario teisėje pripažinus skolininką nemokiu jam buvo draudžiama būti teismo antstoliu, prisiekusiu advokatu, atstovauti teisme kitam asmeniui, būti mažamečio globėju[298]. Tokios labiau baudžiamojo pobūdžio sankcijos dėl skolininko bankroto bylos iškėlimo šiuolaikinėje nemokumo teisėje nėra taikomos. Atvirkščiai, iškėlus fizinio asmens bankroto bylą, skolininkas yra skatinamas dėti pastangas, dirbti, užsiimti ūkine komercine veikla, taip sudarant galimybes tenkinti kreditorių reikalavimus (FABĮ 6 straipsnio 5 dalies 5 punktas, 7 straipsnio 2 dalis, 8 straipsnio 9 dalis, 17 straipsnio 6 punktas).

Užsienio valstybių nemokumo teisėje aiškiai pripažįstamos bankroto bylos iškėlimo pasekmės. Pavyzdžiui, remiantis Latvijos nemokumo įstatymo 134 straipsnio 2 dalimi, paskelbus apie skolininko bankroto bylos iškėlimą: i) sustabdomas vykdomasis procesas bylose dėl priteistų, bet neišieškotų sumų išieškojimo; ii) skolininkas netenka teisės disponuoti visu savo turtu, taip pat trečiųjų asmenų turtu, kurį jis valdo (išskyrus turtą, į kurį negali būti vykdomas išieškojimas) ir tokios teisės suteikiamos bankroto administratoriui; iii) nutraukiamas palūkanų už naudojimąsi paskola (kreditu) ir

[296] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-10-690/2018.

[297] Dovydas Gecas, *op. cit.*, p. 13–16.

[298] *Ibid.*, p. 16–17.

delspinigių skaičiavimas; iv) skolininkas netenka teisių be administratoriaus sutikimo dažniau nei kartą per mėnesį sudaryti sandorius, kurių suma viršija vieną minimalią mėnesinę algą; v) skolininkas netenka teisės prisiimti naujų skolinių įsipareigojimų be bankroto administratoriaus sutikimo. Remiantis Latvijos nemokumo įstatymo 134 straipsnio 4 dalimi, teismo sprendimas yra pagrindas sustabdyti priverstinio vykdymo veiksmus skolininko atžvilgiu. Šio teisės akto 135 straipsnyje reglamentuojama, kad, paskelbus fizinio asmens bankroto bylą, skolininkui draudžiama vykdyti veiklą, dėl kurios kreditoriai patiria nuostolių.

Taigi pagrindinės fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo pasekmės yra susijusios su jo turimu turtu (jo apsauga), individualių skolininko atžvilgiu pradėtų priverstinio vykdymo veiksmų sustabdymu (ribojamas individualių kreditorių reikalavimų įgyvendinimas). Taip sudaromos sąlygos užtikrinti kolektyvinį bankroto proceso pobūdį, skolininko kreditorių lygiateisiškumo principą ir apsaugoti patį skolininką nuo jo turtinių įsipareigojimų didėjimo.

Teismas klausimą dėl skolininko bylos iškėlimo išsprendžia priimdamas nutartį. Teismas priima nutartį iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu nustato, kad fizinis asmuo yra nemokus ir nėra FABĮ 5 straipsnio 8 dalyje nustatytų pagrindų (FABĮ 6 straipsnio 1 dalis). Taigi nutartyje, kurioje nusprendžiama iškelti bankroto bylą, turi būti nurodoma, kad skolininkas yra nemokus ir nėra įstatyme nustatytų pagrindų, kuriems esant bankroto byla negali būti keliama. Kaip nurodoma teismų praktikoje, sprendžiant dėl bankroto bylos iškėlimo turi būti įvertinamos dvi grupės aplinkybių:

- pirma, turi būti konstatuotas fizinio asmens nemokumas;
- antra, nustačius fizinio asmens nemokumą turi būti patikrinama, ar neegzistuoja FABĮ 5 straipsnio 8 dalyje įtvirtintos sąlygos, kurioms esant bankroto bylą atsisakoma iškelti[299].

Šioje nutartyje turi būti išsamiai, konkrečiai įvertintos minėtos aplinkybės. Iš teismo nutartyje nurodytų motyvų turi būti aišku, kad skolininkas yra nemokus ir nėra įstatyme nustatytų pagrindų, dėl kurių bankroto byla nekeliama. Taip pat šioje nutartyje turi būti nurodyti FABĮ 6 straipsnio 3 dalyje nustatyti reikalavimai:

1) fizinio asmens, kuriam keliama bankroto byla, vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamosios vietos adresas;
2) skiriamo bankroto administratoriaus FABĮ 4 straipsnio 5 dalyje nurodyti duomenys;

[299] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242-248/2015.

3) laikotarpis, ne trumpesnis kaip 15 dienų ir ne ilgesnis kaip 30 dienų nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, iki kada kreditoriai turi teisę pareikšti bankroto administratoriui iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo dienos atsiradusius savo reikalavimus;
4) lėšų suma, kurią bankroto administratorius turi teisę naudoti bankroto procedūroms atlikti, fizinio asmens būtiniesiems poreikiams tenkinti nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos;
5) mokumo atkūrimo plano projekto pateikimo teismui terminas.

Be to, nutartyje iškelti fizinio asmens bankroto bylą turi būti nurodytas terminas, per kurį skolininko kreditoriai turi pareikšti bankroto administratoriui reikalavimus, kurie atsirado iki skolininko bankroto bylos iškėlimo dienos. Konkretų terminą teismas turėtų nustatyti atsižvelgdamas į bankroto bylos aplinkybes. Terminas kreditoriams pareikšti reikalavimus yra itin svarbus, nes nuo to priklauso jų įtraukimas į bankroto procesą ir galimybė naudotis suteikiamomis teisėmis. Pažymėtina, kad specifinis reguliavimas dėl kreditorių reikalavimų pareiškimo nustatytas tarpvalstybinėse bankroto bylose, kai skolininko kreditoriai yra užsienyje. Tokie kreditoriai, kurių įprastinė gyvenamoji vieta, nuolatinė gyvenamoji vieta ar registruota buveinė yra ne bylos iškėlimo valstybėje narėje, laikomi užsienio kreditoriais (Nemokumo bylų reglamento 2 straipsnio 12 punktas). Nemokumo bylų reglamento 54 straipsnio 1–2 dalyse nustatyta, kad iškėlus nemokumo bylą valstybėje narėje, jurisdikciją turintis tos valstybės teismas arba to teismo paskirtas nemokumo specialistas nedelsdamas informuoja žinomus užsienio kreditorius. Atskiru pranešimu pateiktoje 1 dalyje nurodytoje informacijoje, visų pirma, nurodoma termino pabaiga, nuobaudos dėl to termino nesilaikymo, tarnyba ar institucija, įgaliotos priimti pateiktus reikalavimus ir kitas nustatytas priemones. Tokiame pranešime taip pat nurodoma, ar kreditoriai, kurie turi pirmumo teisę arba kurių reikalavimai yra užtikrinti daiktinės teisės užtikrinimo priemone, turi pateikti reikalavimus. Prie pranešimo taip pat pridedama 55 straipsnyje nurodytos standartinės reikalavimų pateikimo formos kopija arba informacija apie tai, kur galima gauti tą formą. Užsienio kreditorių reikalavimų pateikimo procedūra reglamentuojama šio reglamento 55 straipsnyje, kurio 6 dalyje yra nustatyta, kad reikalavimai pateikiami per valstybės, kurioje iškelta byla, teisėje nustatytą laikotarpį. Užsienio kreditorių atveju tas laikotarpis negali būti trumpesnis nei 30 dienų nuo paskelbimo apie nemokumo bylos iškėlimą valstybės, kurioje iškelta byla, nemokumo registre. Kai valstybė narė taiko 24 straipsnio 4 dalį, tas laikotarpis negali būti trumpesnis nei 30 dienų nuo kreditoriaus informavimo pagal 54 straipsnį. Kreditorių reikalavimų pateikimo forma tarpvalstybinio pobūdžio nemokumo procese reglamentuojama Nemokumo bylų reglamento 55 straipsnyje.

Teismo nutartyje, kuria iškeliama fizinio asmens bankroto byla, turi būti nurodoma konkreti lėšų suma, skirta **bankroto procedūroms atlikti** ir **skolininko būtiniesiems poreikiams** tenkinti nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti mokumo atkūrimo planą įsiteisėjimo dienos. Toks klausimas reikalauja įvertinti galimus reikalingus bankroto administravimo veiksmus ir preliminariai nustatyti, kiek gali kainuoti jų atlikimas. Skolininko būtinųjų poreikių nustatymas reikalauja išsamios faktinės jo poreikių analizės. Tokia suma turi būti nustatoma atsižvelgiant į bankroto proceso tikslus ir apsaugant skolininko ir jo šeimos narių teisę į orumą. Pažymėtina, kad įstatymas nurodo tik būtinuosius, o ne visus skolininko poreikius. Be to, šioje nutartyje turi būti nurodytas mokumo atkūrimo plano pateikimo teismui terminas. Šį terminą teismas turi nustatyti atsižvelgdamas į bylos aplinkybes. Jei nustatytais terminais mokumo atkūrimo planas nepateikiamas teismui tvirtinti, teismas priima nutartį nutraukti fizinio asmens bankroto bylą (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 1 punktas).

Įstatyme reglamentuojamas teismo nutarties, kuria iškelta fizinio asmens bankroto byla arba atsisakyti ją iškelti, **įsiteisėjimo momentas.** Ši nutartis įsiteisėja per 7 dienas nuo jos priėmimo dienos, jeigu ji nebuvo apskųsta (FABĮ 6 straipsnio 2 dalis). Jeigu nutartis yra apskųsta atskiruoju skundu, tai tokia nutartis nesukelia FABĮ 6 straipsnio 5 dalyje nustatytų bankroto bylos iškėlimo pasekmių. FABĮ nenustato atskirųjų skundų nagrinėjimo taisyklių, todėl nutartis dėl bankroto bylos iškėlimo gali būti skundžiama atskiruoju skundu, kuris nagrinėjamas bendrąja CPK 334–339 straipsniuose nustatyta tvarka.

Įstatyme taip pat yra nustatytas reikalavimas nutartį, kuria iškelta fizinio asmens bankroto byla, išviešinti įstatyme nustatytiems asmenims. Remdamasis FABĮ 6 straipsnio 4 dalimi, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti fizinio asmens bankroto bylą, teismas privalo ne vėliau kaip kitą darbo dieną raštu pranešti, kartu pateikdamas šios nutarties patvirtintą kopiją:

1) FABĮ 13 straipsnio 9 dalyje nurodytai Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotai institucijai apie iškeltą fizinio asmens bankroto bylą. Šiame punkte nurodyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija apie fiziniam asmeniui iškeltą bankroto bylą, FABĮ 3 dalies 2 punkte nurodytus bankroto administratoriaus duomenis ir 3 punkte nurodytą laikotarpį ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo teismo pranešimo gavimo dienos turi paskelbti savo interneto svetainėje Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka;
2) kitiems teismams, nagrinėjantiems bylas, kuriose šiam fiziniam asmeniui pareikšti turtiniai reikalavimai, tarp jų ir susiję su darbo santykiais, apie bankroto bylos iškėlimą ir proceso įstatymo nustatytais atvejais perimti šių bylų nagrinėjimą;

3) ikiteisminio tyrimo įstaigoms, prokuratūrai ar teismams, jeigu baudžiamosiose bylose pareikšti fizinio asmens kreditorių civiliniai ieškiniai, ir proceso įstatymo nustatytais atvejais perimti nagrinėti visus su šiais ieškiniais susijusius dokumentus. Pranešti ikiteisminio tyrimo įstaigoms, prokuratūrai ar teismams, jeigu baudžiamosiose bylose areštuotas fizinio asmens turtas, ir proceso įstatymo nustatytais atvejais perimti turto arešto dokumentus;
4) antstoliams, kuriems yra pateikti vykdomieji dokumentai dėl išieškojimo iš šio fizinio asmens ar dėl jo turto arešto;
5) fizinį asmenį aptarnaujančioms kredito įstaigoms;
6) registruotino turto duomenis tvarkantiems valstybės registrams;
7) mokesčius surinkti įpareigotoms valstybei atstovaujančioms institucijoms;
8) Garantinio fondo administratoriui.

Remiantis FABĮ 6 straipsnio 4 dalies 2 punktu, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti fizinio asmens bankroto bylą, teismas privalo ne vėliau kaip kitą darbo dieną raštu pranešti, kartu pateikdamas šios nutarties patvirtintą kopiją: kitiems teismams, nagrinėjantiems bylas, kuriose šiam fiziniam asmeniui pareikšti turtiniai reikalavimai, tarp jų ir susiję su darbo santykiais, apie bankroto bylos iškėlimą ir proceso įstatymo nustatytais atvejais perimti šių bylų nagrinėjimą. Civilinės bylos (ne)perdavimo klausimas sprendžiamas pagal CPK normas. CPK 163 straipsnio 5 punkte nustatyta, kad teismas privalo sustabdyti bylą, kai iki nutarties skirti nagrinėti bylą, kurioje atsakovui pareikšti turtiniai reikalavimai, teismo posėdyje priėmimo paaiškėja, kad jam iškelta bankroto byla, o CPK 166 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tokia byla perduodama bankroto bylą iškėlusiam teismui, o šis ją atnaujina ir prideda prie bankroto bylos. Taip sudaromos sąlygos skolininko bankroto bylą nagrinėjančiame teisme sutelkti visų kreditorių anksčiau pareikštus reikalavimus kitose civilinėse bylose.

Įstatyme nustatytos konkrečios teisinės pasekmės, kurios kyla iškėlus skolininko bankroto bylą. Remiantis FABĮ 6 straipsnio 5 dalimi, **įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti fizinio asmens bankroto bylą**:

1) draudžiama fiziniam asmeniui vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas šio fizinio asmens iki nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, įskaitant palūkanų, netesybų, mokesčių mokėjimą, išieškoti skolas iš šio fizinio asmens teismo ar ne ginčo tvarka, išskyrus priešpriešinių vienarūšių reikalavimų įskaitymą, kai toks įskaitymas galimas pagal mokesčių įstatymuose nustatytas mokesčio permokos (skirtumo) įskaitymo nuostatas. Nutraukiamas netesybų ir palūkanų už visas fizinio asmens prievoles, tarp jų už su darbo santykiais susijusių išmokų pavėluotą mokėjimą skaičiavimas;
2) fizinio asmens turtui negali būti nustatoma priverstinė hipoteka;

3) draudžiama fiziniam asmeniui disponuoti turimu turtu (jį parduoti, kitaip perleisti ar sudaryti kitokius sandorius), išskyrus šio įstatymo numatytas išimtis. Šiuo turtu disponuoja bankroto administratorius šio įstatymo nustatyta tvarka;
4) bankroto administratorius nedelsdamas savo vardu atidaro atskirą depozitinę sąskaitą kredito įstaigoje fizinio asmens kreditorių reikalavimams tenkinti. Depozitinės sąskaitos lėšomis disponuoja bankroto administratorius;
5) fizinis asmuo vykdo individualią ir (ar) ūkininko veiklą iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos tik turėdamas teismo leidimą, jeigu ši veikla mažina dėl bankroto patiriamus kreditorių nuostolius. Individuali ir (ar) ūkininko veikla, kuri nemažina dėl bankroto patiriamų kreditorių nuostolių, turi būti nutraukta. Reikalavimai, atsiradę iš individualios ir (ar) ūkininko veiklos dėl neįvykdytų prievolių ir įsipareigojimų, tvirtinami nutraukus fizinio asmens individualią ir (ar) ūkininko veiklą ir tenkinami FABĮ 29 straipsnyje nustatyta tvarka;
6) fizinis asmuo disponuoja lėšomis, esančiomis vienoje sąskaitoje kredito įstaigoje, išskyrus atvejus, kai fizinis asmuo įstatymų nustatyta tvarka verčiasi individualia ir (ar) ūkininko veikla, kuriai vykdyti reikalinga atskira sąskaita (sąskaitos) kredito įstaigoje (įstaigose).

FABĮ 6 straipsnio 5 dalies 1–3 punkte nustatyti draudimai yra reikšmingi skolininko ir kreditorių interesų apsaugai, nes jais siekiama išsaugoti kuo daugiau skolininko turto bankroto proceso metu, iš kurio būtų galima tenkinti kreditorių reikalavimus. Taip pat šie draudimai užtikrina kreditorių lygiateisiškumo principą, vienodas galimybes gauti savo reikalavimo patenkinimą, nes, pradėjus kolektyvinį bankroto procesą, turi būti sustabdomi atskirų kreditorių pradėti priverstinio vykdymo veiksmai. Nutraukus procesinių palūkanų skaičiavimą įgyvendinamas ir kreditorių lygiateisiškumo principas, nes procesinį sprendimą dėl palūkanų skaičiavimo turintiems kreditoriams neteikiamas prioritetas prieš tokio sprendimo neturinčius kreditorius[300]. Be to, iškėlus nemokumo bylą palūkanos ir netesybos už prievoles, atsiradusias iki bankroto bylos iškėlimo, nebeatlieka skatinamosios funkcijos, nes skolininkui draudžiama vykdyti visas finansines prievoles. Tokiu atveju nutraukiamas ir palūkanų, atliekančių atlyginimo už naudojimąsi pinigais funkciją (mokėjimo, pelno palūkanos), ir palūkanų, atliekančių nuostolių kompensavimo funkciją, t. y. skirtų turtiniams kreditoriaus interesams apsaugoti, skaičiavimas[301]. FABĮ 6 straipsnio 5 dalies 1 punkte nustatyta išimtis, suteikianti teisę atlikti priešpriešinių vienarūšių reikalavimų įskaitymą, kai toks įskaitymas galimas pagal

[300] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-301/2009.

[301] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-467-611/2015.

mokesčių įstatymuose nustatytas mokesčio permokos (skirtumo) įskaitymo nuostatas. FABĮ tokio įskaitymo atvejų nenustato, tačiau nukreipia į mokestinius teisinius santykius reglamentuojančius teisės aktus (MAĮ). Galimybė mokesčių administratoriui atlikti vienarūšių reikalavimų įskaitymą yra išimtis iš kreditorių lygiateisiškumo principo, nes kitiems kreditoriams tokia teisė nėra suteikta.

FABĮ 6 straipsnio 5 dalies 2 punkte nustatytas draudimas skolininko turtui nustatyti priverstinę hipoteką siejamas su tikslu sukaupti kuo daugiau skolininko turto, iš kurio būtų galima tenkinti kreditorių reikalavimus. Remiantis CK 4.175 straipsnio 3 dalimi, hipoteka yra priverstinė, kai įstatymų nustatytais atvejais prieš savininko valią nustatomas jam priklausančio nekilnojamojo daikto įkeitimas siekiant užtikrinti įstatymuose numatytų turtinių reikalavimų įvykdymą. Draudimu skolininko turtui nustatyti priverstinę hipoteką siekiama sudaryti sąlygas visiems kreditoriams vienodai dalyvauti procese ir nesuteikti prioriteto vienam iš kreditorių. Jeigu iškėlus bankroto bylą būtų nustatoma priverstinė hipoteka skolininko turtui, tai ne tik reikštų skolininko turto apsunkinimą, bet ir suteiktų prioritetą tokiam kreditoriui patenkinti savo reikalavimą iš jau po bankroto proceso pradžios skolininko įkeisto turto.

FABĮ 6 straipsnio 5 dalies 3 punkte nustatytas draudimas disponuoti turtu sudaro sąlygas sukaupti kuo daugiau skolininko turto. Taip pat šiame straipsnyje nustatyta bankroto administratoriaus teisė disponuoti skolininko turtu FABĮ nustatyta tvarka. Tai rodo, kad, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti fizinio asmens bankroto bylą, sprendimus, susijusius su skolininko turto valdymu, iš esmės priima bankroto administratorius atsižvelgdamas į FABĮ reikalavimus ir kreditorių interesus. Disponavimas turtu yra teisė turtą parduoti, kitaip perleisti, taip pat išnuomoti, įkeisti arba kitokiu būdu keisti jo teisinę būklę.

FABĮ 6 straipsnio 5 dalies 4 punkte reglamentuojamas depozitinės sąskaitos atidarymas yra reikšmingas siekiant pradėti bankroto administravimo procedūras. Depozitinė sąskaita atidaroma siekiant, kad joje būtų saugomos lėšos, iš kurių bus tenkinami skolininko kreditorių reikalavimai. Tai reiškia, kad skolininkas bankroto procese gaudamas pajamas, jas turi pervesti ne į savo ar kreditorių sąskaitą, bet specialiai tam atidarytą depozitinę sąskaitą, iš kurios ir bus tenkinami kreditorių reikalavimai ir apmokamos bankroto administravimo išlaidos (FABĮ 16 straipsnio 5 punktas). Atitinkamai į šią depozitinę sąskaitą turi būti pervedamos lėšos, gautos vykdymo procese realizavus skolininko turtą varžytynėse, kai teismas buvo davęs leidimą jas tęsti (FABĮ 20 straipsnio 1 dalis). Taip užtikrinamas skaidrus ir efektyvus bankroto procese gaunamų lėšų kaupimas ir judėjimo kontrolė.

FABĮ 6 straipsnio 5 dalies 5 punkte nustatytas skolininko, vykdančio individualią ir (ar) ūkininko veiklą ribojimas siejamas su skolininko ir kreditorių interesų apsauga. Įstatymas įsiteisėjus nutarčiai iškelti skolininko bankroto bylą tokios skolininko

individualios ir (ar) ūkinės veiklos vykdymo neuždraudžia, tačiau nustato, kad būtina sąlyga jai vykdyti iki nutarties patvirtinti mokumo atkūrimo planą įsiteisėjimo dienos yra teismo leidimas. Automatinis draudimas skolininkui užsiimti tokia veikla iškėlus bankroto bylą nebūtų pagrįstas, nes skolininkas gali vykdyti pelningą individualią ar ūkininko veiklą, kuri kaip tik gali leisti sukaupti daugiau lėšų kreditorių reikalavimams tenkinti. Teismas tokį leidimą tęsti veiklą išduoda, jei ji leidžia sumažinti dėl bankroto patiriamus kreditorių nuostolius, kitaip tariant, skolininko vykdoma veikla yra ekonomiškai naudinga. Priešingu atveju ji turėtų būti nutraukta. Šiuo ribojimu siekiama išvengti situacijos, kai skolininkas net ir pradėjus bankroto procedūras toliau didina skolinius įsipareigojimus, taip blogindamas savo finansinę padėtį ir kreditorių reikalavimo tenkinimo galimybes. Spręsdamas, ar minėtą leidimą išduoti, teismas turėtų įvertinti, kokią veiklą skolininkas vykdo, kokios paskutiniu metu gaunamos iš jos pajamos, nuostoliai (jei jie yra), veiklos kaštai, kokios yra tokios veiklos perspektyvos iki nutarties patvirtinti mokumo atkūrimo planą įsiteisėjimo dienos. Nustačius, kad tokia veikla yra ekonomiškai pagrįsta ir pelninga, leidimas tęsti tokią veiklą turėtų būti išduotas. Patvirtinus mokumo atkūrimo planą tokios skolininko vykdymo veiklos ekonominis naudingumas gali kisti. Tokios skolininko veiklos priežiūrą bankroto proceso metu atlieka bankroto administratorius. Remiantis FABĮ 12 straipsnio 2 dalies 13 punktu, nuo teismo nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos bankroto administratorius vertina fizinio asmens vykdomos individualios ir (ar) ūkininko veiklos tikslingumą ir, nustatęs, kad vykdoma veikla nuostolinga, nedelsdamas sušaukia kreditorių susirinkimą.

Remiantis FABĮ 6 straipsnio 6 dalimi, bankroto administratorius, atidaręs depozitinę sąskaitą, nurodo kredito įstaigai, kad depozitinės sąskaitos išrašus turi teisę gauti fizinis asmuo, ir ne vėliau kaip per 3 darbo dienas nuo depozitinės sąskaitos atidarymo dienos perduoda šios sąskaitos duomenis fiziniam asmeniui. Pagal FABĮ 6 straipsnio 7 dalį, fizinis asmuo kiek įmanoma greičiau nuo šio straipsnio 6 dalyje nurodytų duomenų gavimo dienos perveda bankroto procedūroms atlikti šio straipsnio 3 dalies 4 punkte nurodytą lėšų sumą į bankroto administratoriaus nurodytą depozitinę sąskaitą. Depozitinės sąskaitos atidarymas ir tvarkymas yra bankroto administratoriaus pareigos, kurios yra svarbios siekiant užtikrinti teisėtą bankroto procesą. Pagal FABĮ 6 straipsnio 8 dalį, fizinio asmens, kuris verčiasi individualia veikla ir kuriam teisės aktai suteikia teisę saugoti trečiųjų asmenų lėšas, saugomos trečiųjų asmenų lėšos į šio fizinio asmens turtą neįskaitomos. Taip atskiriamas skolininko valdomas turtas, kuris jam priklauso.

Remiantis FABĮ 6 straipsnio 9 dalimi, **mokesčiai skaičiuojami ir mokami įstatymų nustatyta tvarka**, tačiau draudžiamas nesumokėtų mokesčių išieškojimas ne ginčo tvarka. Taip sudaromos sąlygos visų kreditorių interesų apsaugai ir kreditorių lygiateisiškumo principui užtikrinti. Taigi bankroto bylos iškėlimas nereiškia, kad

nutrūksta skolininko mokestinių prievolių, atsiradusių po bankroto bylos iškėlimo, vykdymas. Pavyzdžiui, jei skolininkas turi nekilnojamojo turto, už kurį turi būti mokamas mokestis, jis turi pareigą jį mokėti, kai tokia prievolė atsiranda (tęsiasi) po bankroto bylos iškėlimo. Tokių pareigų vykdymas atskleistas teismų praktikoje, kurioje fizinis asmuo, kuriam buvo iškelta bankroto byla, kreipėsi su ieškiniu į teismą, prašydamas įpareigoti bankroto administratorių sumokėti žemės mokestį iš bankroto proceso administravimui skirtų lėšų. Apeliacinės instancijos teismas šioje byloje pripažino, kad aplinkybė, kad asmuo bankrutuoja, nėra pagrindas spręsti, kad jis neturėtų mokėti žemės mokesčio: *Žemės mokesčio įstatyme nėra įtvirtintos nuostatos, jog bankrutuojantis asmuo yra atleistas nuo žemės mokesčio mokėjimo. Taip pat FABĮ įtvirtintos nuostatos leidžia teigti, kad bankrutuojančio asmens statusas nepanaikina ir neriboja asmens pareigos mokėti mokesčius, taip pat ir žemės mokestį (FABĮ 6 straipsnio 9 dalis), todėl darytina išvada, kad tiek fizinis, tiek juridinis asmuo privalo mokėti įstatymu nustatytą mokestį už jam nuosavybės teise priklausančią privačią žemę*[302]. Atitinkamai teismas padarė išvadą, kad tokia mokestinė prievolė turėtų būti vykdoma ne iš bankroto administravimui skirtų lėšų, bet iš bankrutuojančio asmens būtiniesiems poreikiams tenkinti paskirtų lėšų[303]. Tai leidžia teigti, kad fizinio asmens bankroto bylos iškėlimas nepanaikina jo pareigos vykdyti po bankroto bylos iškėlimo atsiradusius mokestinius reikalavimus.

Teismo vaidmuo bankroto procese

Fizinių asmenų bankroto procesas yra teisminis procesas (FABĮ 1 straipsnio 5 dalis). Tai reiškia, kad teismas priima esminius sprendimus, susijusius su šio proceso eiga ir vykdo jame dalyvaujančių asmenų veiksmų teisėtumo kontrolę. Įprastai fizinių asmenų nemokumo procesas yra būtent teisminis ir teismas priima esminius su šio proceso eiga ir jame dalyvaujančių asmenų interesais susijusius sprendimus. Taip yra ne tik todėl, kad nemokumo procesas pasižymi ekonomine ir socialine reikšme visuomenėje. Šio proceso metu reikia rasti būdų, kaip suderinti skolininko ir kreditorių interesus. Teisės doktrinoje, vertinant teismo vaidmenį fizinių asmenų bankroto procese, pagrįstai nurodoma, kad *fizinio asmens nemokumas sukelia didžiulę įtampą tarp skolininko ir jo kreditorių. Todėl šias problemas sprendžiantys asmenys turi būti šalims moralinis autoritetas bei būti teisiškai kompetentingi. Dėl to visos procedūros, susijusios su fizinių asmenų bankrotu, turėtų*

[302] Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-443-777/2020.

[303] *Ibid.*

būti vykdomos dalyvaujant teismui[304]. Pasirinktas teisminis fizinių asmenų bankroto proceso modelis yra teisingas, nes leidžia užtikrinti nešališką ir kompetentingą pagrindinių šiame procese kylančių klausimų sprendimą. Pažymėtina, kad teisės doktrinoje taip pat pagrįstai siūloma nustatyti, kad fizinių asmenų bankroto bylas nagrinėtų teisėjai, turintys tokią specializaciją[305]. Toks reikalavimas keliamas ir Europos Sąjungos teisėje. Remiantis Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 25 straipsniu, nedarant poveikio teismų nepriklausomumui ir jokiems teisminių institucijų sistemos organizavimo skirtumams Sąjungoje, valstybės narės užtikrina, kad: a) teisminių ir administracinių institucijų darbuotojai, užsiimantys restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūromis, būtų tinkamai parengti ir turėtų savo pareigoms vykdyti būtiną kompetenciją ir b) restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūros būtų vykdomos veiksmingai, siekiant užtikrinti sparčias procedūras. Taigi Europos Sąjungos teisė nustato įpareigojimą valstybėms narėms užtikrinti ir kelti teisėjų ir teisėjų padėjėjų, dirbančių su nemokumo bylomis (įskaitant fizinio asmens bankroto bylas) kompetenciją ir jos kėlimą. Taip pat keliama pareiga užtikrinti, kad fizinio asmens bankroto procesas vyktų veiksmingai. Tokie reikalavimai, suprantama, yra gana abstraktūs, tačiau rodo reikšmingus fizinių asmenų bankroto bylų nagrinėjimui keliamus reikalavimus ir nustato pareigą užtikrinti veiksmingą jų nagrinėjimą.

Teismo vaidmuo ir funkcijos bankroto procese skiriasi ir neretai apima tokius veiksmus: sprendimo dėl proceso pradžios priėmimas, mokėjimo plano patvirtinimas, klausimų, susijusių su skolininku ir prievolių nustatymas, nemokumo administratorių priežiūra ir sprendimo dėl skolų nurašymo priėmimas[306]. Vertinant teismo padėtį bankroto procese pažymėtina, kad teismo atliekami veiksmai tokiu atveju skiriasi nuo įprastinės, esminės teismo funkcijos visuomenėje, kuri yra ginčo sprendimas. Iš esmės teismas bankroto procese atlieka stebėsenos ir teisėtumo kontrolės funkcijas. Sprendžiant dėl teismo vaidmens fizinių asmenų bankroto procese, teismas turėtų remtis JANĮ 3 straipsnio 4 punkte nustatytu teisėjo vadovavimo procesui principu, reiškiančiu, kad teismas gali savo iniciatyva įpareigoti nemokumo proceso dalyvius atlikti procesinius veiksmus, rinkti įrodymus ir kontroliuoti nemokumo proceso šalių veiksmus, siekdamas užtikrinti veiksmingą teismo tvarka vykdomo nemokumo proceso eigą ir viešąjį interesą. Tokia kontrolė taip pat susijusi su bankroto administratoriaus atliekamų

---

304 Egidijus Laužikas, Vigintas Višinskis, *op. cit.*, p. 46–56.

305 *Ibid.*

306 World Bank's Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons (2014), p. 56.

veiksmų teisėtumo priežiūra. Šio principo taikymas ir teisėjo aktyvumo problematika juridinių asmenų nemokumo procese nagrinėti teisės doktrinoje[307].

FABĮ nustato, kad teismas bankroto procese atlieka tokias funkcijas:

- pareiškimo iškelti bankroto bylą nagrinėjimas ir su tuo susijusių veiksmų atlikimas (FABĮ 5 straipsnis);
- bankroto administratoriaus paskyrimas (FABĮ 4 straipsnio 7 dalis, 11 straipsnio 2 dalis);
- mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo trukmės termino pratęsimas išimtiniais atvejais (FABĮ 7 straipsnio 5 dalis);
- sprendžia dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo (FABĮ 8 straipsnis);
- sprendžia dėl bankroto bylos iškėlimo supaprastinta tvarka (FABĮ 9 straipsnis);
- sprendžia nutraukti bankroto bylą (FABĮ 10 straipsnis);
- nagrinėja pareiškimus dėl kreditorių susirinkimo priimtų sprendimų pripažinimo negaliojančiais (FABĮ 25 straipsnio 11 dalis);
- sprendžia bankroto administratoriau atstatydinimo klausimą (FABĮ 14 straipsnis);
- turi teisę skirti baudą antstoliui dėl jam nustatytų funkcijų nevykdymo (FABĮ 20 straipsnio 3 dalis);
- priima sprendimą dėl pateiktų kreditorių reikalavimų tvirtinimo (FABĮ 23 straipsnis);
- sprendžia dėl skolininko turto dalies, kuri yra bendra su kitais asmenimis nuosavybė, nustatymo (FABĮ 27 straipsnio 7 dalis);
- sprendžia dėl turto pardavimo, kai turtas priklauso keliems asmenims bendrosios nuosavybės teise, tačiau ne visiems bendraturčiams iškelta bankroto byla ir antstolis pradeda išieškojimą iš bendraturčių, kuriems nėra iškelta bankroto byla (FABĮ 27 straipsnio 8 dalis);
- sprendžia dėl skolininko vienintelio gyvenamojo būsto pardavimo (FABĮ 28 straipsnio 1 dalis);
- sprendžia dėl bankroto proceso pabaigos (FABĮ 30 straipsnis).

Vertinant įstatyme nustatytas teismo funkcijas fizinių asmenų bankroto procese galima teigti, kad jos, visų pirma, yra susijusios su šio proceso teisėtumo užtikrinimu. Teismas šiame procese priima sprendimą, ar bankroto byla gali būti keliama, ar nustatytos visos reikiamos sąlygos, sprendžia dėl šio proceso eigos, mokumo atkūrimo plano tvirtinimo ir jo užbaigimo, priima sprendimą dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimų ir jo pabaigos. Toks pasirinktas teisminis fizinių asmenų bankroto proceso modelis

[307] Vigintas Višinskis, Remigijus Jokubauskas, *op. cit.*, p. 442–456.

yra tinkamas ir pagrįstas, nes būtent teismas, kaip nešališka ir nepriklausoma valstybės valdžios dalis, turi priimti tokio pobūdžio sprendimus, reikalaujančius spręsti sudėtingus klausimus, susijusius su fizinių asmenų nemokumu, skolininko, jo šeimos narių ir kreditorių interesų suderinimu. Aktyvus teismo dalyvavimas tokiame procese yra reikšmingas siekiant sumažinti dėl fizinio asmens nemokumo kylančią socialinę įtampą ir užtikrinti, kad skolininko nemokumo procesas bus vykdomas teisėtai ir veiksmingiausiomis priemonėmis. Galiausiai tokiame procese būtent teismas, priimdamas sprendimą, išsprendžia klausimą, kokie mokumo atkūrimo plane nurodyti ir likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai yra nurašomi. Taigi būtent teismas turi priimti sprendimą dėl kreditoriaus teisės į nuosavybę suvaržymo (panaikinimo).

VI. MOKUMO ATKŪRIMO PLANAS

Įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti fizinio asmens bankroto bylą, kitas etapas yra mokumo atkūrimo plano parengimas, tvirtinimas ir vykdymas. Rengiant mokumo atkūrimo planą siekiama suderinti skolininko ir kreditorių interesus, nustatyti, kokia tvarka turėtų būti realizuojamas skolininko turtas, kaip jis turėtų grąžinti skolas ir kokia tvarka turėtų būti tenkinami kreditorių reikalavimai. Jei mokumo atkūrimo planas patvirtinamas, jis turi būti vykdomas. Mokumo atkūrimo plane nustatyta tvarka realizuojamas skolininko turtas, iš jo gaunamų pajamų atskaičiuojama dalis kreditorių reikalavimams tenkinti, tačiau tiek, kiek būtų užtikrinami pagrindiniai skolininko ir jo šeimos narių poreikiai[308]. Mokumo atkūrimo plano vykdymas yra pagrindinė bankroto proceso stadija. Mokumo atkūrimo plano tvirtinimo ir su tuo susijusių ginčų nagrinėjimo problemos nagrinėtos teisės doktrinoje[309]. FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose aiškinant mokumo atkūrimo plano esmę nurodoma, kad jo vykdymas *suteiktų galimybę proporcingai tenkinti kreditorių reikalavimus pagal įstatyme nustatytą eiliškumą*[310].

Vertinant FABĮ vartojamą sąvoką „mokumo atkūrimo planas“ lingvistine prasme, kyla klausimas, ar toks apibrėžimas iš tiesų atitinka tikrąją šio dokumento reikšmę. FABĮ mokumo atkūrimo plano sąvoka nėra nurodyta, tačiau šio įstatymo 7 straipsnyje detalizuojami jam keliami reikalavimai. Minėta, kad FABĮ vartojama sąvoka „mokumo atkūrimas“ kaip bankroto procese tikslas nėra aiškus, nes šiame procese siekiama tinkamai įvykdžius mokumo atkūrimo planą nurašyti likusius nepatenkintus reikalavimus, o ne užtikrinti (atkurti) skolininko mokumą planui pasibaigus. Tinkamai įvykdžius šį planą ir baigus bankroto procedūras skolininkas vėl gali turėtų naujų skolų ir net būti nemokus. Todėl savaime mokumo atkūrimo plano įvykdymas negarantuoja, kad jį įvykdęs skolininkas taps mokus. Tai leidžia teigti, kad mokumo atkūrimo planu,

---

308 Council of Europe, Report on Legal Solutions to Debt Problems in Credit Societies Recommendation Rec(2007)8 and explanatory memorandum (2005), p. 32.

309 Ieva Strunkienė, Fizinio asmens mokumo…, p. 178–197.

310 FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

jį įvykdžius, siekiama ne užtikrinti skolininko mokumo būseną (atkurti jo mokumą), tačiau sureguliuoti, kaip, kokia tvarka skolininkas kreditoriams turėtų įvykdyti savo įsipareigojimus (skolas), atsiradusius iki bankroto bylos iškėlimo dienos. Todėl būtų tiksliau FABĮ vartojamą mokumo atkūrimo plano sąvoką pakeisti į sąvoką „skolų grąžinimo planas“, nes būtent tai ir apibūdina šio dokumento tikslą. Tokį siūlymą atitinka ir aktualus Europos Sąjungos teisinis reguliavimas. Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 2 straipsnio 1 dalies 11 punkte nustatyta, kad skolų grąžinimo planas (angl. *repayment plan*; pranc. *plan de remboursement*; vok. *Tilgungsplan*) yra nustatytų sumų, kurias nurodytomis dienomis nemokus verslininkas moka kreditoriams, mokėjimų programa arba tam tikros verslininko disponuojamųjų pajamų dalies periodiniai pervedimai kreditoriams skolų panaikinimo laikotarpiu. Taigi galima teigti, kad šiame plane pagrindinė nurodoma informacija yra susijusi su skolininko kreditoriams atliekamais mokėjimais (skolų grąžinimu) šio plano įgyvendinimo laikotarpiu. Toks šio dokumento apibrėžimas gana tiksliai parodo ir jo tikslą – sureguliuoti skolininko skolinių įsipareigojimų (skolų), kilusių iki bankroto bylos iškėlimo, vykdymą bankroto proceso metu skolininko ir kreditorių sutarimu.

Įprastai fizinių asmenų bankroto procese tvirtinamame skolų grąžinimo (mokėjimų) plane turi būti nurodyti visi kreditorių reikalavimai, kurie atsirado iki bankroto bylos iškėlimo dienos, ir turimas turtas (įskaitant numatomą gauti turtą). Atitinkamai, jei bankroto proceso metu skolininkas prisiima naujus įsipareigojimus, jie turi būti tinkamai vykdomi. Tokie, po bankroto proceso atsiradę nauji reikalavimai, primena juridinių asmenų nemokumo procese atsiradusius einamuosius mokėjimus (JANĮ 28 straipsnio 3 dalis), kurie taip pat turi būti vykdomi pagal susitarimą nemokumo proceso metu. Taigi, net ir pradėjus bankroto procesą, skolininkas turi teisę toliau, pagal FABĮ nustatytus apribojimus, sudaryti sandorius, prisiimti skolinius įsipareigojimus.

Mokumo atkūrimo planas primena juridinių asmenų restruktūrizavimo procese tvirtinamą restruktūrizavimo planą (JANĮ 104 straipsnis), nes jo tikslas taip pat yra modifikuoti skolininko prievolių vykdymo tvarką. Planas priimamas kreditoriams balsuojant ir suteikiant pagalbą skolininkui. Tačiau skirtingai nei restruktūrizavimo planas, kurio svarbi dalis yra ir juridinio asmens ūkinės komercinės veiklos tobulinimo priemonės, fizinio asmens mokumo atkūrimo plane daugiausia dėmesio skiriama būtent kreditorių reikalavimams tenkinti ir nustatyti skolininko turto realizavimo tvarkai ir jo galimybėms gauti pajamas. Teisės doktrinoje pripažįstama, kad vienas esminių klausimų kreditoriams ir skolininkui yra: kokią pagalbą kreditoriai turėtų suteikti skolininkui ir kiek laiko turi praeiti, kol skolininkas bus atleistas nuo prievolių vykdymo? Kreditorių pagalba gali būti įvairių formų, pavyzdžiui, prievolės vykdymo termino pakeitimas, visiškas ar dalinis reikalavimo atsisakymas ar kitoks prievolių modifikavimas[311].

[311] Goda Ambrasaitė, Rimvydas Norkus, *op. cit.*, p. 176–185.

Vykdant mokumo atkūrimo planą siekiama, kad skolininkas per protingą terminą pagal išgales tenkintų kreditorių reikalavimus[312]. Siekiant šio tikslo mokumo atkūrimo plane turėtų būti nurodyta esminė informacija, susijusi su kreditorių reikalavimų tenkinimu, skolininko turto administravimu ir realizavimu. Vertinant mokumo atkūrimo plano vykdymą galima teigti, kad juo nėra siekiama visiškai įvykdyti kreditorių reikalavimus, bet patenkinti kuo didesne apimtimi, kiek leidžia skolininko galimybės. Skolininkas turi dėti pastangas, kad mokumo atkūrimo planas būtų tinkamai vykdomas ir kreditorių reikalavimai būtų tenkinami kuo didesne apimtimi. Todėl, rengiant mokumo atkūrimo planą ir sprendžiant dėl jo tvirtinimo ir vykdymo, turi būti atsižvelgiama į tai, kad jame nustatytos priemonės turi leisti kuo didesne apimti patenkinti kreditorių reikalavimus, į tai, kokios yra realios skolininko galimybės patenkinti per nustatytą terminą kreditorių reikalavimus. Toks reikalavimas pagrindžia ir bankroto proceso „naujos pradžios“ tikslą, kuris pagal FABĮ nustatytą sampratą būtent ir siejamas su aktyviais skolininko veiksmais ir pastangomis, kurios, įvykdžius mokumo atkūrimo planą (dedant pastangas tai padaryti), sudaro pagrindą nurašyti jo skolas, atsiradusias iki bankroto bylos iškėlimo dienos.

Mokumo atkūrimo planas yra skolininko skolinių įsipareigojimų vykdymo kreditoriams bankroto proceso metu modifikavimo pagrindas, dėl kurio turi teisę spręsti visi skolininko kreditoriai. Taip sudaroma galimybė pakeisti skolininko turtinių įsipareigojimų vykdymą atsižvelgiant į tai, kokiomis proporcingomis priemonėmis galima užtikrinti teisingą skolininko ir jo kreditorių interesų balansą: <...> *teismui patvirtinus planą, prievartiniu būdu įsiterpiama į kreditoriaus – skolininko teisinius santykius (civilinius, mokestinius, socialinio draudimo, darbo ar bet kuriuos kitus teisinius santykius, iš kurių kyla kreditorių reikalavimai). Toks įsiterpimas dažniausiai turi teisėtą tikslą – fizinio asmens mokumo atkūrimą. Proporcingumo aspektu tvirtindamas planą teismas vertina, ar jame nurodytos mokumo atkūrimo priemonės (kreditorių reikalavimų visiškas ar dalinis nurašymas, skolų grąžinimo terminų išdėstymas ir pan.) yra būtinos tam, kad būtų atkurtas skolininko mokumas, ar skolininko mokumo neįmanoma atkurti kitomis, kreditorių teises mažiau varžančiomis priemonėmis*[313]. Taigi, kreditoriams sprendžiant dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo, nemokumo teisė sudaro galimybę suderinti skolininko ir kreditorių interesus ir nustatyti, kaip plano vykdymo metu skolininkas turėtų vykdyti skolinius įsipareigojimus kreditoriams.

Teismų praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad skolininko ir kreditorių interesų balanso paieška ir nusako mokumo atkūrimo plano esmę, nes jis tvirtinamas siekiant

---

312 FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

313 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-378-915/2016.

teisingos kreditorių ir skolininko interesų pusiausvyros[314]. Aiškinant mokumo atkūrimo plano tikslus taip pat nurodoma, kad jis nustato fizinio asmens bankroto proceso gaires, jame įtvirtinamos priemonės fizinio asmens mokumui atkurti, kreditorių reikalavimams patenkinti[315]. Mokumo atkūrimo plane turi būti nurodoma tolesnei bankroto proceso eigai reikšminga informacija, kuri leidžia įvertinti, kaip skolininkas atsiskaitys su kreditoriais, kokia yra kreditorių pagalba, kokios planuojamos bankrutuojančio asmens pajamos ir išlaidos, administravimo išlaidos, turto realizavimo tvarka, bankrutuojančiam asmeniui būtinos jo poreikiams tenkinti išlaidos ir pan[316].

Vertinant skolininko ir kreditorių naštos pasiskirstymą fizinių asmenų bankroto procese, teismų praktikoje nurodomas skolininko ir kreditorių „interesų pusiausvyros" kriterijus. Tai reiškia, kad skolininkui ir kreditoriams tenka našta dėl mokumo atkūrimo plano vykdymo. Skolininko tenkančia našta laikytina tai, kad jis privalo griežtai laikytis mokumo atkūrimo plane nurodytų priemonių, rūpestingai, pagal FABĮ reikalavimus naudotis savo turtu, dėti pastangas kuo didesne apimtimi patenkinti kreditorių reikalavimus. Siekiant šių tikslų proporcingai ribojama skolininko teisė į nuosavybę, privatų gyvenimą. Kreditoriams tenkanti našta yra jų reikalavimų modifikavimas (teisės reikalauti įvykdyti tinkamai prievolę suvaržymas), be kurio bankroto procesas iš esmės būtų neįmanomas ir nepatenkintų reikalavimų nurašymas užbaigus bankroto procesą. Tokia kreditoriams tenkanti našta, kaip pripažįstama ir EŽTT praktikoje, yra kreditorių teisės į nuosavybės apsaugą suvaržymas. Todėl, ieškant skolininko ir kreditorių interesų pusiausvyros, turėtų būti vertinama, ar skolininkui tenkanti mokumo atkūrimo plano vykdymo našta yra proporcinga kreditorių naštai dėl jų teisės į nuosavybę ribojimo. Bankroto procese dalyvauja visi skolininko kreditoriai. Suprantama, kad skirtingi kreditoriai gali turėti nevienodas galimybes modifikuoti savo reikalavimus ir prisiimti bankroto procese tenkančią naštą. Ar visi skolininko kreditoriai turi modifikuoti savo reikalavimus? Ar tam reikšmingas atskiro kreditoriaus reikalavimo pagrindas? Ar kreditoriams tenkanti našta turėtų būti „paskirstyta" lygiai visiems kreditoriams? Bankroto procesas yra kolektyvinis ir įstatymas neišskiria konkrečių kreditorių ar jų grupių, kuriems turėtų tekti skirtinga našta. Todėl visiems skolininko kreditoriams tenka našta dėl mokumo atkūrimo plano vykdymo.

---

[314] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2019.

[315] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-263-313/2017.

[316] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-228-313/2016.

Mokumo atkūrimo plane turi būti nustatyti tam tikri skolininko įsipareigojimai, kurių jis turi laikytis. Bankroto procese dalyvauja ir bankroto administratorius pagal savo kompetenciją (FABĮ 8 straipsnio 12 dalis). Neretai įgyvendinant mokumo atkūrimo planą realizuojamas skolininko turtas. Nuo nutarties iškelti skolininko bankroto bylą įsiteisėjimo dienos skolininko turtu disponuoja bankroto administratorius. Jis pagal mokumo atkūrimo plane nustatytą eiliškumą ir terminus realizuoja skolininko turtą varžytynėse Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka (FABĮ 27 straipsnio 1 ir 2 dalys). Todėl bankroto administratorius taip pat turi pareigą tinkamai atlikti jo kompetencijai priskirtus veiksmus, susijusius su mokumo atkūrimo plane nustatytų priemonių vykdymu. Toks skolininko ir bankroto administratoriaus pareigų pasiskirstymas vykdant mokumo atkūrimo planą teismų praktikoje pagrįstai pripažįstamas kaip jų abiejų atitinkamos pareigos. Už mokumo atkūrimo plano paruošimą atsakingas nemokus fizinis asmuo, kuriam iškelta bankroto byla, o už jo vykdymą – skolininkas ir bankroto administratorius[317]. Taigi įstatyme už mokumo atkūrimo plano paruošimą ir vykdymą yra atsakingi skolininkas ir bankroto administratorius.

Vertinant mokumo atkūrimo plano vykdymą esminis aspektas, žvelgiant iš skolininko perspektyvos, yra nebūtinai tai, kiek trunka ši procedūra, bet kokios gautų pajamų sumos jis turės atsisakyti. Kitaip tariant, kyla klausimas, kiek skolininko pajamų bankroto proceso metu bus skirta jo ir šeimos poreikiams tenkinti, kreditoriams paskirsčius „dalintinas“ pajamas (angl. *disposable incomes*). Pajamų, iš kurių būtų tenkinami skolininko ir jo šeimos narių interesai, nustatymas, reikalauja įvertinti reikšmingų aplinkybių visumą. Todėl turi būti surastas teisingas balansas tarp kuo didesnio kreditorių reikalavimų patenkinimo ir skolininko bei jo šeimos būtinųjų poreikių tenkinimo ir orumo išsaugojimo. Iš užsienio valstybių teisinio reguliavimo pavyzdžių ieškant šio teisingo balanso matyti, kad šis klausimas nėra sprendžiamas vienareikšmiškai ir teisingo balanso nustatymas gali sukelti problemų. Pavyzdžiui, vienose valstybėse teismas ar kita valstybės institucija sprendžia, kiek kiekvienu atveju skolininko pajamų dalis turi būti skiriama jo ir šeimos poreikiams tenkinti. Kitose valstybėse tokia pajamų dalis tiesiog nustatyta teisės aktuose. Tačiau abu modeliai turi trūkumų. Viena vertus, valstybėse, kuriose skolininko ir jo šeimos poreikiams tenkinti skirta suma nustatoma kiekvienu atveju individualiai, tai gali reikšti nepagrįstai skirtingus tokių poreikių vertinimus atskirose valstybių regionuose ir gali lemti pernelyg mažą pajamų sumą, skiriamą skolininkui ir jo šeimos poreikiams tenkinti. Kita vertus, valstybėse, kuriose tokia pajamų suma yra nustatyta teisės aktuose, tai gali greitai neatitikti besikeičiančių

[317] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-314-219/2020.

ekonominių ir socialinių poreikių, todėl turi būti nuolat iš naujo apsvarstoma[318]. Konkretus skolininko ir jo šeimos narių būtinųjų interesų nustatymas turėtų būti atliekamas individualiai, išsamiai įvertinus reikšmingas faktines aplinkybes.

Skolininkui mokumo atkūrimo plane nustatytos pareigos yra privalomos, o jų neįvykdžius būtų pažeista kreditorių ir skolininko interesų pusiausvyra, jų sudarytas susitarimas[319]. Mokumo plano privalomumas kelia klausimų, kaip jis turėtų būti suprantamas. Kokios pasekmės kyla, jei jis nėra (tinkamai) vykdomas? Ar mokumo atkūrimo plano privalomumas skolininkui reiškia, kad jam kyla atsakomybė jo neįvykdžius? Ar atsiradus aplinkybėms, dėl kurių mokumo atkūrimo planą skolininkui tampa vykdyti sudėtinga, jis gali būti keičiamas?

Netinkamas mokumo atkūrimo plano vykdymas dėl skolininko kaltės yra pagrindas spręsti dėl bankroto bylos nutraukimo. Remdamasis FABĮ 10 straipsnio 2 dalimi, teismas gali priimti nutartį nutraukti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu mokumo atkūrimo plane numatytos priemonės neįgyvendinamos ir dėl to kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška viršija visų teismo patvirtintų kreditorių reikalavimų 2/3 sumos, kreipiasi į teismą dėl fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo. Tai reiškia, kad skolininko kreditoriai turi teisę reaguoti į mokumo atkūrimo plano nevykdymą ir prašyti bankroto bylą nutraukti. Tačiau tokiu atveju turėtų būti sprendžiama, kokios mokumo atkūrimo plane numatytos priemonės ir kokia apimtimi neįgyvendinamos. Teismas, spręsdamas tokį klausimą, turėtų atitinkamai vertinti, ar tolesnis mokumo atkūrimo plano vykdymas nepažeis skolininko ir kreditorių interesų balanso. Tačiau bankroto bylos nutraukimas dėl netinkamo mokumo atkūrimo plano vykdymo turėtų būti laikomas išimtine kreditorių interesų gynimo priemone (tai rodo ir įstatyme nustatytas kvalifikuotos kreditorių daugumos reikalavimas sprendžiant minėtą klausimą). Jei skolininkas netinkamai vykdo mokumo atkūrimo planą, visų pirma, turėtų būti sprendžiamas klausimas, ar mokumo atkūrimo planas gali būti keičiamas, modifikuojant skolininkui nustatytų įsipareigojimų vykdymą, siekiant skolininko ir kreditorių interesų pusiausvyros.

Mokumo atkūrimo plano parengimas

Mokumo atkūrimo plano parengimas yra tęstinė procedūra, susidedanti iš atskirų veiksmų (procedūrų), kurie atliekami vienas po kito. Mokumo atkūrimo plano

[318] Jason J. Kilborn, The Personal Side…, p. 1–37.

[319] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-336-219/2020.

tvirtinimo procedūroje dalyvauja skolininkas, bankroto administratorius, kreditoriai ir teismas. Atsižvelgiant į teismo dalyvavimą mokumo atkūrimo plano procedūroje, ją galima išskirti į du etapus: neteisminį ir teisminį[320]. Toks atskyrimas leidžia įvertinti, kokias funkcijas šios procedūros metu atlieka teismas ir kiti bankroto proceso dalyviai:

- **neteisminės** procedūros metu skolininkas rengia, tikslina plano projektą (FABĮ 8 straipsnio 1 dalis, 16 straipsnio 1 dalies 2 punktas); bankroto administratorius turi teisę suteikti skolininkui pagalbą rengiant ar keičiant plano projektą (FABĮ 12 straipsnio 4 dalies 3 punktas); bankroto administratorius taip pat vertina plano projektą (parengia rašytinę išvadą); kreditorių susirinkimas svarsto pritarti ar ne planui (FABĮ 8 straipsnio 3 dalis).
- **teisminės** procedūros, kurios metu teismas, įvertinęs parengto mokumo atkūrimo plano projekto atitiktį įstatymo reikalavimams, nutartimi sprendžia dėl jo tvirtinimo (tvirtinama arba ne) (FABĮ 8 straipsnio 5, 7, 8 dalys)[321].

Pagrindinis mokumo atkūrimo plano priėmimo atskyrimas yra siejamas su teismo dalyvavimu šioje procedūroje. Neteisminės mokumo atkūrimo plano parengimo procedūros metu skolininkas rengia mokumo atkūrimo plano projektą, jį peržiūri bankroto administratorius, teikia dėl jo savo išvadą ir teikia plano projektą kreditorių susirinkimui tvirtinti. Kreditorių susirinkime kreditoriai balsuoja dėl mokumo atkūrimo plano projekto. Teisminės mokumo atkūrimo plano tvirtinimo procedūros metu teismas įvertina mokumo atkūrimo planą, ar jis atitinka FABĮ keliamus reikalavimus ir priima sprendimą jį atvirtinti ar ne.

Reikalavimai mokumo atkūrimo planui nustatyti FABĮ 7 straipsnio 1 dalyje[322]. Jame turi būti nurodyta:

1) priežastys, dėl kurių fizinis asmuo negali įvykdyti kreditorių reikalavimų;
2) lėšos (tarp jų darbo užmokestis, atlyginimas už naudojimąsi autoriaus teisėmis, už teisę į išradimą, dividendai ar kitos pajamos iš juridinių asmenų, kurių dalyvis yra fizinis asmuo, palikimas ir kita, išskyrus lėšas, gautas už parduotą turtą), kurias fizinis asmuo numato gauti periodiškai ar kaip vienkartines pajamas ir per visą bankroto procesą;

[320] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-219/2018.

[321] *Ibid.*

[322] *Ibid.*

3) numatomo parduoti fizinio asmens turimo turto (taip pat ir įkeisto), į kurį teisės aktų nustatyta tvarka gali būti nukreiptas išieškojimas, sąrašas, turto pardavimo eiliškumas, terminai ir numatoma turto pardavimo kaina plano sudarymo metu;
4) numatomos gauti iš fizinio asmens skolininkų lėšos;
5) kitos priemonės, skirtos fizinio asmens mokumui atkurti (persikvalifikavimas, įsidarbinimas ir kitos);
6) kiekvieną mėnesį fizinio asmens būtiniesiems poreikiams tenkinti numatomos reikalingos lėšos (atskirai nurodoma, kokioms konkrečioms fizinio asmens ir (ar) jo išlaikomų asmenų reikmėms tenkinti bus skiriamos šios lėšos, tarp jų numatomos lėšos mokesčiams bankroto proceso metu mokėti, mokėjimams įkaito turėtojui ir (ar) hipotekos kreditoriui pagal šio įstatymo 4 straipsnio 4 dalies 10 punkte nurodytą susitarimą skiriamos lėšos);
7) bankroto administravimo išlaidų pagal FABĮ 22 straipsnio 1 dalyje nurodytą administravimo išlaidų struktūrą sumos ir jų pagrindimas;
8) sudarytų sutarčių (tarp jų nuomos, panaudos ir kitų sutarčių), kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias fizinis asmuo toliau numato vykdyti, sąrašas;
9) sudarytų sutarčių (tarp jų nuomos, panaudos ir kitų sutarčių), kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias jis numato nutraukti, sąrašas, taip pat dėl šios priežasties atsirandančių kreditorių reikalavimų sąrašas;
10) kreditorių sąrašas, kuriame nurodomi FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 5 punkte nurodyti duomenys;
11) kreditorių pagalba, nurodyta FABĮ 24 straipsnio 4 punkte;
12) reditorių reikalavimų tenkinimo grafikas, kuriame nurodomos ne rečiau kaip kartą per pusę metų ir per visą bankroto procesą kiekvienam kreditoriui mokamos lėšos (laikantis šio įstatymo 29 straipsnyje nurodytos jų tenkinimo eilės ir tvarkos). Kai sudaromas šio įstatymo 4 straipsnio 4 dalies 10 punkte nurodytas susitarimas, įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimai kreditorių reikalavimų tenkinimo grafike nėra nurodomi;
13) nenumatomo parduoti fizinio asmens turimo turto (taip pat ir įkeisto), būtino fizinio asmens ir (ar) jo išlaikomų asmenų poreikiams tenkinti, sąrašas.

Papildomi reikalavimai mokumo atkūrimo planui, kurį teikia fizinis asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka verčiasi individualia ir (ar) ūkininko veikla arba numato verstis individualia ir (ar) ūkininko veikla, papildomi reikalavimai nustatyti FABĮ 7 straipsnio 2 dalyje. Tokiu atveju, be bendrųjų reikalavimų, mokumo atkūrimo plane turi būti nurodyta:

1) lėšos, kurias fizinis asmuo numato gauti periodiškai iš individualios ir (ar) ūkininko veiklos bankroto proceso metu;

2) reikalingo individualiai ir (ar) ūkininko veiklai vykdyti turto (taip pat ir įkeisto) sąrašas;
3) individualiai ir (ar) ūkininko veiklai vykdyti skiriamos lėšos, atskirai nurodant lėšas mokesčiams bankroto proceso metu mokėti;
4) numatomų gauti kreditų dydis ir sąlygos bei kreditavimo sutarčių įvykdymo užtikrinimo būdai ir kiti finansavimo šaltiniai.

Vertinant įstatyme nustatytus reikalavimus mokumo atkūrimo plano turiniui galima teigti, kad jame daugiausia dėmesio skiriama kreditorių reikalavimams tenkinti. Kreditoriams turi būti pateikiama informacija, leidžianti nustatyti, kokį turtą skolininkas turi ir gali gauti mokumo atkūrimo plano vykdymo metu. Tai yra įvairios lėšos, kurias skolininkas gali gauti per visą bankroto procesą, turtas, kuris gali būti realizuojamas, taip pat galimos gauti lėšos iš skolininko skolininkų. FABĮ parengiamuose darbuose nurodoma, kad mokumo atkūrimo planas yra siejamas su skolininko turto ir įsipareigojimais: <...> *į fizinio asmens bankroto proceso ypatybes, siūloma nustatyti, kad fizinio asmens bankroto procesas turėtų apimti tik jo asmeninį turtą, su juo susijusias prievoles ir asmeninius įsipareigojimus*[323].

FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatyta, kad mokumo atkūrimo plane turi būti nurodyta numatomo parduoti fizinio asmens turimo turto (taip pat ir įkeisto), į kurį teisės aktų nustatyta tvarka gali būti nukreiptas išieškojimas, sąrašas, turto pardavimo eiliškumas, terminai ir numatoma turto pardavimo kaina plano sudarymo metu. Ši teisės norma leidžia teigti, kad bankroto procese realizuojamas (parduodamas) gali būti tik toks skolininko turtas, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas. Toks turtas, į kurį negali būti nukreipiamas išieškojimas, reiškia, kad jis nepatenka į „turto masę“, iš kurios gali būti tenkinami kreditorių reikalavimai. Turto, iš kurio negali būti vykdomas išieškojimas, FABĮ nereglamentuoja. Turtas, iš kurio negali būti išieškoma vykdymo procese, reglamentuojamas CPK 688 straipsnyje. Šio straipsnio pirmoje dalyje nustatyta, kad, vykdant išieškojimą iš fizinių asmenų, išieškojimas negali būti nukreipiamas į buities, ūkio, darbo, mokymosi reikmenis ir kitą turtą, kuris būtinas skolininkui ar jo šeimai gyventi, dirbti pagal profesiją ar mokytis, visus būtinus vaikų ir neįgaliųjų reikmenis. Šio turto ir reikmenų sąrašas nustatytas Sprendimų vykdymo instrukcijoje.

Sprendimų vykdymo instrukcijos 104 straipsnyje nustatyta, kad išieškojimas pagal vykdomuosius dokumentus iš fizinių asmenų negali būti nukreiptas į šių rūšių turtą ir daiktus, kurie priklauso skolininkui nuosavybės teise arba yra jo dalis bendrojoje nuosavybėje ir reikalingi skolininkui ar jo išlaikomiems asmenims, išskyrus atvejus, kai skolininkas to pageidauja raštu:

[323] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

- namų apstatymo ir apyvokos reikmenys, drabužiai, reikalingi skolininkui ir jo išlaikomiems asmenims: drabužiai ir avalynė kiekvienam šeimos nariui; virtuvės ir stalo reikmenys, kuriais yra naudojamasi (išskyrus daiktus, pagamintus iš brangiųjų metalų, taip pat turinčius meninės vertės daiktus); baldai (išskyrus baldus, turinčius meninės vertės) ir patalynė, maistui ruošti reikalinga įranga, vienas šaldytuvas; jeigu su skolininku kartu gyvena nepilnamečiai vaikai ar neįgalieji, – vaikų ir neįgaliųjų daiktai, vienas kompiuteris, vienas televizorius, viena ryšio priemonė; menkaverčiai daiktai;
- skolininko šeimai pragyventi reikalingi maisto produktai;
- jeigu skolininko pagrindinė veikla yra žemės ūkis, – pašaras gyvuliams, į kuriuos nenukreipiamas išieškojimas, sėkla, reikalinga eilinei sėjai, vienas gyvulys, kurio vartojamas pienas, ir vienas gyvulys, kurio vartojama mėsa;
- kuras, reikalingas maistui paruošti ir šeimos gyvenamajai patalpai šildyti visą kūrenimo sezoną;
- asmeniniai gamybos ir amato įrankiai, taip pat paties skolininko profesiniam darbui reikalingi įrankiai ir pagalbinės priemonės.

Mokumo atkūrimo plane taip pat turi būti nurodytos numatomos gauti iš fizinio asmens skolininkų lėšos ir kitos priemonės, skirtos fizinio asmens mokumui atkurti (persikvalifikavimas, įsidarbinimas ir kitos) (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Ši informacija susijusi su priemonėmis, kurios turėtų leisti sukaupti kuo daugiau skolininko turto bankroto procese. Vertinant skolininko mokumo atkūrimo priemones, galima teigti, kad jos turi būti realios ir pagrįstos, atsižvelgiant į realią skolininko kompetenciją, įgūdžius, išsilavinimą ir kitas reikšmingas aplinkybes. Bankroto procese skolininkas turi dėti pastangas patenkinti kreditorių reikalavimus ir įvykdyti pagal galimybes mokumo atkūrimo planą.

Bankroto procese svarbu išsaugoti skolininko ir jo šeimos narių teisę į orumą, jų pagrindinių interesų apsaugą. Bankroto procesas nėra skirtas skolininkui nubausti. Atvirkščiai, jo metu turi būti siekiama padėti išspręsti nemokumo problemas ir užtikrinti pagrindinių skolininko ir jo šeimos narių poreikių apsaugą. FABĮ atskirai neapibrėžia, kokia suma laikytina reikalinga skolininko ir jo šeimos narių pagrindinių interesų apsaugai. Tačiau įstatymas nustato, kad fiziniam asmeniui ir (ar) teisės aktų nustatyta tvarka jo išlaikomų asmenų **būtiniesiems poreikiams tenkinti** nustatoma lėšų suma negali būti mažesnė už lėšų sumą, kuri būtų paliekama fiziniam asmeniui, atliekant išskaitas CPK nustatyta tvarka (FABĮ 7 straipsnio 3 dalis). Ši teisės norma yra imperatyvaus pobūdžio, t. y. kiek ji nustato mažiausią skolininko ir jo išlaikomų asmenų poreikių tenkinimui skiriamą sumą. CPK 736 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad iš skolininkui priklausančios darbo užmokesčio ir jam prilygintų išmokų bei davinių

dalies, neviršijančių Vyriausybės nustatytos MMA, išskaitoma pagal vykdomuosius dokumentus tol, kol bus visiškai padengtos išieškomos sumos: 1) išieškant išlaikymą periodinėmis išmokomis, žalos, padarytos suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu, taip pat maitintojo gyvybės atėmimu, atlyginimą – trisdešimt procentų, jeigu kitaip nenustatyta pačiame vykdomajame rašte arba ko kita nenustato įstatymai ar teismas; 2) visų kitų rūšių išieškoms, jeigu kitaip nenustatyta pačiame vykdomajame rašte arba ko kita nenustato įstatymai ar teismas, – dvidešimt procentų; 3) pagal kelis vykdomuosius dokumentus – trisdešimt procentų. Šio straipsnio antroje dalyje reglamentuojama, kad iš darbo užmokesčio ir jam prilygintų išmokų bei davinių dalies, viršijančios Vyriausybės nustatytą MMA dydį, išskaitoma penkiasdešimt procentų, jeigu ko kita nenustato įstatymai ar teismas. Jei mokumo atkūrimo plane nustatyta skolininko jo išlaikomų asmenų būtiniesiems poreikiams tenkinti nustatoma lėšų suma mažesnė nei minėtame straipsnyje nustatyta, laikytina, kad planas neatitinka įstatymo reikalavimų ir negali būti tvirtinamas. Ši taisyklė yra paremta tuo, kad asmuo bankroto procedūros metu neturėtų atsidurti prastesnėje finansinėje padėtyje negu laikotarpiu, kai iš jo turto vykdomas priverstinis skolų išieškojimas[324].

Mokumo atkūrimo plano vykdymo metu bankroto administratorius atlieka jam priskirtas funkcijas, todėl šiame plane turi būti nurodyta bankroto administravimo išlaidų pagal FABĮ 22 straipsnio 1 dalyje nurodytą administravimo išlaidų struktūrą sumos ir jų pagrindimas. Bankroto administravimo išlaidos turi būti nurodytos aiškiai ir konkrečiai, be to, jos turi būti pagrįstos. Kadangi kreditorių susirinkimas, balsuodamas dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo, turi įvertinti ir bankroto administravimo išlaidų dydį, jų pagrįstumą, mokumo atkūrimo plane turi būti nurodoma pakankama informacija, kad kreditoriai galėtų priimti dėl jų pagrįstą sprendimą.

Skolininkas gali būti sudaręs su kitais asmenimis įvairias sutartis, dėl kurių vykdymo tęsimo bankroto procese turi būti priimtas sprendimas. Todėl mokumo atkūrimo plane turi būti nurodytos sutartys (tarp jų nuomos, panaudos ir kitos), kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias skolininkas toliau numato vykdyti, sąrašas, ir sutartys, kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias jis numato nutraukti ir dėl šios priežasties atsirandančių kreditorių reikalavimų sąrašas (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 8–9 punktai). Tokių sutarčių nurodymas ir sprendimas dėl jų vykdymo yra reikšmingi vertinant bankroto proceso perspektyvas ir kreditorių reikalavimų patenkinimą. Todėl skolininko kreditoriai turi turėti galimybę įvertinti, ar skolininko sprendimas dėl tolesnio sutarčių vykdymo yra pagrįstas. Skolininko ir bankroto bylos iškėlimo sudarytų sutarčių nutraukimas yra intervencija į skolininko ir jo kontrahentų sutartinius santykius, kuri

[324] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

rodo ir bankroto proceso sukeliamas teisines pasekmes. Remiantis CK 6.154 straipsnio 1 dalimi, sutartis yra dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o jie įgyja reikalavimo teisę. Sutarties privalomumas yra vienas esminių sutartinių teisinių santykių elementų. Pagal CK 6.189 straipsnio 1 dalį, teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią. Sutartis įpareigoja atlikti ne tik tai, kas tiesiogiai joje numatyta, bet ir visa tai, ką lemia sutarties esmė arba įstatymai. Tai reiškia, kad skolininko ir jo kontrahentų iki skolininko bankroto bylos iškėlimo sudarytų sutarčių vykdymas priklauso nuo skolininko pasirinkimo ir atitinkamai kreditorių valios balsuojant dėl mokumo atkūrimo plano patvirtinimo. Taip įstatymas suteikia skolininkui teisę spręsti, kokie sutartiniai įsipareigojimai, atsiradę iki bankroto bylos iškėlimo, turėtų būti vykdomi toliau.

Mokumo atkūrimo plane turi būti nurodyta informacija, susijusi su kreditorių reikalavimų tenkinimu, taip pat informacija apie kreditorius ir kreditorių pagalbą skolininkui, kaip ji apibrėžta FABĮ 24 straipsnio 4 punkte. Taip pat turi būti nurodytas kreditorių reikalavimų tenkinimo grafikas. Kreditorių reikalavimų tenkinimui nustatyti specialūs reikalavimai. Remiantis FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 12 punktu, mokumo atkūrimo plane nurodomas kreditorių reikalavimų tenkinimo grafikas, kuriame nurodomos ne rečiau kaip kartą per pusę metų ir per visą bankroto procesą kiekvienam kreditoriui mokamos lėšos (laikantis FABĮ 29 straipsnyje nurodytos jų tenkinimo eilės ir tvarkos). Taigi mokumo atkūrimo plane turi būti detalizuota, kaip bus tenkinami kreditorių reikalavimai.

Mokumo atkūrimo planas turi būti įgyvendintas per **3 metų terminą** (FABĮ 7 straipsnio 5 dalis). Ši teisės norma yra imperatyvi ir joje nustatyto termino privalu laikytis, o jo tikslas yra bankrutuojančio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyros išlaikymas ir stabilumo užtikrinimas, kad bankroto procesas nesitęstų neapibrėžtą terminą[325]. Tačiau esant skolininko ir kreditorių sutarimui, mokumo atkūrimo planas gali būti įgyvendintas ir per trumpesnį terminą, jei tai užtikrina teisingą skolininko ir kreditorių interesų balansą. Tokia teisė susitarti dėl trumpesnio mokumo atkūrimo plano vykdymo termino turėtų būti aiškiai nustatyti ir įstatyme, taip užtikrinant teisinį aiškumą ir tikrumą.

Mokumo atkūrimo plano projektą rengia skolininkas. Remiantis FABĮ 8 straipsnio 1 dalimi, skolininkas ne vėliau kaip per 15 dienų nuo teismo nutarties dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo įsiteisėjimo dienos turi pateikti bankroto administratoriui plano

[325] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-31-313/2021.

projektą. Pats skolininkas, geriausiai žinodamas savo finansinę padėtį, turimą turtą, prisiimtus įsipareigojimus ir galimybes juos įvykdyti, turi nuspręsti, kaip, kokia tvarka turėtų būti vykdomas bankroto procesas. Nustatytas 15 dienų terminas pateikti mokumo atkūrimo planą yra skirtas užtikrinti bankroto proceso operatyvumui. Šis terminas pradedamas skaičiuoti nuo teismo nutarties dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo įsiteisėjimo dienos, nes tada tampa aišku, kokie kreditoriai pareiškė reikalavimus bankroto procese, kokio dydžio jie yra.

Mokumo atkūrimo plano tvirtinimas

Pateikus bankroto administratoriui mokumo atkūrimo planą, jis atlieka jo vertinimą. Bankroto administratoriaus atliekamas mokumo atkūrimo plano vertinimas susideda iš kelių dalių. Remdamasis FABĮ 8 straipsnio 2 dalies 1 punktu, bankroto administratorius, gavęs plano projektą ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo plano projekto gavimo dienos parengia ir pateikia fiziniam asmeniui argumentuotą rašytinę išvadą dėl plano projekto įgyvendinimo galimybių. Šioje išvadoje turi būti nurodyta, ar fizinio asmens turimas turtas ir profesinė kvalifikacija, individualios ar ūkininko veiklos vykdymas (kai tokią veiklą numatoma vykdyti) ir kitos plano įgyvendinimui reikšmingos faktinės aplinkybės leidžia tikėtis plano projekte numatytų lėšų, kad būtų įvykdyti plano projekte numatyti mokėjimai; ar fizinis asmuo numato panaudoti visas galimybes gauti lėšų kreditorių reikalavimams patenkinti ir administravimo išlaidoms apmokėti, taip pat visos kitos aplinkybės, kurias, administratoriaus vertinimu, tikslinga nurodyti. Išvadoje administratorius privalo įvertinti administravimo išlaidų sumos pagrindimą. Šios išvados teisinė reikšmė yra bankroto proceso perspektyvų įvertinimas, skolininko galimybės įvykdyti įsipareigojimus kreditoriams, gauti pajamas ir kt. Ji yra reikšminga, nes bankroto administratorius pateikia savo poziciją dėl bankroto proceso perspektyvų ir esminių klausimų, kuriuos turi įvertinti kreditorių susirinkimas ir teismas.

Pagal FABĮ 8 straipsnio 2 dalies 2 punktą, likus ne mažiau kaip 20 dienų iki numatomo kreditorių susirinkimo pateikia išvadą ir mokumo atkūrimo plano projektą kiekvienam fizinio asmens kreditoriui ir šaukia pirmąjį kreditorių susirinkimą dėl pritarimo plano projektui, suderinęs su fiziniu asmeniu šio susirinkimo vietą ir laiką. Toks terminas pateikti mokumo atkūrimo plano projektą kreditoriams yra skirtas jiems susipažinti su planu, įvertinti jo įgyvendinimo galimybes ir susiformuoti nuomonę dėl jo pagrįstumo. Kreditoriams turi būti sudaromos galimybės įvertinti plano projekte nurodytas priemones ir atitinkamai pasiruošti balsavimui dėl jo tvirtinimo.

Kreditoriai dėl mokumo atkūrimo plano projekto tvirtinimo sprendžia kreditorių susirinkime balsuodami. Remiantis FABĮ 8 straipsnio 3 dalimi, kreditorių susirinkime

dėl pritarimo mokumo atkūrimo plano projektui **kreditoriai balsuoja grupėse**. Vieną grupę sudaro įkaito turėtojai ir hipotekos kreditoriai, kitą – kiti kreditoriai. Tai reiškia, kad įstatymas atskiria apsaugotus ir neapsaugotus kreditorius į dvi grupes balsuojant dėl mokumo atkūrimo plano. Toks kreditorių skirstymas pripažįstamas ir įmonių restruktūrizavimo procese (JANĮ 108 straipsnis), kuriame taip pat kreditoriai, balsuojantys dėl restruktūrizavimo plano tvirtinimo, išskiriami į dvi grupes. Sprendimas dėl pritarimo plano projektui laikomas priimtu, kai kiekvienoje kreditorių grupėje plano projektui pritaria kreditoriai, kurių teismo patvirtintų reikalavimų suma vertine išraiška sudaro daugiau kaip pusę šios grupės kreditorių teismo patvirtintų reikalavimų sumos. Jeigu balsai dėl pritarimo plano projektui vienoje kreditorių grupėje pasiskirsto po lygiai, laikoma, kad plano projektui nepritarta. FABĮ pakeitimo įstatyme, kuriuo buvo nustatyta, kad kreditoriai dėl mokumo atkūrimo plano balsuoja grupėse, buvo nurodyta, kad <...> *fizinio asmens bankroto proceso metu planas yra esminis dokumentas, kuriame, be kita ko, numatoma kreditorių pagalba dėl skolinių įsipareigojimų vykdymo (atidedami reikalavimų vykdymo terminai, atsisakoma dalies ar visų reikalavimų, pakeičiama piniginė prievolė kita prievole), kreditorių reikalavimų tenkinimo grafikas. Taigi planas yra tiesiogiai susijęs su fizinio asmens kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsauga, todėl manytina, kad siūlomas teisinis reguliavimas, kuomet būtų balsuojama grupėse dėl plano projekto pritarimo, leistų geriau apsaugoti kiekvienos kreditorių grupės interesus tiek fizinių asmenų, kurie nevykdo individualios veiklos (vartotojų), tiek fizinių asmenų, besiverčiančių individualia veikla, bankroto atvejais*[326]. Toks kreditorių skirstymas į grupes balsuojant esminiais bankroto proceso klausimais yra pagrįstas, kadangi užtikrina skirtingą teisinę padėtį užimančių kreditorių grupių (kreditorių, kurių reikalavimai užtikrinti ir kreditoriai, kurių reikalavimai neužtikrinti) interesų suderinamumą. Neretai būtent toks skirstymas atliekamas tarp kreditorių, kurių reikalavimai užtikrinti hipoteka ir įkeitimu, bei kitų kreditorių. Toks kreditorių skirstymas taip pat grindžiamas ir kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarkos bankroto procese ypatumais, nes hipotekos ir įkeitimo kreditorių reikalavimai tenkinami pirmiausia (FABĮ 29 straipsnio 1 dalis). Todėl įstatyme pagrįstai išskiriamos dvi kreditorių grupės sprendžiant mokumo atkūrimo plano projekto tvirtinimo klausimą.

Kreditoriai turi teisę spręsti pritarti ar ne mokumo atkūrimo plano projektui. Kreditorių susirinkimo sprendimas nepatvirtinti mokumo atkūrimo plano neužkerta kelio bankroto proceso eigai. Įstatyme atskirai reglamentuojama tolesnė mokumo atkūrimo plano tvirtinimo eiga, jei kreditoriai jam nepritaria. FABĮ parengiamuosiuose darbuose nurodyta, kad, priklausomai nuo kreditorių balsavimo dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo, gali būti išskiriamos kelios situacijos: *Jeigu plano projektui būtų*

[326] FABĮ 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XI-2000 aiškinamasis raštas.

nepritariama dėl jo neatitikimo įstatyme nustatytiems reikalavimams, plano projektas galėtų būti tikslinamas ir pakartotinai teikiamas kreditorių susirinkimui. Jei kreditorių susirinkimas nepritartų plano projektui, nenurodydamas priežasčių arba dėl priežasčių, nesusijusių su įstatyme nustatytais reikalavimais plano projektui, siekiant apriboti kreditorių galimybes nepagrįstai trukdyti ar visiškai nutraukti fizinio asmens bankroto bylą, siūloma teismui, atsižvelgiant į bankroto administratoriaus išvadą ir įvertinus nemokaus fizinio asmens bei jo kreditorių teises ir interesus, nustatyti galimybę patvirtinti planą be kreditorių pritarimo[327].

Pagal FABĮ 8 straipsnio 3 dalį, jeigu balsai dėl pritarimo mokumo atkūrimo plano projektui vienoje kreditorių grupėje pasiskirsto po lygiai, laikoma, kad plano projektui nepritarta. Kreditoriams nepritarus mokumo atkūrimo plano projektui, išskiriamos kelios situacijos, priklausomai nuo priežasčių, dėl kurių kreditoriai plano projektui nepritarė ir atitinkamai nuo to priklauso tolesnė bankroto proceso eiga:

- jeigu kreditorių susirinkimas nepritaria plano projektui dėl to, kad jis:
  i) neatitinka FABĮ 7 straipsnyje nustatytų reikalavimų, ir (arba)
  ii) pritaria administratoriaus išvadai, kad nėra galimybių įgyvendinti planą ir (arba) administravimo išlaidų sumos pagal FABĮ 22 straipsnio 1 dalyje nurodytą administravimo išlaidų struktūrą nepagrįstai didelės ar nepagrįstai mažos, plano projektas **gali būti tikslinamas ir ne vėliau kaip per 2 mėnesius nuo kreditorių sprendimo nepritarti plano projektui priėmimo pakartotinai teikiamas kreditorių susirinkimui**;

- jeigu kreditorių susirinkimas nepritaria plano projektui:
  i) nenurodydamas priežasčių arba
  ii) dėl priežasčių, nesusijusių su plano projekto tikslinimu pagal FABĮ 7 ir šiame straipsnyje nustatytus reikalavimus, **plano projektas pateikiamas teismui šio straipsnio 4 ir 5 dalyse nustatyta tvarka**.

FABĮ 8 straipsnio 3 dalis buvo papildyta atskiru mokumo atkūrimo plano projekto nepatvirtinimo pagrindu, kai kreditorių susirinkimas nepritaria (arba) pritaria administratoriaus išvadai, kad nėra galimybių įgyvendinti planą ir (arba) administravimo išlaidų sumos pagal šio įstatymo 22 straipsnio 1 dalyje nurodytą administravimo išlaidų struktūrą nepagrįstai didelės ar nepagrįstai mažos. Šios teisės normos pakeitimo parengiamuosiuose darbuose nurodoma, kad *siekiant įgyvendinti Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos nuostatas, kad nemokumo specialistų darbo užmokestis atitiktų veiksmingo procedūrų atlikimo tikslą ir būtų nustatytos procedūros, skirtos ginčams dėl administratoriaus darbo užmokesčio spręsti, FABĮ projekte numatoma suteikti galimybę administratoriui ginčyti atlyginimo sumą,*

[327] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

nuomonę dėl administravimo išlaidų pagrindimo pateikiant išvadoje dėl mokumo atkūrimo plano. Ši išvada kreditorių susirinkimui ir teismui pateikiama kartu su fizinio asmens mokumo atkūrimo planu <...>. Administravimo išlaidos yra plano sudėtinė dalis, todėl kreditoriai, priimdami sprendimą dėl plano, vertintų ne tik planą, bet ir administratoriaus išvadą, ir, jei kreditorių susirinkimas pritartų neigiamai administratoriaus išvadai (kad nėra galimybių įgyvendinti planą ir (arba) administravimo išlaidos pernelyg didelės ar pernelyg mažos), planas turėtų būti tikslinamas[328].

Taigi, FABĮ 8 straipsnio 3 dalyje išskiriamos kelios situacijos, kai kreditorių susitarimas nepritaria kreditorių mokumo atkūrimo plano projektui. Priklausomai nuo to, dėl kokių priežasčių kreditorių susirinkimas mokumo atkūrimo planui nepritarė, jis turi būti pakartotinai teikiamas kreditorių susirinkimui tvirtinti arba tiesiogiai teismui. Siekiant atsakyti į klausimą, kaip turėtų būti atliekama mokumo plano projekto tvirtinimo procedūra, kai jam nepritaria kreditorių susirinkimas, turi būti aiškinamasi, dėl kokių priežasčių jie mokumo atkūrimo planui nepritarė[329]. Pavyzdžiui, mokumo atkūrimo plano projekte turi būti nurodytos kiekvieną mėnesį fiziniam asmeniui būtiniesiems poreikiams tenkinti numatomos reikalingos lėšos (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 6 punktas), bankroto administratoriaus atlyginimas (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 7 punktas). Todėl jei kreditoriai nepritaria skolininko pragyvenimui (būtiniesiems poreikiams) reikalingoms išlaidoms ir bankroto administratoriaus atlyginimui skiriamų sumų (dėl jų dydžio ir (ar) pagrįstumo), laikytina, kad kreditorių nepritarimo priežastys yra susijusios su FABĮ 7 straipsnio reikalavimais[330]. Teismų praktikoje nustatyta, kad pateiktame mokumo atkūrimo plano projekte nenurodytas kreditorių finansinių reikalavimų tenkinimas (kreditorių reikalavimų tenkinimo grafike nurodytos nulinės sumos, nes vienintelės skolininko pajamos yra senatvės pensija, kurios neužtenka asmeniniams ir kitiems poreikiams tenkinti). Kreditorių reikalavimų tenkinimo grafikas, kuriame turi būti nurodomos kiekvienam kreditoriui mokamos lėšos, patenka į FABĮ 7 straipsnyje planui nustatytų reikalavimų apimtį (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 12 punktas), todėl toks planas turėjo būti tikslinamas ir pakartotinai svarstomas kreditorių susirinkime[331].

---

328 JANĮ Nr. XIII-2221 1, 2, 4, 6, 9, 10, 15, 17, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 35, 40, 41, 42, 43, 62, 63, 64, 77, 94, 95, 103, 104, 110, 111, 114, 130 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 1021, 1022, 1023, 1111 straipsniais ir įstatymo priedo pakeitimo įstatymo ir lydimųjų įstatymų projektų aiškinamasis raštas.

329 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-219/2018.

330 *Ibid*.

331 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-128-378/2016.

Tais atvejais, kai kreditoriai nepritaria mokumo atkūrimo plano projektui pirmą kartą, skolininkas turi įvertinti kreditorių pastabas ir atitinkamai jį pakeisti. Priešingu atveju, jei skolininkas į kreditorių nurodytas pastabas neatsižvelgia, tai gali būti vertinama kaip skolininko nesąžiningumas (neteisėtas pasyvumas). Toks skolininko pasyvumas gali būti vertinamas kaip siekis bankroto procedūrų pagrindu nurašyti skolas, nederinti savo ir kreditorių interesų[332]. Atitinkamai teismų praktikoje nurodoma, kad tuo atveju, kai po kreditorių nepritarimo mokumo atkūrimo plano projektui jis iš esmės nekeičiamas, tai reiškia, kad jis neturėtų būti tvirtinamas: <...> *vien tai, jog pakartotiniam kreditorių susirinkimui buvo pateiktas tas pats planas, iš esmės neatsižvelgus į pirmame kreditorių susirinkime nurodytas pastabas ir realiai neatlikus jokių taisymų, patikslinimų, sudarė teismui formalų teisinį pagrindą atsisakyti jį tvirtinti, nebent teismas pripažintų, kad kreditorių susirinkimas nepritarė plano projektui nenurodydamas priežasčių arba dėl priežasčių, nesusijusių su plano projekto tikslinimu pagal FABĮ 7 straipsnio reikalavimus*[333].

Kai mokumo atkūrimo plano projektas patikslinamas, išskyrus FABĮ 8 straipsnio 6 dalyje numatytą atvejį, bankroto administratorius turi teisę per 2 darbo dienas nuo patikslinto plano projekto gavimo dienos pateikti naują išvadą (FABĮ 8 straipsnio 3 dalis). Kreditorių susirinkimo pirmininkas kreditorių susirinkimo protokolą per 5 darbo dienas po susirinkimo pateikia bankroto administratoriui. Bankroto administratorius, gavęs kreditorių susirinkimo protokolą, per 3 darbo dienas šį protokolą ir plano projektą su išvada pateikia teismui (FABĮ 8 straipsnio 4 dalis). Tokie trumpi įstatyme nustatyti terminai, susiję su mokumo atkūrimo plano projekto tikslinimu ir rengimu, skirti užtikrinti bankroto proceso operatyvumui.

Mokumo atkūrimo plano projekto tvirtinimo procedūra turi būti vykdoma operatyviai. Remiantis FABĮ 8 straipsnio 5 dalimi, plano projektas turi būti pateiktas tvirtinti teismui **ne vėliau kaip per 4 mėnesius** nuo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Tai reiškia, kad per šį terminą skolininkas turi parengti mokumo atkūrimo planą projektą, jį perduoti bankroto administratoriui ir kreditoriams, kurie turi dėl jo balsuoti. Į šį terminą patenka ir pakartotinis kreditorių balsavimas dėl mokumo atkūrimo plano, jeigu kreditoriai jam nepritarė. Taip pat įstatyme nustatyta išimtis, kai minėtas keturių mėnesių terminas gali būti pratęstas. Pagal FABĮ 8 straipsnio 5 dalį, kai teisme ginčijami kreditorių reikalavimai arba tikslinamas plano projektas, teismas bankroto administratoriaus arba fizinio asmens prašymu turi teisę pratęsti šioje dalyje nurodytą terminą, bet ne ilgiau kaip 4 mėnesiams nuo teismo nutarties dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo įsiteisėjimo dienos. Taigi terminas pateikti mokumo

[332] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-219/2018.

[333] *Ibid.*

atkūrimo planą teismui gali būti pratęsiamas esant dviem pagrindams – ginčijami kreditorių reikalavimai ar tikslinamas mokumo atkūrimo plano projektas.

Pagal FABĮ 8 straipsnio 6 dalį, teismas, gavęs šio straipsnio 4 dalyje nurodytus dokumentus (kreditorių susirinkimo protokolą ir bankroto administratoriaus išvadą dėl plano projekto įgyvendinimo galimybių), per 15 dienų rašytinio proceso tvarka priima nutartį dėl mokumo atkūrimo plano arba nutartimi nustato pakankamą, bet ne ilgesnį kaip 10 darbo dienų terminą mokumo atkūrimo plano projektui patikslinti ištaisant teismo nutartyje nurodytus plano projekto techninius trūkumus (plano esmės nekeičiančius trūkumus dėl formos reikalavimų nesilaikymo, aiškių aritmetinių ar rašybos klaidų) ir pateikti teismui. Šio straipsnio 3 dalyje nurodytu atveju teismas nutartį dėl mokumo atkūrimo plano priima žodinio proceso tvarka. Teismo nurodymu tik dėl teismo nutartyje nurodytų mokumo atkūrimo plano techninių trūkumų patikslintas planas kreditoriams tvirtinti nebeteikiamas.

FABĮ parengiamuosiuose darbuose nurodoma, kad tais atvejais, kai mokumo atkūrimo plano projektas teismo nurodymu tikslinamas tik dėl techninių trūkumų, patikslintas jis nebeturi būti teikiamas kreditoriams tvirtinti, nes pakartotinis svarstymas kreditorių susirinkime nebūtų tikslingas: *Tokio patikslinto, tačiau iš esmės nepakeisto, mokumo atkūrimo plano projekto teikimas pakartotinai kreditoriams sukeltų papildomas laiko ir finansines sąnaudas, nebūtų galimybės techninius, esmės nekeičiančius mokumo atkūrimo plano projekto trūkumus ištaisyti operatyviai, bereikalingai neužvilkinant bankroto procedūrų. Pažymėtina, kad ši mokumo atkūrimo plano projekto tikslinimo procedūra taikytina tik tada, kai tikslinami išimtinai teismo nutartyje nurodyti techniniai mokumo atkūrimo plano projekto trūkumai, t. y. trūkumai, nekeičiantys plano esmės (pavyzdžiui, formos reikalavimų nesilaikymas, aiškios aritmetinės ar rašybos klaidos ir pan.), todėl, manytina, kad šie techniniai mokumo atkūrimo plano pakeitimai (techniniai patikslinimai) nekeičia jau išreikštos kreditorių nuomonės dėl mokumo atkūrimo plano. Pažymėtina, kad tuo atveju, kai mokumo atkūrimo plano trūkumai yra ne vien techniniai, teismas, juos nustatęs, mokumo atkūrimo plano netvirtins arba planas bus tikslinamas bendra tvarka, t. y. patikslintą mokumo atkūrimo planą teikiant kreditoriams*[334].

Įstatyme reglamentuojami pagrindai, kai **teismas gali netvirtinti mokumo atkūrimo plano projekto**. Remdamasis FABĮ 8 straipsnio 7 dalimi, teismas gali[335] nepatvirtinti plano, jeigu nustato, kad buvo pažeistos:

---

[334] FABĮ 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XI-2000 aiškinamasis raštas.

[335] Vertinant FABĮ 8 straipsnio 7 dalyje nustatytos teisės normos dispozicijoje vartojamą sąvoką *teismas gali*, kyla klausimas, ko iš tikrųjų siekiama tokiu teisiniu reguliavimu. Sąvoka teismas gali vartojama ir kituose įstatymo straipsniuose, pavyzdžiui, FABĮ 8 straipsnio 8 dalyje, 10 straipsnio 2 dalyje, 14 straipsnio 2 ir 6 dalyse, 20 straipsnio 3 dalyje, 27 straipsnio 8 dalyje. Ar taip pripažįstama, kad teismas turi gebėjimus atlikti

- FABĮ 8 straipsnio 1–4 dalių nuostatos ir (ar)
- FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 10 punkte nurodytas susitarimas pažeidžia kitų kreditorių teises ir (ar) teisėtus interesus ir per nustatytą terminą nepašalinti trūkumai.

Paprastai, nesant akivaizdžių plano trūkumų ar įstatymų imperatyvų pažeidimo, teismas turėtų patvirtinti fizinio asmens mokumo atkūrimo planą, kuriam pritarė kreditorių susirinkimas[336]. Teismų praktikoje nurodoma, kad *FABĮ 8 straipsnio 7 dalyje nurodytas pagrindų, kuriems esant teismas gali nepatvirtinti kreditorių susirinkimo patvirtinto plano pakeitimo, sąrašas nėra baigtinis. Pažymėtina, kad priešingas FABĮ 7 straipsnio 5 dalies ir 8 straipsnio 7 dalies aiškinimas reikštų, jog teismas, nenustatęs FABĮ įtvirtintų imperatyvų, nesusijusių su plano tvirtinimo kreditorių susirinkime procedūromis ir (ar) FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 10 punkto taikymu, pažeidimo, visais atvejais turėtų tvirtinti kreditorių susirinkimo patvirtintą planą*[337]. Taigi įstatymu teismui suteikiama teisė tikrinti tokios procedūros vykdymą ir įsiterpti į šią procedūrą, kai nustatomos FABĮ 7 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos išimtys. Jeigu kreditorių susirinkimas nepritaria pateiktam mokumo atkūrimo plano projektui dėl to, kad planas neatitinka FABĮ 7 straipsnyje nustatytų reikalavimų, plano projektas gali būti tikslinamas ir pakartotinai teikiamas kreditorių susirinkimui (FABĮ 8 straipsnio 3 dalis). Tokiu atveju fizinis asmuo, atsižvelgdamas į kreditorių pastabas, turi patikslinti mokumo atkūrimo plano projektą ir pakartotinai teikti kreditorių susirinkimui svarstyti. FABĮ 8 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad, kai tikslinamas plano projektas, teismas bankroto administratoriaus ar fizinio asmens prašymu turi teisę pratęsti šiame straipsnyje nustatytą terminą plano projektui pateikti. Galimybė teismui patvirtinti planą, kuriam kreditoriai nepritarė nenurodydami priežasčių arba nurodydami priežastis, nesusijusias su plano projektui nustatytais reikalavimais, nustatyta siekiant apriboti nesąžiningų kreditorių galimybes nepagrįstai trukdyti ar visiškai nutraukti fizinio asmens bankroto bylą[338].

---

nustatytus veiksmus, turi reikiamą kompetenciją juos atlikti, ar visgi jas reiktų suprasti kaip teismui suteikiamą kompetenciją (teisę) atlikti konkretų veiksmą. Tokios teismo kompetenciją apibūdinančios sąvokos naudojimas kelia teisinį neaiškumą ir nekonkretumą, nes aiškūs teisiniai terminai, pavyzdžiui, *turi teisę* pakeičiami labiau buitinei kalbai priskirtinais terminais, kurie dėl savo nekonkretumo kelia teisinį neaiškumą.

336 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

337 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-102-969/2017.

338 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015.

Taip pat, remiantis FABĮ 8 straipsnio 8 dalimi, šio straipsnio 3 dalyje nurodytu atveju (esant skolininko kreditorių nepritarimui dėl mokumo atkūrimo plano projekto) teismas gali patvirtinti mokumo atkūrimo planą, atsižvelgdamas į bankroto administratoriaus išvadą ir įvertinęs nemokaus fizinio asmens bei kreditorių interesus. Teismų praktikoje nurodoma, kad teismo teisė patvirtinti kreditorių susirinkimo nepatvirtintą mokumo atkūrimo planą yra siejama su skolininko ir kreditorių interesų suderinimu: *Spręsdamas, ar patvirtinti planą, kuriam kreditoriai nepritaria, teismas turi įvertinti kreditorių nurodomų nesutikimo su planu priežasčių atitikti tikrovei, tokių priežasčių svarumą, taip pat užtikrinti bankrutuojančio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyrą. Galimybė teismui patvirtinti planą, kuriam kreditoriai nepritarė dėl pirmiau nurodytų priežasčių, nustatyta siekiant apriboti nesąžiningų kreditorių galimybes nepagrįstai trukdyti ar visiškai nutraukti fizinio asmens bankroto bylą. Teismas, nesutikdamas su plane numatytomis mokumo atkūrimo priemonėmis, jų įgyvendinimo galimybėmis, paprastai turėtų ne pats jas (planą) keisti, o nurodyti fiziniam asmeniui kriterijus, į kuriuos reikėtų atsižvelgti sudarant plano projektą*[339]. Taigi nustatęs, kad mokumo atkūrimo plane nurodytos priemonės yra nepakankamos, pažeidžia skolininko ir kreditorių interesų balansą, teismas turėtų nurodyti, kaip mokumo atkūrimo planas atitinkamai turėtų būti pataisytas. Teismas, vertindamas kreditorių nepritarimo priežastis, turėtų nustatyti, ar kreditoriai sąžiningai naudojasi savo teise nesutikti su mokumo atkūrimo plano projektu, ar ja piktnaudžiauja.

Įstatyme taip pat reglamentuojamas nutarties dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo apskundimo klausimas. Remiantis FABĮ 8 straipsnio 10 dalimi, teismo nutartis yra galutinė ir neskundžiama, jeigu mokumo atkūrimo plano projektui pritarė kreditorių susirinkimas. Ši nuostata taikoma ir tais atvejais, kai plano projektas, kuriam pritarė kreditorių susirinkimas, patikslinamas šio straipsnio 6 dalyje nustatyta tvarka[340]. Taip užtikrinamas bankroto proceso operatyvumas.

FABĮ 8 straipsnio 11 dalyje nurodytos **pasekmės teismui patvirtinus mokumo atkūrimo planą**. Patvirtinus mokumo atkūrimo planą:

- bankroto administratorius disponuoja fizinio asmens turtu ir depozitinės sąskaitos lėšomis pagal mokumo atkūrimo plane nustatytą tvarką, išskyrus FABĮ numatytas išimtis;
- fizinis asmuo praneša suinteresuotiems asmenims apie tai, kad bus nutrauktos fizinio asmens iki bankroto bylos iškėlimo sudarytos sutartys, kurių vykdymo

[339] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

[340] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015.

terminas dar nepasibaigė ir kurias nutraukti numatyta plane. Dėl šios priežasties atsiradę kreditorių reikalavimai yra tenkinami FABĮ 29 straipsnyje nustatyta tvarka.

Tai reiškia, kad mokumo atkūrimo plano patvirtinimas lemia skolininko teisės į nuosavybę apribojimą, nes teisė disponuoti jo turtu ir depozitinės sąskaitos lėšomis yra suteikiama bankroto administratoriui. Remiantis FABĮ 12 straipsnio 2 dalies 1 punktu, nuo teismo nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos bankroto administratorius disponuoja fizinio asmens turtu ir depozitinės sąskaitos lėšomis pagal mokumo atkūrimo plane nustatytą tvarką. Taip pat mokumo atkūrimo plano patvirtinimas reiškia skolininko ir jo kreditorių sutartinių įsipareigojimų pakeitimą. Įstatymas nustato pareigą skolininkui pranešti suinteresuotiems asmenims apie iki bankroto bylos iškėlimo sudarytų sutarčių nutraukimą. Šioje teisės normoje nurodyta pareiga siejama su sutartimis, kurias ketinama nutraukti pagal mokumo atkūrimo planą. Remiantis FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 9 punktu, mokumo atkūrimo plane turi būti nurodyta sudarytų sutarčių (tarp jų nuomos, panaudos ir kitų sutarčių), kurių vykdymo terminas dar nepasibaigė ir kurias jis numato nutraukti, sąrašas, taip pat dėl šios priežasties atsirandančių kreditorių reikalavimų sąrašas. Taigi skolininkas po mokumo atkūrimo plano patvirtinimo turėtų per protingą terminą informuoti asmenis, su kuriais jis buvo iki bankroto pradžios sudaręs sutartis, apie jų nutraukimą.

Įkeisto skolininko turto išsaugojimas

Įstatyme atskirai reglamentuojama **skolininko teisė išsaugoti įkeistą turtą** bankroto procese. Tokia skolininko teisė yra skirta pasiekti bankroto proceso tikslą. Visų pirma, ji sudaro galimybes užtikrinti skolininko ir jo šeimos narių teisę į orumą, gyvenamąjį būstą ir turtą, reikalingą skolininko individualiai ūkinei komercinei veiklai vykdyti. Bankroto procese kreditorių reikalavimai tenkinami iš visų skolininko gaunamų pajamų ir turimo turto, į kurį galima nukreipti išieškojimą. Poreikis išsaugoti įkeistą skolininko turtą kyla, nes neretai tinkamas skolininko skolinių įsipareigojimų vykdymas kredito įstaigai, suteikusiai kreditą įsigyti turtą, yra užtikrintas skolininko turto hipoteka. Tokia galimybė reikšminga ir tada, kai fizinis asmuo užsiima verslu ir jam suteikiamas kreditas verslui yra užtikrinamas skolininko turto įkeitimu, nes tokio turto vertė gali būti didesnė nei kitas jo veikloje naudojamas turtas ar turtas, priklausantis jo įmonei (kai ūkinė komercinė veikla vykdoma įsteigus juridinį asmenį). Valstybė, suteikdama galimybę fiziniam asmeniui bankrutuoti, turi sudaryti sąlygas užtikrinti ir esminių skolininko ir jo šeimos narių teisių ir interesų apsaugą. Neabejotina, kad teisė išsaugoti įkeistą skolininko turtą yra socialiai reikšminga, todėl taikant FABĮ teisės normas

svarbu užtikrinti veiksmingą šios teisės įgyvendinimą, skolininko ir jo šeimos narių interesų apsaugą.

Galimybė išsaugoti skolininko verslą nustatyta ir kitų valstybių bankroto procesuose. Pavyzdžiui, Latvijos nemokumo įstatymo 148 straipsnyje nustatytas susitarimas dėl skolininko gyvenamojo būsto išsaugojimo, kuris primena ir FABĮ nustatytą procedūrą. Pagal šiame straipsnyje nustatytą tvarką, kreditorius, kurio reikalavimas užtikrintas, ir skolininkas gali sudaryti susitarimą, kad jam nuosavybės teise priklausantis būstas, įkeistas kreditoriaus, kurio reikalavimas užtikrintas, naudai, bankroto proceso metu nebus parduodamas. Tokiu atveju bankroto proceso metu tokiam kreditoriui mokama įmoka, kuri neviršija sumos, kuri būtų mokėtina skolininkui nuomojant skolininko turtą. Šiuos mokėjimus bankroto administratorius atlieka iš skolininko turto laikydamasis skolininko ir užtikrinto kreditoriaus suderinto mokėjimų grafiko. Kreditoriaus reikalavimas sumažinamas tokiam kreditoriui sumokėtomis įmokomis. Jeigu pasibaigus bankroto procedūrai skolininkui taikoma skolų nurašymo tvarka, nurodyta sutartis lieka galioti. Kreditorius, kurio reikalavimas apsaugotas, turi teisę atsisakyti sudarytos sutarties ir reikalauti parduoti skolininko turtą, kuris yra laikomas užstatu, jeigu sutarties sąlygose numatyti mokėjimai neatliekami. Taip pat šiame straipsnyje nustatyta, kad jeigu būste, kurio vertė ne didesnė kaip 142 287 Eur, kartu su skolininku gyvena jo išlaikomi asmenys, gali būti suteikiama galimybė atidėti šio būsto pardavimą aukcione iki vienerių metų nuo fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo dienos, kad skolininkas galėtų susirasti kitą būstą. Taigi Latvijos nemokumo teisėje skolininkas turi teisę išsaugoti įkeistą gyvenamąjį būstą bankroto proceso metu, o to pagrindas yra skolininko ir jo kreditoriaus, kurio naudai įkeistas turtas, susitarimas.

FABĮ leidžia skolininkui susitarti su kreditoriumi dėl įkeisto turto išsaugojimo bankroto procese. Ši skolininko teisė nustatyta FABĮ 8 straipsnio 9 dalyje. Šio straipsnio priėmimo aiškinamajame rašte nurodyta, kad tokiu pakeitimu <...> *siūloma sudaryti galimybę fizinio asmens bankroto metu, fiziniam asmeniui ir įkaito turėtojui ar hipotekos kreditoriui susitariant, jeigu toks susitarimas nepažeidžia kitų kreditorių teisių ir teisėtų interesų, neparduoti ir įkeisto turto, kuris būtinas fizinio asmens ir (ar) jo išlaikomų asmenų poreikiams tenkinti ar reikalingas individualiai veiklai vykdyti*[341]. Taip pat pripažinta, kad tokiu būdu būtų sudaryta <...> *galimybė bankrutuojančiam fiziniam asmeniui išsaugoti tam tikrą įkeistą turtą bankroto proceso metu leistų išvengti visiško fizinio asmens nuskurdinimo, o taip pat užtikrintų geresnes sąlygas fiziniam asmeniui vykdyti individualią veiklą, kas atitiktų ir jo kreditorių interesus, nes gaunamos lėšos būtų skiriamos kreditorių reikalavimams tenkinti. Įstatymo projektu siūloma*

[341] FABĮ 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XI-2000 aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-8x127nd6o&documentId=a145b7105c5e11e5beff92bd32ec99a1&category=TAK.

nustatyti, kad, jeigu plane nenumatyta parduoti įkeisto turto, mokėjimai įkaito turėtojui ir (ar) hipotekos kreditoriui turėtų būti atliekami kiekvieną mėnesį pagal sudarytą susitarimą iš fizinio asmens būtiniesiems poreikiams skiriamų lėšų[342]. Taigi, įstatyme nustatant teisę skolininkui bankroto procese išsaugoti įkeistą turtą, siekiama užtikrinti skolininko, jo išlaikomų asmenų interesus, išsaugoti individualios veiklos vykdymo perspektyvas bei suderinti hipotekos ir kitų skolininko kreditorių interesus. Tačiau tokia teisė išsaugoti įkeistą vienintelį gyvenamąjį būstą gali būti įgyvendinta esant skolininko ir kreditorius, kuriam jis įkeistas, sutarimui.

FABĮ 8 straipsnio 9 dalyje nustatyta vienintelio skolininko gyvenamojo būsto išsaugojimo bankroto procese tvarka, jeigu fizinis asmuo susitaria su įkaito turėtoju ir (ar) hipotekos kreditoriumi dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu, teismas, tvirtindamas planą, įvertina, ar šis susitarimas nepažeidžia kitų kreditorių teisių ir (ar) teisėtų interesų. Gali būti laikoma, kad šis susitarimas nepažeidžia kitų kreditorių teisių ir (ar) teisėtų interesų, jeigu išsaugomas įkeistas turtas, kuris yra vienintelis gyvenamasis būstas ir būtinas fizinio asmens ir (ar) jo išlaikomų asmenų poreikiams tenkinti, ir kiekvieną mėnesį mokėjimams hipotekos kreditoriui pagal FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 10 punkte nurodytą susitarimą skiriamos lėšos yra mažesnės negu kiekvieną mėnesį fiziniam asmeniui gyvenamojo būsto nuomai skirtinos reikalingos lėšos įkeisto turto, kuris yra vienintelis gyvenamasis būstas, pardavimo atveju arba jeigu pardavus įkeistą turtą fizinis asmuo negalėtų vykdyti pelningos individualios ir (ar) ūkininko veiklos. Sudarius susitarimą dėl neparduodamo turto, fizinio asmens skolų, dėl kurių atsirado įkaito turėtojų ir (ar) hipotekos kreditorių reikalavimai, mokėjimo terminai nėra laikomi pasibaigusiais (FABĮ 19 straipsnis).

Pažymėtina, kad įstatymas teisę išsaugoti įkeistą skolininko turtą sieja su specifiniais turto objektais:

- įkeistas turto, kuris yra vienintelis gyvenamasis būstas;
- turtas, reikalingas vykdyti pelningą individualią ir (ar) ūkininko veiklą.

Taigi įstatyme suteikiama teisė skolininkui išsaugoti įkeistą turtą, kuris yra vienintelis gyvenamasis skolininko būstas, ir turtą, kuris yra reikalingas pelningai individualiai ir (ar) ūkininko veiklai vykdyti. Pirmu atveju siekiama apsaugoti turtą, būtiną skolininko, jo šeimos narių teisei į privatų gyvenimą bei teisei į būstą užtikrinti. Antru atveju siekiama apsaugoti skolininko turtą, kurį jis naudodamas bankroto procese (ir po jo) gali gauti pajamų, iš kurių būtų tenkinami ir kreditorių reikalavimai.

[342] FABĮ 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XI-2000 aiškinamasis raštas.

Teismų praktikoje aiškinant FABĮ 8 straipsnio 9 dalį, pripažįstama, kad ją taikant išskirtinos keturios sąlygos, kurias nustačius galima konstatuoti, kad skolininkas turi teisę išsaugoti gyvenamąjį būstą bankroto procese:

- skolininkas ir hipotekos kreditorius yra sudarę susitarimą dėl įkeisto turto išsaugojimo;
- įkeistas turtas yra vienintelis gyvenamasis būstas;
- jis yra būtinas fizinio asmens ir (ar) jo išlaikomų asmenų poreikiams tenkinti;
- kiekvieną mėnesį mokėjimams hipotekos kreditoriui pagal susitarimą skiriamos lėšos yra mažesnės negu kiekvieną mėnesį fiziniam asmeniui gyvenamojo būsto nuomai skirtinos reikalingos lėšos, pardavimo atveju[343].

Šias sąlygas turėtų įrodyti skolininkas, siekiantis išsaugoti įkeistą turtą. Visų pirma, skolininkas turi pateikti savo ir kreditoriaus susitarimą dėl įkeisto turto išsaugojimo. Toks susitarimas turi būti rašytinės formos ir jame turi būti nurodoma informacija apie įkeistą turtą ir aiškiai išreikšta skolininko ir kreditoriaus valia dėl įkeisto turto išsaugojimo. Taip pat skolininkas turi pateikti duomenis, kad kreditoriui įkeistas turtas yra vienintelis jo gyvenamasis būstas. Tokia aplinkybė turėtų būti pagrindžiama duomenimis iš atitinkamų valstybės registrų, jo šeimine padėtimi. Kita sąlyga yra įkeisto turto skolininko ir (ar) jo šeimos narių poreikių tenkinimas įkeistu turtu. Iš esmės ši sąlyga turėtų būtų siejama su skolininko ir (ar) jo šeimos narių teisės į gyvenamąjį būstą užtikrinimu. Galiausiai skolininkas turi pagrįsti, kad jo kiekvieną mėnesį mokėjimams hipotekos kreditoriui pagal susitarimą skiriamos lėšos yra mažesnės negu kiekvieną mėnesį gyvenamojo būsto nuomai skirtinos reikalingos lėšos. Tai reiškia, kad skolininkas turėtų pateikti duomenis apie atitinkamo būsto nuomos kainas, pagrindžiančias, kad iš esmės kreditoriui skiriamos lėšos būtų mažesnės, nei atitinkamo būsto nuomos kaina. Visos nurodytos sąlygos turėtų būti aiškinamos atsižvelgiant į FABĮ 8 straipsnio 9 dalies tikslą – skolininko ir (ar) jo šeimos narių teisės į gyvenamąjį būstą užtikrinimą ir neturėtų būti aiškinamos formaliai.

Skolininko ir kreditoriaus susitarimas dėl įkeisto turto išsaugojimo yra teikiamas teismui. Remiantis FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 10 punktu, prie pareiškimo iškelti bankroto bylą pridedama ir pateikiama fizinio asmens ir įkaito turėtojo ir (ar) hipotekos kreditoriaus susitarimas dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu, jeigu toks susitarimas sudarytas. Teismas tokį susitarimą turi įvertinti spręsdamas mokumo atkūrimo plano tvirtinimo klausimą. Pagal FABĮ 8 straipsnio 7 dalį, teismas gali nepatvirtinti mokumo atkūrimo plano, jeigu skolininko ir kreditoriaus susitarimas

[343] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-421/2019.

pažeidžia kitų kreditorių teises ir (ar) teisėtus interesus ir per nustatytą terminą nepašalinti trūkumai. Taigi teismas, net ir esant skolininko ir kreditoriaus, kuriam įkeistas skolininko turtas, susitarimui, turi teisę nepatvirtinti mokumo atkūrimo plano, jeigu toks susitarimas neatitinka likusių skolininko kreditorių interesų. Teismas, atlikdamas tokį susitarimo dėl įkeisto turto išsaugojimo bankroto procese vertinimą, turėtų atsižvelgti į susitarimo sąlygas, įvertinti, koks turto objektas yra saugomas, kokios įmokos būtų mokamos kreditoriui. Siekiant užtikrinti veiksmingą šios skolininko teisės įgyvendinimą, teismas turėtų būti aktyvus, savo iniciatyva siūlyti pakeisti tokio susitarimo nuostatas, kad jos atitiktų ir likusių skolininko kreditorių interesus.

Kaip minėta, būtina FABĮ 8 straipsnio 9 dalyje skolininkui suteiktos teisės sąlyga yra jo ir kreditoriaus, kuriam įkeistas skolininko turtas (gyvenamasis būstas), susitarimas. Tai reiškia, kad abi sandorio šalys (skolininkas ir hipotekos kreditorius (įkaito turėtojas) turi suderinti valią ir susitarti, kad įkeistas turtas būtų išsaugojamas. Tačiau kyla klausimas: kaip elgtis tuo atveju, jei hipotekos kreditorius (įkaito turėtojas) tokio pritarimo neduoda (nesiekia sudaryti susitarimo)? Hipotekos kreditoriaus (įkaito turėtojo) atsisakymas sudaryti tokį susitarimą gali būti suprantamas, nes jis gali būti suinteresuotas tokio turto realizavimu bankroto procese ir iš realizuoto įkeisto turto patenkinti savo reikalavimą ar perimti nuosavybės teisę į šį turtą (FABĮ 29 straipsnio 1 dalis). FABĮ 8 straipsnio 9 dalyje nustatytos teisės normos dispozicija formuluojama kaip „jei fizinis asmuo susitaria su įkaito turėtoju ir (ar) hipotekos kreditoriumi <...>“. Tai leidžia teigti, kad FABĮ nereglamentuoja, kaip toks susitarimas gali (turėtų) būti pasiektas. Tiesiog įstatymas suteikia teisę išsaugoti įkeistą skolininko turtą, jei susitarimas yra pasiektas su kreditoriumi, kuriam turtas yra įkeistas. Svarstytina, ar, pripažinus teisės išsaugoti įkeistą turtą svarbą ir socialinę reikšmę, FABĮ neturėtų būti reglamentuojama, kaip toks susitarimas turėtų būti sudaromas ir kokios pasekmės kyla tokio susitarimo nepasiekus. Ar tokiu atveju bankroto bylą nagrinėjantis teismas, esant skolininko prašymui, neturėtų vertinti kreditoriaus atsisakymo duoti sutikimą pagrįstumo? Kaip elgtis skolininkui, jeigu kreditorius, kuriam įkeistas skolininko turtas, nesiekia bendradarbiauti ar tiesiog nesutinka dėl tokio susitarimo sudarymu? Ar tokiu atveju, pripažįstant daiktinių teisių (įkeitimo ir hipotekos) reikšmę ir svarbą, nėra paneigiami esminiai bankroto proceso saugomi skolininko ir jo šeimos narių interesai bei šio proceso tikslai? Toks skolininko ir kreditoriaus susitarimas tam tikra prasme primena hipotekos kreditoriaus ar įkaito turėtojo sutikimą dėl išieškojimo iš jiems įkeisto turto išieškojimo trečiojo asmens naudai priverstinio vykdymo proceso (CPK 747 straipsnis), pagal kurį išieškojimas iš tokio turto galimas tik esant kreditoriaus sutikimui. Tačiau nuosekliai formuojamoje teismų praktikoje pripažįstama, kad kreditorius teise duoti sutikimą neturėtų piktnaudžiauti, o nustačius piktnaudžiavimą tokia teise, išieškotojas turi teisę prašyti teismo pareikšdamas ieškinį leisti nukreipti

išieškojimą į tokį turtą[344]. Keltinas klausimas: ar tokia tvarka galėtų būti taikoma, jei įkaito turėtojas ar hipotekos kreditorius neteikia pritarimo dėl įkeisto daikto išsaugojimo fizinio asmens bankroto procese? Ar galima teigti, kad tokiu atveju hipotekos kreditorius (įkaito davėjas) piktnaudžiauja savo teise ir tai galėtų būti laikoma teisei priešingu veiksmu?

Siekiant veiksmingo skolininko teisės išsaugoti įkeistą turtą įgyvendinimo svarstytina, ar FABĮ neturėtų būti reglamentuojama, kaip toks susitarimas turėtų būti sudaromas ir kaip turėtų elgtis skolininkas, jeigu įkaito turėtojas (ar) hipotekos kreditorius nesutinka tokio susitarimo sudaryti. Suprantama, kad toks susitarimas turi būti sudaromas laisva valia (CK 6.156 straipsnio 1 dalis), tokių kreditoriaus daiktinių teisių ribojimo nenustato CK IV knygos teisės normos. Tačiau nurodyti argumentai leidžia svarstyti, ar kreditorius, nesutinkantis dėl tokio susitarimo sudarymo, nepagrįstai riboja skolininko teises išsaugoti įkeistą turtą. Įstatyme turėtų būti nustatyta tvarka, kaip toks skolininko ir kreditoriaus susitarimas gali būti pasiekiamas, ir pareiga skolininkui pateikti raštu poziciją, kodėl jis nesutinka dėl skolininko jam įkeisto daikto išsaugojimo. Toks kreditoriaus nepritarimas dėl įkeisto skolininko turto išsaugojimo galėtų būti teikiamas skolininko bankroto bylą iškėlusiam teismui, kuris įvertintų tokio nepritarimo priežastis. Jeigu būtų nustatoma, kad kreditorius nepagrįstai atsisako tokį susitarimą sudaryti, tai galėtų būti vertinama kaip kreditoriaus piktnaudžiavimas teisėmis ir teismas galėtų spręsti dėl skolininko turto išsaugojimo net ir nesant konkrečiai kreditoriaus išreikštos valios tokį susitarimą sudaryti.

Mokumo atkūrimo plano vykdymas

Mokumo atkūrimo plano vykdymas yra bankroto proceso procedūra, kurios metu skolininkas turi vykdyti plane nustatytus įsipareigojimus. Priešingu atveju, jei skolininkas šių įsipareigojimų nevykdo, gali būti keliamas klausimas dėl bankroto bylos nutraukimo. Teismo patvirtintas mokumo atkūrimo plano projektas tampa mokumo atkūrimo planu ir taip užbaigiama ši proceso stadija. Tolesnė stadija yra mokumo atkūrimo plano įgyvendinimas, o jai pasibaigus yra baigiamas fizinio asmens bankroto procesas[345]. Fizinio asmens pareiga pagrįsti gaunamas pajamas ir patiriamas išlaidas išlieka viso

[344] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-394/2004; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-467-684/2017.

[345] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-47-313/2018.

mokumo atkūrimo plano vykdymo metu[346]. Mokumo atkūrimo planas turi būti vykdomas per konkretų nustatytą terminą. Europos Sąjungos teisėje reikalaujama, kad bent viena fizinių asmenų (verslininkų) visiško skolų nurašymo procedūra truktų ne ilgiau nei 3 metus. Remiantis Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 21 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, kad valstybės narės užtikrina, kad laikotarpis, po kurio nemokių verslininkų skolos gali būti visiškai panaikintos, būtų ne ilgesnis nei 3 metai skaičiuojant ne vėliau kaip nuo vienos iš šių datų: a) jeigu taikoma procedūra, kuri apima skolų grąžinimo planą – nuo teisminės arba administracinės institucijos sprendimo, kuriuo patvirtinamas tas planas, arba plano įgyvendinimo pradžios dienos arba b) bet kokios kitos procedūros atveju – nuo teisminės arba administracinės institucijos sprendimo pradėti procedūrą arba nuo verslininko nemokumo turto nustatymo. Tačiau taip pat minėtoje direktyvoje suteikiama teisė išimtiniais atvejais nustatyti ilgesnius skolų grąžinimo terminus. Nukrypdamos nuo 21 straipsnio, valstybės narės gali numatyti ilgesnius skolų panaikinimo laikotarpius tais atvejais, kai: a) teisminė arba administracinė institucija patvirtina arba nurodo taikyti apsaugos priemones, kad būtų išsaugotas nemokaus verslininko ir, kai taikytina, jo šeimos narių pagrindinis gyvenamasis būstas arba svarbus turtas, reikalingas verslininko prekybos veiklai, verslui, amatui ar profesinei veiklai tęsti, arba b) nemokių verslininkų ir, kai taikoma, šeimos pagrindinis gyvenamasis būstas nėra parduodamas (Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 23 straipsnio 3 dalis).

Užsienio valstybių teisėje pripažįstama, kad skolininkas mokėjimų plano vykdymo metu turi tam tikras pareigas. Pavyzdžiui, Čekijos nemokumo įstatymo 412 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, vykdant mokėjimų planą, skolininkas privalo imtis veiksmų, kurie leistų gauti pajamas, o neturint darbo siekti gauti pajamų; perduoti nemokumo administratoriui visą paveldėtą, dovanotą ar kitaip gautą turtą; informuoti teismą, nemokumo administratorių ir kreditorių susirinkimą apie gyvenamosios vietos ar darbovietės pasikeitimą; kas šešis mėnesius pateikti ataskaitą teismui apie gautas pajamas; nenuslėpti jokių gautų pajamų ir, reikalaujant teismui, nemokumo administratoriui ar kreditorių susirinkimui, pateikti mokesčių ataskaitas; neteikti jokiam kreditoriui privilegijų; neprisiimti naujų įsipareigojimų, kurių negali įvykdyti; imtis visų veiksmų, kad būtų patenkinti kreditorių reikalavimai. Taigi tokios pareigos, visų pirma, siejamos su skolininko kreditorių interesų apsauga.

Galima kelti klausimą, ar mokumo atkūrimo plano vykdymas yra suderinamas su fizinių asmenų bankroto proceso tikslu. Visų pirma, pareiga vykdyti mokumo atkūrimo planą reiškia, kad skolininkas 3 metus (nebent sutariamas trumpesnis terminas) turi

[346] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-336-219/2020.

vykdyti specialius, mokumo atkūrimo plane nustatytus įsipareigojimus, o už jų nevykdymą taikomos sankcijos (bankroto bylos nutraukimas). Antra, keltinas klausimas dėl tokios trukmės vykdymo plano tikslingumo. Iš esmės 3 metų terminas sudaro prielaidą kreditoriams tikėtis, kad per šį laikotarpį skolininkas gaus pajamų, jo turtas bus realizuotas ir taip jis kuo daugiau padengs kreditorių reikalavimus. Taip pat mokumo atkūrimo plano vykdymas reiškia, kad skolininkui suteikiama teisė į skolų nurašymą prieš tai jam pabandžius įvykdyti kreditorių reikalavimus. Neneigiant tokios pozicijos reikia pažymėti, kad mokumo atkūrimo plano vykdymas reikalauja bankroto administravimo lėšų, be to, patys kreditoriai patiria išlaidas dalyvaudami kreditorių susirinkime, įgyvendindami kitas savo teises. Atitinkamai, kreditorių reikalavimų tenkinimas juos išdėsčius ir (ar) sumažinant kelia kreditorių pasyvumo problemą bankroto procese. Tačiau lūkestis gauti didesnį savo reikalavimo patenkinimą per 3 metų laikotarpį ne visad gali būti pagrįstas, nes skolininkui neturint turto, iš kurio būtų tenkinami kreditorių reikalavimai (ar jo turint per mažai), iš esmės kreditorių reikalavimai gali būti tenkinami iš skolininko pajamų. Be to, bankroto proceso tęsimas varžo ir patį skolininką, jam taikytini įstatyme nustatyti ribojimai dėl disponavimo turtu ir kt. Trečia, Europos Sąjungos teisėje taip pat išskiriamos dvi fizinių asmenų (verslininkų) skolų nurašymo procedūros. Remiantis Restruktūrizavimo ir direktyvos preambulės 75 punktu, skolas panaikinti turėtų būti galima taikant procedūras, kurios apima skolų grąžinimo planą, turto realizavimą ar abiejų priemonių derinimą. Įgyvendindamos tas taisykles valstybės narės turėtų galėti laisvai pasirinkti iš tų alternatyvų. Ketvirta, įpareigojimas skolininkui vykdyti mokėjimo planą tam tikrą laikotarpį gali kelti psichologinių problemų, neskatinti jo imtis naujos veiklos, gauti didesnes pajamas, kitaip tariant, mažinti jo ekonominį potencialą[347].

Taigi kyla abejonių, ar įstatyme nustatytas bankroto proceso modelis, kai mokumo atkūrimo planas vykdomas 3 metus, atitinka skolininko ir jo kreditorių interesus. Svarstytina, ar visais atvejais, ypač kai skolininkas neturi turto, gauna mažas pajamas, yra tikslinga mokumo atkūrimo planą vykdyti 3 metus. Galbūt tokiais atvejais įstatymas turėtų nustatyti supaprastintą mokumo atkūrimo plano vykdymo tvarką? Minėta, kad kai kuriose užsienio valstybėse fizinio asmens bankroto procesas gali būti operatyvus ir skolininkas nevykdo atskiro mokėjimų plano, tiesiog yra realizuojamas esamas skolininko turtas, iš kurio gautų pajamų tenkinami kreditorių reikalavimai ir atlyginimas bankroto administratoriui. Atlikus šiuos veiksmus bankroto procesas nutraukiamas. Svarstant dėl FABĮ nustatyto bankroto proceso tobulinimo diskutuotina, ar šiuo metu įstatyme nustatyta mokumo atkūrimo plano vykdymo procedūra turėtų būti taikoma visais atvejais, ar ji neturėtų būti supaprastinta. Užtikrinant skolininko ir kreditorių

[347] Gerard McCormack, *op. cit.*, p. 211.

interesų balansą įstatymas turėtų nustatyti galimybę kreditoriams nuspręsti, kad bankroto procesas gali būti vykdomas supaprastinta tvarka, nereikalaujant skolininko atlikti visų mokumo atkūrimo planui įprastai keliamų reikalavimų ir tiesiog reikalauti realizuoti skolininko turtą, iš kurio būtų tenkinami kreditorių reikalavimai ir bankroto administravimo išlaidos. Tai būtų ypač aktualu tuo atveju, kai nesitikima, kad skolininkas gaus darbo ar kitų pajamų.

Mokumo atkūrimo planas gali būti vykdomas ne ilgiau nei 3 metus. Galima situacija, kad suėjus šiam terminui lieka nepatenkinti kreditorių reikalavimai, nerealizuotas skolininko turtas. Tačiau nepaisant to, kad tam tikri mokumo atkūrimo plano veiksmai neatlikti, tai neturėtų būti kliūtis nutraukti bankroto bylą, nes priešingu atveju nebūtų užtikrintas teisinis aiškumas ir tikrumas: <...> *paskutinio plane nustatyto mokėjimo negalima besąlygiškai sieti nei su paskutine įmoka pagal plane nustatytą grafiką, nei su būtinybe parduoti nekilnojamąjį (kilnojamąjį) turtą, o tikslinga pagal konkrečias aplinkybes įvertinti tiek bankrutuojančių fizinių asmenų, tiek ir kreditorių veiksmus, siekiant bankroto bylos pabaigos. Pabrėžtina, kad visais atvejais, suėjus FABĮ 7 straipsnio 5 dalyje nustatytam plano įgyvendinimo terminui (ir teismui jo nepratęsus), bankroto byla turi būti baigiama arba bankroto procesas nutraukiamas. Priešingu atveju, bankroto procesui užsitęsus iki neapibrėžto termino (pvz., kaip nagrinėjamoje situacijoje, kai nėra galimybės realizuoti nekilnojamojo turto), nebūtų pasiekti bankrotu keliami tikslai – kaip galima greičiau atkurti fizinio asmens mokumą ir leisti jam grįžti į visavertį gyvenimą – ir netektų prasmės įstatyme įsakmiai įtvirtintas mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo trejų metų terminas*[348]. Tokia teismų praktikos pozicija siejama su tuo, kad 3 metų mokumo atkūrimo plano vykdymo terminas turėtų būti pakankamas realizuoti skolininko turtą, o to nepadarius bankroto procesas negali būti pratęsiamas. Sutiktina, kad toks mokumo atkūrimo plano vykdymo termino aiškinimas užtikrina teisinį aiškumą, tikrumą ir garantuoja bankroto procese dalyvaujančių asmenų interesų balansą.

Mokumo atkūrimo plano keitimas

Mokumo atkūrimo planas gali būti keičiamas. Tokia teisė pripažįstama FABĮ 8 straipsnio 13 dalyje, kurioje nustatyta, kad mokumo atkūrimo plano pakeitimai svarstomi ir tvirtinami ta pačia tvarka kaip ir planas. Tačiau įstatyme nenustatyta, kokiais atvejais ir pagrindais mokumo atkūrimo planas gali būti keičiamas. Fizinių asmenų bankroto procese tvirtinamas fiksuotas mokėjimo atkūrimo planas (angl. *fixed plan*) ar keičiamas planas (angl. *flexible plan*). Pripažįstama, kad fiksuotas planas turi būti vykdomas visą

[348] Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-314-613/2021.

laikotarpį taip kaip yra patvirtintas ir jo pakeitimai galimi tik iš esmės pasikeitus skolininko pajamoms ar kitoms aplinkybėms[349].

Vertinant galimybę bankroto procese keisti mokumo atkūrimo planą teismų praktikoje nurodoma, kad jis turi būti privalomai vykdomas, o nesant galimybių įvykdyti jame nustatytas sąlygas jis turi būti keičiamas įstatymo nustatyta tvarka[350]. Mokumo atkūrimo plano pakeitimas turėtų būti tinkamai pagrįstas. Kadangi mokumo atkūrimo planas tvirtinamas teismo, aplinkybės, dėl kurių jis turėtų būti keičiamas, turėtų būti pakankamai reikšmingos siekiant užtikrinti skolininko ir kreditorių interesus. Pagrindas keisti mokumo atkūrimo planą gali būti aplinkybės, pagrindžiančios, kad mokumo atkūrimo priemonės neįgyvendinamos, iš esmės pasikeitė bankrutuojančio asmens turtinė padėtis, sveikatos būklė ar pan[351]. Taigi mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo laikotarpiu nustačius, kad iš esmės pasikeitė bankrutuojančio asmens turtinė padėtis, planas gali būti keičiamas. Be to, mokumo atkūrimo plano keitimo klausimas galėtų būti keliamas ir tuo atveju, kai skolininkas negali vykdyti prisiimtų įsipareigojimų[352].

Skolininkui dėl svarbių priežasčių nevykdant mokumo atkūrimo plano, pirmiausia turėtų būti sprendžiama galimybė dėl jo pakeitimo (pavyzdžiui, reikalavimų kreditoriams vykdymo modifikavimo ir pan.), o ne bankroto bylos nutraukimo (FABĮ 10 straipsnio 2 dalis).

Sprendžiant dėl galimybės pakeisti mokumo atkūrimo planą taip pat nurodoma, kad tik aplinkybė, kad skolininkui bankroto procese nepavyko patenkinti bent dalies kreditorių reikalavimų, savaime nesudaro pagrindo teismui atsisakyti tvirtinti plano pakeitimą, sutrumpinant jo įgyvendinimo trukmę. Tačiau tokiu atveju skolininkas, siekiantis mokumo atkūrimo plano pakeitimo (pavyzdžiui, jo įgyvendinimo trukmės sutrumpinimo), privalo įrodyti, kad ėmėsi visų galimų priemonių, dėjo maksimalias pastangas siekdamas gauti pajamas, kurios leistų bent iš dalies patenkinti kreditorių reikalavimus[353]. Tais atvejais, kai skolininkas kreipiasi dėl mokumo plano atkūrimo pakeitimo, galimi tokie prašymo nagrinėjimo rezultatai: Pirma, teismas patenkina jų

---

349 Bureau of the European Committee on Legal Co-Operation (CDCJ-BU) Report On Legal Solutions To Debt Problems In Credit Societies (2005), p. 33.

350 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2019.

351 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

352 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-228-313/2016.

353 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-102-969/2017.

prašymą ir pakeičia planą, antra, teismas netenkina jų prašymo ir lieka galioti ankstesnė plano redakcija[354].

Apibendrinant formuojamą teismų praktiką dėl mokumo atkūrimo plano pakeitimo galima teigti, kad tuo atveju, kai planas nėra tinkamai vykdomas, prioritetas turėtų būti teikiamas svarstymui dėl jo pakeitimo, o ne bankroto bylos nutraukimo. Taip užtikrinama, kad pradėtas bankroto procesas būtų nenutrauktas, o skolininkas ir kreditoriai pabandytų suderinti savo interesus. Tačiau suprantama, kad mokumo atkūrimo plano keitimas neturėtų būti inicijuojamas vien todėl, kad skolininkas negeba laiku įvykdyti jame prisiimtų įsipareigojimų. Mokumo atkūrimo plano keitimas gali būti inicijuojamas nustačius, kad jame nustatytos priemonės neįgyvendinamos arba jo vykdymo metu iš esmės pasikeitė bankrutuojančio asmens turtinė padėtis, sveikatos būklė ar pan. Taigi išskiriami du pagrindai, kuriais remiantis galima spręsti dėl mokumo atkūrimo plano keitimo. Sprendžiant dėl šių abiejų pagrindų prioritetas turėtų būti taikomas bankroto proceso stabilumui ir teisiniam tikrumui, todėl tokiu atveju reiktų įvertinti, kokiu mastu skolininkas nevykdo mokumo atkūrimo plane nustatytų įsipareigojimų ir kokios aplinkybės atsirado, dėl kurių tolesnis mokumo atkūrimo plano vykdymas būtų neteisingas. Įstatyme taip pat nenustatyta, kokia apimtimi mokumo atkūrimo planas gali būti keičiamas. Įprastai plano keitimas turėtų būti inicijuojamas siekiant pakeisti plano vykdymo terminą, turto realizavimo tvarką, kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarką ar pan. Pagrindinis kriterijus, kuriuo remiantis turėtų būti sprendžiamas mokumo atkūrimo plano pakeitimas, kaip ir tvirtinant planą, lieka teisingo skolininko ir kreditorių interesų balanso užtikrinimas.

Bankroto bylos nutraukimas

Bankroto byla gali būti nutraukta esant FABĮ nustatytiems pagrindams. Bankroto bylos nutraukimas reiškia, kad toliau neatliekami bankroto administravimo veiksmai. Kiekviena FABĮ 10 straipsnyje nustatyta sąlyga yra savarankiškas bankroto bylos nutraukimo pagrindas[355]. Šiame straipsnyje nustatytas nebaigtinis tokių sąlygų sąrašas. Teismas priima nutartį nutraukti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu yra nors viena iš šių sąlygų:

1) nustatytais terminais mokumo atkūrimo planas nepateikiamas teismui tvirtinti;
2) teismas nepatvirtina mokumo atkūrimo plano;

[354] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-263-313/2017.

[355] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-144-219/2019.

3) paaiškėja, kad fizinis asmuo pateikė neteisingą informaciją apie savo turtą, pajamas, įsipareigojimus, nemokumo priežastis ar kita ir dėl to mokumo atkūrimo plane numatytos priemonės gali būti neįvykdytos;
4) paaiškėja, kad fizinis asmuo tapo nemokus per paskutinius 3 metus iki bankroto bylos iškėlimo ar negalėjo atkurti mokumo iškėlus bankroto bylą dėl FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nurodytų veiksmų ar 5 straipsnio 8 dalies 3 punkte nurodytų žalingų įpročių;
5) paaiškėja, kad fizinis asmuo buvo teistas už nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus, nurodytus Baudžiamojo kodekso 207, 208, 209, 216, 222 ir 223 straipsniuose, ir teistumas nėra išnykęs, jeigu dėl to jis tapo nemokus;
6) fizinis asmuo nuslepia nuo bankroto administratoriaus bankroto proceso metu gautas lėšas ir kitą turtą, kurių vertė viršija vieną bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį, ir tai gali pakenkti kreditorių interesams ar turėti įtakos fizinio asmens mokumui atkurti;
7) iškeliama neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra fizinis asmuo, bankroto byla;
8) fizinis asmuo nevykdo kitų FABĮ nustatytų reikalavimų;
9) fizinis asmuo miršta;
10) kitais FABĮ nustatytais atvejais.

Kai kurios iš bankroto bylos nutraukimo sąlygų sprendžiant mokumo atkūrimo plano tvirtinimo klausimą gali būti nežinomos, dėl jų gali vykti atskiri ginčai atskiruose teisminiuose ar neteisminiuose procesuose[356]. Problemų kyla tuo atveju, kai teismas per įstatyme nustatytą terminą turi išspręsti mokumo atkūrimo plano tvirtinimo (pakeitimo) klausimą, tačiau tuo pačiu metu vyksta ginčai dėl aplinkybių, kurios būtų pagrindas jo netvirtinti ir nevykdyti bankroto procedūrų. Tokios situacijos galėtų būti sprendžiamos stabdant klausimo dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo (pakeitimo) nagrinėjimą. Tačiau tokiu atveju bankroto proceso eiga gali užtrukti neapibrėžtam laikui ir tai sukeltų neigiamas teisines pasekmes tiek skolininkui, tiek kreditoriui. Todėl tokiais atvejais prioritetas teikiamas bankroto procedūrų vykdymui, o naujai paaiškėjusios teismų ar kitų institucijų nustatytos aplinkybės gali būti pagrindas spręsti dėl bankroto bylos nutraukimo.

Kasacinis teismas, aiškindamas FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 3, 4 ir 6 punktuose nurodytus bankroto bylos nutraukimo pagrindus, nurodo, kad fizinio asmens veiksmų faktas ir (arba) šių veiksmų teisinis kvalifikavimas (jei dėl šių veiksmų kvalifikavimo

[356] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-102-969/2017.

vyksta teisminis procesas kitoje byloje), pagal FABĮ sudarantys pagrindą nutraukti tokio asmens bankroto bylą, gali paaiškėti vėliau nei tokie veiksmai yra atlikti[357]. Atsižvelgiant į tai, kad teismas fizinio asmens bankroto administratoriaus prašymą dėl kreditorių patvirtinto mokumo atkūrimo plano pakeitimo turi išspręsti ne vėliau kaip per 15 dienų nuo dokumentų, nurodytų FABĮ 8 straipsnio 4 dalyje, gavimo, kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad *tais atvejais, kai dėl šio klausimo sprendimo jau vyksta ginčas kituose teisminiuose procesuose, proceso ekonomiškumo principas ir siekis išvengti teisminių ginčų dėl tų pačių aplinkybių nustatymo dubliavimo sudaro pagrindą konstatuoti, kad teismas, atsižvelgdamas į prašomo patvirtinti plano pakeitimo esmę, kituose teisminiuose procesuose nagrinėjamų bankrutuojančio fizinio asmens galimai atliktų veiksmų (neveikimo) pobūdį ir galimą įtaką bankroto bylos tęstinumui, gali netvirtinti plano pakeitimo, kol galutinai nepaaiškės, ar šie veiksmai buvo atlikti ir (ar) kokia yra jų teisinė kvalifikacija*[358]. Taigi, siekiant išvengti skirtingų teismo sprendimų dėl to paties klausimo priėmimo, teismų praktikoje pripažįstamas poreikis atsižvelgti į kitus vykstančius teisminius procesus, turinčius reikšmės klausimo dėl bankroto bylos nutraukimo, sprendimui.

Sistemiškai vertinant bankroto bylos nutraukimo sąlygas galima teigti, kad jos pagal pobūdį gali būti skirstomos į kelias kategorijas:

- sąlygas, kurios siejamos su skolininko bankroto proceso pareigų nevykdymu (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 1, 6, 8 punktai);
- sąlygas, susijusias su aplinkybėmis, dėl kurių bankroto procesas negalėjo būti pradėtas (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 3–5 punktai);
- kitos sąlygos (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 2, 7, 9, 10 punktai).

Nustatytais terminais planas nepateikiamas teismui tvirtinti

Bankroto procesas turi vykti operatyviai. Atitinkamai mokumo atkūrimo plano projektas turi būti teikiamas teismui tvirtinti per įstatyme nustatytą terminą, o to nepadarius per įstatyme nustatytą terminą, bankroto byla nutraukiama (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Mokumo atkūrimo plano projektas turi būti teismui pateiktas ne vėliau kaip per 4 mėnesius nuo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Kai teisme ginčijami kreditorių reikalavimai arba tikslinamas plano projektas, teismas bankroto administratoriaus arba fizinio asmens prašymu turi teisę pratęsti šioje dalyje nurodytą terminą, bet ne ilgiau kaip 4 mėnesiams nuo teismo nutarties dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo įsiteisėjimo dienos (FABĮ 8 straipsnio

[357] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-102-969/2017.

[358] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-102-969/2017.

5 dalis). Šio termino laikymasis yra svarbi skolininko ir kreditorių interesų užtikrinimo priemonė, nes priešingu atveju mokumo atkūrimo plano tvirtinimo procedūra galėtų būti nepagrįstai užtęsta. Išimtiniais įstatyme numatytais atvejais galėtų būti sprendžiamas klausimas dėl minėto 4 mėnesių termino pratęsimo.

Teismas nepavirtina mokumo atkūrimo plano

Bankroto proceso tikslas gali būti pasiektas tik patvirtinus ir įgyvendinus mokumo atkūrimo planą. Teismui nepatvirtinus mokumo atkūrimo plano reiškia, kad bankroto proceso negali būti ir iškelta bankroto byla nutraukiama (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Teismų praktikoje aiškinant šią bankroto bylos nutraukimo sąlygą nurodoma, kad jeigu fizinis asmuo nededa pastangų taisyti mokumo atkūrimo planą ir pakartotinis kreditorių susirinkimas nepritaria patikslintam plano projektui, tokiu atveju *teismas, manydamas, kad jis neatitinka įstatymo reikalavimų ir kreditorių susirinkimas pagrįstai jam nepritarė, nes jis pažeidžia fizinio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyrą, turėtų ne pats keisti planą, o jo netvirtinti ir nutraukti fizinio asmens bankroto procedūrą*[359]. Taip pat aiškinant minėtą sąlygą nurodoma, kad ji nėra taikoma kai mokumo atkūrimo planas yra patvirtintas ir sprendžiamas plano pakeitimo klausimas[360]. Taigi bankroto bylos nutraukimas dėl šios sąlygos yra siejamas su bankroto procese dalyvaujančių asmenų interesų pažeidimu, kai nėra tinkamai parengiamas mokumo atkūrimo planas.

Skolininkas pateikė neteisingą informaciją

Bankroto procese skolininkas privalo pateikti teisingą informaciją apie savo turtą, skolinius įsipareigojimus ir priežastis, sukėlusias nemokumą. Ši informacija yra svarbi teismui sprendžiant dėl bankroto bylos iškėlimo, mokumo atkūrimo plano tvirtinimo, bankroto administratoriui, vertinant mokumo atkūrimo planui keliamus reikalavimus, taip pat kreditoriams, balsuojantiems dėl šio plano ir sprendžiantiems, kokia pagalba turėtų būti suteikiama skolininkui. Atitinkamai neteisingas minėtos informacijos suteikimas neleidžia tinkamai atlikti minėtų veiksmų. Todėl bankroto byla nutraukiama, jei paaiškėja, kad fizinis asmuo pateikė neteisingą informaciją apie savo turtą, pajamas, įsipareigojimus, nemokumo priežastis ar kita ir dėl to mokumo atkūrimo plane numatytos priemonės gali būti neįvykdytos (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Iš esmės ši bankroto bylos nutraukimo sąlyga siejama su neteisingos informacijos, susijusios su mokumo atkūrimo plano rengimu, tvirtinimu ir vykdymu. Pažymėtina, kad

[359] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015.

[360] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-263-313/2017.

vien žinomai neteisingos informacijos pakeitimas nėra pagrindas nutraukti bankroto bylą, nes tokiu atveju turi būti nustatyta dar viena aplinkybė – neteisingos informacijos pakeitimas turi lemti mokumo atkūrimo plane numatytų priemonių neįvykdymą. Sprendžiant dėl šios sąlygos taikymo, turėtų būti skiriamos situacijos, kai skolininkas sąmoningai pateikia klaidingą informaciją, ir atvejai, kai tokia informacija pateikiama dėl skolininko suklydimo (neturint tikslo vilkinti bankroto procedūras, pažeisti kreditorių interesus).

Paaiškėja skolininko nesąžiningumas ar žalingi įpročiai

Bankroto byla gali būti iškeliama tik esant visoms būtinoms sąlygoms. Tai reiškia ir FABĮ 5 straipsnio 8 dalyje nustatytų sąlygų, dėl kurių bankroto byla negali būti iškeliama, nebuvimą. Tačiau bankroto procese gali susiklostyti situacija, kai jau iškėlus bankroto bylą paaiškėja, kad bankroto byla negalėjo būti keliama, nes skolininkas atliko nesąžiningus veiksmus ar jo nemokumas kilo dėl žalingų įpročių. Taigi bankroto byla turi būti nutraukta, jei paaiškėja, kad fizinis asmuo tapo nemokus per paskutinius 3 metus iki bankroto bylos iškėlimo ar negalėjo atkurti mokumo iškėlus bankroto bylą dėl FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nurodytų veiksmų ar 5 straipsnio 8 dalies 3 punkte nurodytų žalingų įpročių (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Tokios aplinkybės gali paaiškėti, pavyzdžiui, jei ginčas dėl jų buvo nagrinėjamas teisme kitoje byloje, kai buvo sprendžiamas bankroto bylos iškėlimo ar mokumo atkūrimo plano tvirtinimo klausimas. Tačiau sprendžiant dėl šių aplinkybių, turėtų būti vertinama, kiek mokumo atkūrimo planas įvykdytas, kokia yra bankroto proceso stadija, kokia yra kreditorių pozicija dėl tolesnio jo vykdymo. FABĮ 5 straipsnio 8 dalyje nustatytos sąlygos nagrinėjamos bankroto bylos iškėlimo metu. Todėl kyla klausimas, ar pradėjus bankroto procedūras, šios sąlygos turėtų būti aiškinamos taip pat kaip bankroto bylos iškėlimo stadijoje. Šiuo pagrindu bankroto byla galėtų būti nutraukta tik jei jos tęsimas reikštų akivaizdų neteisingumą, neproporcingą kreditorių teisių pažeidimą.

Paaiškėja skolininko teistumas

Skolininko teistumas dėl konkrečių nusikalstamų veikų yra kliūtis patvirtinti mokumo atkūrimo planą. Bankroto byla turi būti, jei paaiškėja, kad fizinis asmuo buvo teistas už nusikaltimus ar baudžiamuosius nusižengimus, nurodytus BK 207, 208, 209, 216, 222 ir 223 straipsniuose, ir teistumas nėra išnykęs, jeigu dėl to jis tapo nemokus (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Pažymėtina, kad šiuo pagrindu bankroto byla gali būti nutraukiama tik tuo atveju, kai skolininko teistumas nulėmė jo nemokumą. Toks ryšys turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į baudžiamajame procese nustatytas aplinkybes. Priešingu atveju vien skolininko nuteisimas už nurodytas nusikalstamas veikas savaime nėra pagrindas nutraukti bankroto bylą.

Skolininko pajamų ir turto nuslėpimas

Bankroto procese skolininkas turi pareigą bendradarbiauti su nemokumo administratoriumi. Siekdamas tinkamai įgyvendinti mokumo atkūrimo planą ir pasiekti bankroto proceso tikslus skolininkas turi atskleisti bankroto administratoriui reikšmingą informaciją, susijusią su plano vykdymu ir turimu turtu. Įstatymas nustato kelias skolininko pareigas, susijusias su informacijos apie gautas lėšas ir turtą atskleidimu bankroto administratoriui. Fizinis asmuo bankroto proceso metu privalo: visus gautus grynuosius pinigus (gautą atlyginimą už naudojimąsi fizinio asmens autoriaus teisėmis, už naudojimąsi teise į fizinio asmens išradimą, gautą palikimą, išloštą pinigų sumą, gautus apdovanojimus, gautas dovanas, premijas ir kitas lėšas), kai jų suma viršija pusę bazinės socialinės išmokos per mėnesį, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo jų gavimo dienos įmokėti į asmeninę sąskaitą kredito įstaigoje (FABĮ 16 straipsnio 4 punktas), pasikeitus finansinei būklei (padidėjus gaunamoms pajamoms, gavus palikimą, išlošus pinigų ir (ar) materialinių vertybių, gavus apdovanojimų, dovanų ir panašiai ar sumažėjus gaunamoms pajamoms ir kitais atvejais), ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo šios būklės pasikeitimo dienos apie tai informuoti bankroto administratorių (FABĮ 16 straipsnio 6 punktas).

Bankroto byla turi būti nutraukiama, jei fizinis asmuo nuslepia nuo bankroto administratoriaus bankroto proceso metu gautas lėšas ir kitą turtą, kurių vertė viršija vieną bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį, ir tai gali pakenkti kreditorių interesams ar turėti įtakos fizinio asmens mokumui atkurti (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Bankroto byla šiuo pagrindu nutraukiama ne dėl bet kokių pajamų ar turto nuslėpimo. Toks pagrindas taikytinas tik nustačius, kad skolininko nuslėptų gautų lėšų ir kito turto vertė viršija vieną bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį ir tai gali pakenkti kreditorių interesams ar turėti įtakos fizinio asmens finasninės būklės pagerinimui. Aiškinant šį bankroto bylos nutraukimo pagrindą teismų praktikoje nurodoma, kad šiuo pagrindu bankroto byla gali būti nutraukiama tik esant visoms šioms aplinkybės: <...> *lėšų ar kito turto nuslėpimo faktui; kai nuslėpto turto vertė didesnė už vieną bazinės socialinės išmokos dydį per mėnesį; kai toks pajamų nuslėpimas turi neigiamą poveikį kreditorių interesams ar fizinio asmens mokumo atkūrimui*[361]. Be to, pripažinta, kad ši teisės norma nėra taikoma dėl nuslėptų lėšų, kurios gautos nusikalstamu būdu, nes šios lėšos nėra gautos teisėtu būdu, todėl negali būti naudojamos atsiskaitymams su kreditoriais ir bankroto administratoriumi[362]. Taigi teismas, spręsdamas dėl šios bankroto

[361] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-248/2018.

[362] *Ibid.*

bylos nutraukimo sąlygų, turi įvertinti ir tai, kokio pobūdžio (teisėtais ar neteisėtais veiksmais gautas) lėšas skolininkas nuslėpė.

Neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens bankroto bylos iškėlimas

Skolininkas gali būti neribotos civilinės atsakomybės asmens, pavyzdžiui, individualios įmonės, dalyvis. Savaime bankroto bylos iškėlimas skolininkui nereiškia individualios įmonės nemokumo ir nėra pagrindas kelti jos bankroto bylą, nes individuali įmonė ir jos dalyvis yra skirtingi teisės subjektai. Tačiau neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens ypatumas yra tas, kad jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievoles atsako juridinio asmens dalyvis, jeigu įstatymai nenustato kitaip (CK 2.50 straipsnio 4 dalis). Atitinkamai pripažįstama, kad individualios įmonės savininko kreditoriai turi teisę reikšti savo reikalavimus individualios įmonės savininkui jo individualios įmonės bankroto procese, tačiau neturi teisės inicijuoti individualios įmonės bankroto bylos[363]. FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose aiškinant šį bankroto bylos nutraukimo pagrindą nurodyta, kad *neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens kreditorių teisės ir interesai yra pakankamai apsaugoti, atliekant neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens bankroto procedūras. Baigus neribotos civilinės atsakomybės įmonės bankroto procesą, vadovaujantis pirmiau nurodyto įstatymo, kitų su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų normomis ir esama teismine praktika, juridinis asmuo ir jo prievolės baigiasi, o tokios įmonės savininkas nuo likusių prievolių įvykdymo atleidžiamas. Siūloma papildomai neįtraukti į fizinio asmens bankroto bylą kreditorių reikalavimų, kurie nebuvo patenkinti neribotos civilinės atsakomybės įmonės bankroto proceso metu, nes priešingu atveju būtų pabloginta fizinio asmens būklė, būtų sunkiau atkurti jo mokumą*[364].

Individualios įmonės kreditoriai ir individualios įmonės savininko kreditoriai yra lygiaverčiai, todėl, individualiai įmonei iškėlus bankroto bylą, individualios įmonės dalyvio kreditoriai turėtų būti traukiami į bankroto bylos procedūras ir turėtų būti sudaroma viena bendra bankrutuojančios įmonės kreditorių ir jos dalyvio kreditorių eilė. Taip visiems kreditoriams suteikiamos vienodos teisės[365]. Todėl problemų užtikrinant individualios įmonės kreditorių interesus kyla tuo atveju, kai skolininko bankroto proceso metu iškeliama neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kurio dalyvis yra skolininkas, bankroto byla. Tokiu atveju skolininko bankroto byla turi būti nutraukiama (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 7 punktas). Toks bankroto bylos nutraukimo

---

363 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-484-219/2017.

364 FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

365 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-81-916/2019.

pagrindas reiškia, kad skolininko ir atitinkamai juridinio asmens, kurio dalyvis jis yra, nemokumo problemos sprendžiamos tik individualios įmonės bankroto procese.

Skolininkas nevykdo FABĮ reikalavimų

Bankroto proceso metu skolininkas turi vykdyti jam FABĮ nustatytas pareigas. Bankroto byla turi būti nutraukiama, jei fizinis asmuo nevykdo kitų šio įstatymo nustatytų reikalavimų (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 8 punktas). Šioje sąlygoje nustatytu atveju bankroto byla galėtų būti nutraukiama, jei skolininko pareigų nevykdymas lemia esminį kreditorių interesų pažeidimą, šio proceso neteisėtumą. Tokia bankroto bylos nutraukimo sąlyga yra laikytina sankcija dėl skolininko pareigų nevykdymo, todėl jos taikymui taip pat reikšmingas proporcingumo kriterijus.

Skolininkas miršta

Bankroto procesas yra individualus ir skirtas konkretaus skolininko nemokumo problemoms spręsti. Todėl bankroto byla turi būti nutraukiama skolininkui mirus (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 9 punktas). Tokiu atveju gali kilti klausimų dėl skolininko teisių ir pareigų perėmimo paveldėtojams. Remiantis CK 5.1 straipsniu, paveldėjimas yra mirusio fizinio asmens turtinių teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams pagal įstatymą arba (ir) įpėdiniams pagal testamentą. Tai reiškia, kad skolininko bankroto procese likę nepatenkinti reikalavimai gali pereiti skolininko įpėdiniams remiantis paveldėjimo teisinius santykius reglamentuojančiomis teisės normomis.

Kiti įstatyme nustatyti atvejai

Bankroto byla gali būti nutraukiama ir kitais FABĮ nustatytais atvejais (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 10 punktas). Vienas atvejų, kai bankroto byla gali būti nutraukta nevykdant įstatyme nustatytų pareigų, yra FABĮ 8 straipsnio 12 dalyje nustatytos skolininko ir bankroto administratoriaus pareigos įgyvendinti mokumo atkūrimo planą nevykdymas. Ši pareiga reiškia, kad skolininkas, būdamas atsakingas už plano vykdymą, privalo vykdyti šiuo planu prisiimtus įsipareigojimus. Šių įsipareigojimų nevykdymas reiškia, kad bankrutuojantis asmuo nevykdo FABĮ nustatytų reikalavimų ir sudaro savarankišką teisinį pagrindą (įstatyme nustatytą sąlygą) fizinio asmens bankroto bylą nutraukti (FABĮ 10 straipsnio 1 dalies 8 punktas)[366].

Teismų praktikoje kyla klausimas dėl bankroto bylos nutraukimo neįvykdžius mokumo atkūrimo plane nurodytų įsipareigojimų. Teismai byloje nustatė, kad pareiškėjai

[366] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-144-219/2019.

nevykdė mokumo atkūrimo plane nurodytos pareigos įmokėti įmokas nustatyta tvarka, iš banko sąskaitų ėmė dideles pinigų sumas (didesnes nei plane nurodyta suma būtiniesiems poreikiams) ir jų panaudojimo tikslinė paskirtis ne pagrindinė, taip pat nenustatyta, kad skolininkai objektyviai negalėjo vykdyti bent dalį įsipareigojimų kreditoriams. Kasacinės instancijos teismas, įvertinęs teismų nustatytas aplinkybes, nusprendė: <...> *įstatymas nustato, kad jei bankroto proceso metu atsirado aplinkybių, kurios sunkina plano, juo prisiimtų įsipareigojimų įgyvendinimą, pareiškėjai turi teisę parengti ir pateikti bankroto administratoriui plano patikslinimą (FABĮ 17 straipsnio 1 dalies 1 punktas), tačiau pagal bylos duomenis pareiškėjai, manydami, kad mokumo atkūrimo plane nustatytos sumos būtiniesiems poreikiams tenkinti jiems nepakanka, nebuvo pakankamai rūpestingi ir aktyvūs, neparengė ir nepateikė bankroto administratorei plano patikslinimo. Esant teismo tvarka patvirtintam mokumo atkūrimo planui, pareiškėjai negalėjo nesuprasti plane prisiimtų įsipareigojimų vykdymo svarbos*[367].

Taip pat atskiras bankroto bylos nutraukimo pagrindas yra mokumo atkūrimo plano nevykdymas. Remiantis FABĮ 10 straipsnio 2 dalimi, teismas gali priimti nutartį nutraukti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu plane numatytos priemonės neįgyvendinamos ir dėl to kreditoriai, kurių reikalavimų suma vertine išraiška viršija visų teismo patvirtintų kreditorių reikalavimų 2/3 sumos, kreipiasi į teismą dėl fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo. Teismų praktikoje aiškinant šią bankroto bylos nutraukimo sąlygą nurodoma, kad *svarstydamas tokį kreditoriaus prašymą teismas turi paisyti skolininko ir kreditoriaus interesų pusiausvyros, nustatyti ir įvertinti plane nurodytų priemonių neįgyvendinimo priežastis, bankrutuojančio asmens elgesį, jo pastangas vykdyti plane nustatytus įsipareigojimus, priemonių neįvykdymo apimtį, bankroto proceso stadiją, bankroto trukmę nuo proceso pradžios bei kitas reikšmingas aplinkybes ir jų pagrindu spręsti, ar bankroto bylos nutraukimas yra proporcinga priemonė*[368]. Vienoje byloje nustatyta, kad skolininkas tinkamai nevykdė mokumo atkūrimo plano, septynis kartus nesudarė galimybių įvertinti parduodamą turtą, neatsakė į bankroto administratoriaus raštus, atsisakymą leisti įvertinti turtą motyvavo buto remontu, kuris nebuvo nurodytas plane ir tam nebuvo skirta pareiškėjos lėšų, o užtrukus turto pardavimui nebuvo sprendžiamas klausimas dėl plano pakeitimo. Kasacinio teismo vertinimu, tokios aplinkybės rodo, kad skolininko nebendradarbiavimas, nesiekimas įgyvendinti mokumo atkūrimo planą ir gali būti pagrindas bankroto bylą nutraukti[369]. Taip pat teismas, būdamas aktyvus bankroto procese, turi teisę inicijuoti klausimo dėl bankroto bylos nutraukimo nagrinėjimą tokiu pagrindu.

---

[367] *Ibid.*

[368] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-248/2018.

[369] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-31-313/2021.

VII. BANKROTO PROCESO ADMINISTRAVIMAS

Bankroto administravimas yra fizinio asmens bankroto procese atliekamos procedūros, kurių reikia norint pasiekti bankroto proceso tikslus. Tai yra veiksmai, susiję su mokumo atkūrimo plano įgyvendinimu, skolininko turto realizavimu, arešto ir vykdomųjų dokumentų perdavimu bankroto bylą nagrinėjančiam teismui, bankroto administravimo išlaidų atlyginimu ir kt. Siekiant fizinio asmens bankroto proceso tikslų naudojamos priemonės, kurios padeda užtikrinti veiksmingą šio proceso veiksmų atlikimą. FABĮ bankroto administravimo veiksmai reglamentuojami atskiruose straipsniuose ir nėra susisteminti atskirame įstatymo skyriuje. Veiksmingą bankroto proceso tinkamą administravimą, visų pirma, turi užtikrinti bankroto administratoriaus. Taip pat su bankroto administravimu susijęs ir klausimas dėl bankroto bylos nutraukimo, todėl šiame skyriuje nagrinėjama, kokiais pagrindais bankroto byla gali būti nutraukta.

Disponavimas skolininko turtu

Bankroto procese skolininko teisė disponuoti turtu yra apribota. Taikant įstatyme nustatytus disponavimo skolininko turto ribojimus yra siekiama užtikrinti, kad skolininko turtas bankroto procese bus naudojamas ir realizuojamas kuo efektyviau, nes iš sukaupto turto (jį realizavus) tenkinami kreditorių reikalavimai ir bankroto administravimo išlaidos. FABĮ 18 straipsnyje vartojama turto sąvoka, tačiau ji įstatyme nėra apibrėžta. UNCITRAL įstatyminėse nemokumo teisės taisyklėse turtas (angl. e*state*) apibrėžiamas kaip visas turtas, valdomas nemokumo administratoriaus, kuriam taikoma nemokumo teisė. Turtas suprantamas plačiai, kaip apimantis visą turtą, esantį bylą nagrinėjančio teismo valstybės teritorijoje ir užsienio šalyse, materialų ir nematerialų

turtą, turtines teises į trečiųjų asmenų valdomą turtą[370]. Turtas bankroto procese apibrėžiamas kaip skolininko turtas, įskaitant įkeistą turtą ir trečiųjų asmenų valdomą turtą; turtas, įgytas po nemokumo proceso pradžios; ir turtas, gautas pagal ieškinius dėl sandorių panaikinimo (angl. *avoidance*) ir kitus ieškinius[371].

Turtas yra civilinės teisės objektas (CK 1.97 straipsnio 1 dalis). Turtas siejamas su visomis turtinėmis vertybėmis, į kurias civilinės teisės subjektai įgyja teises ir (arba) dėl kurių šiems subjektams atsiranda pareigų[372]. Turtu yra laikomi tie civilinių teisių (nuosavybės) objektai, kurie turi vienokią ar kitokią ekonominę ar objektyvią vertę ir civilinio apyvartumo savybę, t. y. tokį objektą jo savininkas turi galimybę perleisti kitam asmeniui[373]. Taigi, turtas pasižymi dviem savybėmis: ekonomine (objektyvia) verte ir galimybe būti civilinės apyvartos objektu. Civilinės teisės objektas taip pat pasižymi pinigais išreikšta verte[374]. Panašiai turtas apibrėžiamas ir Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatyme, kurio 2 straipsnio 9 dalis nustato, kad turtas yra kaip materialios, nematerialios ir finansinės vertybės, kurios gali būti rinkos sandorių objektas. Turto sąvokos, jo administravimo ir realizavimo problemos nemokumo teisėje analizuotos teisės doktrinoje[375].

Atsižvelgiant į plačią turto sąvoką tiek civilinėje, tiek bendrai nemokumo teisėje, fizinių asmenų bankroto procese skolininko turtas turi būti suprantamas plačiai, siejamas su skolininko nuosavybės teise valdomu materialiu ir nematerialiu turtu, kurį jis turi bankroto bylos iškėlimo metu ir įgyja vykstant šiam procesui. Toks turtas gali būti materialus ir nematerialus, tačiau esminis jo požymis yra priklausymas nuosavybės teise skolininkui. Turtas bankroto bylos iškėlimo metu gali būti perduotas tretiesiems asmenims. Taip pat nebaigtinis, specifinis turto fizinių asmenų bankroto procese sąrašas nustatytas FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 3 punkte, kuriame nustatytas skolininko turto sąrašas (nekilnojamasis turtas; sąskaitose esančios lėšos, nurodant sąskaitas kredito įstaigose; grynieji pinigai, jeigu jų suma viršija 1 MMA; akcijos, kiti vertybiniai popieriai ir kitas turtas). Sprendžiant dėl skolininko turto ir nustatant, kas sudaro jo „turto

---

370 UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės, p. 75–76.

371 *Ibid*., p. 82.

372 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2013.

373 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103-378/2016.

374 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2013.

375 Remigijus Jokubauskas, Turto administravimas ir realizavimas įmonių bankroto procese, *Teisė*, 112 (2019), p. 203–216.

masę“, turi būti vertinamas tik turtas, kuris priklauso skolininkui, tačiau ne kitiems asmenims, pavyzdžiui, bendraturčiams. Todėl tuo atveju, kai skolininkas turtą valdo bendrosios nuosavybės teise ir nėra nustatyta skolininko turto dalis, skolininko bankroto procese negali būti priimti sprendimai dėl tokio turto realizavimo. Tokiu atveju, visų pirma, turėtų būti sprendžiama dėl skolininko turto dalies nustatymo (FABĮ 27 straipsnio 7 dalis).

Skolininko turto disponavimas ir teisės disponuoti turtu ribojimas pagal atskirtas bankroto proceso stadijas reglamentuojamas FABĮ 18 straipsnio 1–3 dalyse:

- nuo fizinio asmens pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo teismui dienos iki teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos fizinis asmuo visą turimą turtą valdo ir naudoja atsakingai. Fiziniam asmeniui draudžiama atlikti veiksmus ar sudaryti sandorius, kurie pablogintų jo turtinę būklę ar pakenktų kreditorių interesams;
- nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos bankroto administratorius disponuoja fizinio asmens turtu, išskyrus FABĮ nustatytas išimtis. Išsinuomojusiems, pasiskolinusiems, saugantiems arba kitais pagrindais naudojantiems ar valdantiems fizinio asmens turtą asmenims draudžiama dėl šio turto sudaryti sandorius su trečiaisiais asmenimis;
- nuo teismo nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos bankroto administratorius disponuoja fizinio asmens turtu, kuris įrašytas į mokumo atkūrimo planą, ir depozitinės sąskaitos lėšomis pagal plane numatytą tvarką. Nė vienas fizinio asmens kreditorius ar kitas asmuo neturi teisės perimti fiziniam asmeniui priklausančio turto ir lėšų kitaip negu nustatyta FABĮ.

Visų pirma, ribojimai, susiję su skolininko turto disponavimu, pradedami taikyti pateikus pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo. Vertinant FABĮ 18 straipsnio 1 dalyje nustatytą disponavimo turtu ribojimą kyla klausimas, kaip turėtų būti suprantamas reikalavimas turtą naudoti ir valdyti atsakingai. Atsakingo turto naudojimo ir valdymo reikalavimas iš esmės gali būti siejamas su ekonomiškai naudingiausių sprendimų, susijusių su skolininko turtu, priėmimu. Toks ekonomiškai naudingiausių sprendimų priėmimas turėtų būti siejamas ir su minėtame straipsnyje nurodytu draudimu atlikti veiksmus ar sudaryti sandorius, kurie pablogintų jo turtinę būklę ar pakenktų kreditorių interesams. Atsakingu turto naudojimo ir disponavimo reikalavimu bankroto proceso pradžioje siekiama sudaryti galimybes pasiekti šio proceso tikslus, t. y. ne tik patenkinti kreditorių reikalavimus, bet ir apsaugoti patį skolininko turtą nuo ekonomiškai nepagrįstų sprendimų, susijusių su jo naudojimo ir disponavimo priėmimu. Taip teismui dar neišsprendus klausimo dėl bankroto bylos iškėlimo jau taikoma skolininko turto apsauga, nustatyta FABĮ 18 straipsnio 1–3 dalyse. Kilus ginčui, ar skolininkas turtu naudojosi ir disponavo atsakingai, turėtų būti vertinamas

individualus skolininko sprendimas dėl konkretaus sprendimo disponuoti turtu, t. y. ar konkretus sprendimas atitinka kreditorių interesus. Pateikus pareiškimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo, iki teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos fiziniam asmeniui paliekamos teisės valdyti ir disponuoti savo turtu[376]. Pažymėtina, kad minėtoje teisės normoje nėra nustatytas draudimas skolininkui iš viso disponuoti turtu, pavyzdžiui, jį parduoti, nuomoti ir kt. Įstatymas tik kelia reikalavimą, kad tokie veiksmai būtų atliekami atsakingai. Taip yra siekiama tikslo išsaugoti kuo daugiau skolininko turto. Šis disponavimo skolininko turtu ribojimas sistemiškai aiškintinas su FABĮ 5 straipsnio 6 dalimi, nustatančia, kad nuo nutarties dėl pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimo dienos draudžiamas turto realizavimas ir (ar) išieškojimas, įskaitant išieškojimą ne ginčo tvarka. Taigi įstatymas nustato reikalavimus ir ribojimus skolininkui disponuoti turtu nuo pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo teismui dienos.

Toliau, iškėlus bankroto bylą, taikomas bendrasis draudimas skolininkui disponuoti turtu, nebent FABĮ nustato kitaip. Nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos bankroto administratorius disponuoja skolininko turtu, išskyrus FABĮ nustatytas išimtis. Taigi bankroto bylos iškėlimas reiškia, kad skolininko nuosavybės teisė yra suvaržoma ir sprendimus dėl turto valdymo priima bankroto administratorius pagal kompetenciją. Taip pat įstatyme nustatytas draudimas asmenims, valdantiems skolininko turtą, sudaryti sandorius dėl šio turto su trečiaisiais asmenimis. Toks draudimas yra siejamas su skolininko turto išsaugojimu. Kadangi iškėlus bankroto bylą skiriamas bankroto administratorius (FABĮ 6 straipsnio 3 dalies 2 punktas, 12 straipsnio 1 dalies 1 punktas), būtent jis turi imtis veiksmų, užtikrinančių tinkamą skolininko turto tvarkymą ir apsaugą iki mokumo atkūrimo plano patvirtinimo.

Vėliau bankroto procese skolininko turtas disponuojamas pagal mokumo atkūrimo plane nustatytą tvarką. Teismui patvirtinus mokumo atkūrimo planą, jame įrašytas turtas ir depozitinėje sąskaitoje esančios lėšos tvarkomos plane nustatyta tvarka (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Pažymėtina, kad FABĮ 18 straipsnio 3 dalyje nustatytas skolininko turto ribojimas siejamas su mokumo atkūrimo plane nurodytu turtu. Jei kreditoriai nusprendžia tam tikro skolininko turto neįtraukti į mokumo atkūrimo planą, juo skolininkas turi teisę laisvai disponuoti. Taip pat įstatyme nustatytas draudimas visiems skolininko kreditoriams ir kitiems asmenims perimti skolininkui priklausantį turtą ir lėšas kitaip negu nustatyta FABĮ. Teismui patvirtinus mokumo atkūrimo planą, bankroto administratorius disponuoja fizinio asmens turtu ir

[376] Vilniaus apygardos teismo 2021 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-3249-779/2021.

depozitinės sąskaitos lėšomis pagal plane nustatytą tvarką, išskyrus FABĮ numatytas išimtis (FABĮ 8 straipsnio 11 dalies 1 punktas).

Įstatyme nustatytos pasekmės, jei skolininkas sudaro sandorius, kuriais pažeidžiamos taisyklės, reglamentuojančios disponavimą turtu bankroto procese. Remiantis FABĮ 18 straipsnio 4 dalimi, visi sandoriai, sudaryti pažeidžiant šiuos ribojimus, yra negaliojantys nuo jų sudarymo momento. Bankroto administratoriaus ieškinius dėl fizinio asmens sudarytų iki bankroto bylos iškėlimo sandorių pripažinimo negaliojančiais nagrinėja teismai pagal fizinio asmens gyvenamąją vietą (FABĮ 18 straipsnio 5 dalis). Minėta teisės norma, numatanti bendrojo teritorinio bylos teismingumo išimtį, yra taikoma tik bankroto administratoriaus ieškiniams, kuriais yra ginčijami iki bankroto bylos iškėlimo fizinio asmens sudaryti sandoriai[377]. Taigi įstatymas imperatyviai reglamentuoja klausimus, susijusius su skolininko turto disponavimu bankroto procese, o šių taisyklių nesilaikymas (sudarymas draudžiamų sandorių, kuriais perleidžiamas skolininko turtas), lemia griežtas teisines pasekmes (suteikiama teisė tokius sandorius ginčyti teisme).

Skolininko skolų mokėjimo terminai

Remiantis FABĮ 19 straipsniu, nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos laikoma, kad visi fizinio asmens skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę. Ši nuostata netenka galios nuo teismo nutarties nutraukti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Kai fizinis asmuo ir įkaito turėtojai ir (ar) hipotekos kreditoriai susitaria dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu, šių fizinio asmens skolų, dėl kurių atsirado įkaito turėtojų ir (ar) hipotekos kreditorių reikalavimai, mokėjimo terminai nėra laikomi pasibaigusiais. Taigi išimtys iš FABĮ 19 straipsnyje nustatytos taisyklės yra tuo atveju, kai skolininkas sudaro susitarimą su kreditoriumi dėl įkeisto turto išsaugojimo (FABĮ 8 straipsnio 9 dalis).

Teismui iškėlus fizinio asmens bankroto bylą nuo tokios teismo nutarties įsiteisėjimo dienos visi fizinio asmens skolų mokėjimo terminai laikomi suėjusiais nepriklausomai nuo to, kokie skolų mokėjimo (prievolių vykdymo) terminai buvo nustatyti skolininko ir jo kreditorių iki bankroto bylos iškėlimo sudarytose sutartyse, ir tokios skolos yra dengiamos skolininko mokumo atkūrimo plane nustatyta tvarka. Taip užtikrinamas kreditorių lygiateisiškumo principas ir sudaromos sąlygos skolininkams, kurių reikalavimai atsirado iki skolininko bankroto bylos iškėlimo, pareikšti savo reikalavimus teisme. Mokumo atkūrimo plane nustatyti ir likę nepatenkinti kreditorių

[377] Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-385-796/2020.

reikalavimai, pasibaigus mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo terminui, yra nurašomi, išskyrus FABĮ nustatytas išimtis[378].

Fizinio asmens bankroto procese turi būti tenkinami ne tik kreditorių reikalavimai, kurių įvykdymo terminai iki nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos buvo pasibaigę, bet ir tie reikalavimai, kurių vykdymo terminai dar nebuvo suėję iki nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Fizinio asmens bankroto procese likusių nepadengtų prievolių nurašymas reiškia fizinio asmens prievolės pabaigą dėl bankroto[379]. Tai reiškia, kad, užbaigus fizinio asmens bankroto procesą, bankrutavęs fizinis asmuo nebėra atsakingas pagal nurašomus kreditorių finansinius reikalavimus ir prievolė nepereina kitiems asmenims, nes teismo nurašyta fizinio asmens prievolė laikoma pasibaigusia[380].

Arešto ir vykdomųjų dokumentų perdavimas

Iškėlus fizinio asmens bankroto bylą pradedamas kolektyvinio pobūdžio bankroto procesas, kuris reiškia, kad individualūs skolininko kreditorių vykdymo veiksmai turi būti sustabdomi. Individualių skolininko kreditorių, pradėjusių priverstinius vykdymo veiksmus, sustabdymas, yra vienas esminių bankroto proceso ypatumų. Taip skolininko turtas yra apsaugomas nuo priverstinių vykdymo veiksmų, sudarant galimybes skolininkui bankroto proceso priemonėmis spręsti nemokumo problemas, derėtis su kreditoriais dėl pagalbos suteikimo ir išsaugoti savo turtą. Priverstinio vykdymo veiksmų sustabdymas skolininko atžvilgiu reikšmingas išvengiant kreditorių „lenktynių“ dėl savo reikalavimo patenkinimo, nes sustabdžius priverstinio vykdymo veiksmus ir patvirtinus mokumo atkūrimo planą, skolininko kreditorių reikalavimai tenkinami mokumo atkūrimo plane nustatyta tvarka. CPK 626 straipsnio 1 dalies 3 punktas nustato privalomą vykdomosios bylos sustabdymo pagrindą tuo atveju, kai skolininkui yra iškeliama bankroto byla. Šiuo atveju vykdomasis dokumentas persiunčiamas bankroto bylą iškėlusiam teismui. CPK 632 straipsnio 1 dalies 6 punktas nustato, kad vykdomoji byla laikoma baigta persiuntus vykdomąjį dokumentą bankroto bylą nagrinėjančiam teismui. Remiantis Sprendimų vykdymo instrukcijos 18 punktu, jeigu

---

378 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-320-611/2021.

379 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-395-611/2017.

380 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-320-611/2021.

vykdomoji byla užbaigiama dėl to, kad skolininkui iškelta bankroto byla (CPK 632 straipsnio 1 dalies 6 punktas), prieš užbaigdamas vykdomąją bylą antstolis panaikina į Piniginių lėšų apribojimų informacinę sistemą pateiktus nurodymus priverstinai nurašyti pinigines lėšas ir nurodymus nutraukti piniginių lėšų išmokėjimą.

Įstatymas reglamentuoja, kokius veiksmus pradėjus bankroto procesą turi atlikti **antstolis, vykdantis išieškojimą iš skolininko turto**. Visų pirma, remiantis FABĮ 20 straipsnio 1 dalimi, antstolis ne vėliau kaip per 15 dienų nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos perduoda fizinio asmens bankroto bylą nagrinėjančiam teismui turto, kuris iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo buvo areštuotas teismų ir kitų institucijų sprendimų vykdymui užtikrinti, bet neparduotas, arešto ir vykdomuosius dokumentus dėl išieškojimo iš šio fizinio asmens ir praneša apie tai turto saugotojui ir išieškotojui. Pareiga antstoliui bankroto bylą nagrinėjančiam teismui perduoti arešto ir vykdomuosius dokumentus dėl išieškojimo iš skolininko turto siekiama nutraukti iki bankroto bylos pradėtus priverstinio vykdymo veiksmus ir užtikrinti, kad skolininko turtas bus realizuojamas jo bankroto procese. Antstoliui persiuntus bankroto bylą nagrinėjančiam teismui vykdomąjį dokumentą, tai yra pagrindas užbaigti vykdomąją bylą, nes nesant vykdomojo dokumento vykdymo procesą draudžiama vykdyti.

Pažymėtina, kad įstatymas nustato pareigą antstoliui perduoti teismui tik vykdomuosius dokumentus. Tačiau kyla klausimas: ar taip pat antstolis neturėtų perduoti kitą vykdomosios bylos medžiagą teismui? Iškėlus fizinio asmens bankroto bylą, turtinio pobūdžio vykdomieji dokumentai persiunčiami bankroto bylą iškėlusiam teismui, o vykdomoji byla laikoma baigta (CPK 632 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Atitinkamai bankroto byloje sprendžiami klausimai, susiję su skolininko turto realizavimu, jo naudojimu ir pan. Antstolio turima vykdomosios bylos medžiaga (susijusi su skolininko turtu, jo įkainojimu) gali būti reikšminga atliekant ir bankroto administravimo veiksmus, nes bankroto administratoriui nebereikia iš naujo atlikti antstolio atliktų veiksmų (skolininko turto suradimas, įkainojimas). Todėl įstatyme turėtų būti nustatyta ne tik antstolio pareiga perduoti vykdomąjį dokumentą bankroto bylą iškėlusiam teismui, tačiau ir kitą vykdomosios bylos medžiagą. Taip būtų užtikrinamas sklandesnis, operatyvesnis skolininko turto administravimas ir realizavimas.

Tačiau įstatyme taip pat nustatyta galimybė **tęsti iki bankroto bylos iškėlimo pradėtas varžytynes**. Varžytynės yra vienas iš turto realizavimo būdų priverstinio vykdymo procese. Remiantis FABĮ 20 straipsnio 1 dalimi, jeigu atliekant vykdymo veiksmus varžytynių dalyvio mokestis sumokamas iki teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, teismas, išklausęs kreditorių ir fizinio asmens nuomonę, gali leisti baigti pradėtas vykdymo veiksmų procedūras išieškant skolas ir įpareigoti antstolį pervesti gautas lėšas į depozitinę sąskaitą. Norint šią taisyklę taikyti reikia nustatyti:

1) ar pradėti vykdymo veiksmai (paskelbtos skolininko turto varžytynės);
2) ar varžytynių dalyvio mokestis sumokėtas iki teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos[381]. Varžytynių mokestis mokamas CKP 710 straipsnyje nustatyta tvarka. Remiantis CPK 710 straipsnio 1 dalies 4 punktu, norintys dalyvauti varžytynėse asmenys privalo sumokėti į specialią varžytynių sąskaitą varžytynių dalyvio mokestį, mokėjimo dokumente nurodyti varžytynių numerį. Varžytynių dalyvio mokestis sudaro 10 procentų pradinės parduodamo turto kainos. Kiti varžytynių dalyvio mokesčio sumokėjimo būdai gali būti numatyti Sprendimų vykdymo instrukcijoje. Varžytynių dalyvio mokestis yra viena iš būtinų sąlygų asmenims, siekiantiems dalyvauti varžytynėse.

Šios išimties tikslas yra varžytynių dalyvių, sumokėjusių dalyvio mokestį, interesų apsauga ir veiksmingo skolininko turto pardavimo varžytynėse užtikrinimas. Tokiu atveju, pradėjus varžytynių procedūras, gali nebūti tikslo jas atšaukti ir iš naujo organizuoti bankroto procese[382]. Teismas, spręsdamas dėl leidimo baigti varžytynes, turėtų atsižvelgti į FABĮ tikslą, nurodytą FABĮ 1 straipsnio 1 dalyje, t. y. įvertinti, kuris sprendimas – užbaigti pradėtą turto realizavimą ar nutraukti pradėtas vykdymo procedūras ir turtą realizuoti bankroto įstatyme nustatyta tvarka – labiau atitinka tiek skolininko, tiek kreditorių interesus[383]. Neleidus užbaigti vykdymo veiksmų, turto realizavimas nusikeltų nepagrįstai ilgam laikotarpiui, o pakartotinai bandant realizuoti turtą, už šiuos veiksmus turėtų būti mokamas atlyginimas bankroto administratoriui, o tai lemia, kad kreditorių reikalavimams tenkinti tektų mažesnė lėšų, gautų už parduotą turtą, dalis (atskaičius atlyginimą administratoriui)[384].

FABĮ 20 straipsnio 1 dalis turi būti sistemiškai aiškinama su FABĮ 5 straipsnio 6 dalimi, kurioje nustatyta, kad nuo teismo pranešimo apie nutarties dėl pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimą gavimo dienos sustabdomas fizinio asmens turto realizavimas ir (ar) išieškojimas, įskaitant išieškojimą ne ginčo tvarka[385]. Antstolis, vykdydamas teismo įpareigojimą, gautas lėšas už parduotą turtą privalo

---

381 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-22-684/2016.

382 Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-652-253/2017.

383 Vilniaus apygardos teismo 2017 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1739-864/2017.

384 Vilniaus apygardos teismo 2017 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1767-781/2017.

385 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189-690/2015.

pervesti į administratoriaus vardu kredito įstaigoje atidarytą sąskaitą, kurioje esančiomis lėšomis, minėta, disponuoja administratorius[386]. Panaši taisyklė dėl galimybės tęsti priverstinius vykdymo veiksmus skolininko atžvilgiu (tęsiant varžytynes pradėjus nemokumo procesą) nustatyta ir juridinių asmenų nemokumo procese[387].

Praktikoje taip pat kyla klausimas, ar antstolis, gavęs apmokėjimą iš varžytynes laimėjusio asmens ir pervesdamas gautas lėšas į depozitinę sąskaitą, turi teisę atskaityti patirtas vykdymo išlaidas. Kasacinės instancijos teismas, spręsdamas šį klausimą nurodė, kad *fizinio asmens bankroto byloje antstolis, teismo leidimu baigęs vykdymo veiksmus, pervesdamas lėšas į depozitinę sąskaitą, turi teisę atskaityti turėtas vykdymo išlaidas*[388]. Toks aiškinimas yra pagrįstas, nes antstolis, įvykdęs priverstinio vykdymo veiksmus, už tai turi gauti įstatyme nustatytą atlygį. Priešingu atveju kiltų klausimas, kokia tvarka turėtų būti atlyginamos priverstinio vykdymo išlaidos, tai lemtų teisinį neaiškumą.

Sprendžiant dėl FABĮ 20 straipsnio 1 dalies taikymo taip pat svarbu griežtai laikytis minėtos išimties taikymo sąlygų. Viena šių sąlygų yra ta, kad varžytynių dalyvio mokestis sumokamas iki teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Aiškinant šią sąlygą kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad *teismo pranešimo dėl teismo nutarties dėl pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimo įteikimas antstoliui ir teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimas nėra tapačios sampratos pagal savo esmę, pasekmes bei galiojimą laiko atžvilgiu. Tokia įstatymų leidėjo valia sietina su tuo, jog po teismo nutarties dėl pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimo ir įteikimo antstoliui neatsiranda pareiga atšaukti varžytynes, jos gali būti tęsiamos toliau, tačiau tik po to ir jeigu teismas FABĮ 20 straipsnio 1 dalyje nustatytu atveju ir tvarka duoda tam leidimą*[389]. Taigi kasacinis teismas atskyrė teismo pranešimo dėl teismo nutarties dėl pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą priėmimo įteikimo antstoliui ir teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo momentus. Remiantis CPK 710 straipsnio 2 dalimi, asmuo kaip antstolio vykdomų varžytynių dalyvis įregistruojamas po to, kai įvykdo minėto straipsnio 1 dalyje nurodytas sąlygas, įskaitant ir varžytynių dalyvio

---

386 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-22-684/2016.

387 JANĮ 30 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu antstolis iki bankroto bylos iškėlimo juridiniam asmeniui dienos yra paskelbęs apie juridinio asmens turto pardavimą, nemokumo bylą nagrinėjantis teismas gali leisti jam baigti vykdyti turto pardavimą CPK nustatyta tvarka ir gautą pinigų sumą, atskaičius sprendimo vykdymo išlaidas, pervesti į kreditorių sąskaitą.

388 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242-469/2016.

389 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-222-611/2021.

mokesčio sumokėjimą. Aiškindamas varžytynių dalyvio mokesčio sumokėjimą ir antstolio pareigą sustabdyti priverstinio vykdymo veiksmus, kasacinis teismas nurodė, kad *jeigu antstolis varžytynes paskelbia iki pranešimo apie teismo nutartį dėl pareiškimo iškelti fiziniam asmeniui bankroto bylą priėmimo gavimo dienos, varžytynių dalyviams nedraudžiama elektroninėje varžytynių sistemoje siūlyti kainą už varžytynėse parduodamą skolininko turtą, tačiau antstolis nuo FABĮ 5 straipsnio 6 dalyje aptarto momento negali atlikti jokių priverstinio vykdymo veiksmų, o privalo iš karto kreiptis į teismą dėl leidimo užbaigti vykdymo veiksmus FABĮ 20 straipsnio nustatyta tvarka*[390].

Galiausiai, kyla klausimas, kokias aplinkybes turėtų vertinti teismas, leisdamas taikyti FABĮ 20 straipsnio 1 dalyje nustatytą išimtį. Sprendžiant šį klausimą kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad tokiu atveju *turi būti vertinama nustatyta varžytynėse parduodamo turto pradinė pardavimo kaina, ar ji atitinka rinkos kainą, ar yra tikimybė jį parduoti brangiau bankroto procese nei antstolio vykdomose varžytynėse, ar turto pardavimas bankroto procese neužvilkins jo pardavimo, ar nebuvo padaryti esminiai vykdymo procesą reglamentuojančių CPK normų bei imperatyvių FABĮ normų pažeidimai, turintys įtakos prašomų leisti užbaigti pradėtų vykdymo veiksmų teisėtumui bei skolininko ir kreditorių interesams*[391]. Sprendimą leisti tęsti varžytynes bankroto bylą nagrinėjantis teismas turėtų priimti įvertinęs minėtų reikšmingų aplinkybių visumą. Viena esminių aplinkybių, sprendžiant dėl FABĮ 20 straipsnio 1 dalies taikymo, yra ta, kokia kaina turtas įkainotas vykdymo procese. Kadangi bankroto procese siekiama kuo didesnio kreditorių reikalavimų patenkinimo, svarbu, kad turtas vykdymo procese būtų tinkamai parduotas už kuo didesnę kainą. Taip pat teismas turėtų įvertinti, esant poreikiui, varžytynėse realizuojamo daikto pobūdį, galimos rinkos pokyčius, kurie taip pat gali turėti reikšmės sprendžiant, kokia kaina turtas turi būti realizuojamas.

Apibendrinant FABĮ 20 straipsnio 1 dalyje nustatytą išimtį leisti antstoliui baigti pradėtas vykdymo veiksmų procedūras išieškant skolas galima teigti, kad ja siekiama užtikrinti efektyvų skolininko turto realizavimą vykstant bankroto procesui. Šioje teisės normoje vartojamą sąvoką „pradėtos vykdymo veiksmų procedūros“ reikėtų aiškinti kaip apimančias net tik varžytynes, bet ir kitus CPK 691 straipsnyje nustatytus turto realizavimo būdus. Tokiu atveju, kai jau yra atlikti vykdymo proceso veiksmai ir yra galimybė realizuoti skolininko turtą, iš kurio gautos lėšos pervedamos į depozitinę sąskaitą, išvengiama pakartotinio klausimo dėl šio turto realizavimo bankroto procese sprendimo. Skolininko kreditorių interesai bankroto procese nepažeidžiami, nes vykdymo procese realizavus turtą, atskaičius antstolio vykdymo išlaidas, gautos pajamos bus skirtos būtent kreditorių reikalavimams tenkinti bankroto procese (pervedamos

[390] *Ibid.*

[391] *Ibid.*

į bankroto administratoriaus atidarytą ir valdomą depozitinę sąskaitą). Priešingu atveju sprendimą dėl turto realizavimo bankroto procese turėtų priimti kreditorių susirinkimas. Organizuojant turto realizavimą patiriamos papildomos administravimo išlaidos. Tačiau bet kuriuo atveju teismui suteikiama diskrecija nuspręsti, ar FABĮ 20 straipsnio 1 dalyje nustatyta išimtis gali būti taikoma ir toks skolininko turto realizavimas būtų suderintas su bankroto proceso tikslu. Teismas, spręsdamas dėl leidimo realizuoti skolininko turtą vykdymo procese, turėtų įvertinti, ar toks realizavimo būdas atitiks bankroto proceso tikslus, užtikrins skolininko ir jo kreditorių interesus. Tokiu atveju tikslinga įvertinti, koks skolininko turtas parduodamas, kokia kaina jis yra įkainojamas ir kitas reikšmingas aplinkybes.

Antstolis turi operatyviai ir tinkamai vykdyti pareigą bankroto bylą nagrinėjančiam teismui perduoti arešto ir vykdomuosius dokumentus, o už šios pareigos pažeidimą nustatyta piniginė sankcija. FABĮ 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu antstolis per nurodytą terminą nepateikia teismui šio straipsnio 1 dalyje nurodytų dokumentų, teismas gali antstoliui skirti iki 2 896 eurų baudą. Šio straipsnio 4 dalyje reglamentuojama, kad su šio straipsnio 1 dalyje nurodyto turto areštu susijusius klausimus sprendžia fizinio asmens bankroto bylą nagrinėjantis teismas. Turto saugotojas iki turto arešto panaikinimo turi visas su šio turto apsauga susijusias teises ir pareigas.

Be to, įstatyme atskirai reglamentuojamas kreditorių, pradėjusių priverstinio vykdymo veiksmus skolininko atžvilgiu iki bankroto bylos iškėlimo, reikalavimų tenkinimas. Remiantis FABĮ 20 straipsnio 2 dalimi, kreditoriaus reikalavimai, kurie atsirado iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo ir nebuvo patenkinti antstoliui vykdant išieškojimą, yra tenkinami šio įstatymo nustatyta tvarka.

Bankroto administravimo išlaidos

Atliekant bankroto administravimo veiksmus patiriamos išlaidos. Visų pirma, tokios išlaidos yra susijusios su bankroto administratoriaus atlyginimu administruojant bankroto procesą. Bankroto administravimo išlaidos pasižymi tuo, kad jos yra atlyginamos iš skolininko turto, tenkinamos anksčiau nei skolininko kreditorių reikalavimai ir yra nustatomos, keičiamos specialia įstatyme nustatyta tvarka ir tenkinamos anksčiau nei skolininko kreditorių reikalavimai[392].

UNCITRAL įstatyminėse nemokumo teisės taisyklėse nemokumo proceso administravimo išlaidos (angl. *administrative expenses*) suprantamos kaip reikalavimai, į kuriuos įeina proceso išlaidos, pavyzdžiui, nemokumo administratoriaus ir visų nemokumo

[392] Gerard McCormack, *op. cit.*, p. 239.

administratoriaus įdarbintų specialistų atlyginimas, skolos, atsirandančios vykdant nemokumo administratoriaus funkcijas ir pareigas, išlaidos, kylančios iš tęsiamų sutartinių ar kitų teisinių įsipareigojimų, taip pat bylinėjimosi išlaidos. Taigi administravimo išlaidos suprantamos kaip išlaidos, reikalingos nemokumo proceso procedūroms atlikti, susijusios su nemokumo administratoriaus atliekamomis funkcijomis administruojant bankroto procesą.

Bankroto administratoriaus atlyginimas yra svarbi ir reikšminga bankroto proceso administravimo išlaidų dalis. Užsienio valstybių nemokumo teisėje pripažįstami įvairūs jų atlyginimo nustatymo modeliai. Tai gali būti teismo nustatytas užmokestis atsižvelgiant į bendrą bylos pobūdį ir darbo apimtį, skolininko turto pobūdį, pasiektus rezultatus. Taip pat pripažįstama, kad jo atlyginimas gali priklausyti nuo to, kaip atliekami administravimo veiksmai, ir priklauso ne nuo skirto laiko, bet darbo rezultatų. Atlyginimas gali būti nustatomas ir remiantis nustatytu teisės aktuose konkrečiu administravimo paslaugų dydžiu, tačiau nors toks modelis užtikrina teisinį aiškumą ir skaidrumą, jis turėtų būti atskiroje byloje įvertinamas, ar yra protingas ir atitinka bankroto administratoriaus darbą[393]. Pabrėžtina, kad reikalavimas nustatyti veiksmingą bankroto administratoriaus darbo užmokestį yra pripažįstamas ir ES teisėje. Remdamosi Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 27 straipsnio 4 dalimi, valstybės narės užtikrina, kad specialistų darbo užmokestį reglamentuotų taisyklės, kurios atitiktų veiksmingo procedūrų atlikimo tikslą. Toks keliamas direktyvos tikslas rodo, kad bankroto administratoriaus atlyginimas turi būti motyvuojantis, protingas, atitinkantis jo atliekamus veiksmus ir skatinantis jį ieškoti veiksmingiausių bankroto proceso administravimo būdų.

Pagrindiniai bankroto administravimo išlaidų kriterijai yra jų paskirtis, teisinė prigimtis, subjektai, kurių naudai tos išlaidos apmokamos, ir jų atsiradimo momentas[394]. Teismų praktikoje šios išlaidos suprantamos kaip išlaidos, susijusios su bankroto procedūromis ir skirtos jų vykdymo išlaidoms apmokėti. Pavyzdžiui, tokios išlaidos atsiranda norint surinkti ir apskaityti bankrutuojančios įmonės turtą, turtines teises, lėšas, taip pat išreikalauti bankrutuojančios įmonės turtą iš trečiųjų asmenų neteisėto valdymo, išieškoti skolas iš įmonės skolininkų ir nuostolių, patirtų dėl neteisėtų kitų asmenų veiksmų, įskaitant išlaidų, patirtų dėl teisminių procesų, atlyginimą. Taip pat prie jų priskirtinos išlaidos, patirtos dėl turto saugojimo, vertinimo, pardavimo, kitos išlaidos. Be to, vienu iš šias išlaidas kvalifikuojančių požymių laikytina jų atitiktis

[393] *Ibid.*, p. 240–241.

[394] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112/2011.

bankroto proceso tikslams (nepertraukiamas, greitas ir sklandus bankroto procesas)[395]. Bankroto administravimo išlaidų sumos ir jų pagrindimas turi būti nurodytas mokumo atkūrimo plane (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 7 punktas).

FABĮ 22 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, kad **bankroto administravimo išlaidas sudaro** išlaidos bankroto procedūroms atlikti (turto pardavimo, saugojimo, transporto, ryšių, kanceliarinės ir kitos kreditorių susirinkimo patvirtintos išlaidos) ir atlyginimas bankroto administratoriui. Taigi įstatyme išskiriamos dvi bankroto administravimo išlaidų rūšys:

- išlaidos, kurių reikia norint atlikti bankroto procedūras;
- atlyginimas bankroto administratoriui.

Kasacinio teismo praktikoje pagrįstai pripažįstama, kad FABĮ 22 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąrašas išlaidų, kurios gali būti priskirtos prie administravimo išlaidų, nėra baigtinis. Tokiomis gali būti laikomos ir kitos kreditorių susirinkimo patvirtintos išlaidos, t. y. tokios, kurios atitinka administravimo išlaidų teisinę prigimtį ir paskirtį. Sprendžiant, kokios dar išlaidos laikytinos skirtomis administruoti bankroto procesą, reikia įvertinti tokių išlaidų prigimtį, paskirtį: *tai, kad administravimo išlaidų sąmatą tvirtina kreditorių susirinkimas, savaime nereiškia, jog iš šios sąmatos negali būti dengiamos kitos sąmatoje nenurodytos išlaidos. Jeigu tam tikros išlaidos pagal savo teisinę prigimtį skirtos bankroto procedūroms atlikti, kreditorių interesams bankroto procedūrų metu ginti ar kitoms bankroto administratoriui įstatymu pavestų funkcijų vykdymui, tai tokios išlaidos turi būti dengiamos iš administravimui skirtų lėšų*[396]. Taip pat turi būti vertinama išlaidų paskirtis, teisinė prigimtis, subjektai, kurių naudai tos išlaidos apmokamos, taip pat jų atsiradimo laikas[397]. Jei tam tikros išlaidos yra reikalingos administruoti bankroto procesą, jų reikia bankroto administratoriaus funkcijoms atlikti ir kyla pradėjus bankroto procesą, tai gali būti vertinama kaip pagrindiniai administravimo išlaidų kriterijai. Sprendžiant, ar fizinio asmens bankroto procese tam tikros išlaidos laikytinos administravimo išlaidomis, gali būti tikslinga remiantis JANĮ 73 straipsnio 2 dalyje pateiktu nebaigtiniu bankroto proceso administravimo išlaidų sąrašu juridinių asmenų nemokumo procese.

Vienos tokių administravimo išlaidų, kurios tiesiogiai nenumatytos FABĮ 22 straipsnio 1 dalyje, yra bylinėjimosi išlaidos. Vertinant šių išlaidų priskyrimą bankroto administravimo išlaidoms, teismų praktikoje nurodoma, kad *siekis išsaugoti bankrutuojančio*

---

395 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-273-219/2016.

396 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-261-916/2019.

397 *Ibid*.

fizinio asmens turtą, kai fizinis asmuo, atstovaujamas bankroto administratoriaus, ginasi nuo jam pareikštų kreditorių reikalavimų, yra tiesiogiai susiję su bankrutuoti siekiančio fizinio asmens bankroto administratoriaus šiam įstatymu pavestų funkcijų vykdymu, o iš šios veiklos atsiradusios išlaidos priskirtinos prie fizinio asmens bankroto administravimo išlaidų[398]. Taigi tuo atveju, kai bankroto administratorius bankroto procese reiškia reikalavimą ar ginasi nuo kreditorių pareikštų reikalavimų teisme, tokiame procese patirtos bylinėjimosi išlaidos gali būti priskiriamos prie bankroto administravimo išlaidų. Kilus ginčui dėl konkrečių bankroto administravimo išlaidų poreikio, įrodinėjimo našta įrodyti jų būtinumą ir realumą tenka bankroto administratoriui[399].

Įstatyme reglamentuojama bankroto administravimo išlaidų nustatymo tvarka. Bankroto administravimo išlaidų sąmatą tvirtina ir keičia kreditorių susirinkimas. Bankroto administravimo išlaidos apmokamos ne rečiau kaip kartą per 3 mėnesius (FABĮ 22 straipsnio 2 dalis). FABĮ 6 straipsnio 3 dalies 4 punkte taip pat numatyta, kad teismo nutartyje iškelti fizinio asmens bankroto bylą turi būti nurodyta lėšų suma, kurią bankroto administratorius turi teisę naudoti bankroto procedūroms atlikti nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos. Teismo nutartyje iškelti fizinio asmens bankroto bylą turi būti nurodyta lėšų suma, kurią bankroto administratorius turi teisę naudoti bankroto procedūroms atlikti nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos, tačiau dėl administravimo išlaidų sumos viso bankroto proceso metu sprendžia pirmasis kreditorių susirinkimas[400].

Bankroto proceso metu bankroto administravimo išlaidų atlyginimas **nustatomas dviem etapais**:

1) bankroto išlaidos nuo bankroto bylos iškėlimo iki mokumo plano patvirtinimo (FABĮ 22 straipsnio 3 dalis);
2) bankroto išlaidos nuo mokumo plano patvirtinimo iki bankroto procedūros užbaigimo.

Toks skirtingas bankroto administratoriaus atlyginimo nustatymas grindžiamas tuo, kad kreditoriams nenusprendus dėl bankroto proceso eigos balsuojant dėl

[398] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-261-916/2019.

[399] Vilniaus apygardos teismo 2022 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-239-855/2022.

[400] Vilniaus apygardos teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2387-794/2015.

mokumo atkūrimo plano, bankroto administratorius jau atlieka administravimo veiksmus ir turi už juos gauti atlygį.

Kreditorių susirinkimas sprendžia dėl bankroto administravimo išlaidų sąmatos tvirtinimo ir keitimo, nustato administravimo išlaidų mokėjimo tvarką. Todėl kreditorių susirinkimas kontroliuoja mokumo atkūrimo plano vykdymą, vertindamas pagal susidariusią situaciją administravimo išlaidų dydį, ir, nustatęs pagrindą, spręsti dėl šių išlaidų pakeitimo[401]. Taigi būtent kreditorių susirinkimas turi teisę spręsti esminius klausimus, susijusius su bankroto administravimo išlaidomis, jų dydžiu ir apmokėjimu. Tokios teisės suteikimas kreditorių susirinkimui yra pagrįstas, nes nuo šių išlaidų dydžio priklauso, kokia skolininko turto dalis bus skirta jo reikalavimams patenkinti, todėl visi kreditoriai turi teisę nuspręsti, kokia bankroto administravimo išlaidų suma turėtų būti nustatyta.

Bankroto procesas yra tęstinis, todėl galima situacija, kai skolininkas gauna daugiau nei tikėtasi lėšų, turto, kitų pajamų. Tai atitinkamai gali būti pagrindas spręsti dėl kreditorių susirinkimo patvirtintos bankroto administravimo išlaidų sąmatos. Skolininkas turi teisę prašyti patikslinti mokumo atkūrimo planą (FABĮ 17 straipsnio 1 punktas). Teismų praktikoje pagrįstai nurodoma, kad įgyvendinant mokumo atkūrimo planą skolininko turtinė padėtis gali kisti, todėl įstatymas suteikia galimybę keisti patvirtintą mokumo atkūrimo planą[402]. Klausimo dėl bankroto administravimo išlaidų sąmatos pakeitimo nagrinėjimą kreditorių susirinkime gali inicijuoti pats bankroto administratorius, pateikdamas duomenis, leidžiančius spręsti dėl sąmatos keitimo[403].

Vėlesnėje kasacinio teismo praktikoje taip pat pripažįstama kreditorių susirinkimo teisė spręsti dėl bankroto administravimo išlaidų sąmatos pakeitimo nurodant, kad *kreditorių susirinkimas turi teisę kontroliuoti nustatomas administravimo išlaidas tiek mokumo atkūrimo plano rengimo procese (tvirtinti bankroto administravimo išlaidų sąmatą, ją keisti, nustatyti šių išlaidų mokėjimo tvarką), tiek mokumo atkūrimo plano vykdymo metu (keisti, nustatyti kitą administravimo išlaidų mokėjimo tvarką)*[404]. Tai reiškia, kad bankroto proceso metu, pasikeitus reikšmingoms aplinkybėms, bankroto administravimo išlaidų sąmata gali būti keičiama.

---

401 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169-219/2017.

402 Šiaulių apygardos teismo 2019 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-143-210/2019.

403 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169-219/2017.

404 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-219/2018.

Vienos pagrindinių bankroto administravimo išlaidų yra bankroto administratoriaus atlyginimas. Remiantis FABĮ 22 straipsnio 3 dalimi, pirmasis kreditorių susirinkimas, pritardamas plano projektui, nustato sumą, kuri turi būti sumokėta bankroto administratoriui už fizinio asmens bankroto procedūrų atlikimą bankroto proceso metu, įskaitant laikotarpį nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Nustatoma suma laikotarpiu nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos negali būti didesnė negu 3 MMA. FABĮ parengiamuosiuose darbuose nurodytas šios teisės normos tikslas yra geriau apsaugoti fizinio asmens bei jo kreditorių teises ir interesus. Todėl, įvertinus bankroto procedūrų kiekį ir laikotarpį iki plano patvirtinimo teisme, siūloma riboti bankroto administratoriaus atlyginimo sumą laikotarpiui nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos, kuri negali būti didesnė nei 3 MMA[405].

Bankroto administratoriaus teisinis pagrindas, nustatantis jam mokėtiną atlyginimą, yra **pavedimo sutartis**. Pagal FABĮ 22 straipsnio 4 dalį, bankroto administratoriaus atlyginimo suma nustatoma pavedimo sutartyje, sudarytoje tarp bankrutuojančio fizinio asmens ir bankroto administratoriaus, atsižvelgiant į tai, ar fizinis asmuo vykdo individualią ir (ar) ūkininko veiklą, į parduodamo fizinio asmens turto (taip pat ir įkeisto) rūšį ir jo kiekį, bankroto procedūrų kiekį ir sudėtingumą.

Bankroto administratoriaus atlyginimas turi atitikti jo atliekamus administravimo veiksmus, motyvuoti bankroto administratorių operatyviai atlikti jo kompetencijai priskirtas funkcijas. Kitaip tariant, bankroto administratoriaus atlyginimas turi atitikti jo vykdomų funkcijų pobūdį, mastą, bylos sudėtingumą[406]. Nustatant bankroto administratoriaus atlyginimo dydį reikia atsižvelgti ir į kreditorių bei paties bankrutuojančio asmens interesus[407]. Bankroto administravimo išlaidų dydis priklauso nuo to, ar fizinis asmuo vykdo individualią ir (ar) ūkininko veiklą, parduodamo turto rūšį ir jo kiekį, bankroto procedūrų kiekį ir sudėtingumą[408]. Taigi bankroto administratoriaus atlyginimo dydis turėtų priklausyti nuo skolininko ypatumų, jo vykdytos veiklos, turto ir kitų reikšmingų aplinkybių.

---

405 FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

406 Šiaulių apygardos teismo 2015 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-896-569/2015.

407 Šiaulių apygardos teismo 2016 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-443-569/2016.

408 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.

Teismų praktikoje nurodoma, kad nustatant bankroto administratoriaus atlyginimo dydį atsižvelgtina į taikomus bankroto administratoriaus atlyginimo dydžio kriterijus įmonių bankroto bylose – bankroto administratoriaus atlyginimo dydis turėtų atitikti protingumo, teisingumo, sąžiningumo kriterijus (CK 1.5 straipsnio 1 dalis) ir užtikrinti bankroto administratoriaus ir kreditorių interesų pusiausvyrą[409]. Įstatymas pripažįsta kreditorių susirinkimo teisę spręsti dėl bankroto administratoriaus atlyginimo dydžio, o teismas, spręsdamas dėl kreditorių susirinkimo patvirtinimo sąmatos, turėtų atlikti tik formalų tokio nutarimo teisėtumo vertinimą. Tokiu atveju teismas tik patikrina, ar patvirtintas administratoriaus atlyginimas atitinka FABĮ 22 straipsnio 4 dalyje nustatytus kriterijus ir teisingumo, protingumo, sąžiningumo reikalavimus.

Praktikoje pasitaiko ginčų dėl bankroto administratoriui nustatyto sėkmės mokesčio. Vadinamasis sėkmės mokestis įprastai yra bankroto administratoriui mokama atlyginimo suma, kuri yra išreiškiama konkrečia procentine dalimi, priklausančia nuo jo atlikto darbo rezultato, pavyzdžiui, realizuoto turto kainos. Toks atlyginimo skaičiavimas bankroto administratoriui turėtų būti laikomas papildoma paskata ieškoti efektyviausių skolininko turto realizavimo būdų, siekiant jį parduoti už kuo didesnę kainą, geriausiomis sąlygomis. Teismų praktikoje nagrinėtas ginčas dėl kreditorių susirinkimo sprendimo, kuriuo nustatytas bankroto administratoriui 6 proc. atlyginimą nuo nekilnojamojo turto pardavimo kainos. Kasacinės instancijos teismas nustatė, kad žemesnės instancijos teismai neįvertino, kokius realiai veiksmus turės atlikti administratorius, parduodamas nekilnojamąjį turtą, ar tai bus tik turto pardavimo proceso koordinavimas, ar jis turės atlikti kitus veiksmus, nepalygino galimo atlyginimo su atlyginimu, kuris būtų mokamas antstoliui už tokių pat veiksmų atlikimą. Sprendžiant dėl bankroto administratoriaus veiksmų dėl tokio turto realizavimo, taip pat turėjo būti vertinamas veiksmų reikalingumas, būtinumas, intensyvumas, sudėtingumas[410]. Taigi teismų praktikoje sėkmės mokestis bankroto administratoriui yra pripažįstamas kaip galima jo atlyginimo dalis fizinių asmenų bankroto procese. Tačiau, kilus ginčui dėl nustatyto sėkmės mokesčio dydžio, turėtų būti vertinama, ar nustatytas atlyginimas yra proporcingas, kokius veiksmus bankroto administratorius įsipareigoja atlikti. Taigi sėkmės mokestis turėtų būti mokamas, kai bankroto administratorius atlieka ne tik įprastus kompetencijai priskirtus veiksmus, tačiau atlieka papildomus ir veiksmus, kurie leidžia efektyviai realizuoti skolininko turtą.

Įstatyme reglamentuojama, iš kokio turto atlyginamos bankroto administravimo išlaidos. Pagal FABĮ 22 straipsnio 5 dalį, bankroto administravimo išlaidos apmokamos

---

409 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-219/2018.

410 *Ibid.*

iš fizinio asmens visų rūšių lėšų (gautų pardavus ir (ar) perdavus fizinio asmens turtą, fiziniam asmeniui grąžintų skolų, individualios ir (ar) ūkininko veiklos ir kitų fizinio asmens bankroto proceso metu gautų lėšų). Pardavus ar perdavus įkeistą turtą, bankroto administravimo išlaidoms gali būti skiriama ne daugiau kaip 15 procentų gautos lėšų sumos ar šio turto vertės, išskyrus atvejus, kai įkaito turėtojas, hipotekos kreditorius sutinka kitaip. Bankroto administravimo išlaidos apmokamos pirmiausia. Teismų praktikoje sistemiškai aiškinant FABĮ 22 straipsnio 1 ir 5 dalis, 29 straipsnio 1 dalį, nurodoma, kad šios teisės *normos nenustato galimybės nustatyti iki 15 procentų priemoką ar nustatyti administravimo išlaidų dydį procentais. Aptartas reglamentavimas numato galimybę dengti kreditorių susirinkimo patvirtintas administravimo išlaidas (išlaidos bankroto procedūroms atlikti ir atlyginimas bankroto administratoriui) ne tik iš fizinio asmens visų rūšių lėšų, bet ir įkeisto turto (pardavimo atveju nustatytą procentą skaičiuojant nuo gautų lėšų, perdavimo atveju – nuo turto vertės). Kitaip tariant, kreditorių susirinkimas gali nutarti, kad pardavus įkeistą turtą atitinkama dalis bus skiriama administravimo išlaidoms dengti. Tokiu atveju, hipotekos kreditoriaus ar įkaito turėtojo galimybė gauti reikalavimų patenkinimą sumažėtų administravimo išlaidoms dengti skirta suma*[411]. Taigi kreditoriai, disponuodami pakankamomis priemonėmis, gali kontroliuoti plano vykdymą, vertindami pagal susidariusią situaciją administravimo išlaidų dydį, ir, nustatę pagrindą, spręsti dėl šių išlaidų pakeitimo[412].

Skolininko turto realizavimas

Skolininko turto realizavimas yra reikšminga bankroto proceso administravimo dalis, nes nuo to, kaip efektyviai jis atliekamas, priklauso, kiek pajamų bus gauta iš skolininko turto ir kiek jų bus skirta kreditorių reikalavimams patenkinti. Kuo aukštesne kaina realizuojamas skolininko turtas, tuo didesne apimtimi gali būti tenkinami kreditorių reikalavimai, atlyginamos bankroto administravimo išlaidos. Skolininko turto realizavimo tvarką nustatančios teisės normos turi būti aiškinamos siekiant užtikrinti kuo efektyvesnį turto realizavimą už kuo didesnę kainą. Sprendžiant skolininko turto realizavimo klausimus fizinių asmenų bankroto procese (pradinės parduodamo turto kainos nustatymas, realizavimo būdas ir pan.) tikslinga įvertinti ir juridinių asmenų procese nustatytus pagrindinius turto realizavimo principus. JANĮ 85 straipsnyje nustatyta, kad juridinio asmens turtas parduodamas vadovaujantis šiais principais: 1) rinkos

[411] Vilniaus apygardos teismo 2017 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-915-866/2017.

[412] Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-761-777/2017.

kainos principu, reiškiančiu, kad turto pardavimo kaina turi būti nustatoma pagal analogiško turto pardavimo rinkoje kainas; 2) didžiausios kainos principu, reiškiančiu, kad turtą turi būti siekiama parduoti už didžiausią galimą kainą; 3) turto apyvartos greičio principu, reiškiančiu, kad turtas turi būti parduodamas taip, kad būtų užtikrintas kuo greitesnis jo grąžinimas į apyvartą ir vertės išsaugojimas.

Skolininko turto realizavimas kelia įvairių su žmogaus teisių apsauga susijusių klausimų. Minėta, kad fizinių asmenų bankroto procese problemų kelia kreditorių teisės į nuosavybę suvaržymas, nes jame yra nurašomi likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai. Tačiau taip pat teisės į nuosavybę apsaugos klausimų kyla ir vertinant skolininko teisės į nuosavybę suvaržymus. Skolininko nuosavybės teisės suvaržymas siejamas su šiame procese atliekamu skolininko turto administravimu ir realizavimu. EŽTT praktikoje nuosavybės sąvoka pagal Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnį turi autonomišką sampratą, kuri nėra apribota tik materialaus turto (angl. *material goods*) valdymo ir nepriklauso nuo vidaus teisėje taikomos formalios klasifikacijos, tam tikros kitos turtą sudarančios teisės ir interesai taip pat gali būti laikomi „nuosavybės teisėmis“, taigi ir „nuosavybe“ šios nuostatos prasme[413]. Nors EŽTT praktikoje nėra spręsti klausimai dėl skolininko nuosavybės teisės apsaugos fizinių asmenų nemokumo procese, tokie klausimai yra nagrinėti sprendžiant dėl šios teisės suvaržymo vykdymo procese. Tokio pobūdžio bylose nustatyti teisės į nuosavybę apsaugos ir jos suvaržymo standartai gali būti reikšmingi vertinant ir fizinių asmenų bankroto procese kylančius skolininko turto realizavimo klausimus[414].

Vertinant EŽTT formuojamą praktiką dėl skolininko turto realizavimo vykdymo procese ginčai kyla dėl teisingos skolininko turto kainos nustatymo, pasirinkto jo realizavimo būdo. Pavyzdžiui, teismas nusprendė, kad pareiškėjo teisė į nuosavybę nebuvo pažeista, nors jo namas buvo parduotas tik antrosiose varžytynėse už kainą, kuri buvo tris kartus mažesnė negu nustatyta turto rinkos vertė. Skolininkas, siekdamas išvengti namo pardavimo varžytynėse ir su tuo susijusios rizikos (mažesnės pardavimo kainos nei reali rinkos vertė), galėjo pasinaudoti teise parduoti namą ne varžytynėse, o savo pasirinktam pirkėjui[415].

Kitas klausimas gali būti skolininko realizuojamo turto tvarka. Vienoje byloje nustatyta, kad pareiškėjo skola vandens tiekimo įmonei buvo 124 Eur (skola kartu su

---

413 EŽTT 2020 m. gruodžio 1 d. sprendimas byloje *Makhmudova prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 61984/17, para. 78.

414 EŽTT 2007 m. liepos 10 d. sprendimas byloje *Kanala prieš Slovakiją*, pareiškimo Nr. 57239/00, para. 55.

415 EŽTT 2016 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Vrzić prieš Kroatiją*, pareiškimo Nr. 43777/13, para. 104.

visomis vykdymo išlaidomis sudarė 500 Eur). Varžytynėse pareiškėjo namas buvo parduotas už pusę jo rinkos vertės[416]. EŽTT sprendė, kad, įvertinus vykdymo procese taikytą priemonę (pareiškėjo būsto realizavimą), akivaizdžią disproporciją tarp priemonių ir skolos dydžio, valstybės institucijos turėjo pareigą atsargiai ir aiškiai vertinti kitas priimtinas, ne tokias skolininko teises varžančias priemones[417]. Taip pat teismas pažymėjo, kad vykdymo procesą reglamentuojantys teisės aktai numatė kitas priverstinio vykdymo priemones, pavyzdžiui, išieškojimą iš skolininko banko sąskaitoje esančių lėšų ar skolininko atlyginimo, ypač įvertinus tai, kad skola galėjo būti grąžinta per tam tikrą laiką. Be to, nors veiksminga kreditorių apsauga yra svarbi, šioje byloje nebuvo pagrįsta, kad pareiškėjo namo pardavimas buvo būtina priemonė tokio pobūdžio vykdymo procese[418]. Tokių kriterijų dėl skolininko turto realizavimo turėtų būti laikomasi ir fizinių asmenų bankroto procese, kuriame siekiama apsaugoti pagrindinius skolininko ir jo šeimos narių interesus, visų pirma, teisę į būstą. Dėl to šiame procese turtas turi būti realizuojamas taip, kad nebūtų paneigti ir minėti interesai, ypač tuo atveju, kai realizuojamas turtas, būtinas skolininko ir jo šeimos narių teisei į orumą užtikrinti.

Pagrindinius klausimus, susijusius su skolininko turto realizavimu, reglamentuoja FABĮ ir mokumo atkūrimo planas. Remiantis FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 3 punktu, mokumo atkūrimo plane turi būti nurodoma numatomo parduoti fizinio asmens turimo turto (taip pat ir įkeisto), į kurį teisės aktų nustatyta tvarka gali būti nukreiptas išieškojimas, sąrašas, turto pardavimo eiliškumas, terminai ir numatoma turto pardavimo kaina plano sudarymo metu. Taigi mokumo atkūrimo plane turi būti nurodyta, koks skolininko turtas, kokia kaina, eiliškumu ir tvarka turi būti realizuojamas.

Turto realizavimas bankroto procese turi tam tikrų skirtumų, palyginti su realizavimu juridinių asmenų bankroto procese. Fizinio asmens bankroto procese įprastai realizuojamas skolininkui priklausantis turtas skiriasi nuo juridinio asmens įprastai turimo turto, pavyzdžiui, gamybinės patalpos, gamybos įranga, reikalavimo teisės, intelektinės nuosavybės objektai ir pan. Fizinio asmens bankroto procese įprastai realizuojamas skolininkui priklausantis turtas, naudojamas individualių, asmeninių poreikių tenkinimui, pavyzdžiui, transporto priemonės, gyvenamasis būstas, ūkinės komercinės veiklos vykdymui reikalingi instrumentai ir pan. Tai lemia ir tokio turto realizavimo ypatumus. Turto realizavimas fizinio asmens bankroto proceso metu vyksta pagal aiškiai reglamentuotą procedūrą, kurios kiekviena stadija turi tam tikras

---

416 EŽTT 2017 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje *Vaskrsić prieš Slovėniją*, pareiškimo Nr. 31371/12, para. 81.

417 *Ibid*., para. 83.

418 *Ibid*., para. 86.

pasekmes, pavyzdžiui, parduodamo turto kainos mažinimas, jei turtas neparduodamas dvejose varžytynėse; galimybė kreditoriams perimti turtą ir pan[419].

Remiantis FABĮ 27 straipsnio 1 dalimi, **turtą parduoda bankroto administratorius** pagal mokumo atkūrimo plane nustatytą eiliškumą ir terminus. Atsižvelgęs į plane numatytą turto pardavimo kainą, parduodamo turto rinkos kainą, pradinę turto pardavimo kainą tvirtina kreditorių susirinkimas. Turto pardavimas pradedamas įsiteisėjus teismo nutarčiai patvirtinti mokumo atkūrimo planą. Jeigu turtas parduodamas už mažesnę kainą negu numatyta plane, būtinas fizinio asmens rašytinis sutikimas. Taigi skolininko turtą realizuoja bankroto administratorius, remdamasis mokumo atkūrimo plane nustatyta tvarka. Parduodamo skolininko turto kainos nustatymas yra kreditorių susirinkimo teisė, nes iš turto pardavimo pajamų bus tenkinami jų reikalavimai. Įstatymas nustato konkretų turto pardavimo pradžios momentą – **teismo nutarties patvirtinti mokumo atkūrimo planą įsiteisėjimo diena**. Todėl skolininko turtas anksčiau nei nustatytas terminas bankroto procese negali būti realizuojamas. Tačiau ši taisyklė neturėtų reikšti, kad iki turto realizavimo nėra galima atlikti veiksmų, reikalingų veiksmingai realizuoti skolininko turtui, pavyzdžiui, ieškoti galimų turto pirkėjų.

Vienas svarbiausių klausimų, susijusių su turto realizavimu, yra **pradinės parduodamo turto kainos nustatymas**. Skolininko turtas realizuojamas už kainą, kurią nustato kreditorių susirinkimas (FABĮ 26 straipsnio 4 punktas). Šią kainą kreditorių susirinkimas turi nustatyti remdamasis konkretaus turto rinkos kaina. Turto pardavimo kainos ir tvarkos nustatymas turi būti siejamas su skolininko ir kreditorių interesų pusiausvyros užtikrinimu. Pagal FABĮ nuostatas kreditorių susirinkimo prerogatyva yra nustatyti ir tvirtinti parduodamo turto vertę, t. y. kreditoriai turi teisę nustatyti didesnę turto pardavimo kainą nei buvo numatyta mokumo atkūrimo plane ar nustatyta nepriklausomo turto vertintojo[420]. Taip pat teismų praktikoje nurodoma, kad atsižvelgiant į kolektyvinį bankroto proceso pobūdį būtent kreditorių susirinkimas turi teisę (kartu ir pareigą) nuspręsti dėl pradinės nekilnojamojo turto pardavimo kainos. Atitinkamai tai reiškia, kad kreditorių susirinkimas turi teisę revizuoti nemokumo administratoriaus siūlomos turto pardavimo kainos pagrindimą siekiant bankrutuojančio asmens (skolininko) ir kreditorių interesų pusiausvyros[421]. Sprendžiant, ar kreditorių

---

419 Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1230-889/2020.

420 Kauno apygardos teismo 2019 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1631-390/2019.

421 Vilniaus apygardos teismo 2022 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1509-864/2022.

susirinkimo nustatyta pradinė varžytynėse parduodamo turto kaina yra pagrįsta, atitinka rinkos kainą, reikia įvertinti tai, kad pardavinėjant turtą varžytynėse turto kaina gali padidėti, jei parduodamas objektas yra patrauklus, norimas potencialiems pirkėjams ir, atitinkamai, jei nustatyta pradinė kaina neatitinka realios rinkos kainos (nėra susidomėjimo, poreikio), turtas bus parduodamas už pasiūlytą mažesnę kainą turto pardavimo iš varžytynių metu[422].

Vienas iš aspektų, kuris turėtų būti vertinamas sprendžiant dėl turto realizavimo tvarkos, yra konkretaus turto paskirtis ir skolininko interesai, susiję su jo naudojimu. Pavyzdžiui, teismų praktikoje nustatyta, kad skolininko transporto priemonės pardavimas buvo atidėtas iki paskutinio mokumo plano vykdymo pusmečio. Teismas sprendė, kad tokia tvarka pagrįsta, įvertinęs minėtos transporto priemonės vertę ir pareiškėjos galimybes naudojantis šia transporto priemone gauti daugiau pajamų (atitinkamai ir kreditorių reikalavimams patenkinti), t. y. vykdyti darbinę veiklą[423]. Sprendžiant dėl skolininko turto realizavimo, turi būti įvertinta, kokioje bankroto proceso stadijoje turtą būtų pagrįsta parduoti. Jeigu skolininkas konkretų turtą naudoja veiklai, iš kurios gaunamos pajamos, tikslinga tokį turtą realizuoti mokumo atkūrimo plano vykdymo pabaigoje, nes taip būtų tenkinami tiek skolininko, tiek kreditorių interesai.

Įstatymas nustato specialią skolininko **nekilnojamojo turto** pardavimo tvarką. Remiantis FABĮ 27 straipsnio 2 dalimi, nekilnojamasis turtas parduodamas varžytynėse Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka. Su fiziniu asmeniu suderintą kito ir dvejose varžytynėse neparduoto nekilnojamojo turto pardavimo kainą ir tvarką nustato kreditorių susirinkimas, atsižvelgdamas į FABĮ 28 straipsnyje nustatytas atskirų rūšių turto pardavimo ypatybes. Remiantis CK 4.2 straipsnio 1–2 dalimi, nekilnojamaisiais daiktais laikomi daiktai, kurie yra nekilnojami pagal prigimtį ir pagal savo prigimtį kilnojami daiktai, kuriuos nekilnojamaisiais pripažįsta įstatymai. Nekilnojamieji daiktai pagal prigimtį yra žemės sklypas ir su juo susiję daiktai, kurie negali būti perkeliami iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės. FABĮ išsamiai varžytynių tvarkos nereglamentuoja. Turto pardavimo iš varžytynių vykdymo tvarka reglamentuojama Turto pardavimo iš varžytynių vykdomo bankroto proceso metu tvarkos apraše[424]. Turto pardavimas varžytynėse užtikrina turto išviešinimą ir sudaro sąlygas jį parduoti už kuo didesnę kainą (rinkos kainą).

---

422 Panevėžio apygardos teismo 2021 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-271-755/2021.

423 Vilniaus apygardos teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1587-781/2017.

424 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 1328 „Dėl Turto pardavimo iš varžytynių vykdomo bankroto proceso metu tvarkos aprašo patvirtinimo“ (TAR, 2019-12-31, Nr. 2019-21696).

Įkeisto turto pardavimas

FABĮ 27 straipsnio 3 dalyje numatyta įkeisto turto pardavimo tvarka ir galimybė įkeitimo ar hipotekos kreditoriui perimti įkeistą turtą. Turto perėmimas gali įvykti tiek po pirmųjų, tiek po antrųjų neįvykusių varžytynių, todėl turtą parduodant bankroto procese nebūtų kliūčių perimti turtą net už mažesnę kainą nei buvo nupirkta įvykusiose varžytynėse[425]. Nors FABĮ 27 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta hipotekos kreditoriaus pirmumo teisė gauti savo reikalavimų patenkinimą pardavus jo naudai įkeistą turtą, tai nereiškia, kad neturi būti siekiama parduoti turto už kuo didesnę kainą, kad hipotekos kreditorius gali spręsti dėl kainos nustatymo ir pan., nes tuo atveju, kai pardavus įkeistą turtą gaunama didesnė suma nei reikia hipotekos kreditoriaus reikalavimams patenkinti, lėšų likutis skiriamas kitų kreditorių reikalavimams patenkinti. Taigi, nuo įkeisto turto pardavimo kainos tiesiogiai gali priklausyti ir galimybė kitiems kreditoriams gauti savo reikalavimų patenkinimą[426]. Minėtos teisės normos pakeitimo parengiamuosiuose dokumentuose nurodoma, kad *siekiant optimizuoti fizinio asmens bankroto procedūrų administravimo išlaidas, siūloma nustatyti, kad ne visas įkeistas, o tik tas įkeistas turtas, kurio pradinė pardavimo kaina nėra mažesnė nei išlaidos varžytynėms, būtų parduodamas varžytynėse*[427].

FABĮ 27 straipsnio 3 dalyje nustatyta gana sudėtinga turto realizavimo tvarka. Visų pirma, įkeisto turto realizavimo būdas priklauso nuo jo pradinės pardavimo kainos:

- įkeistas turtas, kurio pradinė pardavimo kaina **nėra mažesnė** negu atlyginimas už varžytynių vykdymą, parduodamas varžytynėse Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka, apie tai pranešus įkaito turėtojui ir (ar) hipotekos kreditoriui;
- įkeistas turtas, kurio pradinė pardavimo kaina **mažesnė** negu atlyginimas už varžytynių vykdymą, parduodamas kreditorių susirinkimo nustatyta tvarka, kaip nurodyta šio straipsnio 2 dalyje.

Taigi įstatymas nustato, kad tuo atveju, kai įkeisto turto pradinė pardavimo kaina nėra mažesnė nei atlyginimas už varžytynių vykdymą, toks turtas parduodamas varžytynėse Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka, apie tai pranešus įkaito turėtojui ir (ar) hipotekos kreditoriui. Taip įkeitimo ir (ar) hipotekos kreditoriui sudaromos sąlygos perimti įkeistą turtą.

---

425 Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1442-460/2017.

426 Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1678-866/2018.

427 FABĮ 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XI-2000 aiškinamasis raštas.

Įkaito turėtojas ir (ar) hipotekos kreditorius ne vėliau kaip per 20 dienų nuo varžytynių paskelbimo neįvykusiomis dienos gali kreiptis į kreditorių susirinkimą su pasiūlymu perimti šiose varžytynėse neparduotą įkeistą turtą už šiose varžytynėse nustatytą pradinę pardavimo kainą, o kai varžytynės neįvyko dėl to, kad pirkėjas per nustatytą terminą nesumokėjo visos sumos, – už tą kainą, kuria jis buvo perkamas paskelbtose neįvykusiose varžytynėse. Jeigu perimamo turto kaina yra didesnė negu įkaito turėtojo ir (ar) hipotekos kreditoriaus teismo patvirtinti reikalavimai, susidaręs skirtumas turi būti įmokėtas į depozitinę sąskaitą ne vėliau kaip per 10 dienų nuo šio turto perdavimo dienos. Jeigu įkeistas turtas neparduodamas dvejose varžytynėse ir šio turto neperima įkaito turėtojas ir (ar) hipotekos kreditorius, įkeisto turto pardavimo kainą ir tvarką nustato kreditorių susirinkimas. Kai pirkėjas sumoka visą kainą už nupirktą įkeistą turtą, įkaito turėtojui ir (ar) hipotekos kreditoriui priklausanti suma, atskaičius bankroto administravimo išlaidoms, susijusioms su šio turto administravimu, apmokėti kreditorių susirinkimo patvirtintą sumą, kuri negali būti didesnė negu FABĮ 22 straipsnio 5 dalyje nurodyta suma, ne vėliau kaip per 10 dienų nuo šios kainos gavimo dienos turi būti pervesta į įkaito turėtojo ir (ar) hipotekos kreditoriaus nurodytą sąskaitą. Visais atvejais, kai bankroto administratorius perduoda neparduotą įkeistą turtą įkaito turėtojui ir (ar) hipotekos kreditoriui, šie ne vėliau kaip per 10 dienų nuo turto perdavimo dienos apmoka kreditorių susirinkimo patvirtintoje bankroto administravimo išlaidų sąmatoje nustatytas su šio turto administravimu susijusias bankroto administravimo išlaidas, kurios negali būti didesnės negu FABĮ 22 straipsnio 5 dalyje nustatytas apribojimas. Pardavus įkeistą turtą, hipoteka (įkeitimas) pasibaigia. Bankroto administratorius įstatymų nustatyta tvarka perduoda notarui ar teismui (priverstinės hipotekos atveju) duomenis apie hipotekos (įkeitimo) pabaigą.

Skolininko teisė pasiūlyti turto pirkėją

Vienas iš skolininko turto realizavimo būdų yra jo pardavimas skolininko pasiūlytam pirkėjui. Taip sudaromos galimybės realizuoti skolininko turtą ne varžytynėse, bet parduoti jo pasiūlytam turto pirkėjui.

FABĮ 27 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad iki varžytynių paskelbimo dienos fizinis asmuo gali surasti ir pasiūlyti bankroto administratoriui turto pirkėją. Jeigu pirkėjas iki varžytynių paskelbimo dienos į depozitinę sąskaitą įmoka pinigų sumą, ne mažesnę už pradinę varžytynėse parduoti numatomo turto pardavimo kainą, varžytynės neskelbiamos. Taigi įstatymas nekonkretizuoja, ar fizinis asmuo gali surasti ir pasiūlyti turto pirkėją iki pirmųjų ar antrųjų varžytinių, tačiau numato, kad parduodamo turto kaina negali būti mažesnė už pradinę varžytinėse parduoti numatomo turto pardavimo kainą.

Turto pardavimas skolininko pasiūlytam pirkėjui įtvirtintas ir priverstinį vykdymo procesą reglamentuojančiose teisės normose (CPK 704 straipsnis). FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose nurodyta, kad šis skolininko turto realizavimo būdas pagrįstas būtent CPK 704 straipsnyje nustatyta tvarka[428].

Aiškindamas tokį turto pardavimo būdą vykdymo procese kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad tai vienas iš priverstinio skolininko turto realizavimo būdų[429]. Skolininko turto pardavimas jo nurodytam pirkėjui turi pirmenybę prieš turto pardavimą iš varžytynių, nes taip realizuojant turtą sumažinamos galimos vykdymo išlaidos ir greičiau patenkinami kreditorių interesai. Toks skolininko turto pardavimo būdas turi būti taikomas, nes atitinka tiek išieškotojo (pirkėjo sumokama suma padengia įsiskolinimą ir vykdymo išlaidas, išieškojimas vyksta operatyviau), tiek ir skolininko interesus (šis turi galimybę aktyviau dalyvauti turto pardavimo procese, siekti, kad turtas būtų parduotas už kainą, atitinkančią skolininko interesus)[430].

Vertinant skolininko turto pardavimą jo pasiūlytam pirkėjui vykdymo procese akcentuotina, kad turto pardavimas jo nurodytam pirkėjui turi **prioritetą** prieš turto pardavimą iš varžytynių, nes taip realizuojant turtą sumažinamos galimos vykdymo išlaidos ir efektyviau patenkinami kreditorių interesai. Realizuojant skolininko turtą iki varžytynių taip pat sudaromos sąlygos veiksmingiau realizuoti turtą, išvengti ne visada sėkmingo turto pardavimo varžytynėse ir papildomų išlaidų, taip sudarant sąlygas gauti už skolininko turtą didžiausią įmanomą kainą. Skolininko bankroto procese, kaip ir turto pardavimo varžytynėse, šiuo būdu taip pat siekiama parduoti skolininko turtą už kainą, kuri labiausiai atitiktų kreditorių ir bankrutuojančio asmens interesų pusiausvyrą, tačiau iš esmės tai įvykdyti operatyviau, neorganizuojant turto pardavimo varžytynėse.

FABĮ 27 straipsnio 4 dalyje nustatytas turto pardavimo būdas taikomas įvykdžius dvi sąlygas:

- fizinio asmens surastas ir pasiūlytas pirkėjas turi iki varžytynių pradžios įmokėti į depozitinę sąskaitą lėšas už turto pardavimą;
- ši įmokėta suma yra ne mažesnė kaip pradinė varžytynėse parduodamo turto pardavimo kaina[431].

---

428 FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

429 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-315-469/2015.

430 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-247/2008.

431 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-453-313/2018.

Taikant minėtą teisės normą praktikoje kyla klausimas, kaip turėtų būti aiškinama sąvoka „pradinė varžytynėse parduoti numatomo turto pardavimo kaina“. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad ši teisės norma nustato elementus, kuriais remdamasis (juos įvertinęs) kreditorių susirinkimas nustato pradinę varžytynėse parduoti numatomo turto pardavimo kainą: *Pirma, atsižvelgiama į mokumo atkūrimo plane šio plano sudarymo metu nustatytą turto pardavimo kainą (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 3 punktas), antra, atliekamas turto vertinimas parduodamo turto rinkos kainai nustatyti, trečia, kreditorių susirinkimas, atsižvelges į mokumo atkūrimo plane numatytą turto pardavimo kainą (jei turtas parduodamas už mažesnę kainą nei numatyta plane, būtinas fizinio asmens rašytinis sutikimas), šio turto rinkos kainą, priima sprendimą dėl pradinės turto pardavimo kainos. Pradinė turto pardavimo kaina iš esmės siejama su parduodamo turto rinkos kaina*[432]. Taigi siekiant nustatyti minėtą kainą turi būti įvertinamos reikšmingos aplinkybės.

Taip pat teismų praktikoje aiškinant FABĮ 27 straipsnio 4 dalį nurodoma, kad *surasto pirkėjo mokama pradinė turto pardavimo kaina iš esmės yra pirmosioms varžytynėms kreditorių susirinkimo nustatyta kaina*[433]. Taigi FABĮ pardavimas varžytynėse už pradinę numatomo turto pardavimo kainą suprantamas kaip pirmosioms varžytynėms nustatyta kaina.

Turto pardavimas skolininko pasiūlytam pirkėjui bankroto procese yra pagrįstai laikytinas prioritetiniu turto realizavimo būdu. Skolininkas, geriausiai žinodamas savo turto ypatumus, gali pats siekti surasti turto pirkėją. Toks turto pardavimas yra naudingas bankroto procese dalyvaujantiems asmenims, nes skolininko turtas realizuojamas operatyviau, išvengiama varžytynių organizavimo. Skolininko kreditorių interesus realizuojant turtą tokiu būdu užtikrina ir tai, kad kreditoriai turi teisę nustatyti pradinę parduodamo turto kainą.

Remiantis FABĮ 27 straipsnio 5 dalimi, neparduotas turtas kreditoriaus (kreditorių) prašymu ir kreditorių susirinkimo sutikimu gali būti perduodamas kreditoriui (kreditoriams). Jeigu perduodamo turto kaina yra didesnė negu kreditoriaus (kreditorių) teismo patvirtinti reikalavimai, susidaręs skirtumas turi būti įmokėtas į depozitinę sąskaitą ne vėliau kaip per 10 dienų nuo šio turto perdavimo dienos. Turto perdavimo aktą tvirtina bankroto administratorius.

Pagal FABĮ 27 straipsnio 6 dalį bankroto proceso metu sudaroma rašytinė nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutartis. Kilnojamojo turto ir nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutartis, pardavimo iš varžytynių aktas arba perdavimo aktas yra nuosavybės teisę patvirtinantys dokumentai ir neturi būti sudaromi notarine forma. Atitinkama teisės norma, reglamentuojanti sutarties formą, nustatyta ir CK

[432] *Ibid.*

[433] *Ibid.*

6.393 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo sutartis turi būti notarinės formos, išskyrus bankroto proceso metu sudaromas nekilnojamojo daikto pirkimo-pardavimo sutartis.

Bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto realizavimas

Skolininkas gali turėti turto, priklausančio ne tik jam asmeniškai, bet ir kitiems asmenims (bendroji nuosavybė). Bendrosios nuosavybės teise skolininko ir kitų bendrasavininkių valdomas turtas taip pat gali būti realizuojamas bankroto procese. CK 4.73 straipsnyje nustatytos dvi bendrosios nuosavybės teisės rūšys: bendroji jungtinė ir bendroji dalinė. Skolininko bendrosios nuosavybės teise valdomas turtas taip pat gali būti realizuojamas. Tuo atveju, kai skolininkui priklauso bendras su kitais asmenimis turtas ir skolininko turto dalis nenustatyta, kyla klausimas, kad toks skolininko turtas turi būti realizuojamas. Siekiant tokį turtą realizuoti, visų pirma, turi būti nustatyta, kokia konkreti tokio turto dalis priklauso skolininkui. Nustačius tokią dalį, gali būti sprendžiamas jos realizavimo klausimas.

FABĮ 27 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad jeigu fiziniam asmeniui priklausanti turto, kuris yra bendras su kitais asmenimis, dalis nenustatyta, bankroto administratorius pasiūlo fiziniam asmeniui, o reikiamais atvejais ir bendrosios nuosavybės dalyviams kreiptis su prašymu į teismą dėl fizinio asmens turto dalies, esančios bendra su kitais asmenimis nuosavybe, nustatymo. Fizinio asmens dalis bendrojoje nuosavybėje nustatoma teismo nutartimi. Nustatydamas nekilnojamojo daikto fizinio asmens dalį, teismas kartu turi nustatyti naudojimosi fiziniam asmeniui priklausančia nekilnojamojo daikto dalimi tvarką. Įsiteisėjus teismo nutarčiai, kuria nustatyta bendrąja nuosavybe esančio turto fizinio asmens turto dalis, ši fizinio asmens turto dalis parduodama šiame straipsnyje ir FABĮ 28 straipsnyje nustatyta tvarka.

Taigi FABĮ 27 straipsnio 7 dalyje reglamentuojama skolininko turto dalies, kuri yra bendra su kitais asmenimis nuosavybėn, nustatymo tvarka. Šią tvarką nustatyti reikia tam, kad būtų galima išsiaiškinti, kokia konkreti turto dalis priklauso skolininkui ir ją galima realizuoti bankroto procese.

Pagal nustatytą tvarką, kai bankroto administratorius nustato, kad skolininkas turi turto, kurį valdo su kitais asmenimis (bendraturčiais) ir nėra nustatyta jo dalis, bankroto administratorius kreipiasi į skolininką ir (ar) bendraturčius, siūlydamas kreiptis į teismą dėl skolininko turto dalies nustatymo. Teismas, gavęs tokį skolininko ar bendraturčio prašymą, nustato nutartimi skolininko dalį ir naudojimosi skolininkui priklausančia

nekilnojamojo daikto dalimi tvarką. Vertinant tokią skolininko turto dalies nustatymo tvarką kyla klausimas, kokia tvarka bankroto administratorius turi pasiūlyti skolininkui ir (ar) bendraturčiams kreiptis į teismą dėl skolininko turto dalies nustatymo. Pirmiausia pats skolininkas turi teisę kreiptis į teismą su prašymu dėl jo turimo turto dalies nustatymo, siekdamas užtikrinti veiksmingą bankroto procesą. Skolininkui tokio veiksmo neatliekant bankroto administratorius turėtų informuoti apie tokią galimybę skolininką ir jo bendraturčius. Tačiau jiems per protingą terminą nesikreipiant į teismą dėl skolininko turto dalies nustatymo svarstytina, ar tokiu atveju pats bankroto administratorius, įgyvendindamas jo kompetencijai priskirtus veiksmus, neturėtų kreiptis į teismą skolininko vardu, prašydamas nustatyti jam priklausančio turto dalį ir turto naudojimo tvarką. Pažymėtina, kad įstatyme bankroto administratoriaus funkcijos apibrėžiamos plačiai. Remiantis FABĮ 12 straipsnio 2 dalies 9 punktu, nuo teismo nutarties patvirtinti mokumo atkūrimo planą įsiteisėjimo dienos bankroto administratorius gina fizinio asmens ir visų kreditorių teises ir teisėtus interesus. Taigi bankroto administratorius turi atlikti veiksmus, kurie reikalingi skolininko ir jo kreditorių interesų apsaugai. Taip būtų sudarytos sąlygos operatyviam skolininko turto realizavimui bankroto procese.

Skolininko įkeisto turto, priklausančio jam ir kitam bendraturčiui, iš kurio vykdomas išieškojimas vykdymo procese, realizavimas

Praktikoje galima situacija, kai kreditorius reikalauja išieškoti skolą iš bendraskolių fizinių asmenų, kuriems bendrosios nuosavybės teise priklauso turtas, tačiau **ne visiems jų yra iškelta bankroto byla** ir antstolis išieškojimą iš bendraturčių, kuriems nėra iškelta bankroto byla, yra nukreipęs į šį turtą. Tokiu atveju kyla klausimas: kaip turi būti suderinami turto realizavimo veiksmai bankroto ir priverstinio vykdymo procese? Ar turto realizavimas tokiu atveju turėtų būti vykdomas priverstinio vykdymo procese ar bankroto procese? Ar tokiu atveju reikšminga, kada buvo pradėti atitinkami priverstinio vykdymo veiksmai ir bankroto procese? Kaip užtikrinti bendraturčio, dėl kurio atliekami priverstinio vykdymo veiksmai, ir skolininko, kuris bankrutuoja, kreditorių interesus? Ar savo atliekamas funkcijas turėtų derinti bankroto administratorius ir antstolis?

Siekiant spręsti nurodytas problemas, FABĮ 27 straipsnis 2018 m. gegužės 17 d. įstatymu Nr. XIII-1154 buvo papildytas 8 dalimi (papildymas įsigaliojo 2018 m. birželio 26 d.). Priėmęs šią teisės normą įstatymų leidėjas sureguliavo bankrutuojančiam ir nebankrutuojantiems asmenims bendrąja jungtine ar bendrąja daline nuosavybe

priklausančio turto pardavimo tvarką[434]. FABĮ 27 straipsnio naujos 8 dalies priėmimo aiškinamuosiuose dokumentuose nurodoma, kad šia teisės norma *siekiama teisinio aiškumo, t. y. kad būtų įstatymo lygmeniu nustatyta galimybė bendraturčių, tarp kurių ne visi bankrutuoja, turtą, siekiant ekonomiškumo, bendraturčio ar kreditoriaus prašymu parduoti kaip vientisą objektą (tais atvejais, kai toks pardavimas leidžia tikėtis didesnės kainos ir kai pagal kelių bendraturčių prievoles išieškojimas yra nukreiptas į bendrą turtą). Kadangi kiekvienu atveju bendro turto kaip vientiso turtinio objekto pardavimo tikslingumas vertintinas individualiai, paliekama teismo kontrolė – bendraturčių bendras turtas kaip vientisas objektas gali būti parduodamas teismo leidimu, teismui nurodant, ar bankroto administratorius, ar antstolis turi turtą parduoti. Kitais atvejais, t. y. kai yra nebankrutuojančių bendraturčių, iš kurių išieškojimo iš šio turto nevykdo ir antstolis, Projekto 9 straipsnyje nurodyta tvarka bendraturčių turtas kaip vienetas gali būti parduodamas tik gavus nebankrutuojančių bendraturčių (iš kurių išieškojimo iš šio turto nevykdo ir antstolis) sutikimą dėl viso turto pardavimo*. Taigi galima teigti, kad priimant FABĮ 27 straipsnio 8 dalį buvo siekiama pašalinti teisinio reguliavimo spragas dėl bankrutuojančiam asmeniui ir kitiems asmenims bendrąja nuosavybe priklausančio turto pardavimo, nes iki šios teisės normos priėmimo galioję teisės aktai nereglamentavo fizinio asmens bankroto byloje galimybės bendrosios nuosavybės teise priklausantį turtą parduoti kaip vientisą turtinį objektą, nors to ir nedraudė.

Išieškojimas iš hipoteka įkeisto turto vykdomas pagal bendras vykdymo proceso taisykles su išieškojimo iš hipoteka įkeisto turto ypatumais (CPK 745 straipsnio 1 dalis), o kai skolininkui (įkeisto turto savininkui) pradėta bankroto procedūra, įkeistas turtas parduodamas ir hipotekos kreditorių reikalavimai tenkinami ĮBĮ ar FABĮ nustatyta tvarka (CPK 746 straipsnio 5 dalis). Priverstinio vykdymo procese hipotekos kreditoriaus skolos išieškojimą iš hipoteka įkeisto turto ir šio turto pardavimą įprastai organizuoja ir vykdo antstolis CPK normų nustatyta tvarka. Tačiau skolininkui bankrutuojant pagal FABĮ išieškojimą iš hipoteka įkeisto turto ir jo pardavimą vykdo bankroto administratorius atitinkamuose (bankroto) įstatymuose nustatyta tvarka. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad bet kuriuo atveju realizuojant turtą turi būti siekiama jį parduoti už kuo didesnę kainą: <...> *kreditoriaus reikalavimu parduodant hipoteka įkeistą skolininko turtą siekiama gauti kiek įmanoma didesnę kainą, nes tai atitinka tiek kreditoriaus, tiek skolininko interesus. Šiuo tikslu CPK normose nustatyta tvarka skelbiamos ir vykdomos varžytynės. Juridinio ir fizinio asmens bankroto atveju siekiama patenkinti kuo daugiau kreditorių reikalavimų, išsaugant ir užtikrinant kreditorių bei nemokaus asmens interesų pusiausvyrą. Tuo tikslu bankroto administratorius bankroto normų nustatyta tvarka organizuoja ir vykdo nemokaus asmens turto, įskaitant įkeistą hipoteka, varžytynes. Taigi parduodant skolininko (tiek*

[434] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-219/2019.

mokaus, tiek bankrutuojančio) turtą kreditorių reikalavimams tenkinti visais atvejais siekiama jį parduoti už didesnę kainą, nes tai atitinka kreditorių ir skolininko interesus bei užtikrina jų pusiausvyrą[435]. Toks tikslas yra suprantamas ir pagrįstas, nes bankroto ir priverstinio vykdymo procese realizuojant skolininko turtą priverstine tvarka, siekiama gauti kuo didesnę kainą, iš kurios tenkinami kreditorių reikalavimai, administravimo (vykdymo) išlaidos.

Taip pat kasacinis teismas nurodė, kad vieno iš turto bendrasavininkių bankroto bylos iškėlimas lemia įkeisto turto pardavimą FABĮ nustatyta tvarka: <...> *tuo atveju, kai vienam iš bendraskolių fizinių asmenų iškeliama bankroto byla, tai abiem bendraskoliams bendrosios dalinės nuosavybės teise priklausantis ir hipoteka įkeistas turtas, nustačius teisiškai reikšmingas aplinkybes <...>, parduodamas FABĮ nustatyta tvarka, t. y. tokio turto pardavimą varžytynėse vykdo bankroto administratorius ir įstatymo nustatyta tvarka turtas įkaito davėjo pasiūlytam pirkėjui gali būti parduodamas tik tuo atveju, jei toks asmuo siekia įsigyti ne dalį, o visą įkeistą turtinį vienetą*[436].

Aiškinant minėtą turto realizavimo tvarką teismų praktikoje nurodoma, kad turi būti išskiriamos dvi situacijos:

- kai parduodamas keliems asmenims bendrosios nuosavybės teise priklausantis turtas, tačiau ne visiems bendraturčiams iškelta bankroto byla ir antstolis išieškojimą iš bendraturčių, kuriems nėra iškelta bankroto byla, yra nukreipęs į šį turtą. Tokiu atveju teismas bendraturčio ar kreditoriaus prašymu, gavęs visų bendraturčių sutikimą, gali leisti bankroto administratoriui arba antstoliui parduoti visą turtą, jeigu toks turto pardavimas tikėtinai leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis. Būtent šią situaciją ir reguliuoja FABĮ 27 straipsnio 8 dalis;
- kai yra siekiama parduoti turtą, kuris priklauso ir nebankrutuojančiam bendraturčiui, tačiau jo atžvilgiu antstolio atliekami išieškojimo veiksmai iš šio turto nėra vykdomi. Šiai situacijai FABĮ 27 straipsnio 8 dalis nėra taikoma, todėl, užtikrinant nuosavybės teisių apsaugą, bendraturčių turtas kaip vienetas tokiais atvejais gali būti parduodamas tik gavus nebankrutuojančių bendraturčių sutikimą parduoti visą turtą[437].

FABĮ 27 straipsnio 8 dalyje nustatyta taisyklė taikytina tuo atveju, kai

- bendraturčio, kuriam nėra iškelta bankroto byla, skoloms dengti CPK nustatyta tvarka yra užvesta vykdomoji byla;

---

[435] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-199-219/2018.

[436] *Ibid*.

[437] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2020.

- antstolis išieškojimą iš tokio bendraturčio yra nukreipęs į bendrosios nuosavybės teise priklausantį turtą;
- gautas visų bendraturčių sutikimas;
- toks turto pardavimas tikėtinai leistų už jį gauti didesnę kainą negu turto pardavimas dalimis.

Vienoje pirmųjų kasacinio teismo bylų, kuriose buvo sprendžiama dėl FABĮ 27 straipsnio 8 dalies taikymo, nustatyta, kad suinteresuotas asmuo (hipotekos kreditorius) prašė atsisakyti tvirtinti mokumo atkūrimo planą, o teismui nusprendus šį planą patvirtinti, leisti skolininkui ir kitam asmeniui priklausantį ir banko naudai įkeistą butą, parduoti skolininko bankroto procese visą kaip nedalomą turtinį vienetą; pardavus turtą gautą sumą paskirstyti taip: iš gautos sumos leisti atskaityti įkeisto turto vertinimo, su pardavimu susijusias išlaidas, banko mokesčius ir 1/2 hipotekos išregistravimo mokesčio, o likusią sumą padalyti pusiau, t. y. 1/2 dalį paliekant skolininko bankroto procese, o 1/2 dalį pervedant antstoliui, kad šis pervestas lėšas paskirstytų CPK nustatyta tvarka. Byloje buvo nustatyta, kad skolininkas ir nebankrutuojanti jo sutuoktinė paėmė iš suinteresuoto asmens (banko) kreditą ir pagal sutarties sąlygas tapo banko solidariaisiais skolininkais, o kredito grąžinimui užtikrinti hipoteka įkeitė butą (duomenys neskelbtini). Kadangi skolininkai kredito sutarties sąlygų nevykdė, buvo išduotas vykdomasis įrašas dėl priverstinio skolos išieškojimo iš abiejų skolininkų – įkaito davėjų – ir išieškojimas buvo nukreiptas į įkeistą turtą, tačiau, vėliau skolininkui iškėlus bankroto bylą, išieškojimas iš šio skolininko buvo sustabdytas.

Pirmosios instancijos teismas suinteresuoto asmens prašymą atmetė ir nustatė, kad skolininko bendraturtė nesutiko su savo turto dalies pardavimu bankroto byloje, o pagal FABĮ 27 straipsnio 8 dalies nuostatas teismas gali leisti bankroto administratoriui arba antstoliui parduoti visą turtą tik tuo atveju, kai yra gauti visų bendraturčių sutikimai. Teismas patvirtinimo mokumo atkūrimo planą. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą. Kasacinis instancijos teismas šioje byloje panaikino teismų nutartis ir grąžino bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui.

Aiškindamas FABĮ 27 straipsnio 8 dalyje nustatytos taisyklės tikslus kasacinis teismas nurodė, kad bendraturčių nesutikimas dėl įkeisto turto pardavimo kaip vientiso objekto neturėtų savaime užkirsti kelio tokiam turto realizavimui ir teismas turėtų įvertinti reikšmingas aplinkybes, kokiu būdu toks turtas turėtų būti realizuojamas: *<...> tuo atveju, kai vienas, keli ar visi skolininkai, į kurių bendrosios nuosavybės teise valdomą hipoteka įkeistą turtą yra nukreiptas skolų išieškojimas FABĮ ir CPK nustatyta tvarka, nesutinka parduoti bendrosios nuosavybės teise valdomo turto kaip turtinio vieneto, teismas turi aiškintis nesutikimo aplinkybes (priežastis) ir pagal bylos duomenis spręsti dėl galimybės parduoti turtą kaip*

turtinį vienetą brangiau nei parduodant jį dalimis. Nustatęs, kad turtas pagal bylos duomenis gali būti brangiau parduotas kaip vientisas objektas, o atsisakymas jį parduoti tokiu būdu yra savitikslis, neatitinkantis siekio realizuoti turtą kuo palankesnėmis sąlygomis, patenkinti kuo daugiau kreditorių reikalavimų, ir neužtikrinantis suinteresuotų asmenų (kreditoriaus, bankrutuojančio asmens ir nebankrutuojančio skolininko bendraturčio) interesų pusiausvyros, teismas turi diskreciją leisti jį parduoti kaip turtinį vienetą[438].

Kasacinis teismas nurodė, kad bylą nagrinėję teismai nepagrįstai suabsoliutino skolininko sutuoktinės nesutikimą parduoti butą kaip turtinį vienetą, nenustatė ir nepalygino įkeisto turto, kaip turtinio vieneto, ir bendraturčiams priklausančių atskirų jo dalių galimų pardavimo kainų, siekdamas užtikrinti tiek kreditoriaus, tiek skolininkų (bendraturčių) interesą, kad turtas būtų parduotas už didesnę kainą. Taip pat teismas pabrėžė, kad *spręsdamas turto pardavimo tvarkos, leidimo parduoti įkeistą turtą kaip turtinį vienetą bankroto procese klausimus, teismas negali teisiškai reikšmingų aplinkybių nustatyti vien remdamasis vienos ar kitos bylos šalies nuomone dėl didesnės turto kainos parduodant jį vienu ar kitu būdu*[439]. Taigi kasacinis teismas pripažino, kad vien bendraturčio nesutikimas dėl turto pardavimo specialia FABĮ nustatyta tvarka neužkerta kelio FABĮ 27 straipsnio 8 dalies taikymui. Esant tokiai situacijai teismas turėtų vertinti nesutikimo priežastis, kitas reikšmingas aplinkybes, susijusias su veiksmingo fizinio asmens bankroto proceso užtikrinimu. Taip pat viena reikšmingų aplinkybių tokiu atveju nustatant suinteresuotų asmenų interesų balansą yra ir bendraturčių pagrindinių teisių, visų pirma, teisės į privatų gyvenimą ir gyvenamąjį būstą užtikrinamas, kai ketinama realizuoti gyvenamąjį būstą. Tokiu atveju teismas turėtų atsižvelgti, kaip minėtos bendraturčių teisės bus užtikrintos nusprendus realizuoti turtą kaip turtinį vienetą.

Atskirų rūšių turto pardavimo ypatumai

Dėl tam tikro turto specifiškumo įstatyme nustatytos specialios turto pardavimo taisyklės. Tokių specialių turto pardavimo taisyklių reikia norint apsaugoti skolininko ir (ar) jo artimųjų interesus ir sudaryti sąlygas operatyviau, ekonomiškiau parduoti turtą.

Įstatyme nustatytas speciali būsto, kuriame gyvena skolininko artimieji, pardavimas. Remiantis FABĮ 28 straipsnio 1 dalimi, kai kartu su fiziniu asmeniu gyvena

[438] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-219/2019.

[439] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-219/2019.

jo nepilnamečiai vaikai (įvaikiai) ir (ar) jo globojami (rūpinami) asmenys, vienintelis gyvenamasis būstas, taip pat ir įkeistas, teismo sprendimu gali būti parduodamas ne anksčiau negu po 6 mėnesių nuo plano ar nuo pakeisto plano patvirtinimo. Per šį laikotarpį fizinis asmuo turi susirasti pirkti ar išsinuomoti kitą būstą. Šis teismo sprendimas prilyginamas CK 3.85 straipsnio 2 dalyje nurodytam teismo leidimui. Taigi tuo atveju, kai bankroto procese turi būti realizuotas nurodytas turtas, tai galima atlikti tik praėjus konkrečiam terminui nuo mokumo atkūrimo plano ar jo pakeitimo patvirtinimo dienos. Taip yra saugojami skolininko ir jo šeimos narių interesai. Taigi įstatyme yra *nustatytos garantijos, jog turi būti suteikiamas tam tikras laiko tarpas, per kurį bankrutuojantis asmuo galėtų susirasti kitą gyvenamąją vietą, į kurią galėtų persikelti kartu su nepilnamečiais vaikais*[440]. Taip pat teismų praktikoje nurodoma, kad *teismo nutartis patvirtinti mokumo atkūrimo planą, kuriame yra nustatyta bankrutuojančio skolininko turto pardavimo tvarka ir nustatytas atidėjimo terminas parduoti gyvenamąjį būstą, kai bankrutuoja fizinis asmuo, gyvenantis kartu su nepilnamečiais vaikais, yra prilyginama pagal CK 3.85 straipsnio 2 dalį teismo leidimui sudaryti nekilnojamojo daikto sandorius sutuoktiniams, turintiems nepilnamečių vaikų. Per mokumo atkūrimo plane nurodytą turto pardavimo atidėjimo laikotarpį fizinis asmuo turi susirasti pirkti ar išsinuomoti kitą būstą*[441]. Atitinkamai, teismui nereikia spręsti dėl teismo leidimo CK 3.85 straipsnio 2 dalyje, CPK XXXIX skyriuje nustatyta tvarka išdavimo parduoti bankrutuojančio fizinio asmens nekilnojamuosius daiktus, nes CK 3.85 straipsnio 2 dalyje prilyginamas teismo leidimas parduoti nekilnojamuosius daiktus priimamas patvirtinus mokumo atkūrimo planą pagal FABĮ 7 straipsnį ir 28 straipsnio 1 dalį[442].

Remiantis FABĮ 28 straipsnio 2 dalimi, akcijos ir kiti vertybiniai popieriai, kuriuos turi fizinis asmuo, parduodami vertybinių popierių apyvartą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka. Uždarųjų akcinių bendrovių akcijos, jeigu jų neįsigyja kiti tų bendrovių akcininkai, gali būti parduodamos varžytynėse kreditorių susirinkimo sprendimu.

Pagal FABĮ 28 straipsnio 3 dalį, taurieji metalai ir brangakmeniai parduodami CPK nustatyta tvarka. Remiantis CPK 696 straipsniu, taurieji metalai ir brangakmeniai, jų gaminiai, laužas ir atliekos realizuojami per ūkio subjektus, kurie nustatyta tvarka verčiasi šio turto prekyba, arba iš varžytynių.

---

440 Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-559-730/2018.

441 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-9-313/2019.

442 *Ibid*.

Pagal FABĮ 28 straipsnio 4 dalį, apie parduodamą turtą, turintį istorinės, mokslinės ar meninės vertės, bankroto administratorius praneša Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai.

FABĮ 28 straipsnio 5 dalyje reglamentuojama, kad radioaktyviosios medžiagos, įrenginiai su radioaktyviosiomis medžiagomis ir jonizuojančiosios spinduliuotės generatoriai gali būti parduoti ar perduoti tik Lietuvos Respublikos radiacinės saugos įstatyme ir kituose gyventojų ir aplinkos radiacinę saugą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatyta tvarka.

FABĮ 28 straipsnio 2–5 dalyse nustatyta turto pardavimo tvarka skirta užtikrinti specifinio pobūdžio turto pardavimą. Šios išimtys primena ir specialias tokio pobūdžio turto pardavimo taisykles priverstinio vykdymo procese, reglamentuojamame CPK. Nors FABĮ atskirai nereglamentuojama, fizinio asmens bankroto procese gali būti realizuojama ir skolininkui priklausanti įmonė. Tokiu atveju turėtų būti vadovaujamasi ir įmonių teisės normomis, reglamentuojančiomis įmonės pardavimą.

VIII. KREDITORIŲ REIKALAVIMŲ TENKINIMAS

Kreditorių reikalavimų tenkinimas kuo didesne apimtimi yra vienas fizinio asmens bankroto proceso tikslų. Kreditoriai turi gauti kuo didesnį teismo patvirtinto ir mokumo atkūrimo plane nurodyto reikalavimo patenkinimą, nebent jie patys sutinka sumažinti savo reikalavimą ar jo atsisakyti. FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose nurodyta, kad normomis, reglamentuojančiomis kreditorių reikalavimų tenkinimą, siekiama sudaryti *galimybę subalansuotai tenkinti visų kreditorių reikalavimus*[443]. Taip siekiama sudaryti vienodas sąlygas visiems skolininko kreditoriams gauti kuo didesnį reikalavimų patenkinimą. Toks tikslas yra susijęs ir su kreditorių lygiateisiškumo principo taikymu, nes visiems kreditoriams turi būti sudarytos vienodos galimybės gauti savo reikalavimo patenkinimą ir, išskyrus įstatyme aiškiai nustatytas išimtis, joks kreditorius (kreditorių grupė) negali būti laikomas privilegijuotu kitų kreditorių atžvilgiu. Siekiant šių tikslų įprastai priverstinį vykdymo procesą ir nemokumo procesą reglamentuojantys teisės aktai nustato konkrečias, imperatyvaus pobūdžio teisės normas, reglamentuojančias kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarką, eilę, proporcijas. Fizinių asmenų bankroto procese kreditorių reikalavimų tenkinimas atliekamas laikantis mokumo atkūrimo plano ir FABĮ nustatytų taisyklių. Viena pagrindinių šio proceso ypatybių yra ta, kad, baigus bankroto procesą, mokumo atkūrimo plane nurodyti ir teismo patvirtinti reikalavimai nurašomi, išskyrus konkrečiai įstatyme nustatytus reikalavimus, kurių vykdymas skolininkui lieka privalomas ir užbaigus šį procesą. Skolininko skolų nurašymas (pareigos vykdyti mokumo atkūrimo plane likusius nepatenkintus reikalavimus panaikinimas yra siejamas su nutarties baigti fizinio asmens bankroto bylą priėmimu (FABĮ 30 straipsnio 2 dalis).

---

[443] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

Kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka

Kreditorių reikalavimai tenkinami laikantis FABĮ nustatytos kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarkos. Šios tvarkos laikymasis yra viena esminių kreditorių lygiateisiškumo principo užtikrinimo sąlygų, kuri lemia, kad kreditorių reikalavimai bus tenkinami įstatymo nustatyta tvarka, pagal iš anksto žinomą reikalavimų tvirtinimo eilę ir tvarką. Kreditorių reikalavimai įprastai tenkinami iš viso bankroto procese sukaupto skolininko turto. Nors FABĮ 29 straipsnio 3–4 dalyse išskiriamos pirmoji ir antroji kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės, kreditoriai, kurių reikalavimai užtikrinti hipoteka (įkeitimu), turi teisę reikalauti įkeistą turtą parduoti ir iš gautų lėšų pirmiausia tenkinti jo reikalavimus. Nėra aišku, kodėl įstatymų leidėjas šių kreditorių reikalavimų nepriskyrė prie pirmąją eile tenkinamų reikalavimų, tačiau lingvistinis FABĮ 29 straipsnio 1 dalies aiškinimas leidžia daryti tokią išvadą.

Kreditorių reikalavimai tenkinami pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo grafiką, kuriame nurodomos ne rečiau kaip kartą per pusę metų ir per visą bankroto procesą kiekvienam kreditoriui mokamos lėšos (laikantis šio įstatymo 29 straipsnyje nurodytos jų tenkinimo eilės ir tvarkos) (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 12 punktas). Taigi įstatymas nustato kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarką ir terminą, kaip turi būti tenkinami reikalavimai bankroto proceso metu.

Remiantis FABĮ 29 straipsnio 1 dalimi, pagal įkeitimo sutartį arba įregistruotą hipotekos ir (ar) įkeitimo lakštą kreditorius (įkaito turėtojas, hipotekos kreditorius) įgyja teisę, jeigu fizinis asmuo neįvykdė įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintos prievolės, šio įstatymo nustatyta tvarka reikalauti įkeistą turtą parduoti ir iš gautų lėšų pirmiausia tenkinti jo reikalavimus, o jeigu įkeisto turto parduoti nepavyksta, – perduoti šį turtą jo nuosavybėn. Įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimai tenkinami **pirmiausia iš lėšų, gautų pardavus įkeistą fizinio asmens turtą, arba perduodant įkeistą turtą**. Jeigu įkeistas turtas parduodamas už didesnę kainą negu įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintų reikalavimų suma, šių lėšų likutis skiriamas kitų kreditorių reikalavimams tenkinti. Jeigu mokumo atkūrimo plane nenumatyta parduoti įkeisto turto, mokėjimai įkaito turėtojui ir (ar) hipotekos kreditoriui atliekami kiekvieną mėnesį, kaip nustatyta FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 6 punkte.

FABĮ 29 straipsnio 3–4 dalyse nustatytos **kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės**:

- **pirmąja eile** tenkinami: 1) darbuotojų reikalavimai, susiję su darbo santykiais; 2) reikalavimai dėl valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokų; 3) reikalavimai dėl lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų);

- **antrąja eile** tenkinami visi likusieji kreditorių reikalavimai, įskaitant atgręžtinius reikalavimus, atsiradusius dėl šio straipsnio 8, 9 ir 10 dalyse nurodytų reikalavimų tenkinimo.

Teisinį neaiškumą vertinant kreditorių reikalavimų tenkinimo eiles sukelia FABĮ 29 straipsnio 5 dalis, kurioje nustatyta, kad kreditorių reikalavimai, atsiradę fizinio asmens bankroto proceso metu iš individualios ir (ar) ūkininko veiklos dėl neįvykdytų prievolių ir įsipareigojimų, ir kreditorių reikalavimai, atsiradę dėl FABĮ 17 straipsnio 9 punkte nurodytų prisiimtų skolinių įsipareigojimų[444], išskyrus įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintus kreditorių reikalavimus, *tenkinami po šio straipsnio 3 dalyje nustatytų kreditorių reikalavimų ir prieš šio straipsnio 4 dalyje nustatytus kreditorių reikalavimus.* FABĮ pakeitimo parengiamuosiuose dokumentuose nurodyta, kad prioritetine tvarka turėtų būti tenkinami tokie nauji reikalavimai, atsiradę po bankroto bylos iškėlimo, nes taip skolininkas ir kreditoriai skatinami sudaryti sutartis, kurių reikia skolininko veiklai vykdyti bankroto procese: *Siekiant sudaryti geresnes sąlygas fiziniam asmeniui vykdyti individualią veiklą, siūloma nustatyti fiziniams asmenims teisę prisiimti naujus skolinius įsipareigojimus šiai veiklai vykdyti. Toks teisinis reguliavimas būtų suderinamas ir su kreditorių interesais, nes būtų sudaryta didesnė tikimybė patenkinti jų reikalavimus iš fizinio asmens vykdomos individualios veiklos gaunamų pajamų. Be to, siekiant užtikrinti ūkio subjektų bendradarbiavimą su individualią veiklą vykdančiu bankrutuojančiu fiziniu asmeniu, siūloma nustatyti, kad kreditorių reikalavimai, atsiradę fizinio asmens bankroto proceso metu iš individualios ir (ar) ūkininko veiklos dėl neįvykdytų prievolių ir įsipareigojimų, būtų tenkinami prioritetine tvarka (po pirmos eilės kreditorių reikalavimų patenkinimo)*[445].

Sistemiškai aiškinant FABĮ 29 straipsnio 3, 4 ir 5 dalies nuostatas galima teigti, kad kreditorių, kurių reikalavimai atsirado fizinio asmens bankroto proceso metu iš individualios ir (ar) ūkininko veiklos dėl neįvykdytų prievolių ir įsipareigojimų, tenkinami

---

[444] FABĮ 17 straipsnio 9 punkte nustatyta, kad fizinis asmuo bankroto procese turi teisę prisiimti skolinius įsipareigojimus bankroto procedūroms atlikti nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos, jeigu fizinis asmuo neturi lėšų ar jų nepakanka šio įstatymo 6 straipsnio 3 dalies 4 punkte nustatytai lėšų sumai sumokėti. Fizinis asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka verčiasi individualia ir (ar) ūkininko veikla arba numato verstis individualia ir (ar) ūkininko veikla, turi teisę prisiimti šio įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 4 punkte nurodytus skolinius įsipareigojimus šiai veiklai vykdyti. Dėl šios priežasties atsiradę kreditorių reikalavimai yra tenkinami šio įstatymo 29 straipsnyje nustatyta tvarka.

[445] FABĮ 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XI-2000 aiškinamasis raštas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-8x127nd6o&documentId=a145b7105c5e11e5beff92bd32ec99a1&category=TAK.

aukštesne eile (pirmiau) nei visi likusieji kreditorių reikalavimai. Kitaip tariant, jei bankroto procese atsiranda kreditorių, kurių reikalavimai kyla iš skolininko bankroto proceso metu (po bankroto bylos iškėlimo) vykdomos veiklos, jie tenkinami antrąja eile, po FABĮ 29 straipsnio 3 dalyje nustatytos pirmosios eilės kreditorių reikalavimų. Tokio pobūdžio kreditorių reikalavimų tenkinimo prieš likusius kreditorių reikalavimus prioritetas yra pagrįstas siekiu skatinti fizinius asmenis bankroto procese vykdyti veiklą, sudarant palankesnes sąlygas iš tokios veiklos kylantiems kreditorių reikalavimams tenkinti. Siekiant teisinio aiškumo ir tikrumo, būtų tikslinga FABĮ 29 straipsnio 5 dalyje nurodytus reikalavimus priskirti prie antrosios kreditorių reikalavimų tenkinimo eilės, o visų kitų kreditorių reikalavimus laikyti trečiąja eile tenkinamais reikalavimais. Taip būtų aiškiai nurodoma, kokia eile tenkinami kreditorių reikalavimai.

FABĮ 29 straipsnio 3 dalis turi būti sistemiškai aiškinama su šio straipsnio 8 dalimi, reglamentuojančia, kad šio straipsnio 3 dalyje nurodytų kreditorių reikalavimai, susiję su darbo santykiais, gali būti tenkinami iš Garantinio fondo lėšų. Šiuo atveju kreditoriaus patvirtinti reikalavimai, susiję su darbo santykiais, mažinami iš Garantinio fondo sumokėtos sumos dydžiu.

Remiantis FABĮ 29 straipsnio 6 dalimi, kiekvienu etapu kiekvienos paskesnės eilės kreditorių reikalavimai tenkinami po to, kai visiškai patenkinti atitinkamo etapo pirmesnės eilės kreditorių reikalavimai. Jeigu neužtenka lėšų visiems vieno etapo vienos eilės kreditorių reikalavimams visiškai patenkinti, šie reikalavimai tenkinami proporcingai pagal kiekvienam kreditoriui priklausančią sumą. Taip užtikrinama, kad vienoje kreditorių eilėje esantys kreditorių reikalavimai tenkinamai teisingai, atsižvelgiant į kreditorių lygiateisiškumo principą. Tokia kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka rodo absoliutaus pirmumo taisyklę, pagal kurią žemesnėje kreditorių eilėje esantys kreditoriai gauna savo reikalavimo patenkinimą tik visiškai patenkinus kreditorių, esančių aukštesnėje eilėje, reikalavimus. Panaši kreditorių (išieškotojų) reikalavimų tenkinimo tvarka nustatyta ir priverstiniame vykdymo procese. Remiantis CPK 753 straipsnio 3 dalimi, paskesnės eilės reikalavimai patenkinami po to, kai visiškai patenkinti pirmesnės eilės reikalavimai. Tokia kreditorių reikalavimo tenkinimo taisyklė siejama su tam tikrų, specifinių kreditorių reikalavimų pobūdžiu, socialiniais ir ekonominiais tikslais. Siekiant šių tikslų pripažįstama, kad prioritetas turėtų būti teikiamas iš darbo santykių kylantiems darbuotojų reikalavimams, reikalavimams, kylantiems iš valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo teisinių santykių, taip pat reikalavimams dėl vaiko (įvaikio) išlaikymo (alimentų). Taip įstatymų leidėjas pripažįsta, kad reikalavimai, kylantys iš šių teisinių santykių, yra reikšmingesni nei likusieji, ir jie turi būti tenkinami pirmiau visiškai nei likę kreditorių reikalavimai (antrosios eilės kreditoriai).

Taip pat įstatymas nustato specialias taisykles dėl kai kurių reikalavimų tenkinimo. FABĮ 29 straipsnio 9 dalyje nustatyta, kad darbuotojų reikalavimai atlyginti žalą dėl

nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga tenkinami Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo nustatyta tvarka. Remiantis FABĮ 29 straipsnio 10 dalimi, žemės ūkio veiklos subjektų reikalavimai tenkinami žemės ūkio veiklos subjekto prašymu 2013 m. gruodžio 18 d. Komisijos reglamente (ES) Nr. 1408/2013 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 107 ir 108 straipsnių taikymo *de minimis* pagalbai žemės ūkio sektoriuje (su visais pakeitimais) ir Vyriausybės nustatyta tvarka. Šiuo atveju žemės ūkio veiklos subjekto patvirtinti reikalavimai mažinami Vyriausybės nustatyta tvarka išmokėtos sumos dydžiu.

Teismų praktikoje pasitaiko ginčų dėl to, kaip turėtų būti kvalifikuojami kreditorių reikalavimai (kuriai reikalavimų eilei) jie turėtų būti priskirti. Teismų praktikoje nustatyta, kad skolininkas yra skolingas VMI 208,65 Eur sumą, kuria sudaro 182,42 Eur privalomojo sveikatos draudimo mokestis ir 26,23 Eur delspinigiai. Šis reikalavimas bankroto byloje buvo patvirtinti pirmąja eile. Byloje kilo klausimas, ar skolininko skola už nesumokėtą privalomąjį sveikatos draudimą turi būti tenkinama pirmąja eile, visais atvejais suteikiant valstybės institucijai prioritetinį nemokumo teisinių santykių dalyvio statusą, ar ji turi būti tenkinama tik tada, kai sudaro darbo užmokesčio dalį, mokamą už samdomus darbuotojus. Kasacinis teismas pažymėjo, kad įstatyme prioritetinius kreditorių reikalavimus reglamentuojančios teisės normos negali būti aiškinamos plačiai: *<...> prioritetinių kreditorių reikalavimo eilių nustatymas išreiškia išimtį iš bendrojo asmenų lygybės įstatymui principu ir specialaus kreditorių lygiateisiškumo principo, todėl išimtį nustatanti nuostata negali būti aiškinama plačiai bei tokiu būdu, kad peržengtų įstatymų leidėjo ketinimus, buvusius nustatant tą išimtį. FABĮ rengimo medžiaga nepatvirtina, kad rengiant šį įstatymą būtų siekta suteikti prioritetą bet kuriems iš mokesčių, valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo santykių kylantiems reikalavimams likusių kreditorių atžvilgiu*[446]. Taip pat aiškindamas FABĮ 29 straipsnio 3 dalį teismas nurodė, kad šios įstatymo normos negalima aiškinti plečiamai, t. y. *negalima teigti, kad pirmąja eile tenkinami visi kreditorių reikalavimai, susiję su gyventojų pajamų mokesčiu, valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokomis, kadangi, aiškinant lingvistiškai, žodis „įskaitant" sieja sakinio dalį, esančią skliausteliuose, su pirmąja sakinio dalimi. Be kita ko, FABĮ 29 straipsnio 3 dalies skliausteliuose nurodyti mokesčiai ir įmokos yra ne tik susiję su pajamomis, gaunamomis iš darbo santykių, – skliausteliuose esančios formuluotės detalizuoja mokesčių ir įmokų paketą, kurį darbdavys privalo mokėti kartu mokėdamas darbuotojui darbo užmokestį. Taigi į pirmąją kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę įtraukiami socialiai pažeidžiamų asmenų (darbuotojų) reikalavimai,*

[446] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-512-915/2017.

o tenkinant šiuos reikalavimus, pirmąja eile taip pat turi būti sumokamas gyventojų pajamų mokestis, valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokos[447].

Kitoje byloje nagrinėtas klausimas, ar VSDFV reikalavimas dėl lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų) yra tenkintinas pirmąja eile. Toks klausimas buvo keliamas remiantis tuo, kad reikalavimas kildinamas iš bankrutavusio asmens skolos valstybei, o ne bankrutuojančio asmens vaikams. Kasacinis teismas pripažino, kad toks reikalavimas tenkinamas pirmąja eile ir nurodė, kad, vertinant tokį VSDFV reikalavimą, turi būti atsižvelgiama į reikalavimo teisinį pagrindą ir nurodė: <...> *bankrutuojančio asmens skola valstybei gali susidaryti skirtingais teisiniais pagrindais, o iš FABĮ 29 straipsnio 3 dalies lingvistinės formuluotės matyti, jog įstatymų leidėjas kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumą šiuo atveju susiejo ne su kreditoriaus asmeniu, o su reiškiamo reikalavimo pobūdžiu.* Atitinkamai teismas pripažino, kad *išmokų administratoriaus atgręžtiniai reikalavimai išieškoti iš skolininko išmokėtas išmokas, skirtas vaikams išlaikyti, fizinio asmens bankroto byloje tenkinami pirmąja eile*[448].

Specifinis kreditoriaus reikalavimo tenkinimas yra **vienarūšių reikalavimų įskaitymas.** Remiantis FABĮ 29 straipsnio 11 dalimi, fizinio asmens ir kreditoriaus priešpriešinių vienarūšių reikalavimų įskaitymo atveju, kai toks įskaitymas galimas pagal mokesčių įstatymuose nustatytas mokesčio permokos (skirtumo) įskaitymo nuostatas, kreditoriaus reikalavimai mažinami įskaitytos sumos dydžiu kartu su priskaičiuotomis palūkanomis ir netesybomis. Jeigu įskaitomos sumos neužtenka visiems kreditoriaus reikalavimams tenkinti, pirmiausia tenkinama reikalavimo dalis be palūkanų ir netesybų, likusi reikalavimų dalis tenkinama šiame straipsnyje nustatyta tvarka, atsižvelgiant į šio straipsnio 2 dalyje nustatytą reikalavimų tenkinimą dviem etapais. Vienarūšių skolininko ir kreditoriaus reikalavimų įskaitymas yra viena plačiai pripažintų kreditorių lygiateisiškumo principo išimčių. Ši išimtis turi būti aiškinama siaurai ir ji gali būti taikoma tik griežtai laikantis specialiuose įstatymuose nustatytų reikalavimų. Ši įstatyme nustatyta išimtis negali būti aiškinama plečiamai.

Nenurašomi kreditorių reikalavimai

Sprendžiant kreditorių reikalavimų tenkinimo klausimą bankroto procese taip pat turi būti įvertinami ir reikalavimai, kurie pasibaigia įvykdžius mokumo atkūrimo planą. Vienas esminių „naujos pradžios“ elementų yra tas, kad, užbaigus bankroto procedūras, skolininko iki bankroto bylos iškėlimo dienos atsiradusios skolos yra panaikinamos

[447] *Ibid.*

[448] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-55-823/2020.

(nurašomos). Tačiau įprastai fizinių asmenų nemokumo teisėje nustatoma, kad ne visos skolininko skolos gali būti laikomos pasibaigusiomis užbaigus nemokumo procedūras. Tarptautinėje praktikoje pripažįstama, kad tam tikros skolų rūšys, pavyzdžiui, kylančios iš deliktų, paramos šeimai (išlaikymo), apgaulės, taip pat baudos, paskirtos baudžiamajame procese, mokestinės prievolės įprastai nėra nurašomos. Taip pat prie tokių skolų galima priskirti reikalavimus, kuriuos turi kreditoriai, kurie nebuvo tinkamai informuoti apie nemokumo proceso pradžią[449]. Prancūzijos vartojimo kodekso L711-4 straipsnyje nurodoma, kad skolų nurašymo procedūroje, nebent kreditorius ir skolininkas susitaria, nenurašomi reikalavimai dėl išlaikymo, žalos atlyginimo nukentėjusiems nuo nusikalstamos veikos asmenims, skolos, kylančios iš tam tikrų neteisėtų veiksmų socialinei apsaugai, kai kurios skolos, kylančios iš mokestinių teisinių santykių. Taip pat nustatyta, kad baudžiamajame procese skirtos baudos negali būti nurašomos ar pakeičiama jų vykdymo tvarka. Latvijos nemokumo įstatymo 164 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad po mokėjimų plano įvykdymo nėra nurašomi tokie reikalavimai: reikalavimai mokėti išlaikymą, reikalavimai, kylantys iš neteisėtos veiklos, užtikrinti reikalavimai, jeigu skolininkas ir kreditorius sudarė susitarimą dėl įkeisto daikto išsaugojimo, baudos administraciniame ir baudžiamajame procese ir žalos atlyginimas.

Europos Sąjungos teisėje pateikiamas pavyzdinis sąrašas skolų, kurios gali būti nepanaikinamos po fizinio asmens skolų nurašymo procedūros. Remiantis Nemokumo ir restruktūrizavimo direktyvos 23 straipsnio 4 dalimi, valstybės narės gali nustatyti, kad tam tikrų kategorijų skolos negali būti panaikintos, arba gali apriboti galimybę pasinaudoti skolų panaikinimo procedūra, arba nustatyti ilgesnį skolos panaikinimo laikotarpį, jei toks netaikymas, apribojimai arba ilgesni laikotarpiai yra tinkamai pagrįsti, kaip, pavyzdžiui, šiais atvejais: a) užtikrintų skolų; b) skolų, susidarančių dėl baudžiamųjų sankcijų, arba su jomis susijusių skolų; c) skolų, susidarančių dėl deliktinės atsakomybės; d) skolų dėl iš šeimos santykių, giminystės, santuokos arba svainystės kylančių išlaikymo prievolių; e) skolų, susidariusių po to, kai buvo pateiktas prašymas dėl skolų panaikinimo procedūros, arba po to, kai tokia procedūra buvo pradėta, ir f) skolų, kylančių iš prievolės sumokėti skolų panaikinimo procedūros išlaidas.

FABĮ parengiamuose dokumentuose aiškinant skolininko kreditorių reikalavimus, kurie nenurašomi po bankroto proceso, nurodyta, kad *likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai, kurie numatyti plane, tarp jų įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrintų kreditorių reikalavimai, baigus fizinio asmens bankroto procesą (išskyrus fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo atvejį, kai bankroto administratorius pateikia teismui dokumentus, patvirtinančius, kad fizinis asmuo gali ir galės ateityje įvykdyti skolinius įsipareigojimus) turėtų būti nurašomi, išskyrus*

[449] UNCITRAL įstatyminės nemokumo teisės taisyklės dėl mikro ir mažų įmonių nemokumo, p. 170.

reikalavimus dėl žalos atlyginimo dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, ar mirties ir piniginių lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų) bei reikalavimus, kurie kyla iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius teisės pažeidimus arba nusikalstamas veikas[450]. Taigi įstatymo tikslas buvo nurašyti visus likusius mokumo atkūrimo plane nurodytus ir nepatenkintus kreditorių reikalavimus, išskyrus aiškiai išskirtas išimtis.

Pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį, mokumo atkūrimo plane numatyti **likę nepatenkinti** kreditorių reikalavimai, tarp jų įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimai, baigus fizinio asmens bankroto procesą, išskyrus FABĮ 30 straipsnio 3 dalies 2 punkte nurodytą atvejį, nurašomi, išskyrus reikalavimus dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo, lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų) ir reikalavimus, kurie kyla iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius nusižengimus, arba nusikalstamas veikas, kitų įstatymų pažeidimus, įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintus kreditorių reikalavimus, jeigu šie kreditoriai ir fizinis asmuo susitarė dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu, nebent FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 10 punkte nurodytame susitarime susitarta kitaip.

Reikalavimų nenurašymas reiškia, kad skolininkas reikalavimus turi vykdyti ir pasibaigus bankroto procesui, nes tokie reikalavimai toliau lieka galioti. Įstatyme vartojamas skolininko skolų **nurašymo** terminas gali kelti teisinį neaiškumą. Iš esmės skolų nurašymas FABĮ 29 straipsnio 7 dalies prasme reiškia skolinių teisinių santykių tarp skolininko ir jo kreditorių pasibaigimą. Tačiau CK nuostatos, reglamentuojančios prievolių pasibaigimo pagrindus, tokio jų pasibaigimo pagrindo nenustato. Skolų nurašymas kaip skolinių teisinių santykių pasibaigimo pagrindas yra tiesiogiai susijęs su FABĮ keliamu tikslu atleisti skolininką, atlikusį mokumo atkūrimo plane numatytus veiksmus, nuo tolesnio jame nurodytus neįvykdytų skolų mokėjimo. Iš esmės skolos nurašymas bankroto procese reiškia, kad įstatymo pagrindu nutrūksta kreditoriaus ir skolininko skoliniai teisiniai santykiai, atsiradę iki bankroto bylos iškėlimo dienos.

Lietuvos fizinių asmenų bankroto teisėje nustatytas konkretus sąrašas reikalavimų, kurie baigus bankroto procedūras nenurašomi. FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nustatyti **reikalavimai, kurie nėra nurašomi baigus skolininko bankroto procesą**:

- nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas;
- lėšos vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentai);
- reikalavimai, kurie kyla iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius nusižengimus, arba nusikalstamas veikas, kitų įstatymų pažeidimus;

[450] FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

- įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimus, jeigu šie kreditoriai ir fizinis asmuo susitarė dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu, nebent FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 10 punkte nurodytame susitarime susitarta kitaip.

Reikalavimų, kurie nėra nurašomi baigus bankroto procesą, sąrašo nustatymas rodo socialinę valstybės formuojamą politiką dėl teisinių santykių stabilumo, pareigų vykdymo ir fizinio asmens bankroto proceso tikslų. Pagal bendrą taisyklę, baigus skolininko bankroto procesą visi reikalavimai skolininkui pasibaigia. Tačiau įstatyme nustatytos išimtys dėl tokių reikalavimų rodo, kad kai kurie reikalavimai turi būti vykdomi ir užbaigus bankroto procesą. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad įstatyme nustatytas nenurašomų reikalavimų sąrašas yra išsamus ir išreiškia išimtį iš bendro principo, kad reikalavimai gali būti nurašomi, todėl negali būti aiškinamas plačiai[451]. Visi kiti fizinio asmens iš jo turėtų skolinių įsipareigojimų kylantys reikalavimai pasibaigus bankroto procesui nurašomi, t. y. nebeturi būti vykdomi[452]. Taigi FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje išdėstytas reikalavimų, kurie turi būti vykdomi net ir pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui, sąrašas yra išsamus[453]. Tai reiškia, kad FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nustatyti nenurašomi po bankroto proceso reikalavimai turi būti aiškinami siaurai.

Tai pat vertinant įstatyme naudojamą sąvoką „nurašomi reikalavimai“, kyla klausimas, kokias teisines pasekmes sukelia reikalavimo nurašymas. Teismų praktikoje nurodoma, kad užbaigus fizinio asmens bankroto procesą bankrutavęs fizinis asmuo nebėra atsakingas pagal nurašomus kreditorių finansinius reikalavimus ir prievolė nepereina kitiems asmenims, nes teismo nurašyta fizinio asmens prievolė laikoma pasibaigusia[454]. Taigi skolų nurašymas reiškia, kad kreditorius nebeturi teisės reikalauti skolininko įvykdyti atitinkamos prievolės. Kitaip tariant, pasibaigia skolininko pareiga sumokėti skolą. Skolų nurašymas sukelia pasekmes tik pačiam skolininkui. Tačiau skolų nurašymas neturi įtakos kitų, su skolininko prievolių vykdymu susijusių asmenų

[451] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-378-915/2016.

[452] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-380-690/2018.

[453] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-378-915/2016.

[454] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-320-611/2021.

prievolių vykdymui (pavyzdžiui, skolininko laiduotojui, garantui, solidariems skolininkams).

Reikalavimai dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo

Nuostata, kad reikalavimai dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo nenurašomi pasibaigus bankroto procesui, nebuvo nustatyta FABĮ pirminėje redakcijoje. Ji buvo įtvirtinta FABĮ 2021 m. birželio 29 d. įstatymu Nr. XIV-451. Šis įstatymo pakeitimas buvo priimtas Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui 2017 m. gegužės 19 d. nutarimu nusprendus, kad FABĮ 29 straipsnio 7 dalis tiek, kiek pagal ją nurašomi reikalavimai dėl nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo, prieštaravo (prieštarauja) Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams ir 2021 m. gegužės 19 d. nutarimui, kuriuo sprendė pripažinti, kad FABĮ 29 straipsnio 7 dalis tiek, kiek pagal ją nurašomi reikalavimai dėl nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo, prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 1, 2 dalims, 7 straipsnio 1 daliai, 30 straipsnio 2 daliai, 107 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisingumo, teisinės valstybės principams[455]. Konstitucinio Teismo 2017 m. gegužės 19 d. nutarime nurodyta, kad fizinio asmens bankroto procesu būtų neteisinga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuriuo nusikalstama veika žalą padariusio asmens interesai, be kita ko, jo siekis grįžti į aktyvią ekonominę veiklą, būtų ginami labiau negu tokią žalą patyrusio asmens teisės, t. y. jo teisė gauti teisingą patirtos žalos atlyginimą, kuriuo bent iš dalies būtų atkurta padėtis, buvusi iki nusikalstamos veikos padarymo. Tokiu teisiniu reguliavimu, kai, pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui, likę nepatenkinti reikalavimai atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą nurašomi, būtų sudaromos prielaidos žalą padariusiam asmeniui turėti naudos iš savo padarytos nusikalstamos veikos.

Sprendžiant dėl šios nenurašomos skolos teismų praktikoje kyla klausimas, ar ši išimtis apima ir neišieškotą turto konfiskavimo sumą. Kasacinis teismas pripažino, kad toks reikalavimas patenka į minėtą išimtį ir nurodė, kad *BK 67, 72 straipsniuose nustatyta, kad turto konfiskavimas yra baudžiamojo poveikio priemonė, ji turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Turto konfiskavimą skiria ir panaikina teismas baudžiamojo proceso tvarka. Baudžiamojoje byloje teismo paskirtas turto konfiskavimas negali būti panaikinamas civilinėje byloje. Tiek bauda, tiek turto konfiskavimas skiriami už nusikalstamas veikas, dėl to negali būti nurašomi, nes bauda už nusikalstamas veikas pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį apima ir turto*

[455] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. KT74-N7/2021.

konfiskavimą kaip baudžiamojo poveikio priemonę[456]. Atitinkamai į minėtą išimtį patenka ir skolininko mokestinė nepriemoka, kuri yra kilusi dėl pareiškėjo nusikalstamos veikos: *Skirtingai nei iš teisėtai asmens vykdomos veiklos susidariusi mokestinė nepriemoka, iš nusikalstamos veikos susidariusi mokestinė nepriemoka nėra įprasta prievolė, o pagal savo esmę yra žala valstybei negautų mokesčių forma, kuriuos valstybė būtų gavusi, jeigu nebūtų buvusi įvykdyta nusikalstama veika. Priešingai aiškinant minėtą normą, būtų sudaromos prielaidos žalą padariusiam asmeniui turėti naudos iš savo padarytos nusikalstamos veikos*[457]. Tokia teismų praktika rodo, kad asmuo, kuris nusikalstamais veiksmais sukėlė žalą, turi pareigą ją atlyginti net ir pasibaigus bankroto procesui. Taip užtikrinamas bausmės tikslų pasiekimas ir nuo nusikalstamų asmens veiksmų nukentėjusių asmenų interesų apsauga. Sprendžiant dėl tokių nenurašomų reikalavimų turėtų būti nustatytas konkretus juridinis faktas – įsiteisėjęs teismo sprendimas baudžiamajame procese, kuriame pripažinta, kad skolininkas privalo atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą. Taigi skolininko reikalavimai, kylantys iš jo nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo, baigus bankroto procesą nenurašomi ir privalo būti toliau vykdomi nustatyta tvarka.

Reikalavimai lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų)

Pareiga išlaikyti vaiką (įvaikį) nepasibaigia pasibaigus bankroto procesui dėl savo socialinės svarbos ir reikalavimų, kylančių iš kitų įstatymų nuostatų, vykdymo. Remiantis CK 3.192 straipsnio 1 dalimi, tėvai privalo materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus. Išlaikymo tvarka ir forma nustatoma bendru tėvų susitarimu. Reikalavimai dėl vaikų (įvairių) išlaikymo yra itin svarbūs užtikrinant geriausius vaiko interesus (CK 3.3 straipsnio 1 dalis). Šių reikalavimų išimtis rodo pareigos išlaikyti vaiką (įvaikį) socialinę reikšmę. Tokio pobūdžio reikalavimų svarba matyti ir priverstinio vykdymo procese, kuriame pirmąja eile patenkinami reikalavimai išieškoti išlaikymą (CPK 754 straipsnio 2 dalis).

[456] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-380-690/2018.

[457] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-26-611/2019.

Reikalavimai sumokėti baudas

Tam tikri reikalavimai, kylantys iš viešosios teisės (valstybės skirtų sankcijų), taip pat nepasibaigia užbaigus bankroto procesą. Tokie reikalavimai, kurie kyla iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius nusižengimus, arba nusikalstamas veikas, kitų įstatymų pažeidimus.

Kyla klausimas: ar pagrįstai tokie valstybės reikalavimai skolininkui lieka nenurašyti baigus bankroto procesą? Suprantama, kad skolininkui paskirtos piniginės sankcijos ir jų vykdymas yra svarbus dėl tokių sankcijų tikslų pasiekimo (nors kuo ilgesnis sankcijos taikymo terminas, tuo labiau abejotinas jos efektyvumas). Tačiau nustačius, kad fizinio asmens bankroto byla keliama, taip pat pripažįstama, kad asmuo yra sąžiningas ir jam suteikiama teisė bankrutuoti. Valstybės reikalavimų, kylančių iš teisės pažeidimų, prioritetas tokiu atveju iš esmės yra iškėlimas „aukščiau“ kitų kreditorių reikalavimų, nustatytų mokumo atkūrimo plane, kurių skolininkas neįvykdė. Sprendžiant dėl tokio pobūdžio reikalavimų nenurašymo, kyla klausimas dėl fizinių ir juridinių asmenų bankroto proceso skirtingo reguliavimo. Reikalavimai, kylantys iš tokio pobūdžio piniginių sankcijų, juridinių asmenų bankroto procese tenkinami antrąja eile (JANĮ 94 straipsnio 2 dalies 2 punktas), o baigus bankroto procesą ir išregistravus juridinį asmenį toks reikalavimas laikomas pasibaigusiu. Kyla klausimas: kodėl fizinio asmens bankroto procese, kuriame siekiama išspręsti skolininko nemokumo problemą ir daugelis kreditorių įprastai patiria nuosavybės teisės suvaržymą ir galiausiai paneigimą (nurašomas kreditoriaus finansinis reikalavimas), valstybės reikalavimas dėl paskirtos baudos lieka nenurašytas? Kodėl tokiu atveju baudžiamojo pobūdžio sankcijų taikymas yra reikšmingesnis nei kitų kreditorių reikalavimai? Ar „naujos pradžios“ skolininkui suteikimas nėra paneigiamas paliekant galioti reikalavimą mokėti baudas po bankroto proceso? Kokiu teisiniu (socialiniu) pagrindu tokie reikalavimai laikytini reikšmingesniais, pavyzdžiui, už reikalavimus atlyginti žalą, padarytą suluošinimu ar kitokiu sveikatos sužalojimu, taip pat atsiradusią dėl maitintojo netekimo, ar darbuotojų reikalavimai, atsirandantys iš teisinių darbo santykių? Būtent tokių reikalavimų tenkinimo prioritetas pripažįstamas ir priverstinio vykdymo procese (CPK 745 straipsnio 2–3 dalys). Tokio pobūdžio reikalavimai dėl savo socialinės, ekonominės reikšminės žalą patyrusiems asmenims ar asmenims, negavusiems darbo užmokesčio, laikytini ne ką mažiau reikšmingi nei valstybės turtinis reikalavimas, kylantis iš paskirtos baudos.

Tokių valstybės reikalavimų nenurašymas kelia abejonių ir dėl pačių realių fizinio asmens bankroto proceso tikslų įgyvendinimo. Viena vertus, valstybė, suteikdama teisę asmeniui bankrutuoti, pripažįsta, kad jis turi galimybę, patenkinęs pagal galimybes kreditorių reikalavimus, išvengti tolesnio reikalavimų vykdymo ir taip aktyviai grįžti

į aktyvius vartojimo teisinius santykius, užsiimti nauja veikla. Kita vertus, minėtų valstybės reikalavimų skolininkui nenurašymas iš esmės paneigia jos pačios suteiktą teisę bankrutuoti. Atitinkamai nurodyti argumentai siejami ir su kreditorių reikalavimų fizinio asmens bankroto procese tenkinimo eile (FABĮ 29 straipsnio 3–4 dalyse), nes jie skiriasi nuo priverstinio vykdymo procese nustatytų reikalavimų tenkinimo eilių. Taip pat pažymėtina, kad Europos Sąjungos teisėje nenurašomos gali būti fizinio asmens (verslininko) skolos, kylančios dėl baudžiamųjų sankcijų taikymų, arba su jomis susijusių skolų (Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 23 straipsnio 4 dalies b punktas). Tačiau Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje prie tokių nenurašomų skolų nėra priskiriamos skolos, kylančios iš kitų (ne baudžiamųjų) įstatymų pažeidimo. Tokių skolų nenurašymas po bankroto proceso gali daryti neigiamą poveikį ir fizinių asmenų (verslininkų) galimybėms užsiimti nauja verslo veikla po bankroto proceso. Kuo labiau išplečiamas ir skolų, kurios lieka nenurašytos po bankroto proceso, sąrašas, tuo atitinkamai sumažinamos galimybės pasiekti ir veiksmingą „naujos pradžios“ tikslą.

Klausimų kelia ir tai, kaip turi būti aiškinama FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nurodyta sąvoka „kitų įstatymų pažeidimus“. Pažymėtina, kad teisinis tikrumas ir aiškumas yra vienas Konstitucijoje nustatytų teisinės valstybės principo elementų, kuris lemia reikalavimus teisiniam reguliavimui. Teisinis reguliavimas privalo būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių[458]. Tokia plati teisės normos dispozicija leidžia teigti, kad už bet kurio įstatymo pažeidimą skirta bauda lieka nenurašoma po bankroto proceso, o tai kelia teisinį neaiškumą ir nekonkretumą. Kyla klausimas, ar teisės norma, nustatanti tokias rimtas teisines pasekmes (po bankroto proceso nenurašomas reikalavimas), gali būti formuluotina kaip nenustatanti, už konkrečių teisės aktų pažeidimus paskirstos baudos nėra nurašomos. Akcentuotina, kad toje pačioje teisės normoje nustatyti nenurašomi už nusikalstama veika padarytą žalą kylantys reikalavimai siejami su konkrečia teisine sankcija (asmens nubaudimas baudžiamajame procese). Atitinkamai tokie nekonkretūs kreditorių reikalavimai kelia jų proporcingumo klausimą ir „naujos pradžios“ užtikrinimo galimybę. Siekiant spręsti šią problemą, įstatymų leidėjas turėtų nurodyti, už kokių konkrečiai teisės aktų pažeidimą paskirta bauda laikytina nenurašomu reikalavimu arba svarstyti tokių nenurašomų kreditorių reikalavimų atsisakyti.

Taikant FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nustatytą nenurašomų reikalavimų sąrašą atkreiptinas dėmesys į tai, kad sąvoka „kitų įstatymų pažeidimus“ buvo įtvirtinta 2021 m. birželio 29 d. įstatymu Nr. XIV-451, pakeitusiu FABĮ nuostatas[459]. Šio

[458] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas Nr. 21/2003.

[459] Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo Nr. XI-2000 5, 6, 7, 8, 14, 21, 23, 25, 29, 30, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas.

FABĮ pakeitimo įstatymo 13 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad šio įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje išdėstyta Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 29 straipsnio 7 dalis *taikoma ir fizinių asmenų bankrotams, pradėtiems ir nebaigtiems iki šio įstatymo įsigaliojimo*. Būtent minėto FABĮ pakeitimo įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje nustatyta nauja FABĮ 29 straipsnio 7 dalis į ją įtraukus sąvoką „kitų įstatymų pažeidimus". Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas naują nenurašomų kreditorių reikalavimų sąrašą nustatė taikyti ir tiems bankroto procesams, kurie dar nebuvo baigti iki šio FABĮ įstatymo įsigaliojimo (2021 m. liepos 14 d.). Toks įstatymo galiojimo laike klausimo sprendimas kelia teisinį neaiškumą ir nekonkretumą. Visų pirma, į praeitį nukreiptas reguliavimas blogina skolininko padėtį, nes padidina jam tenkančių po bankroto proceso skolų naštą. Antra, nenurašomos skolininko skolos nebuvo įtraukiamos į bendrą skolų masę vertinant jo nemokumą (FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 1 punktas). Remiantis kasacinio teismo praktika, sprendžiant dėl fizinio asmens nemokumo ir nenurašomų reikalavimų turi būti taikoma būtent ta FABĮ redakcija, kuri galiojo bankroto bylos iškėlimo metu[460]. Trečia, kreditorių reikalavimų vykdymas svarbus sprendžiant dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo, nes jame nustatomas kreditorių reikalavimų tenkinimo grafikas (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 12 punktas), sprendžiama dėl priemonių pasiekti mokumo atkūrimo plano tikslus. Ketvirta, minėtu FABĮ pakeitimu nustatytas teisės normos galiojimas atgal, t. y. taikomas materialiniams teisiniams santykiams, atsiradusiems iki teisės normos priėmimo. Tačiau remiantis bendruoju teisės principu *lex retro non agit* (įstatymas atgal negalioja) teisės akto galia visada yra nukreipta į ateitį (išskyrus administracinę ir baudžiamąją atsakomybę reglamentuojančius įstatymus, kai jei panaikina veikos baudžiamumą ar švelnina bausmę)[461]. Skolininkui ir jo kreditoriams jau bankroto proceso pradžioje turi būti aišku, kokie reikalavimai bus nurašomi po bankroto proceso pabaigos, o kokie ne. Priešingu atveju net ir patvirtinus mokumo atkūrimo planą nėra aišku, kokius reikalavimus kreditoriams skolininkas turės vykdyti ir po bankroto proceso. Todėl tokia įstatymo nuostata, kuria keičiamas FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nustatytas nenurašomų kreditorių reikalavimų sąrašas, turėtų būti taikoma tik naujiems, po jo patvirtinimo pradėtiems bankroto procesams.

---

460 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-72-1075/2021.

461 Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija*…, p. 337.

Įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimai

Įstatyme nustatyta išimtis, kai įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrintas reikalavimas po bankroto proceso nenurašomas. Įstatyme reglamentuojama, kad nenurašomi įkeitimu ir (ar) hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimai, jeigu šie kreditoriai ir fizinis asmuo susitarė dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu, nebent FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 10 punkte nurodytame susitarime susitarta kitaip. Taigi skolininkas ir kreditoriai, kurių reikalavimai užtikrinti įkeitimu ar hipoteka, turi teisę susitarti dėl įkeisto turto išsaugojimo ir atitinkamai tolesnio skolininko reikalavimo vykdymo. Remiantis FABĮ 4 straipsnio 4 dalies 10 punktu, prie pareiškimo iškelti bankroto bylą pridedama ir pateikiama fizinio asmens ir įkaito turėtojo ir (ar) hipotekos kreditoriaus susitarimas dėl įkeisto turto išsaugojimo fizinio asmens bankroto proceso metu, jeigu toks susitarimas sudarytas. Taigi tuo atveju, kai skolininkas ir kreditorius, kurio reikalavimas užtikrintas hipoteka ar įkeitimu, sudaro susitarimą dėl įkeisto turto išsaugojimo, iš tokio susitarimo kylantis reikalavimas nėra nurašomas užbaigus bankroto procesą. Tokio reikalavimo nenurašymas grindžiamas šio susitarimo tikslais, t. y. siekiu išsaugoti įkeistą turtą skolininkui vykdant reikalavimus kreditoriui.

IX. BANKROTO PROCESO PABAIGA

Bankroto proceso pabaiga yra paskutinė šio proceso stadija. Pabaigus įgyvendinti mokumo atkūrimo planą, baigiamas ir fizinio asmens bankroto procesas. Ši procedūra atliekama nuosekliai, laikantis įstatyme nustatytos tvarkos. Užsienio valstybių teisėje fizinių asmenų nemokumo proceso pabaiga siejama ne tik su mokėjimų plano įvykdymu. Pavyzdžiui, remiantis Čekijos nemokumo įstatymo 412(a) straipsnio 1 dalimi, laikoma, kad mokėjimų planas yra įvykdytas, jei skolininkas patenkino visiškai kreditorių, kurių reikalavimai neužtikrinti įkeitimu, reikalavimus; skolininkas įvykdė bent 60% kreditorių reikalavimų per 3 metus nuo plano patvirtinimo; per 5 metus nuo plano patvirtinimo, skolų panaikinimo procedūra nebuvo atšaukta ir skolininkas nepažeidė pareigos imtis visų pastangų patenkinti kuo daugiau kreditorių reikalavimų. Tokiu atveju laikoma, kad ši pareiga nepažeista, jei skolininkas patenkino bent 30% kreditorių, kurių reikalavimas neužtikrintas įkeitimu, reikalavimų. Taigi bankroto proceso pabaiga gali būti siejama ir su dalimi mokėjimo plane numatytų kreditorių reikalavimų patenkinimu. Tačiau suprantama, kad bankroto proceso tikslus labiausiai atitinka visiškas mokumo atkūrimo plano įvykdymas.

Bankroto proceso užbaigimo tvarka

Įstatyme nustatytas konkretus veiksmas, nuo kurio atlikimo galima laikyti, kad pradedama paskutinė bankroto proceso stadija (bankroto proceso užbaigimas). FABĮ 30 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kai atliktas paskutinis mokumo atkūrimo plane nustatytas mokėjimas, bankroto administratorius ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo šio mokėjimo dienos privalo parengti plano įgyvendinimo aktą, kurį pasirašo fizinis asmuo, bankroto administratorius ir kreditorių susirinkimo pirmininkas. Bankroto administratorius šį aktą ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo jo pasirašymo dienos pateikia teismui, plano įgyvendinimo akto kopiją – fiziniam asmeniui ir kreditorių susirinkimo pirmininkui. Jeigu bent vienas iš šioje dalyje nurodytų asmenų atsisako pasirašyti plano įgyvendinimo aktą, surašomas akto nepasirašymo protokolas,

kuriame nurodomos nepasirašymo priežastys, ir teikiamas teismui kartu su plano įgyvendinimo aktu. Taigi minėta teisės norma sieja mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo akto parengimą ir pateikimą teismui su mokumo atkūrimo plane nustatytu paskutiniu fizinio asmens atliktu mokėjimu, t. y. kai jis įgyvendina plane nurodytus prisiimtus įsipareigojimus atlikdamas reikiamus veiksmus[462].

Mokumo atkūrimo įgyvendinimo aktą turi pasirašyti įstatyme nurodyti asmenys (skolininkas, bankroto administratorius ir kreditorių susirinkimo pirmininkas). Aiškinant šį reikalavimą pasirašyti minėtą aktą nurodoma, kad taip siekiama *užtikrinti, kad akte bus pateikta išsami ir teisinga informacija apie plano įgyvendinimą, kurios teisingumą patvirtina visi pasirašę asmenys. Dėl to tuo atveju, kai plano įgyvendinimo akto nepasirašo kreditorių susirinkimo pirmininkas, teismas turi nuosekliai ištirti ir įvertinti kreditorių susirinkimo pirmininko nurodomas nepritarimo priežastis, jų atitiktį tikrovei, tokių priežasčių svarumą, taip įsitikindamas ir patvirtindamas, kad bankroto proceso metu buvo užtikrinta bankrutuojančio asmens ir kreditorių interesų pusiausvyra*[463]. Taigi jei vienas iš įstatyme nurodytų asmenų mokumo atkūrimo įgyvendinimo akto nepasirašo, jis turėtų nurodyti argumentus dėl tokio veiksmo ir teismas turėtų įvertinti atsisakymo pasirašyti aktą, pagrįstumą. Taip siekiama užtikrinti bankroto procedūrų teisėtumą. Kai mokumo atkūrimo įgyvendinimo akto nepasirašo kreditorių susirinkimo pirmininkas ar bankroto administratorius, teismas, svarstydamas įgyvendinimo akto patvirtinimo klausimą, turi vertinti atsisakymo pasirašyti priežastis ir, nustatęs jų pagrįstumą, spręsti, ar bankroto byla neturėtų būti nutraukta remiantis FABĮ 10 straipsnyje nustatytais pagrindais[464].

Pagal FABĮ 30 straipsnio 1 dalį, mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktas rengiamas atlikus paskutinį mokumo atkūrimo plane nustatytą mokėjimą. Aiškinant minėtoje teisės normoje sąvoką „atliktas mokėjimas“ teismų praktikoje nurodoma: *<...> pagal FABĮ nuostatas mokumo atkūrimo plano įgyvendinimas ir bankroto pabaiga siejama ne vien tik su fizinių asmenų pastangomis įgyvendinti planą ir kaip galima daugiau atsiskaityti su kreditoriais, bet ir, kaip nurodyta pirmiau, su pačių kreditorių aktyviu dalyvavimu bankroto procese (pavyzdžiui, realizuojant nekilnojamąjį turtą). Todėl paskutinio plane nustatyto mokėjimo negalima besąlygiškai sieti nei su paskutine įmoka pagal plane nustatytą grafiką, nei su būtinybe parduoti nekilnojamąjį turtą, o tikslinga pagal konkrečias aplinkybes įvertinti tiek bankrutuojančių fizinių asmenų, tiek ir kreditorių veiksmus, siekiant bankroto bylos pabaigos. Pabrėžtina, kad*

[462] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-47-313/2018.

[463] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-336-219/2020.

[464] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-336-219/2020.

visais atvejais, suėjus FABĮ 7 straipsnio 5 dalyje nustatytam plano įgyvendinimo terminui (ir teismui jo nepratęsus), bankroto byla turi būti baigiama arba bankroto procesas nutraukiamas[465]. Tokia teismų praktika rodo siekį skatinti ne tik skolininką, bet ir kreditorius efektyviai naudotis suteiktomis teisėmis ir tinkamai vykdyti pareigas. Taip užtikrinamas teisinis tikrumas, kad, suėjus mokumo atkūrimo plano vykdymo terminui, tai yra pagrindas užbaigti bankroto procedūras, nors ir per šį terminą nebūtų atlikti visi plane nurodyti veiksmai (pavyzdžiui, realizuotas skolininko turtas).

Mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktas nėra vien formalus dokumentas. Iš esmės jis leidžia nustatyti, kaip buvo įgyvendinamas mokumo atkūrimo planas, kokie veiksmai atlikti (ar kreditorių ir fizinio asmens interesų pusiausvyra viso bankroto proceso metu buvo išlaikyta ir planas buvo tinkamai vykdomas). Teismų praktikoje pagrįstai nurodoma, kad šiam aktui keliami reikalavimai turi būti sistemiškai aiškinami su FABĮ 7 straipsnio nuostatomis, įtvirtinančiomis mokumo atkūrimo plano turinį. Todėl mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo akte turi būti pasisakyta dėl kiekvienos FABĮ 7 straipsnyje nustatytos ir plane aptartos nuostatos siekiant įvertinti, kokia konkreti mokumo atkūrimo plano dalis buvo įgyvendinta, ar fizinis asmuo, atlikdamas reikiamus veiksmus, įgyvendino plane nurodytus prisiimtus įsipareigojimus.

Taigi mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo akte turi būti nurodoma informacija apie esmines mokumo atkūrimo plano sąlygas ir informacija apie jų įgyvendinimą. Kasacinio teismo pripažinta, kad tokios informacijos nenurodymas reiškia, kad šis aktas neatitinka įstatyme nustatytų kriterijų, todėl teismo neturėtų būti tvirtinamas: <...> *nenurodyta, kaip bankrutuojantys asmenys įgyvendino plane nurodytas kitas priemones (stengtis susirasti geriau mokamus darbus bei ieškoti papildomų pajamų šaltinių, kad galėtų sumokėti didesnes sumas kreditoriams) mokumui atkurti, ar atkūrė savo mokumą; nenurodytos pajamos, kurias per visą bankroto proceso laikotarpį gavo bankrutuojantys asmenys, ir kokias pajamas jie gauna šiuo metu; taip pat nenurodyta plane nustatyta per bankroto procesą skirta būtiniesiems poreikiams tenkinti suma ir faktiškai skirta suma šiems poreikiams tenkinti, bankrutuojančių asmenų bankroto pabaigoje turimas turtas, kreditoriams pagal kreditorių reikalavimų tenkinimo grafiką turėta pervesti ir faktiškai pervesta suma*[466].

Mokumo atkūrimo įgyvendinimo plane taip pat turėtų būti nurodytos kitos reikšmingos aplinkybės, pavyzdžiui, tai, kad skolininkas gavo didesnes pajamas nei nurodytos mokumo atkūrimo plane, ar atsiskaitė su tam tikru kreditoriumi, nors mokumo

---

[465] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2019.

[466] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-336-219/2020.

atkūrimo plane įsipareigojimai tokiam kreditoriui apskritai nebuvo nurodyti[467]. Vienoje byloje buvo nustatyta, kad skolininkė pagal mokumo atkūrimo planą buvo įsipareigojusi tik susirasti darbą, tačiau plane nebuvo nustatyti jokie mokėjimai ir turto pardavimas, nes skolininkė jo neturėjo. Šioje byloje mokumo atkūrimo planas teismo patvirtintas 2017 m. sausio 25 d., nustatytas plano įgyvendinimo terminas 3 metai, o mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktas bankroto administratorės pateiktas teismui 2017 m. vasario 20 d., t. y. nesuėjus plane nustatytam 3 metų terminui ir nepraėjus nė vienam mėnesiui nuo plano patvirtinimo. Kasacinio teismo vertinimu, tokiu atveju, nors mokumo atkūrimo plane nenustatyti mokėjimai kreditoriams, tačiau jame skolininkas įsipareigojo atlikti tam tikrus veiksmus, visų pirma, pagerinti savo turtinę padėtį, įsidarbinti. Teismo vertinimu, tokiu atveju, suėjus mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo terminui, bus galima įvertinti, ar skolininkė: a) dėjo pastangas, kaip nurodė plane, susirasti darbą; b) jei nesusirado darbo, ar egzistavo objektyvi galimybė jį susirasti, ir tik tada spręsti, ar egzistuoja pagrindas baigti bankroto bylą ir nurašyti kreditorių finansinius reikalavimus. Taip pat teismas pažymėjo, kad šiuo atveju nenustatyta, jog po mokumo atkūrimo plano patvirtinimo per ne visą mėnesį būtų taip iš esmės pasikeitusi fizinių asmenų padėtis ir atsiradusios tokios naujos aplinkybės, dėl kurių fiziniai asmenys prarastų visas galimybes įgyvendinti planą per jame nustatytą 3 metų terminą. Spręsdamas dėl bankroto bylos nutraukimo tokiu atveju, kasacinis teismas pripažino, kad *tuo atveju, kai teismas patvirtina mokumo atkūrimo planą, kuriame nėra numatyta jokių įmokų kreditoriams, bankroto byla užbaigiama ne nuo paskutinio pagal planą atlikto mokėjimo, nes tokie nėra atliekami, o nuo 3 metų termino įgyvendinti mokumo planą pabaigos*[468]. Taigi šiuo atveju kasacinis teismas laikėsi pozicijos, kad tuo atveju, kai mokumo atkūrimo plane mokėjimai kreditoriams nenumatyti, tačiau nustatytos skolininko pareigos, turėtų būti sulaukiama termino įgyvendinti mokumo atkūrimo planą pabaigos.

Pagal FABĮ 30 straipsnio 2 dalį, gavęs mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktą teismas priima nutartį baigti fizinio asmens bankroto bylą arba nutraukti fizinio asmens bankroto bylą. Tokią nutartį teismas priima įvertinęs mokumo atkūrimo plano vykdymą ir nustatęs, kad akte atspindėta visa plano įgyvendinimo informacija, mokumo plane nurodytos sąlygos įgyvendintos[469]. Šios nutarties įsiteisėjimas reiškia ir skolininko skolų, kurios nėra nenurašomos, nurašymą. Latvijos nemokumo įstatymo 164 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad sprendimas atleisti skolininką nuo mokėjimo

---

[467] *Ibid.*

[468] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-47-313/2018.

[469] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-336-219/2020.

plane likusių įsipareigojimų turi būti priimtas teismo, užbaigiant skolų nurašymo procedūrą. Taigi tokia teismo nutartis yra pagrindas, panaikinantis nepatenkintus kreditorių reikalavimus. Tačiau FABĮ 30 straipsnio 2 dalis turėtų būti tikslintina nustatant, kad tuo atveju, kai teismas gauna mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktą, teismas turėtų priimti ne nutartį, o spendimą užbaigti bankroto bylą. Remiantis CPK 259 straipsnio 1 dalimi, teismas išsprendžia bylą iš esmės priimdamas sprendimą. CPK 260 straipsnyje nustatyta, kad galutiniu sprendimu ginčas išsprendžiamas visiškai. Galutinis sprendimas priimamas tada, kai ištirti visi įrodymai ir teismas gali išspręsti byloje pareikštų visų reikalavimų pagrįstumo klausimą. Taigi būtent teismo galutiniu sprendimu yra užbaigiamas bylos nagrinėjimas, kai yra tinkamai įvertinti visi pateikti įrodymai ir išnagrinėti reikalavimai. Šis klausimas taip sprendžiamas juridinių asmenų nemokumo procese. Remiantis JANĮ 100 straipsnio 1 dalimi, sprendimą dėl juridinio asmens pabaigos priima teismas. Šiuo atveju teismui nustačius, kad mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo aktas atitinka keliamus reikalavimus ir nėra kitų akivaizdžių kliūčių, dėl kurių bankroto procesas negali būti užbaigiamas, teismas turėtų priimti sprendimą dėl bankroto bylos užbaigimo. Teismo sprendimo priėmimas atitiktų ir „naujos pradžios“ suteikimą, nes taip teismas kaip valstybės valdžios institucija išreiškia valią atleisti skolininką nuo tolesnių skolinių įsipareigojimų vykdymo.

Specialūs bankroto bylos užbaigimo pagrindai

Įstatyme taip pat nustatyti atvejai, kai teismas gali priimti sprendimą užbaigti fizinio asmens bankroto procesą ne dėl mokumo atkūrimo plano įvykdymo. Remdamasis FABĮ 30 straipsnio 3 dalimi, teismas taip pat priima sprendimą **baigti fizinio asmens bankroto bylą**, jeigu yra bent viena iš šių sąlygų:

1) anksčiau negu nustatyta plane patenkinti fizinio asmens visų teismo patvirtintų kreditorių reikalavimai ir bankroto administratorius pateikia teismui tai patvirtinančius dokumentus;
2) bankroto administratorius pateikia teismui dokumentus, patvirtinančius, kad fizinis asmuo gali ir galės ateityje įvykdyti skolinius įsipareigojimus;
3) visi kreditoriai atsisako savo reikalavimų ir teismas priima nutartį priimti atsisakymus.

FABĮ 30 straipsnio 3 dalies 1 punkte nustatyta bankroto bylos užbaigimo sąlyga siejama su visų skolininko kreditorių reikalavimų patenkinimu. Bankroto procese siekiama patenkinti kuo daugiau kreditorių reikalavimų. Įprastai kreditorių reikalavimai yra tenkinami vykdant mokumo atkūrimo planą, atliekant nustatytus mokėjimus pagal

kreditorių reikalavimų tenkinimo grafiką (FABĮ 7 straipsnio 1 dalies 12 punktas). Tačiau skolininkas turi teisę patenkinti visus kreditorių reikalavimus anksčiau nei numatyta mokumo atkūrimo plane. Tokiu atveju bankroto byla gali būti nutraukta tik tuo atveju, jei patenkinti visi mokumo atkūrimo plane nurodyti teismo patvirtinti kreditorių reikalavimai, o ne jų dalis. Todėl bankroto procesas gali būti nutraukiamas tik atsiskaičius su visais minėtais kreditoriais. Siekiant bankroto bylą nutraukti šiuo pagrindu teismui turi būti pateikiami tai patvirtinantys dokumentai. Tokie įrodymai turi būti aiškūs ir nedviprasmiški, iš jų turi būti aišku, kokiems kreditoriams kokie reikalavimai įvykdyti.

Sprendžiant dėl FABĮ 30 straipsnio 3 dalies 1 punkte nustatyto bankroto bylos užbaigimo sąlygos taikymo gali kilti klausimas: ar bankroto byla gali būti nutraukiama, jei visus skolininko kreditorių reikalavimus patenkina ne pats skolininkas, bet kitas asmuo? Šio klausimo FABĮ nereglamentuoja. Anksčiau galiojusio ĮBĮ 27 straipsnio 1 dalies 2 punkte buvo nustatyta, kad bankroto byla nutraukiama, kai bankrutuojanti įmonė atsiskaito su visais kreditoriais (kreditoriumi) ir administratorius teismui pateikia tai įrodančius dokumentus. Teismų praktikoje aiškinant šią teisės normą buvo nurodyta, kad nėra svarbu, ar su kreditoriais atsiskaitė pati bankrutuojanti įmonė, ar jos naudai – trečiasis asmuo, jei atsiskaičius tokiu būdu pasibaigia visos bankrutuojančios įmonės prievolės kreditoriams[470]. Todėl aiškinant ĮBĮ 27 straipsnio 1 dalies nuostatą „bankrutuojanti įmonė atsiskaito su visais kreditoriais“ nuspręsta, kad ji turi būti aiškinama kaip nurodanti ne prievolę įvykdžiusį subjektą, o teisinę situaciją, kurioje visos bankrutuojančios įmonės prievolės kreditoriams yra įvykdytos, t. y. bankrutuojanti įmonė yra atsiskaičiusi su visais kreditoriais[471]. Tokios teisės aiškinimo praktikos turėtų būti laikomasi ir taikant FABĮ 30 straipsnio 3 dalies 1 punkte nustatytą bankroto proceso užbaigimo sąlygą. Todėl tokiu atveju bankroto byla gali būti užbaigiama, kai visų skolininko kreditorių reikalavimus patenkina ne (tik) skolininkas, o kitas asmuo. Bankroto proceso tikslas yra kuo didesnis skolininko kreditorių reikalavimų patenkinimas, todėl nėra svarbu, koks asmuo (skolininkas ar kitas asmuo) patenkina skolininko kreditorių reikalavimus.

Taip pat gali kilti klausimas: ar remiantis minėta sąlyga bankroto procesas nutraukiamas nepriklausomai nuo to, ar atlygintos bankroto administravimo išlaidos? Bankroto procesas pasižymi prioritetiniu administravimo išlaidų atlyginimu, nes kreditorių reikalavimai tenkinami tik po to, kai apmokamos įmonės bankroto administravimo

[470] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-148-219/2018.

[471] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-333-823/2020.

išlaidos. FABĮ 22 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad bankroto administravimo išlaidos apmokamos pirmiausia. Teismų praktikoje nurodoma, kad asmenys, turintys teisę gauti bankroto administravimo išlaidų atlyginimą iš bankrutuojančios įmonės, plačiąja prasme taip pat laikytini bankrutuojančios įmonės kreditoriais (CK 6.1 straipsnis), kurie, be kita ko, turi pirmumo teisę gauti savo reikalavimų patenkinimą kreditorių, kurių reikalavimai atsirado iki bankroto bylos iškėlimo, atžvilgiu. Todėl ši bankroto bylos nutraukimo sąlyga taikytina tik tuo atveju, kai nustatoma, kad 1) yra visiškai atlygintos bankroto administravimo išlaidos, 2) atsiskaityta su visais kreditoriais, kurių reikalavimai atsirado iki bankroto bylos iškėlimo[472]. Tokia juridinių asmenų bankroto procese formuojama teismų praktika turėtų būti vadovaujamasi ir aiškinant minėtą fizinio asmens bankroto proceso nutraukimo sąlygą, nes, likus nepatenkintoms bankroto administravimo išlaidoms, nebūtų pasiektas bankroto proceso tikslas. Atitinkamai tai galėtų lemti papildomų turtinių ginčų skolininko atžvilgiu pradėjimą ir teisinį neaiškumą. Tokia situacija neatitiktų ir „naujos pradžios“ tikslo, nes lieka neišspręsti skolininko bankroto procese atsiradę mokėjimai.

Bankroto procese siekiama sudaryti sąlygas skolininkui vykdyti įsipareigojimus kreditoriams. Skolininkas, bankroto proceso metu vykdydamas veiklą, dirbdamas ir gaudamas pajamas, gali tapti pajėgus pats, be bankroto procese suteikiamos pagalbos, įvykdyti įsipareigojimus kreditoriams. Atsižvelgiant į tai, bankroto procesas gali būti nutraukiamas bankroto administratoriui pateikus teismui dokumentus, patvirtinančius, kad fizinis asmuo gali ir galės ateityje įvykdyti skolinius įsipareigojimus (FABĮ 30 straipsnio 3 dalies 2 punktas). Vertinant šią bankroto proceso užbaigimo sąlygą, teismui turi būti pateikiami aiškūs, konkretūs duomenys, pavyzdžiui, sutartys, informacija apie skolininko gautą turtą, kurie pagrindžia skolininko galimybes vykdyti mokumo atkūrimo plane numatytus įsipareigojimus. Įstatymas nenustato, per kokį laiką tokie įsipareigojimai turėtų būti įvykdyti. Tokie įsipareigojimai turėtų būti vykdomi pagal kreditorių ir skolininkų susitarimą.

Kreditorių atsisakymas savo reikalavimų bankroto procese iš esmės turėtų būti laikomas atsisakymu nuo prievolės vykdymo (FABĮ 30 straipsnio 3 dalies 3 punktas). Ši sąlyga kyla iš bendrosios prievoliniuose teisiniuose santykiuose galiojančios taisyklės, kad prievolė baigiasi kreditoriui atsisakius reikalavimo. Remiantis CK 6.129 straipsnio 1 dalimi, prievolė baigiasi, kai kreditorius atleidžia skolininką nuo jos įvykdymo arba pareiškia, kad prievolė neegzistuoja, jeigu atleidimas nuo prievolės įvykdymo nepažeidžia trečiųjų asmenų teisių į kreditoriaus turtą. Sprendžiant dėl šio bankroto bylos nutraukimo pagrindo taikymo, kyla klausimas, kokie duomenys, pagrindžiantys kreditorių reikalavimų

[472] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-333-823/2020.

atsisakymą, turėtų būti pateikiami teismui. Ar teismas turi analizuoti tokių atsisakymų teisėtumą? Įstatymas nenurodo, kokia forma ir tvarka kreditoriai turėtų atsisakyti savo reikalavimų. Tai kreditoriai galėtų padaryti pateikdami rašytinius įrodymus apie savo reikalavimo atsisakymą. Kreditoriaus reikalavimo atsisakymas turi būti aiškus ir konkretus, jis neturi pažeisti trečiųjų asmenų teisių į kreditoriaus, atsisakančio savo reikalavimo, turtą. Teismų praktikoje pripažįstama, kad CK 6.129 straipsnis nenustato atleidimo nuo prievolės įvykdymo formos, todėl kreditoriaus valia gali būti išreikšta bet kokia forma, išskyrus atvejus, kai jos išraiškos formą nustato įstatymas arba sutartis. Bet kuriuo atveju atleidimas nuo prievolės įvykdymo turi būti išreikštas aiškiai ir nedviprasmiškai[473].

Bankroto procese svarbus ir pačių kreditorių aktyvus dalyvavimas, nes kreditorių kompetencijai yra priskirtas reikšmingų su šio proceso eiga susijusių klausimų sprendimas. Vienas tokių sprendimų yra bankroto procese realizuojamos skolininko turto pardavimo kainos ir tvarkos nustatymas. Atitinkamai kreditoriams šių teisių neįgyvendinant per mokumo atkūrimo plano vykdymo terminą kyla neigiamos teisės pasekmės. Teismų praktikoje FABĮ 30 straipsnio 3 dalies 3 punkte nustatytą sąlyga remiamasi priimant sprendimą užbaigti bankroto bylą, kai per mokumo atkūrimo plane nustatytą terminą kreditoriai nepriima sprendimo dėl skolininko turto realizavimo: <...> *kreditorių elgesys, kai pastarieji neįgyvendina savo teisių realizuoti arba perimti turtą per trejų metų laikotarpį, iš esmės yra prilygintinas reikalavimų į tą turtą atsisakymui minėtos FABĮ įtvirtintos taisyklės prasme, nes mokumo atkūrimo planas turi būti įgyvendintas laikantis jam nustatyto termino. Tai reiškia, kad kreditoriai negali savo pasyviu elgesiu nerealizuoti įkeisto turto už tokią kainą, kuri nėra paklausi rinkoje, ir taip stabdyti ar net reikalauti nutraukti skolininkų mokumo atkūrimo procesą*[474].

Toks kreditorių elgesys, kai jie neįgyvendina savo teisių realizuoti arba perimti turtą per mokumo atkūrimo plano vykdymo laikotarpį, iš esmės yra prilygintinas reikalavimų į tą turtą atsisakymui minėtos FABĮ įtvirtintos taisyklės prasme. Tai reiškia, kad kreditoriai neturi teisės dėl savo pasyvumo nepriimti jų kompetencijai priskirtų sprendimų dėl skolininko turto realizavimo tvarkos. Toks elgesys nesuderinamas su FABĮ 1 straipsnio 1 dalyje nustatytu tikslu derinant kreditorių ir skolininko interesus išspręsti fizinio asmens nemokumo problemą. Todėl nustačius, kad kreditoriai elgiasi pasyviai, pavyzdžiui, nenustato dvejose varžytynėse neparduoto turto kainos ir atsisakius perimti nekilnojamąjį turtą natūra, gali būti fiksuojamas mokumo atkūrimo plano įvykdymo momentas ir kartu kreditoriaus atsisakymas likusios savo reikalavimo dalies[475].

---

[473] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-197/2011.

[474] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2019.

[475] *Ibid.*

Sprendžiant dėl bankroto proceso užbaigimo sąlygų gali kilti klausimas: ar fizinio asmens bankroto procese skolininkas ir kreditoriai turi teisę sudaryti taikos sutartį, kuri būtų bankroto proceso užbaigimo pagrindu? Toks bankroto bylos nutraukimo pagrindas numatytas juridinių asmenų bankroto procese (JANĮ 78 straipsnio 1 dalies 3 punktas, 80 straipsnis). Juridinių asmenų bankroto procese taikos sutartimi suteikiama galimybė skolininkui ir kreditoriams susitarti dėl tolesnio kreditorių reikalavimų vykdymo nutraukus bankroto bylą. Tačiau FABĮ galimybė nutraukti bankroto bylą tokiu pagrindu nenustatyta. Įstatyme nustatytas tik baigtinis sąrašas sąlygų, kurioms esant bankroto byla nutraukiama (FABĮ 30 straipsnio 3 dalis). Toks baigtinis sąrašas leidžia teigti, kad įstatymų leidėjas nustatė konkrečias sąlygas ir nenumatė galimybės nutraukti bankroto bylą esant kitoms sąlygoms.

Kita vertus, fizinių asmenų bankroto procesas nagrinėjamas CPK tvarka, kuris suteikia teisę šalims bet kurioje proceso stadijoje sudaryti taikos sutartį (CPK 42 straipsnio 2 dalis, 140 straipsnio 3 dalis). Teismų praktikoje taip pat keliamas klausimas dėl galimybės nutraukti fizinio asmens bankroto procesą skolininkui ir kreditoriams sudarius taikos sutartį. Teismui byloje buvo pateikta skolininko ir kreditorių taikos sutartis, tačiau apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad FABĮ nuostatos nenumato fizinio asmens bankroto bylos pabaigos patvirtinus taikos sutartį, ir sprendė, kad šalių pateikta taikos sutartis prieštarauja imperatyvioms FABĮ įstatymo nuostatoms, šalys susitarė dėl teismo kompetencijai priskirtinų klausimų, todėl tokia taikos sutartis negali būti tvirtinama (CPK 42 straipsnio 2 dalis)[476].

Atsižvelgiant į tai, kad FABĮ specialaus bankroto proceso nutraukimo pagrindo sudarius taikos sutartį nenustato, tokiu pagrindu procesas įprastai neturėtų būti nutraukiamas. Be to, fizinių asmenų bankroto bylos iškeliamos ir nagrinėjamos CPK nustatyta ginčo teisenos tvarka, išskyrus šio įstatymo nustatytas išimtis (FABĮ 5 straipsnio 1 dalis). Todėl vien tai, kad taikos sutarties sudarymo galimybė nustatyta CPK, savaime neturėtų reikšti, kad ji galėtų būti sudaroma ir fizinių asmenų bankroto procese. Taip pat bankroto procese patvirtintas mokumo atkūrimo planas iš esmės ir yra skolininko ir kreditorių sutartis, reglamentuojanti skolininko įsipareigojimų vykdymą. Siekiant pateikti mokumo atkūrimo plane nustatytą šalių valią turėtų būti sprendžiamas klausimas dėl plano pakeitimo ar visų kreditorių reikalavimų atsisakymo, kuris būtų pagrindas bankroto bylą nutraukti. Kita vertus, tokia galimybė nutraukti bankroto procesą sudarius taikos sutartį iš esmės neprieštarautų bankroto proceso tikslams, tačiau ji turėtų būti reglamentuojama įstatyme.

[476] Kauno apygardos teismo 2021 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-148-254/2021.

Bankroto proceso užbaigimo pasekmės

Įstatyme nustatytos teisinės pasekmės, kurios kyla užbaigus skolininko bankroto bylą. Visų pirma, bankroto proceso užbaigimas reiškia, kad atnaujinamas sustabdytų skolininko prievolių vykdymas, nes nebėra poreikio užtikrinti visų skolininko kreditorių interesų ir jų lygiateisiškumo principo. Remiantis FABĮ 30 straipsnio 4 dalimi, baigus fizinio asmens bankroto procesą, visi mokesčiai, taip pat palūkanos ir netesybos skaičiuojami nuo teismo sprendimo baigti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Taip pat nutartis, kuria užbaigtas bankroto procesas, turi būti išviešinta. Pagal FABĮ 30 straipsnio 5 dalį, apie teismo sprendimą baigti fizinio asmens bankroto bylą bankroto administratorius per 5 darbo dienas nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos privalo pranešti kreditoriams ir FABĮ 13 straipsnio 9 dalyje nurodytai Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotai institucijai.

Užbaigus bankroto bylą, skolininkui turi būti grąžinami šio proceso metu iš jo paimti daiktai ir likusios nepanaudotos lėšos iš depozitinės sąskaitos. Remiantis FABĮ 30 straipsnio 6 dalimi, bankroto administratorius ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo teismo nutarties nutraukti fizinio asmens bankroto bylą ar nuo teismo sprendimo baigti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos perduoda fiziniam asmeniui saugotinus dokumentus, susijusius su fizinio asmens bankroto procesu, perveda depozitinėje sąskaitoje likusias lėšas į fizinio asmens asmeninę sąskaitą.

Bankroto bylos užbaigimas reiškia, kad skolininkui suteikiama „nauja pradžia“, jam sudaromos galimybės grįžti į aktyvius vartojimo teisinius santykius, nebetaikomi bankroto procese nustatyti ribojimai, sudaromos sąlygos užsiimti verslu. FABĮ 30 straipsnio 7 dalyje reglamentuojama, kad, baigus fizinio asmens bankroto procesą, fiziniam asmeniui **negali būti taikomi draudimai** užsiimti individualia, ūkininko ar kita veikla, draudimai naudotis valstybės teikiamos pagalbos verslui priemonėmis ar kitų teisių apribojimai, grindžiami vien tuo, kad jam buvo iškelta bankroto byla. Ši teisės norma buvo priimta FABĮ pakeitimo įstatymu[477], kuriuo į Lietuvos nemokumo teisę perkeltos Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos nuostatos. Šios taisyklės tikslas yra užtikrinti vieną esminių bankroto proceso tikslų – „naują pradžią“ ir leisti skolininkui laisvai imtis ūkinės komercinės veiklos po bankroto proceso pabaigos, grįžti į aktyvius vartojimo santykius. Bankroto proceso tikslas nėra nubausti skolininką. Su bankroto proceso tikslu nebūtų suderinta situacija, kai skolininkas, įvykdęs mokumo atkūrimo planą, dar patirtų papildomus apribojimus. Atvirkščiai, būtent bankroto procese taikomos priemonės turėtų sudaryti sąlygas skolininkui laisvai užsiimti veikla po šio

[477] FABĮ 2022 m. birželio 29 d. pakeitimo įstatymas Nr. XIV-451.

proceso pabaigos. Tokie siekiai pripažįstami Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje siekiant užtikrinti skolininkui „naują pradžią".

Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 72 punkte nurodoma, kad nemokumo padariniai, visų pirma, socialinė stigma, teisinės pasekmės, kaip antai verslininkams taikomas draudimas pradėti veiklą ir ja toliau verstis, ir ilgalaikis negebėjimas grąžinti skolas labai atgraso verslininkus nuo įmonės steigimo ar pasinaudojimo antrąja galimybe, nors ir įrodyta, kad nemokiais tapę verslininkai antrą kartą turi daugiau sėkmės galimybių. Direktyvos preambulės 78 punkte nustatyta, kad visiškas skolų panaikinimas arba draudimų verstis veikla atšaukimas po ne ilgesnio nei 3 metų laikotarpio ne visais atvejais yra tinkamas, todėl gali reikėti nustatyti nuo šios taisyklės nukrypti leidžiančias nuostatas, kurios būtų tinkamai pagrįstos nacionalinėje teisėje nustatytomis priežastimis. Pavyzdžiui, tokios nukrypti leidžiančios nuostatos turėtų būti nustatomos tais atvejais, kai skolininkas yra nesąžiningas arba veikė piktnaudžiaudamas. Jei pagal nacionalinę teisę verslininkai negali pasinaudoti sąžiningumo ir geros valios prezumpcija, įrodinėjimo pareiga dėl sąžiningumo ir geros valios neturėtų būti bereikalingai sunki ar sudėtinga jiems siekiant pradėti procedūrą.

Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės 83 punkte nustatyta, kad jei buvo atsisakyta verslininkui išduoti leidimą arba licenciją verstis tam tikru amatu, verslu, prekyba ar profesine veikla arba toks leidimas ar licencija buvo panaikinti priėmus sprendimą dėl draudimo verstis veikla, šia direktyva valstybėms narėms neturėtų būti užkertamas kelias reikalauti, kad verslininkas pateiktų prašymą dėl naujo leidimo arba licencijos išdavimo pasibaigus draudimo verstis veikla laikotarpiui.

Apibendrinant nurodytas Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos preambulės nuostatas galima teigti, kad draudimas skolininkui (verslininkui) pradėti veiklą ir ja toliau verstis po bankroto proceso (skolų nurašymo procedūros) būtų nesuderinamas su šio proceso tikslais. Pažymėtina, kad šios direktyvos nuostatos siejamos, visų pirma, su skolininku, užsiimančiu ūkine komercine veikla, taip sudarant sąlygas jai vykdyti po bankroto proceso. Tačiau siekiant asmens lygiateisiškumo, ši taisyklė turėtų būti taikoma visiems skolininkams. Taip pat pastebėtina, kad Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyva suteikia teisę valstybių narių teisėje nustatyti teisės užsiimti veikla ribojimą po bankroto proceso. Tačiau tokia teisė turėtų būti laikoma išimtimi.

Pagal Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvos 22 straipsnio 1 dalį, valstybės narės užtikrina, kad tais atvejais, kai nemokaus verslininko skolos pagal šią direktyvą panaikinamos, bet koks jam taikomas draudimas pradėti ar toliau verstis prekyba, verslu, amatu ar profesine veikla, grindžiamas vien tik verslininko nemokumu, baigtų galioti ne vėliau kaip pasibaigus skolų panaikinimo laikotarpiui. Šio straipsnio antroje dalyje nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, kad pasibaigus skolų panaikinimo laikotarpiui šio straipsnio 1 dalyje nurodytas draudimas verstis veikla nustotų galioti,

nereikalaujant kreiptis į teisminę arba administracinę instituciją su prašymu pradėti procedūrą, kuria būtų papildomos 21 straipsnio 1 dalyje nurodytos procedūros. Išimtys dėl ilgesnio draudimo verstis veikla laikotarpio nustatytos remiantis Direktyvos 23 straipsnio nuostatomis. Taigi, nors Direktyva suteikia galimybę valstybėms narėms nustatyti tam tikrus ribojimus užsiimti veikla po bankroto proceso, FABĮ 30 straipsnio 7 dalyje tiesiog perkelta Direktyvos 22 straipsnio 1 dalis, draudžianti riboti skolininko teisę užsiimti veikla remiantis vien tuo, kad jam buvo iškelta bankroto byla. Išimčių iš šios bendrosios taisyklės FABĮ nenustato.

X. TARPVALSTYBINIS FIZINIŲ ASMENŲ BANKROTO PROCESAS

Fizinių asmenų bankroto procesas, nors ir iš esmės reglamentuojamas nacionalinės teisės normų, gali būti susijęs ne tik su Lietuvos Respublika, bet ir su užsienio valstybėmis. Tarpvalstybinis elementas tokiame procese gali atsirasti dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, skolininko pagrindinių interesų vietos negalima paprastai nustatyti, nes jis turi turto ar skolinių įsipareigojimų įvairiose valstybėse, skolininko kreditoriai yra užsienyje (kitoje nei nemokumo bylą iškėlusioje valstybėje) ir pan. Esant tokioms aplinkybėms vien nacionalinės teisės normos nėra pakankamos reglamentuoti teisinius santykius, nes nemokumo ginčas yra susijęs su kelių valstybių teritorija. Tokiu atveju kyla poreikis įvertinti, ar egzistuoja specialios Europos Sąjungos ar tarptautinės privatinės teisės taisyklės, reglamentuojančios konkrečius tarpvalstybinius nemokumo proceso klausimus. Tais atvejais, kai skolininko interesų centras, turimas turtas, kreditoriai yra Europos Sąjungoje, tarpvalstybinio bankroto proceso klausimai (jurisdikcija, ginčui taikytina teisė, teismo sprendimo pripažinimas ir vykdymas) sprendžiami remiantis Europos Sąjungos teise (Nemokumo bylų reglamentu). Nemokumo bylų reglamentas taikomas tik toms byloms, kuriose skolininko pagrindinių interesų vieta yra Europos Sąjungoje[478]. Tačiau jei skolininko interesų centras, turtas ar kreditoriai yra ne Europos Sąjungoje, tokiu atveju taikytinos privatinės tarptautinės teisės taisyklės ir nacionalinės teisės nuostatos, pavyzdžiui, taisyklės, reglamentuojančios nemokumo procese priimtų užsienio teismų sprendimų priėmimą (CPK 809-815 straipsniai). Užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje problemos analizuotos teisės doktrinoje[479].

---

478 Nemokumo bylų reglamento preambulės 25 punktas.

479 Remigijus Jokubauskas, Mykolas Kirkutis, Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, *Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti Lietuvos Respublikoje*, MRU (2020).

Tarpvalstybinės nemokumo bylos Europos Sąjungoje yra reglamentuojamos Nemokumo bylų reglamente. Remiantis šio reglamento preambulės 9 punktu, šis reglamentas turėtų būti taikomas jame nustatytas sąlygas atitinkančioms nemokumo byloms neatsižvelgiant į tai, ar skolininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, verslininkas ar individualus asmuo. Išsamus tų nemokumo bylų sąrašas pateikiamas A priede. Nacionalinėms nemokumo procedūroms, nenurodytoms A priede pateiktame sąraše, šis reglamentas neturėtų būti taikomas. Remiantis Nemokumo bylų reglamento A priedu, į jo taikymo sritį patenka fizinio asmens bankroto procesas, reglamentuojamas FABĮ.

Pažymėtina, kad Nemokumo bylų reglamentas taikomas kolektyvinėms nemokumo byloms, o tai reiškia, kad tokiame procese turėtų dalyvauti visi skolininko kreditoriai (Nemokumo bylų reglamento preambulės 14 punktas). Fizinio asmens bankroto procese gali kilti klausimas dėl tokio proceso kolektyvinio pobūdžio atsižvelgiant į tai, kad dalis kreditorių reikalavimų nėra nurašomi (pavyzdžiui, FABĮ 27 straipsnio 9 dalyje nustatyti reikalavimai). Tačiau Nemokumo bylų reglamento preambulės 14 punktas nustato, kad tai, kad tam tikrose fizinių asmenų nemokumo bylose tam tikrų kategorijų reikalavimų, pavyzdžiui, išlaikymo reikalavimų, atveju netaikoma skolos nurašymo galimybė, neturėtų reikšti, kad tokios bylos nėra kolektyvinės. Taip pat taisyklė dėl Nemokumo bylų reglamento netaikymo nustatyta jo preambulės 16 punkte, pagal kurią taip pat skolos sureguliavimo tikslais neturėtų būti įtraukiamos konkrečios bylos, kuriose nurašomos labai mažas pajamas gaunančio ir labai mažos vertės turtą turinčio fizinio asmens skolos su sąlyga, kad šios rūšies bylose niekada nebus numatomas mokėjimas kreditoriams.

Remiantis Nemokumo bylų reglamento 1 straipsnio 1 dalimi, šis reglamentas taikomas **viešai nagrinėjamoms kolektyvinėms byloms**, įskaitant laikino pobūdžio bylas, kurios grindžiamos teisės aktais dėl nemokumo ir kuriose sanavimo, skolos sureguliavimo, reorganizavimo arba likvidavimo tikslais: a) iš skolininko visiškai arba iš dalies atimama teisė disponuoti savo turtu ir paskiriamas nemokumo specialistas; b) skolininko turtą ir reikalus kontroliuoja ar prižiūri teismas arba c) teismo nurodymu ar teisės aktų nustatyta tvarka laikinai sustabdomi atskiri vykdymo procesai, kad galėtų įvykti skolininko ir jo kreditorių derybos, jeigu šiose bylose, kurios yra sustabdomos, numatomos tinkamos priemonės visiems kreditoriams bendrai apsaugoti ir, jei nepasiekiama susitarimo, jos yra preliminarios bylos vienos iš a arba b punkte nurodytų bylų atžvilgiu. Šioje dalyje nurodytos bylos yra išvardytos A priede. Tai reiškia, kad toms fizinių asmenų nemokumo procedūroms, kurios yra nurodytos Nemokumo bylų reglamento A priede, šis reglamentas yra taikomas.

Nemokumo bylų reglamentas taikomas nuo 2017 m. birželio 26 d. (Nemokumo bylų reglamento 92 straipsnis). Nemokumo bylų reglamentu buvo panaikintas ir anksčiau tarpvalstybinio nemokumo bylų klausimus reglamentavęs Reglamentas (EB)

Nr. 1346/2000 (Nemokumo bylų reglamento 91 straipsnis). Nemokumo bylų reglamentas taikomas visoje Europos Sąjungoje, išskyrus Daniją. Remiantis Nemokumo bylų reglamento preambulės 88 punktu, pagal prie Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo pridėto Protokolo Nr. 22 dėl Danijos pozicijos 1 ir 2 straipsnius Danija nedalyvauja priimant šį reglamentą, ir jis nėra jai privalomas ar taikomas.

Kai kurios tarpvalstybinį fizinių asmenų nemokumo procesą reglamentuojančios nuostatos yra nustatytos ir Direktyvoje. Pavyzdžiui, remiantis Direktyvos 28 straipsnyje nustatyta, kad valstybės narės užtikrina, kad restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrose dalyvaujančios procedūros šalys, specialistas ir teisminė ar administracinė institucija galėtų, be kita ko, ir tarpvalstybiniais atvejais, elektroninio ryšio būdu atlikti bent tokius veiksmus: a) pareikšti reikalavimus; b) pateikti restruktūrizavimo ar skolų grąžinimo planus; c) siųsti pranešimus kreditoriams; d) pareikšti prieštaravimus ir pateikti skundus.

Fizinio asmens nemokumo bylos teismingumo taisyklės

Vienas pagrindinių klausimų, reglamentuojamų Nemokumo bylų reglamente, yra tarpvalstybinės nemokumo bylos nagrinėjimo jurisdikcija. Reglamentas reglamentuoja tarptautinės nemokumo bylos jurisdikcijos nustatymo taisykles, tačiau nereglamentuoja teritorinės teismų jurisdikcijos[480]. Tai reiškia, kad atsakymas į klausimą, kuris konkretus valstybės teismas turi jurisdikciją nagrinėti fizinio asmens nemokumo bylą, priklauso nuo konkrečios valstybės teisinio reguliavimo. Tačiau pagrindinis jurisdikcijos taisyklių Nemokumo bylų reglamente tikslas yra nustatyti, kokios konkrečiai Europos Sąjungos valstybės narės teismai turi jurisdikciją iškelti ir nagrinėti skolininko nemokumo bylą.

Nemokumo bylų jurisdikcijos taisyklės Europos Sąjungos nemokumo teisėje yra paremtos konkrečiomis nuginčijamomis prezumpcijomis. Remiantis Nemokumo bylų reglamento preambulės 30 punktu, fizinio asmens, kuris nevykdo savarankiškos ūkinės komercinės ar profesinės veiklos, atveju turėtų būti įmanoma paneigti šią prezumpciją, pavyzdžiui, jei didžioji skolininko turto dalis yra ne jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje arba jei galima nustatyti, kad jo pagrindinė persikėlimo priežastis buvo pateikti prašymą iškelti nemokumo bylą naujojoje jurisdikcijoje ir jei toks

[480] Nemokumo bylų reglamento 26 punktas.

prašymas iš esmės pažeistų kreditorių, kurie vykdė veiklą su skolininku dar iki tokio perkėlimo, interesus. Taip pat šio reglamento preambulės 31 punkte nustatyta, kad, siekiant to paties su nesąžiningo ar piktnaudžiaujamo palankesnio teisinio reglamentavimo ieškojimo prevencija susijusio tikslo, prezumpcija, kad pagrindinių interesų vieta yra registruotos buveinės vietoje, asmens pagrindinėje verslo vietoje ar asmens įprastinėje gyvenamojoje vietoje, neturėtų būti taikoma, kai atitinkamai įmonės, juridinio asmens ar fizinio asmens, kuris vykdo savarankišką ūkinę komercinę ar profesinę veiklą, atveju skolininkas savo registruotą buveinę ar pagrindinę verslo vietą perkėlė į kitą valstybę narę per tris mėnesius prieš pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimą, o asmens, kuris nevykdo savarankiškos ūkinės komercinės ar profesinės veiklos, atveju – skolininkas savo įprastinę gyvenamąją vietą perkėlė į kitą valstybę narę per šešis mėnesius prieš pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimą.

Remiantis Nemokumo bylų reglamento 3 straipsnio 1 dalimi, jurisdikciją iškelti nemokumo bylą turi valstybės narės, kurios teritorijoje yra **skolininko pagrindinių interesų vieta**, teismai. Pagrindinių interesų vieta – tai vieta, kurioje skolininkas nuolat administruoja savo interesus ir kurią gali nustatyti trečiosios šalys. Skolininko pagrindinių interesų vietos samprata yra autonominė Europos Sąjungos teisės sąvoka, kuri aiškinama pagal šią teisės sistemą, o ne valstybių narių nemoko teisę[481].

Fizinio asmens, vykdančio savarankišką ūkinę komercinę ar profesinę veiklą, atveju preziumuojama, kad pagrindinių interesų vieta yra to fizinio asmens pagrindinė verslo vieta, jei nėra įrodymų, kad yra priešingai. Ta prezumpcija taikoma tik tuo atveju, jei fizinio asmens pagrindinė verslo vieta nebuvo perkelta į kitą valstybę narę per tris mėnesius iki pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimo. Bet kurio kito fizinio asmens atveju preziumuojama, kad pagrindinių interesų vieta yra fizinio asmens įprastinė gyvenamoji vieta, jei nėra įrodymų, kad yra priešingai. Ta prezumpcija taikoma tik tuo atveju, jei įprastinė gyvenamoji vieta nebuvo perkelta į kitą valstybę narę per šešis mėnesius iki pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimo.

Taigi Nemokumo bylų reglamente nustatyta fizinio asmens nemokumo bylos iškėlimo jurisdikcija yra grindžiama **paneigiama prezumpcija**, priklausomai nuo to, ar fizinis asmuo yra vartotojas ar verslininkas:

- jei skolininkas vykdo savarankišką ūkinę komercinę ar profesinę veiklą, šiuo atveju preziumuojama, kad pagrindinių interesų vieta yra to fizinio asmens **pagrindinė verslo vieta**, jei nėra įrodymų, kad yra priešingai;
- jei skolininkas yra vartotojas, jo pagrindinių interesų vieta yra fizinio asmens **įprastinė gyvenamoji vieta**, jei nėra įrodymų, kad yra priešingai.

[481] ESTT 2011 spalio 20 d. sprendimas byloje C–396/09, para. 65.

Nemokumo bylų reglamento 3 straipsnyje nustatytų jurisdikcijos taisyklių tikslas yra nustatyti kuo labiau nuspėjamas jurisdikcijos taisykles ir užtikrinti teisinį aiškumą ir stabilumą. Šiomis taisyklėmis siekiama išvengti neteisėtos pagrindinių interesų vietos perkėlimo (angl. *forum shopping*). Šios su piktnaudžiavimu jurisdikcija dėl nemokumo bylos iškėlimo problemos nagrinėtos ir Lietuvos teisės doktrinoje[482]. Pagrindinių interesų vietos sąvoka yra būdinga Nemokumo bylų reglamentui ir turi savarankišką reikšmę, todėl turi būti aiškinama vienodai, nesvarbu, kokie yra nacionalinės teisės aktai[483]. Sprendžiant dėl pagrindinių interesų vietos kaip pagrindinio jurisdikcijos kriterijaus vietos aiškinimo pripažįstama, kad jis turi būti grindžiamas teisiniu aiškumu ir nuspėjamumu[484]. Tokiu būdu užtikrinama, kad skolininko kreditoriai dar prieš nemokumo bylos jam iškėlimą gali nuspėti, kurios Europos Sąjungos valstybėje narėje ji gali būti keliama.

Viena praktikoje kylančių problemų, susijusių su fizinių asmenų nemokumo bylų jurisdikcijos nustatymu, yra atvejai, kai skolininkas pakeičia savo gyvenamąją vietą, persikelia į kitą Europos Sąjungos valstybę narę po pareiškimo teismui dėl nemokumo bylos iškėlimo, teismui šio klausimo neišsprendus. Pavyzdžiui, praktikoje gali kilti situacija, kai skolininkas, kurio pagrindinių interesų vieta yra Lietuvoje, pateikia pareiškimą iškelti bankroto bylą kompetentingam apylinkės teismui, tačiau teismui dar nepriėmus nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo persikelia gyventi į kitą valstybę. Tokiu atveju kyla klausimas, ar teismas, kuriam skolininkas pateikė pareiškimą iškelti nemokumo bylą, išsaugo kompetenciją priimti sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo, ar tokia kompetencija pereina kitos valstybės teismams? Šis klausimas buvo nagrinėjamas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo byloje *Staubitz-Schreiber*, kurioje nustatyta, kad skolininkė (fizinis asmuo) gyveno Vokietijoje, kur ji valdė individualią įmonę. Pateiktus prašymą iškelti bankroto bylą, tačiau teismui dar klausimo dėl bankroto bylos iškėlimo neišsprendus, skolininkė persikėlė į Ispaniją, ketindama ten gyventi ir dirbti. Spręsdamas dėl tarptautinės nemokumo bylos jurisdikcijos iškėlimo, ESTT nustatė, kad *toks jurisdikcijos perdavimas taip pat prieštarautų Reglamento antroje ir aštuntoje konstatuojamosiose dalyse nustatytam tikslui, tai yra efektyviam ir veiksmingam tarpvalstybinių bankroto bylų nagrinėjimui, nes tai įpareigotų kreditorius nuolat persekioti skolininką ten, kur jis nuspręstų daugiau ar mažiau pastoviai įsikurti, o praktikoje tai dažnai reikštų ilgesnį procesą. Be to, teismo, kuris pirmasis turėjo išnagrinėti bylą, jurisdikcijos išlaikymas užtikrina didesnį kreditorių, kurie, atsižvelgdami į skolininko pagrindinių turtinių interesų vietos buvimo vietą tuo metu, kai jie pradėjo tarpusavio teisinius*

482 Ieva Strunkienė, Nemokumo reglamentas…, p. 527–546.

483 ESTT 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje C–341/04, para. 31.

484 *Ibid*., para. 33.

santykius, įvertino riziką, kurią jie turėtų prisiimti, jei skolininkas bankrutuotų, teisinį saugumą[485]. Remiantis siekiu užtikrinti teisinį stabilumą, tarpvalstybinių nemokumo bylų jurisdikcijos taisyklių taikymo nuspėjamumą, teismas sprendė, kad *valstybės narės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta tuo metu, kai skolininkas pateikia prašymą iškelti bankroto bylą, teismas išlaiko jurisdikciją pradėti minėtą procedūrą, kai šis skolininkas po prašymo pateikimo, bet prieš pradedant nagrinėti bylą perkelia savo pagrindinių turtinių interesų vietą į kitos valstybės narės teritoriją*[486]. Toks sprendimas rodo, kad Nemokumo bylų reglamente nustatytos jurisdikcijos taisyklės yra siejamos su teisiniu aiškumu ir konkretumu bei nuspėjamumu. Tuo atveju, kai skolininkas, pateikęs pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo teismui dar nepriėmus sprendimo dėl šio klausimo „perkelia“ savo pagrindinių interesų vietą į kitą valstybę, tai nepaneigia teismo, kuriam pateiktas pareiškimas iškelti nemokumo bylą, kompetencijos priimti sprendimą šiuo klausimu.

Nemokumo bylų reglamentas nustato galimybę iškelti ir šalutinę nemokumo bylą. Remiantis Nemokumo bylų reglamento 3 straipsnio 2 dalimi, jei skolininko pagrindinių interesų vieta yra valstybės narės teritorijoje, kitos valstybės narės teismai turi jurisdikciją iškelti tam skolininkui nemokumo bylą tik tuo atveju, jei tos kitos valstybės narės teritorijoje yra jo įsisteigimo vieta. Tokios bylos pasekmės gali apimti tik tą skolininko turtą, kuris yra pastarosios valstybės narės teritorijoje. Remiantis šio reglamento 2 straipsnio 10 dalimi, įsisteigimo vieta yra bet kuri veiklos vieta, kurioje skolininkas vykdo arba tris mėnesius iki pareiškimo dėl pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo pateikimo vykdė ne laikiną ekonominę veiklą naudodamas žmogiškuosius išteklius ir turtą. Iš esmės Nemokumo bylų reglamentas atitinka tarptautinėje nemokumo teisėje pripažįstamą „universalumo“ doktriną, kuri siejama su viena pagrindine nemokumo byla, turinčia universalų poveikį, t. y. apima visą skolininko turimą turtą ir įtraukia visus kreditorius, esančius kitose nei iškelta nemokumo byla valstybėse. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad Nemokumo bylų reglamentas nustato galimybę iškelti šalutinę nemokumo bylą, apribojančią pagrindinės nemokumo bylos poveikį, galima teigti, kad reglamente yra nustatyta „modifikuoto universalumo“ doktrina (angl. *modified universalism*)[487].

Taigi Nemokumo bylų reglamentas yra pagrįstas pagrindinės ir šalutinės (šalutinių) nemokumo bylų suderinamumu. Šios nemokumo bylos skiriasi pagal savo sukuriamas teisines pasekmes. Pagal Nemokumo bylų reglamentą gali būti iškelta tik viena pagrindinė nemokumo byla (valstybėje, kurioje yra pagrindinių skolininko interesų vieta), tačiau kitose valstybėse narėse gali būti keliamos šalutinės bylos, jei jose yra skolininko

---

485 ESTT 2006 m. sausio 17 d. sprendimas byloje C–1/04, para. 26–27.

486 *Ibid.*, para. 29.

487 Reinhard Bork, Kristin van Zwieten, *Commentary on the European Insolvency Regulation*, Oxford University Press (2022), p. 125–126.

įsisteigimo vieta. Šių dviejų nemokumo bylų skirtumai pripažįstami ESTT praktikoje: pagal šio straipsnio 1 dalį valstybės narės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrindinių interesų vieta, teismo pradėta bankroto byla yra „pagrindinė byla", turinti universalų poveikį, nes taikoma visam skolininko turtui, esančiam visose valstybėse narėse, kuriose taikomas reglamentas. Jei vėliau pagal šio straipsnio 2 dalį valstybės narės, kurios teritorijoje skolininkui priklauso įmonė, kompetentingas teismas gali iškelti bylą, ši byla laikoma „šalutine", o jos poveikis gali apimti tik tą skolininko turtą, kuris yra šios valstybės teritorijoje[488]. Atitinkamai pagrindinės bankroto bylos universalų poveikį gali apriboti tik šalutinės bankroto bylos iškėlimas[489].

Klausimų dėl fizinių asmenų pagrindinių interesų vietos nustatymo kyla ir Lietuvos teismų praktikoje. Apeliacinės instancijos teismas, spręsdamas, kad skolininko pagrindinių interesų vieta yra Lietuvoje, rėmėsi tokiomis aplinkybėmis: *Nors gyvenamosios vietos deklaravimas viešajame registre yra tik vienas iš fizinio asmens gyvenamąją vietą apibūdinančių kriterijų, tuo tarpu nustatant asmens gyvenamąją vietą, be gyvenamosios vietos deklaravimo, svarbūs ir kiti kriterijai, kaip antai: faktinio gyvenimo toje vietoje trukmė bei tęstinumas, paties asmens vieši pareiškimai apie savo gyvenamąją vietą. Kaip minėta, pareiškėjas beveik metus turi leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje, yra deklaravęs savo gyvenamąją vietą Vilniuje, įvairiais laikotarpiais buvo bei yra draustas privalomuoju socialiniu draudimu nuo 2012 m. pabaigos. Pareiškėjas savo procesiniuose dokumentuose taip pat nurodo, jog Lietuvos Respublika yra pagrindinė jo turtinių interesų vieta. Todėl aplinkybės, jog pareiškėjo darbo užmokestis siekia 1 MMA, pareiškėjas nepateikė duomenų apie darbo užmokesčio gavimą, Estijos Respublikoje pareiškėjo turtą sudaro akcijos, esant pareiškėjo viešam pripažinimui, jog jo gyvenamoji bei darbo vieta yra Lietuvos Respublikoje, pareiškimo priėmimo stadijoje nesudaro pagrindo atsisakyti priimti pareiškimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo kaip neteisingą Lietuvos Respublikos teismui*[490]. Tokių reikšmingų ekonominių interesų nustatymas turėtų būti atliekamas sprendžiant, kurioje valstybėje yra skolininko pagrindinių interesų centras.

Vertinant jurisdikcijos taisykles Nemokumo bylų reglamente taip pat reikia pažymėti ir **susijusių su nemokumo proceso ieškinių** jurisdikciją. Kyla klausimas: kurios Europos Sąjungos valstybės narės teismams yra teisingi ginčai, pavyzdžiui, ginčijant skolininko iki nemokumo bylos iškėlimo iškeltus sandorius, kai kita sandorio šalis yra kitoje, nei nemokumo bylą iškėlusio teismo, valstybėje? Sprendžiant jurisdikcijos problemą dėl susijusių ieškinių Europos Sąjungos teisėje kyla klausimas: ar taikomas bendrąsias jurisdikcijos taisykles nustatantis Briuselis Ibis reglamentas ar Nemokumo

---

488 ESTT 2010 m. sausio 21 d. sprendimas byloje C–444/07, para. 22.

489 *Ibid*., para. 24.

490 Vilniaus apygardos teismo 2016 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1520-794/2016.

bylų reglamentas? Briuselis Ibis reglamento 1 straipsnio 2 dalies b punkte nustatyta, kad jis netaikomas bankrotui, su nemokių bendrovių arba kitų juridinių asmenų likvidavimu susijusiems procesams ir panašioms byloms. Tačiau kyla klausimas: ar į šią išlygą patenka ir įvairūs nemokumo proceso metu reiškiami ieškiniai, ne tik klausimai, tiesiogiai susiję su nemokumo byla?

Nemokumo bylų reglamento preambulės 6 punkte nustatyta, kad šis reglamentas turėtų apimti nuostatas, reglamentuojančias jurisdikciją iškelti nemokumo bylą ir pradėti nagrinėti tiesiogiai iš nemokumo bylos kilusius ir glaudžiai su ja susijusius ieškinius. Preambulės 35 punkte nustatyta, kad valstybės narės, kurios teritorijoje iškelta nemokumo byla, teismai taip pat turėtų turėti jurisdikciją nagrinėti ieškinius, tiesiogiai kylančius iš nemokumo bylos ir glaudžiai su ja susijusius. Tokie ieškiniai turėtų apimti ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais atsakovams kitose valstybėse narėse ir ieškinius dėl prievolių, kylančių nemokumo bylos nagrinėjimo metu, pavyzdžiui, išankstinio byloje patirtų išlaidų apmokėjimo. Tačiau ieškiniai dėl prievolių vykdymo pagal iki bylos iškėlimo skolininko sudarytą sutartį nėra laikomi tiesiogiai kylančiais iš bylos. Kai toks ieškinys yra susijęs su kitu bendrąja civiline ir komercine teise grindžiamu ieškiniu, nemokumo specialistas turėtų turėti galimybę abu ieškinius pateikti atsakovo nuolatinės gyvenamosios vietos ar buveinės vietos teismui, jeigu jis mano, kad teismo procesas toje jurisdikcijoje būtų veiksmingesnis. Tai galėtų būti taikytina, pavyzdžiui, tuo atveju, kai nemokumo specialistas nori į vieną ieškinį sujungti nemokumo teise grindžiamą ieškinį dėl direktoriaus atsakomybės ir ieškinį, grindžiamą įmonių teise ar bendrąja deliktų teise.

Pažymėtina, kad anksčiau galiojusiame Nemokumo bylų reglamente specialios susijusių ieškinių taisyklės nebuvo nustatyta. Praktikoje kildavo klausimai: ar nemokumo bylą iškėlusiam teismui gali būti teismingi ieškiniai, kurie dėl savo pobūdžio (ginčo dalyko) ir siekiamo rezultato, yra tiesiogiai susiję su nemokumo byla ar vis dėlto jie turi būti reiškiami pagal bendrąsias tarpvalstybinių civilinių ir komercinių ginčų jurisdikciją nustatančias taisykles? Teismas, spręsdamas šį klausimą pagal ankstesnio Nemokumo bylų reglamento nuostatas ESTT *Deko Marty* byloje nurodė, kad Reglamento 1346/2000 3 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad ja valstybei narei, kurios teritorijoje buvo iškelta bankroto byla, taip pat suteikiama tarptautinė kompetencija tiesiogiai išplaukiančių iš šios bylos ir glaudžiai su ja susijusių ieškinių atžvilgiu. Teismo vertinimu, toks visų ieškinių, tiesiogiai susijusių su įmonės bankrotu, sukoncentravimas valstybės narės teismuose, turinčiuose jurisdikciją iškelti bankroto bylą, irgi atitinka Reglamento Nr. 1346/2000 antroje ir aštuntoje konstatuojamosiose dalyse nurodytą tikslą padidinti tarpvalstybines pasekmes sukeliančių bankroto bylų veiksmingumą ir efektyvumą[491].

[491] ESTT 2009 m. vasario 12 d. sprendimas byloje C–339/07, para. 21–22.

Atitinkamai teismas šioje byloje konstatavo, kad 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų 3 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad valstybės narės, kurios teritorijoje buvo iškelta bankroto byla, teismai yra kompetentingi priimti sprendimą dėl bankrotu pagrįsto ieškinio dėl nuginčijimo, pareikšto atsakovui, turinčiam savo registruotą buveinę kitoje valstybėje narėje[492]. Laikoma, kad šis sprendimas davė pradžią Europos nemokumo teisės *vis attractiva concursus* susiformavimui. Tai reiškia, kad nemokumo bylą nagrinėjantis teismas turi jurisdikciją nagrinėti ieškinius, pareikštus šio procese metu, kurie yra susiję su nemokumo byla[493].

Nemokumo bylų reglamento 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jurisdikciją nagrinėti visus tiesiogiai iš nemokumo bylos kylančius ir glaudžiai su ja susijusius ieškinius, pavyzdžiui, ieškinius dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, turi valstybės narės, kurios teritorijoje pagal 3 straipsnį iškelta nemokumo byla, teismai. Šiame straipsnyje nustatyta taisyklė iš esmės parodo ESTT *Deko Marty* byloje suformuotą teisės aiškinimo praktiką. Teisės doktrinoje išskiriami keli susijusių ieškinių sutelkimo nemokumo bylą iškėlusiame teisme tikslai. Pirma, tai leidžia išvengti vienas kitam prieštaraujančių teisų sprendimų priėmimo dėl to paties dalyko skirtingose Europos Sąjungos valstybėse narėse; antra, tokių ieškinių nagrinėjimas nemokumo bylą iškėlusiame teisme leidžia sumažinti bylinėjimosi išlaidas; trečia, tai leidžia užtikrinti skolininko kreditorių interesus ir sudaryti sąlygas veiksmingesniam nemokumo procesui[494]. Akcentuotina, kad Nemokumo bylų reglamento 6 straipsnio 1 dalis taikoma tik ieškiniams, kurie pareikšti iškėlus nemokumo bylą. Be to, šis straipsnis nustato tik tarptautinę jurisdikciją, tačiau nereglamentuoja, koks konkretus Europos Sąjungos valstybės narės teismas turėtų nagrinėti tokį ieškinį. Šis klausimas dėl teritorinio teismingumo priklauso valstybės narės teisės sričiai.

Remiantis ESTT praktika, siekiant nustatyti, ar ieškinys yra susijęs su nemokumo byla ir turėtų būti taikomas Nemokumo bylų reglamentas, reikia nustatyti, prie kurios srities priskirtinas ieškinys yra jo teisinis pagrindas, o ne procesinės aplinkybės, kuriomis šis ieškinys pareiškiamas. Laikantis tokio požiūrio reikia nustatyti, ar teisė arba prievolė, dėl kurios pareiškiamas ieškinys, numatyta bendrosiose civilinės ir komercinės teisės normose ar nukrypti leidžiančiose normose, taikomose bankroto byloms[495]. Galima teigti, kad pagrindinis teisinis kriterijus, leidžiantis nustatyti, ar ieškinys yra susijęs su nemokumo byla, yra būtent „susietumo“ su nemokumo byla nustatymas[496]. Pažymėtina,

---

492 *Ibid.*, para. 29.

493 Reinhard Bork, Kristin van Zwieten, *op. cit.*, p. 224.

494 *Ibid.*, p. 225–226.

495 ESTT 2014 m. rugsėjo 4 d. sprendimas byloje C–157/13, para. 27.

496 Reinhard Bork, Kristin van Zwieten, *op. cit.*, p. 226.

kad vien ta aplinkybė, kad ieškinį reiškia bankroto administratorius, tai savaime nereiškia, kad toks ieškinys yra susiję su nemokumo byla[497].

Šio reglamento 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai 1 dalyje nurodytas ieškinys yra susijęs su civiliniu ar komerciniu ieškiniu tam pačiam atsakovui, nemokumo specialistas gali pareikšti abu ieškinius valstybės narės, kurios teritorijoje yra atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta ar buveinė, teismuose, o kai ieškinys pareiškiamas keliems atsakovams – valstybės narės, kurioje yra bet kurio iš jų nuolatinė gyvenamoji vieta ar buveinė, teismuose, su sąlyga, kad tie teismai turi jurisdikciją pagal Reglamentą (ES) Nr. 1215/2012. Pirma pastraipa taikoma ir savo turtu disponuojančiam skolininkui su sąlyga, kad pagal nacionalinę teisę savo turtu disponuojantis skolininkas gali pareikšti ieškinius dėl nemokaus subjekto turto. Nemokumo bylų reglamento 6 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad pagal 2 dalį ieškiniai laikomi susijusiais, kai jie yra taip glaudžiai susiję, kad juos tikslinga nagrinėti ir spręsti kartu, siekiant išvengti teismo sprendimų nesuderinamumo rizikos, atsirandančios dėl atskirai vykstančių teismo procesų.

Nemokumo bylų reglamento 6 straipsnio 2–3 dalyse nustatyta galimybė nemokumo administratoriui pasirinkti, kurios valstybės teisme reikšti ieškinį. Taip siekiama išvengti nesuderinamų teismų sprendimų dėl to paties dalyko priėmimo.

Taikytinos teisės taisyklės

Tarpvalstybiniame nemokumo procese, kai jis susijęs su keliomis valstybėmis, kyla klausimas, kokia teisė turėtų būti taikoma nemokumo procese ir sprendžiant jo metu kylančius klausimus. Nemokumo bylų reglamentas taip pat nustato taikytinos teisės nemokumo procese taisykles. Nemokumo bylų reglamento preambulės 66 punkte nustatyta, kad šiame reglamente nurodytiems klausimams turėtų būti nustatytos vienodos kolizinės taisyklės, savo taikymo srityje pakeisiančios nacionalines tarptautinės privatinės teisės taisykles. Jeigu nenustatyta kitaip, turėtų būti taikoma valstybės narės, kurioje iškelta nemokumo byla, teisė (lot. *lex fori concursus*). Ši kolizinė taisyklė turėtų galioti pagrindinėms nemokumo byloms ir vietinėms byloms. Pagal *lex fori concursus* nustatomos nemokumo bylų procesinės ir materialinės pasekmės asmenims ir susijusiems teisiniams santykiams. Ji reglamentuoja visas nemokumo bylų iškėlimo, eigos ir užbaigimo sąlygas. Nemokumo bylų reglamento 7 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad, išskyrus atvejus, kai šiame reglamente nustatyta kitaip, nemokumo byloms ir jų pase-

[497] ESTT 2014 m. rugsėjo 4 d. sprendimas byloje C–157/13, para. 29.

kmėms taikoma valstybės narės, kurios teritorijoje iškelta tokia byla, teisė, o šio straipsnio 2 dalyje pateiktas nebaigtinis *lex fori concursus* reglamentuojamų klausimų sąrašas.

Vertinant Nemokumo bylų reglamente nustatytas jurisdikcijos ir taikytinos teisės taisykles, reikšminga aplinkybė yra pagrindinės nemokumo bylos sukeliamas **universalus** efektas. Tai reiškia, kad pagal Nemokumo bylų reglamento 3 straipsnio nuostatas iškėlus pagrindinę nemokumo bylą, valstybės, kurioje ji iškelta, nemokumo teisė taikoma sprendžiant visus su nemokumo byla susijusius klausimus, išskyrus reglamente nurodytas išimtis. Pažymėtina, kad *lex concursus* taikymas kaip bendrosios taisyklės yra siejamas su tuo, kad kolektyvinis nemokumo procesas yra galimas tik esant vienai bendrai taikytinai teisės sistemai, kuri reglamentuotų materialinius ir procesinius klausimus, susijusius su nemokumo procesu[498]. Tai reiškia, kad pagrindinę nemokumo bylą iškėlusios valstybės narės teismai turi jurisdikciją pradėti pagrindinę bankroto bylą ir priimti visus sprendimus dėl šios bylos eigos ir užbaigimo. Atitinkamai tokiai bylai ir jos pasekmėms taikytina tos valstybės, kurioje iškelta byla, nemokumo teisė[499]. Nemokumo bylų reglamento 8–18 straipsniuose yra nustatytos *lex concursus* taikymo išimtys.

Vertinant Lietuvos teismų praktiką bylose, kuriose sprendžiami fizinių asmenų bankroto klausimai tarpvalstybiniame nemokumo procese, matyti, kad neretai problemų sukelia netinkamas skolininkų informavimas apie šį procesą. Problemų kyla tuo atveju, kai skolininkas, bankrutuojantis užsienyje, apie nemokumo procesą neinformuoja jo kreditorių, esančių Lietuvoje. Kadangi įprastai fizinio asmens bankroto proceso pabaiga reiškia skolininko skolų panaikinimą, tokiu atveju kyla klausimas: ar užsienio teismo sprendimas, kuriuo baigus nemokumo procesą skolininkas atleidžiamas nuo prievolės vykdymo, tampa privalomas ir kreditoriui, kuris apie procesą nebuvo tinkamai informuotas? Nuosekliai formuojamoje teismų praktikoje nurodoma, kad *skolininko, kurio veiksmai užsienyje vykstančiame nemokumo procese neatitinka sąžiningumo principo (skolininkas nuslepia nemokumo procesui reikšmingą informaciją apie turimus kreditorius, taip suvaržydamas pastarųjų galimybę šiame procese pareikšti savo reikalavimus), teisės negali būti ginamos kreditorių sąskaita. Skolininkas, pasirinkdamas neatskleisti informacijos apie jam žinomus kreditorius (taip pat ir kreditorius, kurių reikalavimai atsirado nemokumo proceso metu), prisiima riziką, kad jam pradėtas nemokumo procesas neturės įtakos šių kreditorių reikalavimams, t. y. prievolės šiems kreditoriams turės būti vykdomos neatsižvelgiant į nemokumo proceso pabaigą*[500]. Tokia formuojama teismų praktika pagrįsta, paremta kreditorių interesų užtikrinimo tikslais. Skolininkas, inicijavęs nemokumo procesą užsienyje, privalo tinkamai apie tokį procesą

---

498 Reinhard Bork, Kristin van Zwieten, *op. cit.*, p. 245–246.

499 ESTT 2010 m. sausio 21 d. sprendimas byloje C–444/07, para. 40.

500 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-69-823/2022.

informuoti savo kreditorius, sudarydamas jiems protingas galimybes pareikšti reikalavimus. Priešingu atveju nesąžiningas skolininko elgesys gali iš esmės pažeisti jo kreditorių interesus, jiems negalint pasinaudoti teisės į teisminę gynybą priemonėmis.

Praktikoje pasitaiko situacijų, kai skolininkas, bankrutuojantis Latvijoje, neinformuoja apie šį procesą kreditorių Lietuvoje. Latvijos nemokumo įstatymo 141 straipsnio 11 dalis, kurioje nustatyta, kad, pasibaigus šio įstatymo 73 straipsnio 2 dalyje nurodytam kreditorių reikalavimų pateikimo terminui, sueina senaties terminas, todėl kreditorius praranda kreditoriaus statusą ir reikalavimo teisę į skolininką tiek skolininko nemokumo procese, tiek po to, kai skolininkas yra atleidžiamas nuo prievolių šio įstatymo 164 straipsnio 1 dalyje nurodytu atveju. Šio įstatymo 164 straipsnio 4 dalies 1, 2 ir 4 punktuose nurodytiems reikalavimams senaties terminas netaikomas.

Kasacinio teismo praktikoje aiškinant minėtą nuostatą nurodoma, kad teisinės pasekmės gali būti taikomos konkrečiam kreditoriui, turi būti atsižvelgiama į tai, kad Latvijos nemokumo įstatymas, nustatydamas kreditorių reikalavimų pateikimo terminus, kartu nustato reikalavimą dėl tinkamo kreditorių informavimo apie pradėtą nemokumo procesą. Tik tinkamai apie nemokumo procesą informuotas kreditorius turi galimybę pareikšti savo reikalavimus skolininko nemokumo procese, taip pat tik tinkamai informuotam kreditoriui gali būti taikomas Latvijos nemokumo įstatymo 73 straipsnyje įtvirtintas senaties terminas ir jo pasibaigimo teisinės pasekmės[501]. Taigi, tam, kad fizinio asmens prievolė konkrečiam užsienio kreditoriui būtų pripažinta pasibaigusi dėl senaties, būtina nustatyti, kad šis kreditorius buvo tinkamai, Nemokumo bylų reglamente nustatyta tvarka informuotas apie Latvijos Respublikoje pradėtą skolininko nemokumo procesą ir turėjo galimybę pareikšti skolininkui reikalavimą jo nemokumo procese, tačiau to nepadarė[502].

Teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas

Vertinant tarpvalstybinių fizinių asmenų bankroto procesų problematiką taip pat svarbu įvertinti kitose valstybėse priimtų teismo sprendimo poveikį. Nemokumo bylų reglamentas yra pagrįstas laisvo teismų sprendimų judėjimo principu ir automatiniu sprendimų pripažinimu. Pagal Nemokumo bylų reglamento 65 straipsnį, teismo

[501] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323-823/2021.

[502] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-69-823/2022.

sprendimai dėl juo reglamentuojamų nemokumo bylų iškėlimo, eigos ir užbaigimo bei teismo sprendimai, tiesiogiai susiję su nemokumo bylomis, turi būti pripažįstami nedelsiant. Dėl to automatiškas pripažinimas turėtų reikšti, kad pagal valstybės narės, kurioje buvo iškelta byla, teisę kylančios bylos nagrinėjimo pasekmės turės tokią pat teisinę galią visose kitose valstybėse narėse. Valstybių narių teismų priimti sprendimai turėtų būti pagrįsti tarpusavio pasitikėjimo principu. Todėl nepripažinimo pagrindų turi būti tik tiek, kiek yra minimaliai reikalinga.

Remiantis Nemokumo bylų reglamento 19 straipsnio 1–2 dalimis, bet kuris sprendimas iškelti nemokumo bylą, kurį priima jurisdikciją turintis valstybės narės teismas, kaip numatyta 3 straipsnyje, pripažįstamas visose kitose valstybėse narėse nuo to momento, kai sprendimas įsiteisėja valstybėje, kurioje iškelta byla. Ši taisyklė taikoma ir tada, kai kitose valstybėse narėse nemokumo byla skolininkui negali būti iškelta atsižvelgiant į jo procesinį veiksnumą. Taip pripažįstama automatinė laisvo teismo sprendimo nemokumo bylose judėjimo nemokumo bylose taisyklė[503]. Remiantis tarpusavio pasitikėjimo principu, vienoje valstybėje narėje iškelta bankroto byla pripažįstama visose kitose valstybėse narėse nuo to momento, kai sprendimas iškelti bankroto bylą įsiteisėja bankroto bylą iškėlusioje valstybėje[504]. Kiti nemokumo procese priimti teismo sprendimai pripažįstami remiantis Nemokumo bylų reglamento 32 straipsnyje nustatytomis taisyklėmis.

Remiantis Nemokumo bylų reglamento 20 straipsnio 1–2 dalimi, jei šiame reglamente nenumatyta kitaip, 3 straipsnio 1 dalyje nurodytas teismo sprendimas iškelti nemokumo bylą be tolesnių formalumų bet kurioje kitoje valstybėje narėje turės tokias pat pasekmes kaip ir bylą iškėlusioje valstybėje tol, kol toje kitoje valstybėje narėje neiškeliama 3 straipsnio 2 dalyje nurodyta byla. Nemokumo bylų reglamento 3 straipsnio 2 dalyje nurodytos bylos pasekmės kitose valstybėse narėse negali būti ginčijamos. Bet koks kreditorių teisių apribojimas, ypač mokėjimo sustabdymas ar atleidimas nuo pareigos mokėti turi *vis-a-vis* poveikį kitos valstybės narės teritorijoje esančiam turtui tik savo sutikimą davusių kreditorių atžvilgiu.

Iš esmės vienintelis pagrindas nepripažinti kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje priimto sprendimo nemokumo byloje yra viešosios tvarkos pažeidimas. Remiantis Nemokumo bylų reglamento 33 straipsniu, bet kuri valstybė narė gali atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje iškeltą nemokumo bylą arba vykdyti tokioje byloje priimtą teismo sprendimą, jei tokio pripažinimo ar vykdymo pasekmės akivaizdžiai prieštarautų tos valstybės viešajai tvarkai, ypač jos pagrindiniams principams, arba asmens konstitucinėms teisėms ir laisvėms. Europos Sąjungos teisėje viešoji tvarka, sprendžiant

---

503 Reinhard Bork, Kristin van Zwieten, *op. cit.*, p. 345–346.

504 ESTT 2010 m. sausio 21 d. sprendimas byloje C–444/07, para. 27.

užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus, suprantama siaurai. Viešosios tvarkos pažeidimas galimas tuo atveju, jei užsienio teismo sprendimo pr pažinimas ir vykdymas akivaizdžiai pažeistų pamatines valstybės, kurioje siekiama pripažinti ar vykdyti sprendimą, teises ir teisinę sistemą[505].

[505] ESTT 2000 m. kovo 28 d. sprendimas byloje C–7/98, para. 37.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atliktas fizinių asmenų bankroto proceso tyrimas leidžia teigti, kad FABĮ reglamentuojamas bankroto proceso modelis ir jį aiškinanti teismų praktika kelia klausimų ir teisės taikymo problemų. Šioje dalyje pateikiamos pagrindinės darbe padarytos išvados ir siūlymai, leisiantys užtikrinti veiksmingą fizinių asmenų bankroto procesą ir jo tikslų pasiekimą.

1. **Dėl fizinių asmenų bankroto proceso teisinio reguliavimo**. Šiuo metu fizinių asmenų bankroto ir juridinių asmenų nemokumo procesai reglamentuojami skirtinguose teisės aktuose. Siekiant teisinio aiškumo, konkretumo, veiksmingos skolininkų ir jų kreditorių interesų apsaugos bei išvengiant skirtingo tų pačių klausimų reguliavimo skirtinguose teisės aktuose, siūlytina fizinių asmenų bankroto procesą reglamentuojančias nuostatas perkelti į JANĮ. Taip būtų veiksmingiau vykdomi neribotos civilinės atsakomybės juridinių asmenų ir jų dalyvių nemokumo procesai, sudaroma galimybė derinti skirtingų susijusių subjektų nemokumo procesus. Įgyvendinant tokį siūlymą JANĮ turėtų būti nustatyta atskira dalis, kuri reglamentuotų specialius klausimus, susijusius su fizinių asmenų bankroto procesu (pavyzdžiui, bylos iškėlimas, mokumo atkūrimo planas). Kitus bendro pobūdžio klausimus fizinių asmenų bankroto procese, pavyzdžiui, dėl nemokumo (bankroto) administratoriaus kompetencijos, teisių ir pareigų, kreditorių (individualių ir kolektyvinių) teisių ir jų įgyvendinimo, administravimo išlaidų turėtų reglamentuoti tos pačios JANĮ teisės normos, išskyrus atskiras reikalingas išimtis.
2. **Dėl fizinių asmenų bankroto proceso tikslo**. FABĮ 1 straipsnio 1 dalyje nustatytas fizinių asmenų bankroto proceso tikslas („skolininko mokumo atkūrimas“) kelia abejonių ir neatskleidžia tikrųjų fizinių asmenų bankroto proceso tikslų. Bankroto proceso tikslas yra fizinio asmens skurdo ir socialinės įtampos išvengimas jam pagal galimybes vykdant įsipareigojimus kreditoriams. Pagrindinės priemonės pasiekti šiam tikslui yra i) „naujos pradžios“ skolininkui suteikimas, kuris sudaro prielaidas gyventi be „skolų naštos“ ir laisvai užsiimti ūkine komercine veikla,

grįžti į aktyvius vartojimo santykius po bankroto proceso; ii) skolininko ir jo šeimos narių teisės į orumą apsauga viso bankroto proceso metu; iii) kreditorių interesų apsauga, suteikianti teisę kreditoriams spręsti dėl bankroto proceso eigos ir priimti jo metu reikšmingus proceso eigai sprendimus ir reikalauti savo reikalavimo patenkinimo; iv) veiksmingų (paprastų, operatyvių, ekonomiškų) bankroto procedūrų užtikrinimas, kurios leistų efektyviai pasiekti bankroto proceso tikslą.

3. FABĮ nustatytas fizinio asmens bankroto proceso tikslas yra skirtas tik teisminio bankroto proceso ypatumams apibrėžti. Fizinių asmenų nemokumas yra kompleksinė, sudėtinga socialinė ir teisinė problema. Fizinių asmenų įsiskolinimas sukelia rimtas socialines ir ekonomines problemas, kurių sprendimui vien teisės bankrutuoti fiziniams asmenims suteikimas nėra pakankamas. Valstybei, formuojančiai ekonominę politiką, saugančiai savo piliečius nuo skurdo ir sudarančiai sąlygas ekonominiam stabilumui, kyla pareiga reaguoti į priežastis, lemiančias fizinių asmenų nemokumą ir imtis veiksmingo nemokumo (įsiskolinimo) sukeliamų problemų sprendimo. Tokios priemonės, visų pirma, yra skolų prevencija, finansinis (teisinis) švietimas, informacijos sklaida apie įsiskolinimo grėsmes ir jų išvengimo būdus. Taip pat svarbu užtikrinti nemokumo teisės normas aiškinančių ir taikančių asmenų (teisėjų, teisėjų padėjėjų, nemokumo administratorių) nepriklausomumą, kompetenciją, teisingą ir motyvuojantį atlygį.
4. **Dėl bankroto procedūrų**. FABĮ nustatytas bankroto proceso modelis yra pagrįstas skolininko mokumo atkūrimo plano vykdymu nesuteikiant galimybės bankroto procesą vykdyti kita tvarka. Ne visais atvejais mokumo atkūrimo plano vykdymas yra veiksmingiausia skolininko ir kreditorių interesų apsaugos priemonė. Tais atvejais, kai nėra realu, kad skolininkas gali gauti pajamų turto bankroto proceso metu, abejotina, ar ilgai trunkantis bankroto procesas yra naudingas ir patiems kreditoriams. Užsienio valstybių nemokumo teisėje ir ES nemokumo teisėje (Restruktūrizavimo ir direktyvos preambulės 75 punktas) pripažįstama galimybė fizinių asmenų bankroto procese nustatyti kelias procedūras (vykdant mokumo atkūrimo planą ar jo netvirtinant). Siekiant užtikrinti veiksmingą nemokumo problemų sprendimą siūlytina įstatyme nustatyti galimybę bankroto procesą vykdyti be mokumo atkūrimo plano, tiesiog bankroto administratoriui pagal su kreditoriais suderintą ir teismo patvirtintą tvarką realizavus skolininko turtą, patenkinus kreditorių reikalavimus, bankroto administravimo išlaidas ir tada baigiant bankroto procesą. Sprendimą dėl tokio bankroto proceso vykdymo turėtų priimti pirmasis (ar vėlesnis) kreditorių susirinkimas, įvertinęs bankroto administratoriaus poziciją dėl tokios galimybės. Bet kuriuo atveju galutinį sprendimą dėl tokios procedūros turėtų priimti teismas. Taip pat įstatyme turėtų būti nustatyta galimybė patvirtinti mokumo atkūrimo planą trumpesniam nei 3 metų laikotarpiui.

5. **Dėl ikiteisminės bankroto proceso stadijos**. FABĮ parengiamuosiuose dokumentuose buvo keliamas tikslas sudaryti sąlygas ikiteisminiam skolininko ir jo kreditorių derybų etapui. Tačiau FABĮ 4 straipsnio 1 dalis ir jos aiškinimas rodo, kad skolininkui keliama pareiga informuoti kreditorius apie ketinimą kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo yra tik informacinio pobūdžio ir neatitinka minėto tikslo. Siekiant veiksmingesnės ikiteisminės bankroto proceso stadijos (skatinant skolininko ir kreditorių susitarimą dėl skolininko prievolių vykdymo modifikavimo, kuris atkurtų jo mokumą) siūlyta FABĮ papildyti JANĮ 8 straipsnyje reglamentuojama ikiteismine nemokumo stadija, kuri sudarytų sąlygas skolininko ir jo kreditorių deryboms. Valstybės institucijos, atsakingos už nemokumo politikos formavimą, turėtų patvirtinti taisykles, kuriose būtų reglamentuojama, kaip turėtų vykti tokios derybos, kokią pagalbą skolininkui galėtų suteikti kreditoriai. Taip pat siūlytina nustatyti įstatyme galimybę skolininkui išvengti ikiteisminės bankroto proceso stadijos tuo atveju, kai šios stadijos vykdymas nėra tikslingas.
6. **Dėl skolininko nemokumo**. FABĮ 2 straipsnio 2 dalyje nustatyta fizinio asmens nemokumo samprata ne visiškai atitinka formuojamą teismų praktiką aiškinant nemokumą. Šioje teisės normoje skolininko nemokumas siejamas su jo negalėjimu vykdyti skolinių įsipareigojimų, o teismų praktikoje nemokumas siejamas ir su nebuvimu galimybės per protingą terminą skolas padengti iš turimo turto ar gaunamų pajamų. Siekiant teisinio aiškumo siūlytina patikslinti įstatyme nustatytą fizinio asmens nemokumo sąvoką, ją apibrėžiant kaip fizinio asmens būklę, kai jis *per protingą terminą neturi galimybių* įvykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas MMA. Protingo termino sąvoka kiekvienu atveju turėtų būti aiškinama individualiai, ji būtų pagrindinis kriterijus atskiriant situacijas, kai skolininkas gali, tačiau nenori (nesiekia) patenkinti kreditorių reikalavimus. Tokia sąvoka turėtų būti aiškinama atsižvelgiant į bankroto proceso tikslus.
7. **Dėl skolininko nesąžiningumo nustatymo**. FABĮ bankroto proceso modelis yra grindžiamas teisės bankrutuoti suteikimu sąžiningam asmeniui. Skolininko nesąžiningumą aiškinanti teismų praktika yra gana nuosekli ir aiški. Tačiau praktikoje kyla klausimų, kaip turi būti aiškinamas FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punkte nustatytas 3 metų terminas, kai skolininkas faktiškai neteisėtus veiksmus atlieka anksčiau nei šis terminas, tačiau dėl jų kyla ginčas teisme ir teismo sprendimas, kuriuo tokie veiksmai nustatyti ir teisiškai kvalifikuoti, įsiteisėja jau per minėtą 3 metų terminą. Tokiu atveju teisine reikšme skolininko nesąžiningumo kvalifikavimas turi įsiteisėti teismo sprendimo, kuriuo skolininko nesąžiningi veiksmai nustatyti ir kvalifikuoti, įsigaliojimo dieną. Siekiant teisinio aiškumo siūlytina minėtą FABĮ normą papildyti nurodant, kad tuo atveju, kai dėl skolininko nesąžiningų

veiksmų vertinimo ir kvalifikavimo ginčas buvo nagrinėjamas teisme, 3 metų terminas skaičiuojamas nuo tokio teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos.

8. **Dėl kreditoriaus teisės pareikšti reikalavimą**. FABĮ 23 straipsnio 1 dalis skolininko kreditoriams suteikia teisę, teisme iškėlus fizinio asmens bankroto bylą, kreditoriams pareikšti bankroto administratoriui savo reikalavimus, atsiradusius iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo dienos. Tačiau įstatymas nereglamentuoja, kokios teisinės pasekmės kyla kreditoriui reikalavimo nepareiškus laiku bankroto procese. Tai kelia sudėtingą kreditoriaus teisės į nuosavybę apsaugos problemą ir bankroto proceso kolektyvinio pobūdžio užtikrinimo klausimą, suderinamumo su Konstitucijoje ir Konvencijos 1 protokolo 1 straipsnyje nustatyta teise į nuosavybės apsaugą problemą. Kreditoriams, kurių reikalavimai atsirado iki bankroto bylos iškėlimo dienos, turi būti suteikiama teisė pareikšti reikalavimą, taip pat nustatytos teisinės pasekmės to nepadarius. Kreditoriaus reikalavimo neišreiškimas bankroto procese per nustatytą terminą turėtų reikšti, kad jo reikalavimo teisė į skolininką pasibaigia ir po bankroto proceso jis nebeturi teisės reikalauti jį įvykdyti. Priešingu atveju būtų paneigtas bankroto kaip kolektyvinio proceso tikslas, kreditorių lygiateisiškumo principas. Tačiau tokia sankcija taikytina tik tuo atveju, kai kreditorius buvo informuotas apie bankroto bylos iškėlimą ir turėjo galimybę reikalavimą pareikšti. Siekiant teisinio aiškumo ir tikrumo, siūlytina FABĮ 23 straipsnį papildyti teisės norma, nustatančia, kad jeigu kreditorius nepateikia reikalavimo per nustatytą terminą, jo reikalavimo teisė pasibaigia, nebent teismas atnaujina praleistą terminą dėl svarbių priežasčių.

9. **Dėl mokumo atkūrimo plano tvirtinimo**. FABĮ 8 straipsnio 3 dalyje nustatyti du atvejai, kaip turi būti tęsiamas bankroto procesas, jei kreditorių susirinkimas mokumo atkūrimo plano projektui nepritaria. Tolesnė bankroto proceso eiga priklauso nuo kreditorių nepritarimo pagrindo. Jeigu kreditoriai nepritartų mokumo atkūrimo plano projektui dėl to, kad jis neatitinka FABĮ 7 straipsnyje nustatytų reikalavimų, ir (arba) pritaria administratoriaus išvadai, kad nėra galimybių įgyvendinti planą, ir (arba) administravimo išlaidų sumos pagal FABĮ 22 straipsnio 1 dalyje nurodytą administravimo išlaidų struktūrą nepagrįstai didelės ar nepagrįstai mažos, plano projektas gali būti tikslinamas. Ne vėliau kaip per 2 mėnesius nuo kreditorių sprendimo nepritarti plano projektui priėmimo jis gali būti pakartotinai teikiamas kreditorių susirinkimui. Teismų praktikoje tokiais atvejais pripažįstama, kad skolininkas, teikdamas mokumo atkūrimo plano projektą pakartotinai, turi atsižvelgti į kreditorių nurodytas pastabas, o ne teikti tą patį (formaliai pakeistą) plano projektą iš naujo. Siekiant teisinio aiškumo, FABĮ 8 straipsnio 3 dalyje turėtų būti nurodyta, kad skolininkas, pakartotinai teikdamas mokumo atkūrimo plano projektą

kreditorių susirinkimui, turi atsižvelgti į kreditorių nurodytas pastabas ir atitinkamai pakeisti plano projektą.

10. **Dėl skolininko įkeisto vienintelio gyvenamojo būsto išsaugojimo**. FABĮ 8 straipsnio 9 dalyje nustatyta skolininko teisė bankroto procese išsaugoti įkeistą vienintelį gyvenamąjį būstą, jei skolininkas ir hipotekos kreditorius sudaro dėl to susitarimą. Šio skolininko teisės įtvirtinimas įstatyme yra svarbi ir reikšminga skolininko ir jo šeimos narių interesų apsaugos priemonė. Tačiau įstatymas nereglamentuoja, kaip toks susitarimas turėtų būti pasiektas, kokios pasekmės kyla, jei hipotekos kreditorius tokio pritarimo neduoda (nesudaro susitarimo). Siekiant veiksmingo šios skolininko teisės įgyvendinimo, įstatyme turi būti reglamentuojama, kaip turėtų elgtis skolininkas, jei hipotekos kreditorius tokio susitarimo nesudaro. Šį klausimą siūlytina spręsti remiantis CPK 747 straipsnio 3 dalimi, reglamentuojančia hipotekos (įkeitimo) kreditoriaus sutikimą išieškoti iš jam įkeisto turto trečiojo asmens naudai ir šią normą aiškinančia teismų praktika ir teisės doktrina.
11. **Dėl nenurašomų po bankroto proceso kreditorių reikalavimų**. FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nustatytas reikalavimų, nenurašomų po bankroto proceso, sąrašas. Iš esmės šiame sąraše nurodyti nenurašomi reikalavimai yra pagrįsti ir turi būti vykdomi po bankroto proceso ir neprieštarauja skolininko „naujai pradžiiai“. Tačiau abejotina, ar pagrįstai prie nenurašomų reikalavimų nurodyti reikalavimai, kylantys iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius nusižengimus, arba nusikalstamas veikas, kitų įstatymų pažeidimus. Neneigiant tokių sankcijų tikslingumo ir jomis siekiamų tikslų, galima spręsti, kad jos yra nėra visiškai suderinamos su „nauja pradžia“ ir neturėtų būti reikšmingesnės už kitokio pobūdžio reikalavimus, pavyzdžiui, dėl žalos atlyginimo, padaryto deliktu, neturtinės žalos atlyginimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų OJ L 141.

2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132 OJ L 172.

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (TAR, 2015-07-10, Nr. 2015-11216).

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340).

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 74-2262; 200).

Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (Žin., 2012, Nr. 57-2823).

Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (Žin., 2001, Nr. 31-1010; 200).

Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (Žin., 2001, Nr. 31-1012; 2010, Nr. 86-4529).

Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (Žin., 2003, Nr. 112-4991).

Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (TAR, 2019-06-27, Nr. 2019-10324).

Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (Žin., 2004, Nr. 63-2243).

Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“.

Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas (Žin., 1999, Nr. 52-1672; 2011, Nr. 86-4139).

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 413 „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 44-2129).

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 1328 „Dėl Turto pardavimo iš varžytynių vykdomo bankroto proceso metu tvarkos aprašo patvirtinimo“ (TAR, 2019-12-31, Nr. 2019-21696).

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. rugsėjo 4 d. nutarimas Nr. 924 „Dėl Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo įgyvendinimo“.

Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2021 m. liepos 14 d. įsakymas Nr. VA-45.

Žmogaus pagrindinių teisių ir laisvių apsaugos konvencija (1950).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-203/2000.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-394/2004.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2006.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-247/2008.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-166/2008.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-301/2009.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2010.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-197/2011.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112/2011.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2011.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-188/2012.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-254/2012.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-129/2013.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2013.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2014.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-561/2014.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2014.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-47/2014.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189-690/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-217-969/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242-248/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-269-219/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-190-706/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-379-701/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-315-469/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-263-706/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139-421/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-467-611/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-65/2015.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496-219/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-221-421/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-228-313/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242-469/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-309-690/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-273-219/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-133-313/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-128-378/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-378-915/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-22-684/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-418-695/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-87-701/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103-378/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-116-611/2016.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169-219/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-263-313/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-337-915/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-484-219/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-467-684/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-512-915/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-102-969/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-395-611/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-434-421/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-77-421/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-376-219/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-39-313/2017.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 12 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-148-219/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-199-219/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-327-915/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-219/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-453-313/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-459-1075/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-304-1075/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-10-690/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-380-690/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-248/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-47-313/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-52-248/2018.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-47-313/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-144-219/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-144-219/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-421/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-128-219/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-261-916/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-261-916/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-26-611/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-23-916/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-81-916/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-5-611/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-9-313/2019.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-336-219/2020.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-333-823/2020.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-55-823/2020.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-299-313/2020.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-314-219/2020.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-316-313/2020.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-4-611/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-320-611/2021.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323-823/2021.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-331-313/2021.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-313/313/2021.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-313-313/2021.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-72-1075/2021.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-222-611/2021.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-245-421/2021.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-31-313/2021.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-69-823/2022.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-155-823/2022.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-226-313/2022.

Lietuvos apeliacinio teismo praktika

Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-652/2012.
Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1809/2013.
Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2004-241/2016.
Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-356-370/2018.
Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-355-823/2019.
Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-479-407/2021.
Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-586-407/2021.

Apygardų teismų praktika

Kauno apygardos teismo 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1793-221/2016.

Kauno apygardos teismo 2016 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1551-436/2016.

Kauno apygardos teismo 2017 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-543-173/2017.

Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1039-796/2017.

Kauno apygardos teismo 2018 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1236-436/2018.

Kauno apygardos teismo 2018 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1473-480/2018.

Kauno apygardos teismo 2019 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1631-390/2019.

Kauno apygardos teismo 2020 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1382-555/2020.

Kauno apygardos teismo 2021 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-148-254/2021.

Kauno apygardos teismo 2022 m. kovo 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-339-555/2022.

Kauno apygardos teismo 2022 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-184-638/2022.

Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. balandžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-652-253/2017.

Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-761-777/2017.

Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1154-826/2017.

Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1571-613/2017.

Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1636-163/2017.

Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1442-460/2017.

Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-559-730/2018.

Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-529-777/2018.

Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-630-642/2019.
Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-653-524/2019.
Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-767-1092/2019.
Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1465-613/2019.
Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1064-479/2019.
Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-548-253/2019.
Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1230-889/2020.
Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1248-613/2020.
Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-385-796/2020.
Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1314-253/2021.
Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-314-613/2021.
Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-443-777/2020.
Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-185-889/2021.
Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-325-613/2022.
Panevėžio apygardos teismo 2020 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-589-755/2020.
Panevėžio apygardos teismo 2021 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-271-755/2021.
Panevėžio apygardos teismo 2021 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-406-755/2021.
Panevėžio apygardos teismo 2022 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-44-589/2022.
Šiaulių apygardos teismo 2015 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1135-440/2015.

Šiaulių apygardos teismo 2015 m. rugpjūčio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-896-569/2015.
Šiaulių apygardos teismo 2016 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-443-569/2016.
Šiaulių apygardos teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-316-856/2019.
Šiaulių apygardos teismo 2019 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-692-357/2019.
Šiaulių apygardos teismo 2019 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-143-210/2019.
Šiaulių apygardos teismo 2020 m. rugpjūčio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-640-372/2020.
Šiaulių apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-574-883/2022.
Vilniaus apygardos teismo 2015 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2387-794/2015.
Vilniaus apygardos teismo 2016 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-969-794/2016.
Vilniaus apygardos teismo 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2741-781/2016.
Vilniaus apygardos teismo 2016 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1520-794/2016.
Vilniaus apygardos teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1587-781/2017.
Vilniaus apygardos teismo 2017 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-915-866/2017.
Vilniaus apygardos teismo 2017 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2514-567/2017.
Vilniaus apygardos teismo 2017 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1739-864/2017.
Vilniaus apygardos teismo 2017 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1767-781/2017.
Vilniaus apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-2241-781/2017.
Vilniaus apygardos teismo 2018 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-2111-864/2018.
Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1678-866/2018.

Vilniaus apygardos teismo 2018 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-283-567/2018.
Vilniaus apygardos teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-174-864/2018.
Vilniaus apygardos teismo 2019 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1900-794/2019.
Vilniaus apygardos teismo 2020 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-593-392/2020.
Vilniaus apygardos teismo 2020 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-697-854/2020.
Vilniaus apygardos teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1737-656/2020.
Vilniaus apygardos teismo 2020 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1676-562/2020.
Vilniaus apygardos teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-409-656/2020.
Vilniaus apygardos teismo 2021 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-3249-779/2021.
Vilniaus apygardos teismo 2021 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-703-565/2021.
Vilniaus apygardos teismo 2022 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1509-864/2022.
Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-954-603/2022.
Vilniaus apygardos teismo 2022 m. kovo 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-954-603/2022.
Vilniaus apygardos teismo 2022 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-239-855/2022.
Vilniaus apygardos teismo 2022 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-239-855/2022.
Vilniaus apygardos teismo 2022 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-433-866/2022.

Konstitucinio Teismo praktika

Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas Nr. 21/2003.
Konstitucinio Teismo 2021 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. KT74-N7/2021.

Užsienio valstybių ir tarptautinių teismų praktika

ESTT 2000 m. kovo 28 d. sprendimas byloje C–7/98.

ESTT 2006 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje C–341/04.
ESTT 2006 m. sausio 17 d. sprendimas byloje C–1/04.
ESTT 2009 m. vasario 12 d. sprendimas byloje C–339/07.
ESTT 2010 m. sausio 21 d. sprendimas byloje C–444/07.
ESTT 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje C–396/09.
ESTT 2014 m. rugsėjo 4 d. sprendimas byloje C–157/13.
EŽTT 2004 m. liepos 20 d. sprendimas byloje *Bäck prieš Suomiją*, peticijos Nr. 37598/97.
EŽTT 2007 m. liepos 10 d. sprendimas byloje *Kanala prieš Slovakiją*, pareiškimo Nr. 57239/00.
EŽTT 2016 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Vrzić prieš Kroatiją*, pareiškimo Nr. 43777/13.
EŽTT 2017 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje *Vaskrsić prieš Slovėniją*, pareiškimo Nr. 31371/12.
EŽTT 2018 m. sausio 9 d. sprendimas byloje *Tūmeliai prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 25545/14.
EŽTT 2020 m. gruodžio 1 d. sprendimas byloje *Makhmudova prieš Rusiją*, pareiškimo Nr. 61984/17.
US Supreme Court decision in case Local Loan Co. v. Hunt, 292 U.S. 234 (1934).

Teisės doktrina

Ambrasaitė Goda, Norkus Rimvydas, Legal Aspects of Insolvency of Natural Person in the Baltic States, *Juridica International*, 21 (2014), p. 176–185, https://doi.org/10.12697/JI.2014.21.16.
Bernotaitė Kristina, Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai, *Jurisprudencija*, 77(69) (2005), p. 11–17.
Bork Reinhard, *Corporate Insolvency Law. A Comparative Textbook*, Intersentia (2020).
Bork Reinhard, Kristin van Zwieten, *Commentary on the European Insolvency Regulation*, Oxford University Press (2022).
Dobbie Will, Song Jae, Debt Relief and Debtor Outcomes: Measuring the Effects of Consumer Bankruptcy Protection, *American Economic Review*, 105(3) (2015), p. 1272–1311, https://doi.org/10.1257/aer.20130612.
Finch Vanessa, *Corporate Insolvency Law Perspective and Principles*, Cambridge University Press (2009).
Gecas Dovydas, Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas, *Teisė* (1929).
Goode Roy, *Principles of Corporate Insolvency Law*, Sweet & Maxwell (2011).
Gruodyte Edita, Kirsiene Julija, Application of "Fresh start" Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective, *Inzinerine Ekonomika–Engineering Economics*, 21(3) (2010), p. 263–273.

Gruodytė Edita, Kiršienė Julija, Paulius Astromskis, Fizinio asmens bankroto problematika: teisiniai aspektai, *Jurisprudencija*, 3(121) (2010), p. 213–232.

Jackson Thomas H., The Fresh-Start Policy in Bankruptcy Law, *Harvard Law Review*, 98(7) (1985), p. 1393–1448, https://doi.org/10.2307/1340952.

Jackson Thomas H., Scott Robert E., On the Nature of Bankruptcy: An Essay of Bankruptcy Sharing and the Creditor's Bargain, *Virginia Law Review*, 75 (1989), p. 155–204, https://doi.org/10.2307/1073167.

Jokubauskas Remigijus, *Juridinių asmenų nemokumo procesas*, MRU (2021), https://doi.org/10.12797/9788381386364.

Jokubauskas Remigijus, *Kolektyvinių kreditorių teisių įgyvendinimas įmonių bankroto procese*, daktaro disertacija, MRU (2021).

Jokubauskas Remigijus, Kreditorių teisė gauti informaciją įmonių bankroto procese, *Teisė*, 113 (2019), p. 108–122, https://doi.org/10.15388/Teise.2019.113.6.

Jokubauskas Remigijus, Turto administravimas ir realizavimas įmonių bankroto procese, *Teisė*, 112 (2019), p. 203–216, https://doi.org/10.15388/Teise.2019.112.11.

Jokubauskas Remigijus, Mykolas Kirkutis, Egidija Tamošiūnienė, Vigintas Višinskis, *Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti Lietuvos Respublikoje*, MRU (2020).

Kilborn Jason J., The Innovative German Approach to Consumer Debt Relief: Revolutionary Changes in German Law, and Surprising Lessons for the United States, *International Law & Business*, 257 (2004), p. 257–298, https://doi.org/10.2139/ssrn.452620.

Kilborn Jason J., The Personal Side of Harmonizing European Insolvency Law, *Norton Journal of Bankruptcy Law and Practice*, 5 (2016), p. 1–37, https://doi.org/10.2139/ssrn.2816618.

Laužikas Egidijus, Višinskis Vigintas, Fizinių asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai, *Teisė*, 59 (2006), p. 46–56.

Levinthal Louis Edward, The Early History of Bankruptcy Law, *University of Pennsylvania Law Review*, 66(5/6) (1918), p. 223–250, https://doi.org/10.2307/3314078.

Mačys Vladas, *Civilinio proceso paskaitos*, Teisių fakulteto leidinys (1924).

Mba Sanford U., *New Financing for Distressed Businesses in the Context of Business Restructuring Law*, Springer (2019).

McCormack Gerard, *The European Restructuring Directive*, Edward Elgar Publishing (2021), https://doi.org/10.4337/9781789908817.

Michael Terrence L., Restoring the Fresh Start: Four Areas of Consumer Bankruptcy Law That Need to Be Fixed Now, *American Bankruptcy Institute Law Review*, 61 (2022), p. 62–102.

Mikuckienė Vilija, Fizinių asmenų bankrotas: dabartis ir perspektyvos, *Justitia*, 3(4) (2003), p. 55–58.

Mikuckienė Vilija, Kreditorių teisių įgyvendinimas bankroto procese, *Jurisprudencija*, 77(69) (2005), p. 33–40.

Nitsch Karl Wolfhart, *Handbuch des Insolvenzrechts*, Europäischer Hochschulverlag (2011).

Omar Paul J., Grant Jennifer L. L., *Research Handbook on Corporate Restructuring*, Edward Elgar (2021).

Ondersma Chrystin, A Human Rights Framework for Debt Relief, *University of Pennsylvania Journal of International Law*, 36 (2014), p. 1–75, https://doi.org/10.2139/ssrn.2390788.

Paškevičius Arvydas, Jurgaitytė Neringa, Reasons for Bankruptcy of Natural Persons in Lithuania, *Ekonomika*, 94(2) (2015), p. 144–160, https://doi.org/10.15388/Ekon.2015.2.8238.

Schihalejev Mari, Saarma Toomas, Draba Edvins, Strunkienė Ieva, Conditions For the Bankruptcy of Natural Persons: Which Baltic State is the Most Attractive For Bankruptcy?, *International Comparative Jurisprudence*, 7(1) (2021), p. 100–114.

Spooner Joseph, Recalling The Public Interest in Personal Insolvency Law: A Note on Professor Fletcher's Foresight, *Nottingham Insolvency and Business Law eJournal*, 3(29) (2015), p. 537–563.

Strunkienė Ieva, Fizinio asmens mokumo atkūrimo planas: reikalavimų turiniui bei plano tvirtinimo analizė ir probleminiai aspektai, *Jurisprudencija*, 26(1) (2019), p. 178–197.

Strunkienė Ieva, *Individualios įmonės ir jos dalyvio bankroto procesų santykio problemos*, daktaro disertacija, MRU (2022).

Strunkienė Ieva, Nemokumo reglamentas: ar užkirstas kelias nesąžiningam fizinio asmens palankesnio teisinio reglamentavimo ieškojimui?, *Jurisprudencija*, 25(2) (2018), p. 527–546.

Tamošiūnienė Egidija, Terebeiza Žilvinas, Bolzanas Darius, Bankruptcy of natural persons in Lithuania: issues and solutions, *European Scientific Journal*, 9(22) (2013), p. 74–86.

Vaišvila Alfonsas, *Teisės teorija. Trečiasis leidimas*, Justitia (2010).

Vaišvila Alfonsas, Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose, *Jurisprudencija*, 8(86) (2006), p. 7–17.

Vaišvila Alfonsas, *Teisinis personalizmas: teorija ir metodas*, Justitia (2010).

Višinskis Vigintas, Jokubauskas Remigijus, Teismo vaidmuo juridinių asmenų nemokumo procese, *Jurisprudencija*, 26(2) (2019), p. 442–456.

Walter György, Krenchel Jens Valdemar, The Leniency of Personal Bankruptcy Regulations in the EU Countries, *Risks*, 9(9) (2021), p. 162, https://doi.org/10.3390/risks9090162.

Kiti šaltiniai

Adie Tomer, America's commuting choices: 5 major takeaways from 2016 census data, BROOKINGS (2017).

Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2022 m. kovo 4 d. nemokumo procesų apžvalga Nr. (6.13) D4-43806.

Bureau of the European Committee on Legal Co-Operation (CDCJ-BU) Report On Legal Solutions To Debt Problems In Credit Societies (2005).

Council of Europe, Report on Legal Solutions to Debt Problems in Credit Societies Recommendation Rec(2007)8 and explanatory memorandum (2005).

European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Macroeconomic Relevance of Insolvency Frameworks in a High-debt Context: An EU Perspective, Discussion Paper 032 (2016).

European Commission, A second chance for entrepreneurs, Final Report of the Expert Group (2011).

European Commission, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on preventive restructuring frameworks, second chance and measures to increase the efficiency of restructuring, insolvency and discharge procedures and amending Directive 2012/30/E COM(2016) 723 final (2016).

European Commission, Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on preventive restructuring frameworks, second chance and measures to increase the efficiency of restructuring, insolvency and discharge procedures and amending Directive 2012/30/E COM(2016) 723 final (2016).

Europos Komisijos siūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų nemokumo teisės harmonizavimo aspektų COM(2022) 702 final.

European Law Institute, Rescue of Business in Insolvency Law (2017).

FABĮ 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 27, 29, 31 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XI-2000 aiškinamasis raštas.

FABĮ 4, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 25, 27 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas Nr. XIIP-3691.

FABĮ projekto Nr. XIP-3052 2011 m. kovo 28 d. aiškinamasis raštas.

JANĮ Nr. XIII-2221 1, 2, 4, 6, 9, 10, 15, 17, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 35, 40, 41, 42, 43, 62, 63, 64, 77, 94, 95, 103, 104, 110, 111, 114, 130 straipsnių pakeitimo, įstatymo

papildymo 1021, 1022, 1023, 1111 straipsniais ir įstatymo priedo pakeitimo įstatymo ir lydimųjų įstatymų projektų aiškinamasis raštas.

UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law (2004).

UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law Part five: Insolvency law for micro and small enterprises (2022).

World Bank's Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons (2014).

SUMMARY

Bankruptcy Proceedings of Natural Persons

This book deals with the legal issues related to bankruptcy proceedings of natural persons. The problems of indebtedness of natural persons which lead to their insolvency require complex legal assessment.

In Lithuania, the insolvency problems of natural persons were acknowledged on 10 May 2012 when the Law on Bankruptcy of Natural Persons (hereinafter – LBNP) was adopted which entered into force on 1 March 2013. The purpose of the LBNP was to regulate bankruptcy proceedings of a natural person, farmer, or other natural person pursuing individual activity and acting in good faith. Also, the LBNP aims to ensure that creditors' claims are satisfied according to the procedure established by this law in order to strike a fair balance between the interests of the debtor and creditors. Until the adoption of the LBNP, the concept of the insolvency of natural persons was not established in Lithuanian insolvency law and payment of debts was carried out only using the enforcement procedures established in the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania. The lack of regulation of the bankruptcy proceedings of natural persons not only caused the problem of *forum shopping* when a debtor would seek to commence insolvency proceedings in other countries, but also failed to secure the interests of creditors. Moreover, the adoption of the LBNP provides certain mechanisms for the social protection of debtors and their family members and requires the protection of their right to their dignity and basic needs.

This book defines the goals of bankruptcy proceedings of natural persons and provides solutions how to make these proceedings more effective for the debtor and creditors. Seeking these goals, various questions have arisen, such as what are the economic, social, and legal goals which justify the right to bankruptcy for natural persons? Is the purpose of this process only discharge from debts or, on the contrary, is it intended to ensure the greatest possible satisfaction of creditors' claims? Is the purpose of this process to balance the interests of the debtor and creditors? Is personal bankruptcy a right or a privilege?

Effective bankruptcy proceedings of natural persons can only be achieved if the interests of the debtor and creditors are reconciled as much as possible. Though this goal is also set in the bankruptcy proceedigs of legal entities, the bankruptcy proceedings of natural persons are shaped by the social and economic peculiarities and sensitive issues related to the protection of the rights of individuals (right to work, property, private life). Insolvency of natural persons is also often not an individual problem, but it also causes negative consequences for the family members. Therefore, the basic needs of the debtor's family members must also be ensured in the bankruptcy proceedings of natural persons.

This work is divided into ten parts. The first chapter examines the insolvency of natural persons as a legal problem and explains why insolvency of natural persons is a legal problem which requires specific legal regulation and the general rules of the law on civil procedure and enforcement are not sufficient to address this problem effectively. It also analyses the reasons for the insolvency of natural persons and the negative social, economic and legal consequences that insolvency causes in the society. The second chapter explains the development of personal bankruptcy proceedings in the Republic of Lithuania. The third part analyzes the objectives of the bankruptcy process for natural persons. The main objectives of this process are fresh start, the protection of the debtor's essential assets and dignity, the protection of creditors' interests, and the guarantee of a simple and operational bankruptcy process. The fourth chapter deals with the participants in bankruptcy proceedings, their rights and duties. The fifth part analyses the procedure of filing for bankruptcy which is the initial stage of the bankruptcy process. The sixth chapter assesses the preparation, approval and execution of the solvency recovery plan. The seventh part deals with issues of administration of bankruptcy proceedings, including an analysis of the administration of the insolvency estate, the restriction of the debtor's assets, and bankruptcy costs. The eighth chapter analyses the issues of satisfaction of creditors' claims, creditors' ranking, and claims which from wich the debtor is discharged after bankruptcy proceedings. The ninth part assesses the procedure for ending the bankruptcy proceedings. The tenth chapter analyses the cross-border issues of the bankruptcy proceedings of natural persons.

The comparative method of analysis is used in this book. For example, the relevant provisions of the Restructuring and Insolvency Directives and the UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law for Micro- and Small Enterprises, which also focuses on the insolvency problems of insolvent natural persons, are analyzed. After the adoption of the Restructuring and Insolvency Directive in the European Union, certain issues of insolvency proceedings of natural persons (the duration of the process, discharge of debts and the consequences after the end of the insolvency

proceedings) were harmonized at the European Union level. Such legal regulation also shows the importance of the problem of the insolvency of natural persons and the need to find the most effective ways to solve it. Accordingly, the adoption of the directive raises questions regarding its transposition into the national law.

Keywords: insolvency, bankruptcy proceedings of natural persons, discharge of debts, repayment plan, creditors

ASMENŲ INDEKSAS

Ambrasaitė Goda 12, 43–44, 72, 180
Astromskis Paulius 12, 29, 36

Bernotaitė Kristina 12
Bolzanas Darius 12
Bork Reinhard 16, 286, 289, 291, 293

Dobbie Will 35–36, 51
Draba Edvins 13

Finch Vanessa 71

Gecas Dovydas (Geco D.) 27, 56, 136, 167
Goode Roy 72
Grant Jennifer L. L. 31
Gruodytė Edita 12, 29, 36, 50, 136

Jackson Thomas H. 41, 49
Jokubauskas Remigijus 49, 88–89, 91, 95–98, 128, 177, 220, 281
Jurgaitytė Neringa 12

Kilborn Jason J. 16, 43, 57, 119–120, 136, 143, 184
Kirkutis Mykolas 281
Kiršienė Julija 12, 29, 36, 50, 136
Krenchel Jens Valdemar 51

Laužikas Egidijus 12, 57, 176
Levinthal Louis Edward 35, 49

Mačys Vladas 27
Mba Sanford U. 120
McCormack Gerard 19, 206, 229
Michael Terrence L. 40–41, 48
Mikuckienė Vilija 12, 71

Nitsch Karl Wolfhart 119
Norkus Rimvydas 12, 43–44, 72, 180

Omar Paul J. 31
Ondersma Chrystin 17, 20

Paškevičius Arvydas 12

Saarma Toomas 13
Schihalejev Mari 13
Scott Robert E. 49
Song Jae 35–36, 51
Spooner Joseph 40
Strunkienė Ieva 12–13, 179, 285

Tamošiūnienė Egidija 12, 281
Terebeiza Žilvinas 12
Tomer Adie 48

Vaišvila Alfonsas 31, 36, 46, 266
Višinskis Vigintas 12, 57, 128, 176–177, 281

Walter György 51

Zwieten Kristin van 286, 289, 291, 293

https://akademicka.pl

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA AKADEMICKA
Sp. z o.o. Kraków

ISBN 978-83-8138-837-5
9 788381 388375